Digitized by Google

Digitized by Google

5 B.5 20 · 5 · 31

Digitized by Google

Digitized by Google

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA:

TOMUS SECUNDUS.

Digitized by Google

Digitized by Google

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM.

EMINENTISSIMI S. R. E. CARDINALIS

MELCHIORIS DE POLIGNAC,

OPUS POSTHUMUM;

Illuſtriſſimi Abbatis CAROLI D'ORLEANS DE ROTHELIN *curâ & ſtudio editioni mandatum.*

TOMUS SECUNDUS.

BIBL. CAES. LOTH. PALAT.

PARISIIS,

Apud HIPPOLYTUM-LUDOVICUM GUERIN, & JACOBUM GUERIN, viâ San-Jacobæâ, ad inſigne Sancti Thomæ Aquinatis.

M. DCC. XLVII.

CUM APPROBATIONE ET PRIVILEGIO REGIS.

Digitized by Google

ARGUMENTUM
LIBRI QUINTI.

Collectis breviter iis, quæ ſuperioribus Libris effecta ſunt, laudat Lucretii poeſim, vecordiam vituperat: tum ad mentem humanam de quâ hoc in Libro agendum eſt, progreditur: à v. 1. ad v. 89.

Eſſe aliquas mentes oſtendit, & à mente ſolâ petendam eſſe cauſam motûs: à v. 89. ad v. 259.

Mentem non eſſe corpoream probat ex naturâ Materiæ; & ex eo quòd ex variis Materiæ modis, quales ſunt poſitura, moles, figura, motuſque partium, exiſtere mens nequaquam poſſit; ſed variæ tantùm rerum corporearum formæ: quod patefacit exemplo ignis, cujus omnia phænomena explicat: à v. 259. ad v. 609.

Aliis argumentis evincit mentem nihil habere cum materiâ commune; & cauſam extitiſſe materiâ priorem, quæ hunc illumve motum materiæ daret: à v. 609. ad v. 713.

Objicienti Epicuro mentem affici contagione corporis, ac proinde corpoream eſſe & mortalem, reſpondet cum corpore conjunctam quidem, at non eamdem eſſe. Quod illuſtrat exemplo citharæ ac citharœdi: à v. 713. ad v. 812.

Diſtincto triplici genere cogitationis, ex eo quòd mens

uno tempore & plura ſentit, & varios ſenſus inter ſe comparat, concludit unam ac ſimplicem eſſe ac proinde immortalem. Fœdere corporis & mentis fieri, ut à corpore ad mentem varii affectus, habituſque tranſeant: à v. 812. ad v. 1011.

Objicienti Lockio ignorari materiæ naturam, ac proinde neſciri utrùm cogitatio in materiam cadere non poſſit, reſpondet, non perſpectâ funditus materiæ naturâ, ſciri poſſe dotem aliquam non convenire materiæ; cogitationem autem ac voluntatem ab extenſo prorſus alienam intelligi: à v. 1011. ad v. 1164.

Ex hominis libertate oſtendit & mentem eſſe & à corpore prorſus diverſam: à v. 1164. ad v. 1262.

Motus in corpore voluntarios humanæ mentis quidem juſſu fieri; at & eoſdem & naturales motus divinæ mentis arte procreari: à v. 1262. ad finem.

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM,

AD QUINTIUM.

LIBER QUINTUS.

De Mente.

ÆQUUM te, Quinti, rectique unius amantem
Arbitror; haud illis ſimilem, quos dulcia poſtquam
Sopitos gratis implerunt ſomnia viſis,
Pœnitet aſpexiſſe diem: cùm lumine primo
Matutina polum ſpargens Aurora micantem,
Excitat invitos, & ſuaves diſſipat umbras:
Quippe magis placet error; & ingemuiſſe repertâ
Luce ſolent, per quam redeunt faſtidia Veri;
Et blandè mendax fruſtra revocatur imago.
Si tamen incuſſo rationum robore pulſum

Digitized by Google

Errorem extortumque tibi periiſſe doleres,
Mirarer, quantum poſſet maleſuada Voluptas.
Nam quæcunque ſuæ poſuit fundamina Sectæ
Gens inimica Deo, certè victricibus armis
Convulſiſſe mihi videor. Magnum illud Inane,
Atque immortales Atomos, Motumque perennem
Stravi, & Naturâ ſolùm auxiliante peremi.

Perdita ſunt igitur, ſunt fracta Cupidinis arma;
Pungere nec poterunt, niſi quos impervia luci
Faſcia multiplex oculis obducta, volentes
Occæcat, rectâque viâ diſcedere cogit.
Nunc Epicureos habitare Lucretius hortos,
At nullâ comitum pergat ſtipante catervâ.
Hìc agitare velit Cytheream inglorius artem:
Hìc myrtum floreſque legat; quos tinxit Adonis
Sanguine, dilectus Veneri puer: aut Heliconem,
Et colles Baccho partim, Phœboque ſacratos
Incolat. Hìc placidi latebris in mollibus antri
Silenum recubantem, & amico nectare venas
Inflatum ſtupeat titubanti voce canentem:
Quâ vice fortunæ ſparſis per Inane quietum
Seminibus, Mundi ſubitò concreverit Orbis:
Dignaque laſcivo tandem doctrina magiſtro,
Deſinat in Satyrûm luſus Dryadumque procaces.
Deinde vocet demens, quos tentat perdere, Divos,
Immemor ipſe ſuî; Martis deſcribat amorem;
Et juvenum cæcos ignes ac vulnera dicat;
Et vacuæ, pulſis terroribus, otia vitæ;
Fecundoſque greges & amœni gaudia ruris:
Hinc ſtultas hominum curas, bellique furores;

Digitized by Google

Ut variè noſtros tangant corpuſcula ſenſus;
Tollat inæquales venti ut vis incita fluctus;
Et gremio Terræ miſſi in ſublime vapores
Fulgura dent nigrante polo fulmenque tremendum:
Quâ ratione, feras inter nemorumque receſſus,
Fluxerit innocuum priſcis mortalibus ævum:
Ædificare caſas, & aratro findere terram,
Quæ cauſa impulerit miſeros: qui morbus Athenis
Graſſando, magnam viduârit civibus urbem.
Hæc & plura canens, avidè bibat ore diſerto
Pegaſeos latices; & nomen grande Poëtæ,
Non Sapientis amet. Lauro inſignire Poëtam
Quis dubitet? Primus viridantes ipſe coronas
Imponam capiti, & meritas pro carmine laudes
Ante alios dicam: dum ſcilicet ille docendo
Abſtineat; nec mortifero, ceu perfida Siren,
Geſtiat ignaras cantu malè perdere gentes.

Errare humanum eſt. Ereptus navita leto,
Qui freta, qui ſcopulos, debacchanteſque procellas
Oceano, & Syrtes atque Acroceraunia vicit,
Et nave incolumi totum audax ambiit Orbem,
Ipſo in conſpectu patriæ, atque in littore noto
Obruitur, puppimque & merces æquore mergit.
Haud aliter qui Naturam & primordia rerum
Indagant animo, duriſque laboribus audent
Totius arcanos Mundi tentare receſſus,
Nil mirum, ſi quando viâ tantiſper aberrent;
Aut Verum, toties feliciter antè repertum,
Poſtremò ſtudii quâdam ſatiate relinquant.
Sed quî non ſtupeas, hominem explanare profeſſum

Digitized by Google

Omnia quæ latitant, Verique recludere fontes,
Ne genus humanum ſub Relligione ſeverâ
Incaſſum trepidet, ſeque in mala vincula trudat,
Tam ſibi diſcordem atque adverſum, ut Relligionem
Queis fruſtra tentat convellere, protegat armis,
Telaque nulla gerat, quibus haud feriatur & ipſe:
Tela Gigantum auſus iterum conata ſuperbos.
Humani generis non vindex, aſt Epicuri
Atque Voluptatis tubicen, primaria motûs
Principia in fictis Atomis promiſit habenda.
Quid tanto vanus tulerit promiſſor hiatu,
Jam ſumus experti. Rurſum, & Spinoſa quid eſſet
Dicturus, qui vim motricem in viribus ipſis
Materiæ poſitam ſimili jactaverat auſu,
Inveſtigatum eſt: tentatus & ille viciſſim
Succubuit. Motûs igitur primordia duci
Cùm nequeant è Materiâ, quæ ſe ipſa movere
Nequaquam potis eſt, alio de fonte petamus.

Sunt aliquæ Mentes. Noſtrûm ſibi quemque profectò
Id conſcire liquet quod cogitat: unde negamus
Falſa; affirmamus nobis quæ vera videntur.
Atque ubi per ſenſus quædam intromiſſa fuerunt,
Hæc ratione animi capere, & verſare ſolemus:
Mox conferre ſimul: Si quid diſcriminis inter
Illa ſit, aut habeant ſi quid commune, notamus:
Tandem obſervatis compluribus, intima quædam
Prototypa, & rerum formas in mente manentes
Conficimus nobis; quò deinceps cuncta referri,
Judiciis ut ſint librata fidelibus, eſt mos.
Hìc ego non agitem, num ſint innata ſciendi

Digitized by Google

Principia hæc, an Mentis opus: namque id ſatis unum eſt,
Noſtris illa ſubire animis, utcunque creentur.
Verùm ſæpe animus variis rationibus anceps
Diſtrahitur, quærens & fluctuat, ambigit, hæret;
Quòd partim ignoret, partim cognoſcat: & ultrà
Progrediens è jam notis incognita tentat
Eruere, addendo priſcis nova ſemper, & unum
Colligit ex alio; meditans quid ritè ſequatur,
Quid minùs; atque ideis poni quis debeat ordo;
Et collatarum quæ ſit concordia rerum.
Sic tandem adnitens intelligit, atque reflexus
In ſe ipſum, proprios conſiderat ipſe labores:
Si rem aliquam neſcit, ſe ſe neſcire, vel hoc ſcit:
Et ſe, cùm dubitat, ſentit dubitare; negare,
Cùm negat; & Verum attingens, ſe attingere novit.

Hinc elementorum mixturis corpora creta
Intuitus, rerum cauſas ab origine primâ
Deducit: Terræque plagas, cœlique meatus
Metiri, certiſque valet deſcribere ſignis.
Inde tenebroſum ſectatur in æthere conum,
Corpore quem ſpiſſo Tellus à lumine Solis
Defenſat, Cœlique trahit per aperta ſequacem:
Prædicens, quâ parte Poli, quâ noctis in horâ,
Et quoties, poſt mille annos, poſt ſæcula mille,
Obſcurandus eâ ſit Lunæ vultus ab umbrâ:
Quos etiam Terræ Pelagique obnubere tractus
Debeat abſcondens fraternum Cynthia lumen,
Convexoque diem interceptam frangere tergo;
Et quota celati percurrere ſegmina diſci.
Tum quibus inter ſe gyris, quæ Sidera magno

Digitized by Google

Sunt addiſta Jovi & cœlo comitantur euntem,
Sæpius occurrant adverſa, ſibique viciſſim
Præripiant commune jubar, tenebraſque refundant;
Proſpicit hæc etiam vaſti explorator Olympi;
Ac monet antè diu, quàm ſint, certiſſimus augur:
Atque Sibyllinis audet conſcribere faſtis.
Nec ſtatione ſuâ motus, prudenter & altè
Duntaxat meditans ipſo ſub fornice tecti,
Computat hinc verè, quantum plaga diſtat Eoa
Æquore ab occiduo; quàm regnis diſſita regna,
Littora littoribus; quàm ſejunctæ urbibus urbes.
Cùmque polos inter, quà fulgens orbita Solis
Dividit in geminas Cœli diſcrimina partes,
Præfixi deſint apices, immotaque puncta,
Quorum à conſpectu diſtantia certa locorum,
Phœbeo quæ ſunt ſub tramite, poſſit haberi;
Hoc ſtudio ſupplet, ſibi quod Natura negavit.

Inde truci Pelago fragilem committere cymbam
Non dubitat; ferturque vadis, & circuit orbem:
Nec timet ignotæ nocturna pericula Terræ,
Nec decertantes validis Aquilonibus Auſtros.
At magnete regens veſtigia cæca per undas,
Nunc adit imberbes populos & fœta metallis
Regna procul; nunc divitias Orientis & Auſtri,
Telluriſque novos alio ſub ſidere tractus,
Oceanique ſinus & promontoria quærit;
Longo fune ſolum experiens ſub fluctibus altis.
Nunc & Hyperboreas glacies, nullique repertum
Tentat iter, ligno & velis confiſus, & arti.

Digitized by Google

CONDISCIT multas etiam, aut excogitat artes:
Semina mixtorum ſolvit; ſal, ſulphur, arenam,
Atque inteſtinos haurit, purgatque liquores;
Segregat, aut iterum jungit; nova mixta recudens,
Naturæ mentitur opus, quin corrigere audet.
Necnon & vitreâ radios in lente refractos,
Aut chalybe in curvo glomerans, convergere cogit
In punctum, ætherii furatus ſideris ignes;
Et rapidum jubet in terras deſcendere Solem,
Subreptiſque creat miranda incendia flammis.
Felix invento: licet æmulus ire Prometheo
Audeat, Hyrcanis quem Jupiter invidus olim
Rupibus affixit, fas eſt ſi credere Graiis,
Vulturis aſſidui roſtro ſine fine vorandum.
Sæpe repercuſſam quovis à corpore lucem
Dilatans, viſum amplificat; confuſaque primùm,
Atque nimis contracta rei ſimulacra videndæ
Pleniùs expandit; minimam diſcernere gaudet,
Velatam reſerat, longinquam accedere cogit;
Et priùs ignotas partes, oculiſque negatas
Vitri ope convexi penetrat, donatque videri;
Et mirabilium ſtupefactus imagine rerum,
Intima corporei retegit miracula textûs.
Tum varias inter commercia ponere gentes
Molitus, ne quid lateat pereatve, quod extrà
Prolatum velit, ac donatum ſorte perenni,
Senſa animi mandare ſono, ſignare figuris
Inſtituit, totam & chartis deponere mentem:
Diſcretoſque à ſe populos, & poſtera ſæcla
Cominus affari; ceu temporibuſque lociſque
Præſens ex æquo cunctis orator adeſſet.

Quinetiam, cur ſint quæ ſunt, quo fine regantur
Detegere aggreſſus, cauſas effectaque confert;
Concordent-ne ſimul, tandem re detegit ipsâ:
Difficileſque vias, omnique impervia ſenſu
Naturæ penitus rimans arcana, recludit.
Diſputat occultis de rebus, & alta tuetur;
Quo pacto nunc, ſit-ne Deus qui fecerit Orbem,
An Mundus ſit cauſa ſui, perpendimus ambo.
Præterea mores, normamque, modumque beatè
Vivendi ſtatuit: juſtum ſecernit iniquo,
Ut verum falſo: quid honeſtis turpia diſtent,
Noxiaque utilibus, pariter quid grata moleſtis
Æſtimat: odit, amat; probat, improbat; optat & horret.
Tum quod opinatur, quod vult, perſæpe retractans,
Atque animadvertens propria in decreta, ſeverus
Errorem ipſe ſuum potis eſt deprendere cenſor;
Emendatque, minùs quæ circumſpexerat antè.

Denique multiplices annexi corporis artus
Dirigit, arbitrioque potens dominante gubernat.
Nam quócunque jubet, faciles vertuntur ocelli;
Peſque manuſque volant; ad nutum inflectitur omnis
Muſculus; ad nutum fermè omnia membra ſequuntur.
Sic loquimur, gradimurque, & brachia ſponte movemus,
Impulſu nullo, niſi quem dedit ipſa voluntas:
Unde in multa ſequax transfertur corpora motus.
Nam ſimul atque pedes moveo, fugit ociùs aër
Aëra vicinum quatiens, ac gyrat in orbem.
Et tuba ſi dederit ſonitum pulmonibus actæ
Vocis ab impulſu, longè latéque cientur,
Atque repercuſſæ redeunt à montibus auræ.

Digitized by Google

Diſpoſitis etiam trochleis ac funibus, imò
Vectibus atque rotis, ingentia pondera tollet
Unus homo; & lapidem ſic altis antè fodinis
Extractum, celſi feret ad faſtigia templi.
Necnon adjunctis operi, quibus imperat ipſe
Bobus, equiſve, graves adverſo flumine cymbas
Perducens, Rhodanum celerem ſibi cedere coget.
Uſque adeò propriæ tantùm moderamine mentis,
Et pater & rector motûs princepſque videtur!

Ergò animi proprium, ac veluti dos ipſa profectò eſt,
Unus ut invalidæ tradat primordia motûs
Materiæ; non hæc aliundè recepta propagans,
At primò eliciens, à nutu orientia ſolo.
Nos verò plerumque latet, quænam organa motûs
In nobis vigeant, & quâ ſint arte regenda:
Nec reſcire juvat: ſatis eſt nam velle moveri,
Quilibet ut ſe ſe moveat, rudis atque peritus.
Hinc dubium eſſe poteſt omnino; ſitne creatæ
Mentis opus, quòd quiſque ſuum, prout expetit, ultro
Corpus agat; cauſæ an potioris: quæ ſimul omnem
Materiam noſcens, arcana recondita motûs
Noverit, ac votis indulgens optima noſtris,
Hoc præſtet, quod nos ipſi præſtare videmur.
Verùm ſeu noſtræ mentis partum eſſe putemus
Hunc motum, cujus faciles moderamur habenas;
Seu potiùs causâ quâdam à meliore profectum;
Cujuſdam certè mentis partum eſſe neceſſe eſt.
Et ſaltem id conſtans inconcuſſumque manebit,
Principii, quodcumque fuat, motum eſſe volentis.
Sed nil velle poteſt niſi primùm intelligat: ergò

Digitized by Google

Hanc motûs cauſam conſtat ſimul eſſe ſcientem.
Mens igitur prima eſt motûs atque unica cauſa.
Ac velut humanum corpus finita regit Mens,
Mentem infinitam ſic magno in corpore Mundi,
Numine cuncta ſuo quæ dirigat, eſſe fatendum eſt.
Materiæ motrix adeò tibi cauſa pateſcit;
Materiâ major, longéque potentior ipsâ,
Mens; quæ materiam fecit, factamque gubernat.

Hoc tibi monſtratum firmâ ratione putârim,
Anticipata tenet niſi te ſententia vinctum,
Corporeis ipſam quoque Mentem partibus eſſe
Conflatam; quaſi nil penitus ſit corporis expers.
Sed quoniam oſtenſum eſt motu per ſe ipſa vacare
Segnia Materiæ corpuſcula, nec dare poſſe,
Ni priùs accipiant; hoc jam convincitur ipſo,
Quantum à Materiâ Mentis natura recedat:
Quæ non acceptum, at proprio de fonte fluentem
Elicit imperitans motum, generatque volendo.

Præter enim partes omni ratione carentes,
Extenſaſque ſitu certo, certâque figurâ,
Nil tibi Materies, quácunque inſpexeris, offert.
Id per ſe planum eſt, & cogeris ipſe fateri.
Nam ſi Materies, naturaque corporis ipſa
Poſtulat eximios per ſe ſe Mentis honores,
Quidquid erit corpus, ſenſuque animoque valebit;
Senſu animoque arbos, & inertius arbore ſaxum;
Senſu animoque Atomi, vel dum ſine more vagantur
Disjectæ: nec jam tibi ſunt primordia cæca
Materiæ, ſed erit potiùs pars quæque tibi Mens:

Materiæ

Materiæ ſiquidem pars omnis Materies eſt.
Ac tot erunt Mentes, quot partes corpore in uno;
Totque immortales: quia per te funeris expers
Eſt Atomus; nec eam leto dabit addita virtus
Noſcendi. Miſera aut felix per ſæcula cuncta
Eſſe poteſt. Sic te, Quinti, viciſſe puderet;
Si non unam, aſt innumeras in corpore Mentes
Eſſe tuo ſolidas, immortaleſque faterer.
Nam rueret tibi Secta pari convulſa ruinâ:
Cui nihil horrendum magis eſt, quàm mole ſepultâ
Corporis, æternam poſt funera ducere vitam.

At verò ſi Naturæ vi cogitat & vult
Quæque Atomus; pariter rectoque & idonea pravo,
Virtutem vitiumque ſequi, & præponere poſſit
Alterutrum, ac proprios delectu ſingere mores.
Imò paſ Atomo quæcunque putatur in ipsâ,
Quæque ſuam vitæ rationem priva tenebit;
Quæque ſuos aliquo patietur vindice manes.
Ut pia promeritæ capiet mercedis honorem,
Impia ſic meritas ſolvet pro crimine pœnas.
Hinc Atomos per ſe noſcentes atque volentes,
Ac ſimul æternas fugis affirmare, Lucreti.
Democritus quondam nonnullas ponere tales
Auſus erat, quæ præ reliquis hâc dote ſuperbâ
Pollerent, Menteſque forent à ſimplice vulgo
Diſtinctæ: qualis plebem contemnit agreſtem,
Addictam officiis, natam ſervire patique,
Libera Nobilitas, tituliſque ac juribus amplis
Præcellens. Tanto viſa eſt commota periclo,
Quæ ſchola mortales animos contendit & optat:

Democritumque patrem ſubitò indignata reliquit.
Reverâ nil ridiculum magis, atque pudendum,
Quàm pariles Atomos in cæcas, inque videntes
Partiri: fictum gratìs erat, ac ſine causâ.

Sed videamus utrùm minùs à ratione recedat,
Quod cecinit ſuper his Epicuri ſerva Camœna.
Materies, inquit, per ſe nil ſentit; & omnes
Æquâ ſorte Atomos, cunctarum exordia rerum,
Naturâ cæcas & inertes eſſe neceſſe eſt.
Verùm ubi fortunâ certæ quædam ordine certo
Convenere ſimul, (quamvis nec dicere quales
Omnino valeat, nec quis demum ille ſit ordo)
Efficiunt animum. Putat autem è ſanguine puro,
Partibus aëriis, ſubtili denique flammâ,
Poſſe aliquid naſci quod cogitet ac velit, etſi
Corporeum; tandemque mori compage ſolutâ.

Ergò Materiæ tantùm mixtura moduſque
Efficient Mentem. Sed quid mixtura creabit
Materiæ in latebris, ut Mens ubi nulla fuiſſet,
Mens ibi continuò exiſtat: vis nempe jubendi;
Vis meditans, operumque potens; vis apta movendis
Corporibus; vis percipiens, ac prædita ſenſu,
Judiciumque ferens, & agendi robore præſtans?
Nam perſcrutari, nam proſpicere atque movere,
Et præferre, ſequi, fugere, impugnare, reniti;
Hoc agere eſt. Mixtura novi nil partibus affert
Aut afferre poteſt, niſi quòd vel congreget antè
Diviſas, vel eo collectas ordine jungat
Qui priùs abſfuerit. Quid partibus additur inde?

Digitized by Google

Nil certè, niſi cuique locus, totique figura
Compoſito. Hæc igitur fuerit ſi Mentis origo,
Mens aut Materiæ poſitura, aut certa figura eſt:
Atque cubus ſit uti, vel pyramis atque cylindrus,
Haud aliter fiet miranda potentia Mentis.
Et ſic Materiæ per ſe ſe Mente carenti
Certa figura dabit, dare quod non altera poſſet;
Certus item locus: ut ſi dextrâ fortè locantur
Particulæ, ſubitò cognoſcant, hiſque volendi
Accedat vis magna; ſecus, ſi fortè ſiniſtrâ?
Ergò virtutem inſolitam junctura ſituſque
Conferet: ac tantùm poterit contactus, ut omnem
Naturam invertat rerum, & primordia mutet.
Quis probet hæc? Nihil è nihilo vis poſſe creari,
Et Mentes tamen ipſe creas: vis tanta modorum eſt!

Corpora ſic, fateor, fieri perlucida poſſunt,
Raraque; ſic fieri condenſa, fluentia, dura,
Mollia, pro varii variâ compagine texti:
Namque ſitus parit illa. Novi nihil inde creatur
Corporibus: remanent quod ſunt. Ut cannabe tortâ
Conficitur funis, contextâ carbaſus; etſi
Nullum incrementum jacturaque nulla ſequatur
Naturâ in propriâ: tantùm id, quòd grandia funis
Pondera ſuſtineat, ſpirantes carbaſus Euros.
Hæc diverſa quidem, ſed non contraria per ſe
Munia ſunt, nec Materiæ ſuperantia vires.
Eſt in utroque ſtatu patiens, nec ſe exerit ipſa.
Ferri nempe rigor ſi producatur in enſem,
Corpora transfodiet pungendo; eademque ſecabit,
Phœnicem in gladium procuſus; conteret illa

Si clavæ formam Herculeæ denſatus habebit.
Sic radios levis tranſmittit lamina vitri;
Ictibus at crebris contuſa & pulveris inſtar
Trita, repercutiet: ſi pulvis mergitur undâ,
Perlucet rurſum. Fluit auri vena liqueſcens
Igne ſuper valido; frigeſcens uſquè rigebit;
Solvetur ſalibus liquidis, ac lumina fallet.
Tum cibus in noſtros qui ſenſim diditur artus,
Sumit multiplices humano in corpore formas,
Mutato ſolùm textu, inverſiſque figuris;
Materiâ remanente tamen conſtanter eâdem:
Quæ quamvis agitata modos vertatur in omnes,
Naturæ nunquam propriæ de finibus exit.

Nec verò inde modum potis eſt acquirere talem,
Qui non ſit re corporeus; re corporis inter
(Ut verbis loquar ipſe tuis) eventa locandus;
Connexamque ſuî ſpeciem cum corporis ipsâ
Perpetuò ſpecie referat. Lex quippe modorum
Illa eſt, ut nequeant attentâ mente videri,
Quin ſimul & videas rem cui modus additus hæret.
Namque modus nihil eſt, niſi res hac prædita formâ.
Sic, ubi percipio ſeu motum, ſive quietem,
Percipio corpus tranſlatum, ſive quieſcens;
Nempe ſitum mutans, aut ſervans quolibet horæ
Momento. Si percipiam quaſcunque figuras,
Percipiam corpus finitum limite quodam,
Ductibus & curvis, aut rectis undique ſeptum;
Et longum & latum & ſolidum, aut æqualiter omni
Parte ſuî, aut variè variis pro partibus: unde
Cuncta figurarum naſci diſcrimina poſſunt.

Digitized by Google

Atque adeò quidquid poterit contingere motu,
Aut requie, ſeu Totius, ſeu particularum;
Et quidquid variante ſitu, variante figurâ,
Aut conſtante; id corporeum ſimul eſſe neceſſe eſt.
Pertinet ad corpus ſiquidem, ac de corpore ſolo
Naſcitur. Hinc fieri duriſſima corpora cerno,
Cùm cubicæ partes nullo dirimente cohærent;
Aut viſco ſaltem & ramoſo glutine conſtant;
Aut ſtratæ ut folia, incumbenti mole premuntur:
Unde locum ſervant inter ſe ſemper eundem,
Donec eas aliquis tandem liquor, aut vapor ignis
Imbuat, ac ſenſim penetrans diſcedere cogat.
Diſtractæ, ſubitò priſcâ de ſede moventur:
Corpora tunc videas molleſcere, ſæpe liquari.
At verò intus habent partes liquidiſſima fluxas,
Et fragiles, ac perpetuâ vertigine motas;
Quæ teretes cùm ſint, nequeunt per mutua necti,
Quamvis contiguæ, ſemperque teruntur eundo.
Mollia ſed partim ſunt dura, liquentia partim:
Naturæ ambiguæ; quia mixtas ordine partes
Ex utroque tenent genere, alterniſque locatas;
Ac duræ fluidis miniméque tenacibus inter
Texuntur globulis, quorum conſtante viciſſim
Mobilitate fremunt, motumque quiete retardant.

Hæc ita cùm fuerint, certè nihil eſſe videtur
In vi Materiæ, quod non exponere poſſim
His tantùm adductis, poſiturâ, mole, figurâ,
Et motu, & requie. Cur arida concremet ignis:
Cur lignum in cineres, in calcem ſaxa reſolvat:
Cur ſilicem in vitrum vertat; cur toſta metalla

In liquidum flumen : cur limum induret, abacto
Quidquid erat lymphæ : cur extrahat intima rerum
Principia ; & flammis oleoſa micantibus ornet
Rodendo, interea ſpargens circumundique lumen ;
Cætera dum candent ab eo, tantùmve rubeſcunt ;
Cur aliis verò cæcum ſine luce calorem
Infundat, mediiſque ardores temperet undis :
Cur & conflictu lapidum ferrique, repentè
Proſiliat ; gelidis ac fortè liquoribus unà
Congeſtis, fumum & flammam cum murmure prodat ;
Horrifico tandem cur impete fulminis actus,
Tam volucris ruat in terras, fulgore coruſco
Percellens oculos ; vehemenſque agiliſque meatus
Vi tantâ penetret, ſæpe ut (mirabile dictu)
Vaginâ totum illæsâ liquefecerit enſem :
Hæc & plura etiam, quæ cuncta referre pigeret,
Jam video, ſimul atque obelis pungentibus ignem
Pyramidi aut cono paribus conſiſtere novi,
Qui motu rapido longè latéque feruntur.
Nam quò non penetrant ? Quovis in corpore partes
Exagitant, rumpunt, lacerant, ſolvuntque, fugantque,
Diſpoſitas prout inveniunt : ſi fortè quietas,
Ac preſſas, ineunt ægrè, ac molimine longo :
Quòd ſi diſcretas, pervadunt, vixque morantur,
Mobilibus proprium facili conamine motum
Contribuunt. In ſulphureis cumulantur & hærent ;
Donec diviſas penitus, circùm agmine facto,
Abſtulerint : ac mille modis volitare videntur ;
Quòd fumum undantem & pingui fuligine plenum,
Quâ ſe cunque viâ promoverit ille, ſecuti,
Perpetuò ſpolient ; ſpoliatum deinde relinquant,

Interea lucent; rapido quia turbine circùm
Vibrati, radios conſtanter in æthera mittunt:
Quos ubi refractos variè, variéque reflexos
Rerum objectarum facies tranſmittit ad imam
Partem oculi, ſubitò illarum ſe vivida imago
Pingit ibi, ſolet ut fieri in nigrante tabellâ:
Tum variæ apparent formæ, variique colores.

At verò flammis ubi ſulphura nulla ciendis
Suppeditantur, agit nihilominus intima ſerpens
Per loca, ſed tacitus, longéque obſcurior ignis.
Exiguam reddit lucem, ſi pauca ſuperſunt.
Nam fulgere nequit radius niſi rectus ab illo
Proveniens, intret noſtræ ſubeatque foramen
Pupillæ. Quoties curvis amfractibus errat,
Tunc latet. Occulto calefiunt corpora motu,
Poſthac frigeſcunt; vel cùm ſeceſſit in auras
Ignea vis, vel cùm ſic partibus implicuit ſe,
Ut penitus torpens anguſto in carcere ceſſet;
Donec ab injectis rediviva efferveat undis.

Et quia graſſatur totum diffuſa per Orbem,
Semper adeſt, non mota quidem, ſed promta moveri.
Hinc adeò luctâ ſolidorum excita reſurgit,
Scintillatque procul, ramenta metallica mordens
Quæ lapis excuſſit; nec non & ſæpe liquentûm,
Sulphura ſi pugnent ſalibus: fremit ipſa tumultu
Protinus, atque rogum mediis accendit in undis,
Et ſpumam ingentem duplici de corpore format.
Sic etiam terræ latebris reperitur in altis,
Æs aurumque coquens, inteſtinaſque cavernas

Æſtu perpetuo complens, quo conditus aër
Rareſit. Verùm hunc ſi fortè cadentia montis
Fragmina præpediant quin exhaletur in auras,
Terrarum hinc ſubitus tremor horribileſque ruinæ.
Haud aliter cœli quondam in regione ſupremâ
Fit tonitru: diſperſa latent nam ſemina flammæ
Nimbos inter aquâ multoque bitumine fœtos:
Quæ ſimul ac mediâ glacies in nube coëgit,
Aëre denſato penitus, vertigine magnâ
Volvuntur; fervens accenditur igne bitumen;
Aëra dilatant ignes; hic frigida clauſtra
Perrumpit ſtrepitu horrendo; ſimul intonat æther
Concuſſus: quà facta via eſt, ſinuoſa ſagitta
Pervolat, & minimos penetrat ſubtilis hiatus.
Bellica non aliter Vulcanum induſtria Marti
Junxit mille modis; & nunc imitabile fulmen,
Ætnæoſque ſoli ſubſultus atque ruinas
Molitur; ſive oppugnat, ſeu protegit urbes.

NIL mirum eſt igitur quòd alendis ignibus aër
Conferat, augendiſque: ut ſi vel flammula ſiccam
Materiem tetigit, citò maximus ardeat ignis;
Tectaque conflagrent, perdantque incendia ſylvas.
Igniculorum etenim quæ copia magna latebat
Aëris in gremio ſtagnans & ſparſa per auras,
Se primùm emotis & jam flagrantibus addit:
Vicini agglomerant ſe ſe, tractimque ſequuntur,
Quàm levis eſca diu ſupereſt; at ſulphura tandem
Depaſti, fugiunt oculos, & fulgere ceſſant.
Propterea creſcunt ventorum flatibus ignes;
Et Cyclopeis folles adhibentur in antris;

Ne pauſa obrepat flammis inimica citatis.
Nam vis incutitur ſemper; ſemperque novato
Fomite cùm gliſcat, nequit elangueſcere motus.
Haud ſecus & noſtris auræ pulmonibus hauſtæ
Sanguineos animant latices, atque ignibus implent
Ætheriis: quos dum ſecernit, temperat humor;
Et madidum latè ſervat per membra calorem.
Hinc omnis regio cerebri perfunditur udis
Halitibus. Pars & nervos, pars organa ſensûs
Irrigat, & molles pars, purior ipſa, tabellas:
In quibus & rerum variè ſignatur imago,
Et pòſt venturos etiam ſervatur in uſus.

En, Quinti, variis quæ motibus atque figuris
Exequitur corpus. Mutatas ſæpe figuras,
Mutatos & ſæpe ſitus intelligo: verùm
Non video Mentes, effectaque Mentis oriri.
Quinetiam indignor, cùm ſic in corpore Mentem
Ut cerebrum fingis formari; ex agmine quodam
Particularum omni per ſe ſe mente carentum:
Indignor; Ratio mecum indignatur & ipſa.
Mens etenim tua ſi membrum eſt, ut cetera membra
Corporis humani, propriam quoque ſuſcipit eſcam,
Qualem ſuſcipiunt ſimul omnes corporis artus.
Hæc fit nutritæ ſubitò pars intima Mentis:
Nutriti pariter ceu fit pars intima membri.
Ergò particulæ panis quem fortè voratum,
Digeſtumque ſuo ſuſcepit ſanguis in alveo,
Si pedibus ceſſere tuis, Ratione carebunt;
Pectoris at mediam regionem ſi tetigere,
Quâ noſtræ placuit tibi Mentis templa locari,

Digitized by Google

Tunc diſceptabunt de Mundo & origine rerum,
Ac de ſorte ſuâ; ſint corpora dedita leto,
Necne; quid ad vitam poſſit conferre beatam:
Jus populis dicent, ornabunt legibus Orbem:
Invida quam Natura negat, poſitura dabit vim.
Res peregre adveniens id, quo caret ipſa, propinquæ
Tradet; & accipiet quod non habet illa, viciſſim.
Pro pudor! hæc tandem eſt doctæ ſapientia Sectæ!

Si verò non hanc Atomos acquirere dotem
Credideris, ſed quod conflatur corpus ab illis;
Textu nimirum ſubtili, & præpete motu:
Protinus elatâ reſpondens voce rogabo;
Ecquidnam eſt aliud corpus, quàm corporis ipſa
Semina, quæ certâ coëunt ratione locata?
Quidnam his accedit poſiturâ, aut ordine quovis,
Quàm poſitura ipſa, & quidam novus ordo? Quid ipſum
Acquirit corpus toto glomeramine, præter
Interiùs quemdam textum, exteriúſque figuram?
Sunt illæ cunctis ſolæ, te judice, dotes
Corporibus; ſolæ pariunt diſcrimina cuncta:
Hoc eſt, reſpectus varios (re ſemper eâdem)
Corporis ad corpus: nempe ut ſint plúſve minúſve
Stricta aut laxa intus; ſint plúſve minúſve rotunda
Seu quadrata foris. Nihil eſt diſcriminis inter
Corporeas moles, quod non redigatur ad iſta.
Quis Mentem textus formabit, quæve figura?
Res ut noſſe queat, ſatin' eſt ſubtilibus illam
Conflari ex Atomis? ſed quid ſubtilius unâ
Eſt Atomo? Tamen haud Atomus tibi cogitat. Adde
Pernicem motum: ſed quid pernicius igni,

Æthere, luce? Tamen neque lux, neque cogitat ignis,
Non æther. Satin' eſt aliquam illis eſſe figuram?
Hoc ais: hanc demum fugis expugnatus in arcem:
Nam quò lucifugus ſe ſe non ſubripit error!
Sed nos errorem quò ſe ſe cunque receptet
Inſequimur, cauſamque animi non eſſe figuram
Materiæ, validâ freti ratione probamus.

NAMQUE hoc ſi fuerit, non omnes, credo, figuræ
Formabunt animum; ſed quædam hoc jure fruetur,
Seclusis aliis. Ut quæ rutilum efficit ignem,
Hæc non format aquam; & quæ molles procreat auras,
Hæc non arentis generat corpuſcula terræ.
Atque ita, per varias ut poſſunt quæque figuras
Corpora deſcribi, flammæ per acumina multa
Pyramidum; tellus per denſos partium acervos;
Per floccos graciles aër; Neptunius humor
Per tenues globulos; ſic & prudentia Mentis,
Et varii ſenſus, & vis innata volendi,
Et quæ quiſque ſuo tacitus ſub corde volutat,
Diverſis itidem ſignari hæc cuncta figuris
Judice te poterunt, ſingillatimque notari?
Dic igitur: quâ nempe fides, & opinio formâ,
Quâ dubitatio, quâ ſtabilis perſuaſio diſtent,
Invidia, ambitio, ſpes aut metus. Eia age, Quinti,
Quid ceſſas? Hæres? Deſunt tibi verba, figuræ
Quanquam omnes adſunt oculis? Cur nulla roganti
Obvia fit, quæ vel minimum genus exprimat horum?
Nil quodcumque vides, Quinti, quod corpore tangis,
Significare valet quod ſentis intus; & omnis
Materiæ tibi deeſt ratio de Mente loquenti.

Digitized by Google

Quin, ſi Materiam omnino ſupereſſe negares;
Diffiſuſque tuis hodie, qui ſæpius errant,
Senſibus, extenſi ſummam periiſſe putares;
Nilque forent aliud, quæ cernis corpora, præter
Umbram fallacem, ſimulacraque inania rerum;
A te non ideo poſſet Mens ipſa negari.
Namque tuæ Mentis ſemper tibi conſcius eſſes.
Tu tibi proximus es, quâ parte intelligis. Antè
Corpora quàm ſcires an ſint, jam te eſſe ſciebas.
Quonam argumento? Quoniam qui cogitat, ille eſt.
Nec tamen ulla tibi ſenſum afficiebat imago.
Nam cùm cœpiſti primùm ſentire dolorem,
Neſcires licet unde dolor, dolor ipſe profectò
Jam tibi notus erat; quamvis ignota tibi eſſet
Undique Materies, & adhuc tiruncula ſecum
Mens privatim ageret, ſibi conſcia & obvia ſoli.
Porro Materiâ ignotâ cognoſcere Mentem
Si liceat, nil Materiæ Mentem eſſe liquebit.

Nunc age, Materiæ propriis cum dotibus illa
Si jam contuleris, quæ Mentis munia noſtræ
Plura recenſebam, nil conſimile, & quod utrique
Competat, ambabus vel ſit commune, videbis.
Nempe ex Materiâ noſtros exiſtere viſus,
Ipſoque omnigenos in lumine ineſſe colores,
Et varios cerni, prout hunc oppoſta vel illum
Corpora perſorbent radium, aut contacta reflectunt;
Unde oculis hærent certæ veſtigia formæ;
Ceu pes ſignat humum, ſpeculum ceu ſignat imago;
Credo libens. Quod enim dices luciſque coloriſque
Omni de genere, hoc ipſum de corpore dices.

Sic odor atque ſapor, ſonus & calor undique noſtros
Afficiunt per cæca quidem corpuſcula ſenſus:
Omnia enim hæc motu, poſiturâ & verbere conſtant,
Atque figuratis mucronibus; unde tremiſcunt
Extima nervorum & cerebro tranſmittitur ictus.

Ast aliud longè eſt, cùm viſa, auditave, ſenſu
Aut delata alio, interiori lumine cernens
Percipit, explorat mens noſtra; & plurima judex
Conceptis etiam ſimulacris inſuper addit,
Ac de fonte ſuo, nullum ſpectantia corpus.
Nam neque criſpatas, neque cuſpidis inſtar acutas
Dixeris, aut teretes, aut cujuſcunque figuræ,
Quas homines agitant ideas verique, bonique:
Nec varios inter motuſve, ſituſve locabis
Virtutis ſtudium, vel libertatis amorem.
Sic quoque de nullâ poteris cenſere figurâ,
Docta ignara-ne ſit; juſta anne injuſta; fidelis
Perfida-ne; & prudens, incauta, modeſta, ſuperba:
Nec talem, quemcumque ſitum motumve putabis.
Quàm ſint hæc disjuncta, vides. Tamen hæc tria tantùm
Materiam comitantur, & in diverſa tributam
Corpora conſtituunt: partes agitantur, & inde
Quælibet exurgens edit poſitura figuram.
Ergò figura, ſituſve aliquis, motuſve foret Mens,
Materiæ ſi Mens appendix, aut modus eſſet.
Noſcere nec Mentem poſſes ſine dotibus illis;
Nec rurſum ſine Mente illas cognoſcere dotes:
Nam talem certè docui legem eſſe modorum.
Quæ tibi quandoquidem manifeſtè falſa videntur,
Materiæ ac Mentis diverſas eſſe profectò

Digitized by Google

Naturas, atque hanc illi præſtare neceſſe eſt.

J A M, per ſe nullum genus obtinet ipſa modorum
Materies; nec ſe tali, aut tali ordine format:
Cùm ſolo fieri poſſint hæc omnia motu,
Quem ſibimet dare nec valuit, nec fingere talem,
Pluribus ut ſuprà cecini: aſt aliunde creatum
Suſcipit, externo cauſæ impellentis ab ictu.
Cauſa igitur primùm impellens, delectus & ipſe,
Quo fit ut hæc ſpecies motûs, aut altera detur
Materiæ, ſpretis aliis, prævertere motum
Debuit, ac motu quidquid proceſſit ab illo;
Proinde ſituſque, modoſque omnes, omneſque figuras.
Et quia Materies ne puncto temporis uno
Stare quidem potuit, quin partes ordine ſaltem
Diſpoſitas aliquo, aut aliquâ ſub imagine haberet,
Vel cùm ſtaret adhuc tetrum chaos omnia miſcens;
Certè cauſa movens, quam Mentem oſtendimus eſſe,
Materiam prævertit; & omni corpore differt,
Principium velut effecto differre neceſſum eſt.

E R G ò ſupremam inter, quâ Mundi templa reguntur,
Atque hoc incluſam perituro in corpore Mentem,
Differitas illa eſt, quâ ſunt æterna creatis
Diſſita, ſumma imis; quâ præſtant maxima parvis;
Et quâ finito disjungitur infinitum.
Attamen ex noſtrâ, quæ ſit natura ſupremæ,
Perſpicies: etenim minor eſt majoris imago.
Aſpice ſuſpenſum ſublimi è fornice Solem,
A primâ juſſum naſcentis origine Mundi,
Ætheris immenſi diffuſa per æquora, lucem

Digitized by Google

Subjectis quoquò verſus diſpergere terris:
Ille quidem ignivomâ radios fornace liquentes
Vibrat inexhauſtus, vas admirabile: Solis
Se tamen effigies quædam ſpectantibus offert
Cerea fax, tremulâ quam cernis luce micantem,
Dum luſtrat tenui loca circumſtantia flammâ.
Sic etiam fugiens per florea gramina rivus,
Qui vitreo nitidos objurgat rore lapillos,
Quamvis pauper aquæ, magni tamen exhibet inſtar
Fluminis exiguum: ſic largas læta per arva
Volvens flumen aquas, parva eſt immanis imago
Oceani, vaſtum qui circumplectitur Orbem,
Limitibus fundoque carens; quò præpete curſu
Fluviorum è variis regionibus agmina mille
Præcipitant, tot aquis nil vectigalibus auctus.

FORSITAN oppones, in nobis fœdere tanto
Et Mentem & corpus jungi, ut non poſſit utrumque
Diſcerni; proprio nimirum edoctus ab uſu
Nil niſi per ſenſus ad Mentem accedere noſtram:
Quos ubi ſopivit ſomnus, vel fervida febris
Invertit, turbari animum, atque errare vagantem;
Sæpe etiam attonitum ſubito procumbere morbo:
Creſcere cum membris; pueriles exigere annos
Informem; ætatiſque gradus conſcendere adultæ;
Poſthac maturâ viridem florere juventâ;
Tum labefactari ſenio, & marceſcere rugis.
Inſuper, orbatos homines Ratione videri,
Vel capite offenſo, vel ſic à matre creatos,
Omnis eos ut deficiat prudentia Mentis,
Partibus in cerebri certus quia deficit ordo;

Imò ad naturam depreſſos uſque ferinam.
Ut, cùm improviſo morſu per ſanguinis alveos
Tetra canum rabies hominem pervaſit, & imis
Viſceribus medioque infixit corde venenum:
Quid cane diſtat homo? Furor ambos abripit unus;
Mordendique fames, eademque inſania vexat.

His adeò exemplis rationum pondera, Quinti,
Extenuare ſoles. At ne penetralia rerum
Intrantem, & cauſas quærentem in fontibus ipſis
Prima aditu facies abſterreat, aut levis aura
Deturbet, cœptos prohibens abſolvere curſus;
Obſerva mecum attentus, meditanſque revolve,
Quid valeant, quid non, hæc argumenta Lucretî.
Oſtendunt unà Mentem cum corpore jungi;
Quis neget? Aſt unam Mentiſque & corporis eſſe
Naturam, non ſignificant. Ita quilibet arte
Strenuus Aoniâ citharam pulſare ſonantem
Mobilibus digitis, chordaſque animare loquaces,
Et lenocinio blandi modulaminis aures
Demulcere tuas, citharâ ſic pendet ab ipsâ,
Non ullos ut poſſit eâ ſine promere cantus.
Nam ſi rupta ſilet, ſi quâ temerata ruinâ eſt;
Si chordæ nimiùm tenſæ, nimiúmve remiſſæ
Amiſere tonum, vel ſi una aut altera deſit;
Si caveam implerunt ſordes, hebetantque ſonorem;
Ecce manet citharœdus iners, fruſtraque peritus
Aut nihil aut pravum canit, & neſcire videtur.
Ergò artem Muſeam ipsâ in teſtudine pones?
Ac tibi propterea res una putabitur eſſe
Organum & organicus? Talis ſit copula porro

Corporis

Google

Corporis ac Mentis: niſi quòd deponere non quit
Adjunctum ſibi Mens, nec ſponte reſumere corpus;
At dum vita manet nobis, hæc ſemper eidem,
Cui ſociata ſemel, ſociabitur inſtrumento.
Cætera conſimili penitus ratione geruntur.

Nam veluti quædam citharæ ſunt propria, quæ non
Organicum ſpectant; ut concamerata tabellis
Per commiſſuras laterum ſpecus, unde ſonando
Fit fremitus levis, & reſponſat textilis Echo;
Nervorum pariter ſitus ac menſura; frequentes
Aut raros, celeres aut tardos, tempore eodem
Subſultus referunt; ex quo ſonus exit acutus,
Aut gravis. Hæc cantor non efficit, utitur illis:
Necnon ipſe quidem tenet in ſe multa viciſſim;
Quorum ut ſit compos, citharâ non indiget ullâ:
Nimirum eſt in eo modulandi parta facultas;
Atque omnis ratio harmoniæ: nam cuncta per artem
Et quæ conſona ſunt, & quæ ſunt diſſona novit:
Et nihil à citharæ nervis prodibit amœni,
Quod non per digitos tranſmiſſum emanet ab ipſo.
Atque ita ſuave melos pariter debetur utrique:
Et citharæ; quòd det ſonitus, quicunque cientur;
Et modulatori præſertim; quòd ſciat illos
Elicere, ac mutis animam velut indere chordis.
Haud ſecus in nobis addictam fœdere certo
Mens agitat molem, & moles reſpondet agenti.
Quippe ſuis inſtructa modis, rituque parata
Organico, non hanc animi de munere formam
Poſſidet; innato ſed vivit machina motu.
Sanguis it, atque redit: ſenſimque alimenta feruntur:

Ceu veget, augeſcitque arbos, nihil indiga Mentis.
Sic ſua ſunt etiam, ſecluſo corpore, Menti
Officia. Ut numeros quando ſine ſine patentes
Colligit agglomerans; iterum multiplicat, auget,
Imparibuſque pares confert; mox dividit illos
Æquas, non æquas in partes; atque ſecando,
Ut priùs augendo, infinitum attingit utrinque.
At neque corpus habent numeri, nec ſenſibus ullis
Obverſantur. Item quamvis finita ſit ipſa,
Æternum, immenſum, infinitum libera tentat,
Et perſcrutari, & percurrere ſæpius audet.
Sed neque corpus habent, nec ſenſibus obvia ſunt hæc.
Tutemet hocce tuum quoties tibi fingis Inane,
Exuis ignorans quovis à corpore Mentem;
Dumque negas incorpoream, ſimul eſſe fateris.
Quin ea, per ſenſus quæ ſunt allata, retractans,
Abſtrahit à rebus rerum genera omnia: ſentit,
Cauſa quid effecto, medium quid fine, moduſque
Differat à re ipſâ; quid corpore corporis illa
Notities, quam ſola poteſt vis edere Mentis.
Unde, ut corporeæ molis ſunt propria quædam
Officia in nobis, quæ non à Mente profecta
Mechanices tantùm normam legeſque ſequuntur;
Sic ſua ſunt Menti, quæ nil à corpore ſumunt.

Quanquam ergò fateor cognoſci plurima ſenſu,
Plurima ſunt etiam quæ purâ mente videntur,
Propterea quòd nulla ſuî ſimulachra profundant.
Quî pateat vi corporeâ res corporis expers?
Senſus enim rerum formas, molem atque colores
Percipit, ac ſonitus & odores atque ſapores,

Digitized by Google

Duritiemque ac mollitiem, tum frigora & æſtus,
Levorem, humorem, atque iſtis contraria: verùm
Quot ſunt, quæ retuli, diſtantia prorſus ab illis?
Non igitur ſolo deprendimus omnia ſenſu.

At genus eſt medium quoddam, mixtumque duobus;
Ut cùm totus homo guſtat, videt, ambulat, audit.
Nam partim hæc animo fiunt, & corpore partim;
Sic tamen ut dominæ tum ſubſit machina Menti:
Ceu lyra dulce ſonat docto pulſata magiſtro.
Fœderis argumentum in ſenſu eſt. Nam ſine Mente
Nullus adeſt ſenſus, neque Mens ſine corpore ſentit.
At quidquid ſenſu deprendimus, organa fruſtra
Deferrent illud, niſi res quædam intus adeſſet
Percipiens, quodcumque foris transmittitur ipſi:
Organa quandoquidem ſunt omnis inania ſensûs;
Ac reddunt externa, velut ſpiracula ventos,
Et ſpeculum effigies, & concava rudera vocem.
Non oculi cernunt; verùm res illa paratis
Adjuta auxiliis, oculorum & freta labore;
Quæ jubet huc oculos verti, quâ parte videndum
Eſt aliquid. Pariter non auris verba loquentûm,
Aut modulos; at res quæ præſidet auribus, audit.
De viſis, ac de auditis quæ judicat, illa eſt;
Et quæ audire poteſt ſola, & quæ ſola videre.
Articulos adeò tibi dum gravis obſtruit humor,
Calculus obductis habitat ſeu renibus hærens,
Non tibi pes, renefve dolent: dolet artubus ægris
Addita Mens. Abſciſſa perît cui tibia nuper,
Non minùs ille pedem nervo patiente putabit
Ægrotare, licet jam nullum; ac ſæpe doloris

In membro notum genus experietur inani.
Te quoque nunc tacitè meditantem exordia Mundi,
Aut gravibus curis defixum ſi quis inuret
Candenti ferro, vel acu pungente laceſſet,
Ociùs abjiciens animo quæcunque tenebas,
Totus ad acre malum tu te convertis, & illuc
Mente ruis; quia res in te quæ cogitat, ipſa eſt
Quæ ſentit. Dum nauta ferâ quaſſante procellâ
Territus, undarum tumidos aſſurgere montes,
Et ſpumam ruere, & miſceri turbine pontum,
Et faciem cœli tenebroſam, & fulgura cernit
Undique diſruptis obliquè percita nimbis,
Et ſubſidere navim, atque atro gurgite volvi;
Tum vim ventorum rabidam, pelagique furentis
Terribilem fremitum, & crepitantes fulminis ictus,
Vectorum & pavidos clamores auribus haurit;
Huic ſimul & fauces ingratus torquet amaror;
Et nares vexat ſentinæ tetra mephitis:
Frigore membra tremunt; mentem horrida mortis imago
Perturbat; nec ſpes animo tamen excidit omnis;
Molitur, ſi quis fractâ rate prænatat aſſer
Obvius, auxilium miſero ſibi; voce precatur
Cœlicolas ſupplex, & votis flectere tentat;
Terram, terram orans, mare deteſtatus iniquum:
Aſpice quot varii rerum uno tempore ſenſus,
Unam commoveant agitato corpore Mentem.

Nam res perpetitur quæ tot ſimul anxia motus,
Res ea quæ timet atque cupit, gaudetque doletque,
Quæ ſentit, varios & ſenſus comparat, una eſt
Ac ſimplex: ideo non conſtat partibus ullis.

Digitized by Google

Si fingatur enim multis è partibus eſſe,
Parvula quantumvis vel ſubtiliſſima fiat,
Officio pars quæque ſuo jam dedita, certè
Neſciat officium alterius, neque judicet inter
Senſus diverſos quis ſuavior; hæc neget, illa
Affirmet diſcors; velit una quod altera nolit:
Quamque ſuo nam jure frui arbitrioque neceſſe eſt.
Ut partes oculi non uno munere cunctas
Defungi certum eſt: radios nam colligit una,
Altera ſecernit: Mentis ſic munia partes
Diverſæ diverſa, imò contraria obirent,
Libertate ſuâ pariter, ſeorſumque potitæ.
Cœtus erit: veluti formicarum abdita campo
Plebs habitat, varium inter ſe partita laborem:
Aut examen apum. Vel erit Reſpublica diſcors,
Motibus inſanis ac ſeditionibus ardens;
Et confundentur populoſæ munia Mentis.
Vel concors ut ſit, quædam ſelecta tot inter
Particulas ſibi congeneres operumque miniſtras,
Sic princeps erit, ut cunctæ referantur ad illam,
Conſpirentque ſimul. Sed quæ Regina ſedebit?
Præter enim quàm quòd prorſus germana videtur
Mentibus his, quas Democrito exprobrare ſolebas,
Partibus eſt aliis conflata minoribus, æquè
Ac famulæ, vulguſque Atomorum in corpore degens.
Quæ pars imperio ſic nata videbitur una?
Quæ pars Reginæ tandem Regina futura eſt?
Quæ pars Mentis erit verè Mens? Heu, bone Quinti!
Fingere quàm promtum! Rationem reddere ficti
Pro quàm difficile eſt! Nonne hinc intelligis unum
Et ſimplex eſſe id quod vult ac percipit? Ergò

Cùm pars Materiæ (meminiſti) nulla ſit una,
Nulla individua aut ſimplex; nullam eſſe neceſſe eſt,
Quæ caſu quovis in Mentem aſſurgere poſſit
Aut per ſe ſola, aut aliis ſibi fœdere junctis.

Propterea clarè ſenſu vel cernis ab ipſo
Mentem incorpoream, ſeu partibus eſſe carentem,
Inſuper ipſe vides à vero quàm procul abſit,
Qui tenuem noſtro diffuſam corpore cenſet
Eſſe animam, nebulæ ſimilem penetrantis in artus,
Cui motûs tantùm ac ſenſûs provincia detur,
At famulantem animo, ceu Regi corporis uni,
Corporeo tamen, ac variis è partibus orto,
Atque gubernaclum regali ex arce tenenti.
Nempe tuus vates ipſe hæc ſibi ſomnia finxit.
Sunt quibus haud aliud noſtræ Mens incola molis
Viſa fuit, niſi membrorum concentus, & ipſa
Corporis harmonie, fibris concordibus apti.
Sed modus eſt hæc harmonie; quæ vita profectò
Jure poteſt, at non hominis Mens ipſa vocari.
Non agit ille modus, non vult, non cogitat uſquam.
Mens ergò res quædam una eſt, cum corpore juncta
Dividuo, ſed quæ ſine corpore vivere poſſit.

Quæ cùm cuncta tibi fuerint perſpecta, repentè
Percipies quid ſit, cur Mens ſociata caducæ
Materiæ, in partem veniat perſæpe laborum;
Corpore & affecto ſimul afficiatur & ipſa:
Non tamen ex æquo. Siquidem lex fœderis illa eſt,
Ut quoties corpus certâ ratione movetur,
Tunc quoque certum aliquid Mens cogitet: ac vice verſâ,

Digitized by Google

Ut ſimul hoc illudve ſuo Mens cogitat auſu,
Continuò quidam ſuccreſcat corpore motus.
Ac velut omnimodis credas duo Corpora jungi,
Talia cùm fuerint inter ſe ſemper, ut horum
Alterum ab alterius motu moveatur eodem;
Atque duas pariter Mentes, ſi quidquid ab hâcce
Apprenſum eſt, ſimul hoc etiam apprendatur ab illâ;
Sic Mentem & corpus, quanquam eſt aliena viciſſim
Amborum natura, atque inſociabilis omni
Conjugio (ſolis niſi legibus Omnipotentis)
Conciliata putes, hæc ſaltem ad tempora vitæ,
Motibus ut certis terrenâ in mole ſubortis,
Certæ reſponſent ideæ, docileſque ſequantur.

Propterea mirum non eſt, ſi partibus ægris
Aut ſomno preſſis, aut quâvis denique causâ
Turbatis, cerebro præſertim, ubi cuditur ingens
Agmen ſpirituum, & quævis celatur imago,
Sæpe aut nulla intrò rerum ſimulacra ferantur;
Aut veniant lacerata modis, inverſaque miris;
Aut varia, aut ipſis etiam contraria rebus:
Unde furor, ſtupor & deliria prava ſequuntur.
Donec enim premitur cæco Mens carcere clauſa,
Carceris has leges, æternaque fœdera ſervat;
Et dolet, & gaudet, prout hoc compactile corpus
Suavia titillant nonnunquam, aut aſpera lædunt:
Sic tamen, ut ſtupidæ, quæ motus excipit illos,
Materiæ, tanquam ligno, ſilici atque metallo
Lætitiæ ſenſus non ſit, ſenſuſve doloris.
Atque ubi frigida mors extinxit flammea vitæ
Semina, cœleſtiſque evanuit halitus auræ,

Digitized by Google

Deſinit hìc agere, & ſurdos Mens exuit artus.
Ipſa tamen conſtans manet, irreſoluta, ſuperſtes:
Cùm nequeat per ſe, aut Naturæ viribus ullis,
Quod ſine partibus eſt individuumque, reſolvi.

HAUD igitur creſcit pueris quibus organa creſcunt.
Nam quanta eſſe poteſt, vel primâ ab origine tanta eſt.
Quòd ſi tum vix ulla ſuî argumenta videtur
Exerere, ac molli potiùs torpere veterno,
Quid faciat rudis immaturo corpore? Nondum
Collectæ cerebro ſpecies, quæ deinde movebunt
Nunc inopem: nondum, quod lapſo tempore ſiet,
Rebus ab objectis idearum excita ſupellex.
Jam tamen affectûs quædam veſtigia prodit,
Dum vagit, ridet, quatitur ploratibus infans.
Cùm fuerit porro perfecta virilibus annis
Machina; cùm cerebri fibris erit optimus ordo;
Et memorem gazam rerum experientia tandem
Implêrit; ſubitò noſcetur quid valeat Mens
Talibus auxiliis. Si deficientibus hæret,
Strenuus ac fortis neque dux ſine milite vincat;
Nec ſolâ pugnet miles virtute ſine armis;
Nec radio ſine ſetigero depingat Apelles.
At cùm ſit paucos inſtructum corpus ad annos,
Provectâ ſenſim labefactum ætate fatiſcit:
Ut rheda, ut veſtis longo corrumpitur uſu;
Et ratis aſſiduè caſus experta marinos,
Denſior it ſanguis, concreſcit vappidus humor,
Dureſcunt fibræ, flacceſcunt denique nervi,
Cor titubat, nec jam radiat vitalibus auris
Theſaurus capiti concreditus; oſſa rigeſcunt,

Fit pedibus manibuſque tremor, grave pectus anhelat,
Caligant oculi, ſonitus malè ſuſcipit auris,
Deficiunt vires, vox ægre faucibus exit,
Albeſcunt crines, rugatur marcida pellis.
Tunc vitio primæ ceu debilitatis hebeſcit
Machina: ſitque ſenex iterum puer. Unde neceſſe eſt
Huic ſemel addictam rurſum pueraſcere Mentem:
Non per ſe; verùm quia paulatim organa ceſſant.
At ſi, ut corporeis rebus tangatur, & extra
Se poſitis (quod ſola ſibi permiſſa nequiret)
Indiget adjuncti comitatu corporis; illo
Non eget, ut ſe ſe privataque commoda norit,
Pertimeatque malum, & ſemper velit eſſe beata.

Protinus hìc autem, non eſt mihi cognita, dices,
Materiæ natura ſatis comprenſaque virtus,
Ut circumſcribam verbis, quid poſſit apiſci,
Quid nequeat. Quis enim tantum ſibi ſumat, ut ipſe
Cùm ſe ſe ignoret, ſingillatimque per omnia
Incerto ſoleat titubans prorepere greſſu,
Anteferatque manum, & baculo quaſi ſingula tangat,
Collidi in tenebris metuens, aut luce malignâ;
Fundamenta tamen rerum omnium, & ultima quæque
Viſa ſibi velit obtutu penetralia firmo?
Quidni Materies, cui dotem adſcribimus unam,
Ut triplici protenſa modo concreverit, hanc vim
Poſſideat quoque, utì velit atque intelligat? Unde
Corruerent ſubitò geminæ diſcrimina partis,
Quâ compactum hominem facimus, duplicemque putamus.
Forſan Materiæ ratio primaria non eſt
Aut per ſe extendi, aut per ſe cognoſcere; verùm

His aliquid majus, natura videlicet ipſa
Ex quâ utrumque fluit: ceu bini ex arbore rami
Diſpariles, unâ tamen à radice profecti:
Namque hæc Spinoſæ fuerat ſententia nuper.
Quis tunc Materiâ poterit ſecludere Mentem;
Altera dos quamvis à Mente extenſio diſtet?
Nam ſonus ac lumen diſtant; & corporis ambo
Sunt eventa, neque à naturâ corporis abſunt.
Haud ſecus inter ſe diſtant color atque figura;
Sed globus eſſe poteſt idem niger atque rotundus.
Ergò Materiæ modus excellentior eſſet
Cognitio: perfecta magis, cùm ſcilicet illi
Organa ſuppeterent forſan meliora; minúſve,
Organa cùm fabricæ forſan pejoris adeſſent.

Mirari ſatis hìc nequeo, quis tetricus horror,
Deſpectuſque ſuî, quæ mortis prava libido
Lymphatas hominum mentes inceſſerit, ut ſe,
Corpore mortales cùm ſint natique ſepulcro,
Mortales animo eſſe velint penituſque caducos.
Tantus amor nihili! Tanta eſt vecordia! Solum hoc
Permetuunt cæci, ne Mens compage ſolutâ
Duret adhuc nimiùm vivax, buſtoque ſuperſtes
Evolet: hoc cupiunt unum, ut cum corpore vitam
Ponat, & in ventos tenuis velut aura recedat.
Ah! te ne ſubeat, Quinti, tam dira cupido!
Verùm infixa priùs quia te ſententia turbat,
Haud tibi defuero, quin hoc caligine plenum
Abſtulerim velum ex oculis noctemque fugarim.
Audi quæ moneo paucis, iterumque reſumo.

QUIDQUID Naturæ eſt, ac verè conſtituit rem,
Hoc ſine res non eſſe poteſt, aut Mente videri.
Haud aliter nobis rerum natura pateſcit.
Quam ſi non ſequimur normam, pervertimus ipſi
Rerum ideas omnes, & aquæ confundimus ignem;
Tum procul eſt Ratio, & ſermonis deſinit uſus.
Qui verò modus eſt, ut adeſſe, ita abeſſe viciſſim
Uſquè poteſt; res eſſe valet cernique ſine illo:
Sed ſine re non eſſe poteſt, aut Mente videri.
Abſque modis intelligitur res ipſa: ſine illâ
Non intelligitur modus. Ut ſi fortè figuram
Contemplere animo, qualis tibi cunque putetur;
Ecce figuratæ præbet ſe molis imago.
Sic non concipitur motus, quin mota repentè
Res animo ſubeat; mixturæ nec genus ullum,
Quin obverſentur poſitæ quodam ordine partes.
Cùmque modos, ut fert hominis perſæpe voluntas,
Naturâ rerum abſtractâ, diſcernimus ipſos,
Sic illos Mente abſtrahimus, tamen ut ſimul adſit
Notities manifeſta rei, ſuſpenſaque tantùm,
Cujus hic eſt modus, & ſine quâ modus eſſe nequiret.

JAM fortaſſe rogas, quanquam nimis immemor, utrùm
Extendi ſit Materiæ natura, moduſne?
Quid dubitas? Quod quæris habes. Age conſule normam.
Scilicet hoc fieri nequaquam poſſe probatum eſt,
Ut quis Materiem, quantumvis abſtrahere audax,
Ingenii ſummo pertentet acumine, quin rem
Cogitet extenſam, aut conſtantem partibus extra
Se poſitis. In eâ priùs eſt nihil. Inde ſequuntur
Omnia. Materiæ non ergò è dotibus una eſt,

Digitized by Google

Non modus aut ramus quidam; natura ſed ipſa
Extendi. Atque adeò ſi Mens dos eſſe putetur
Materiæ, dos extenſi eſt, ramuſque moduſque.
Propterea quoties Mentem meditaris, oportet
Se tibi res quædam meditanti extenſa repente
Offerat: ut ramus truncum arguit, atque modus rem.
Verùm conſcius eſt hominum unuſquiſque profectò
Ipſe ſibi, propriæ dum luſtrat ſingula Mentis
Officia, & quærit quid ſint, quo-ve ordine fiant,
Extenſi nihil obverſari. Scire laboro
Ac meditor tacitus, quænam ſit primula rerum
Agnitio; quid judicium; quid roboris inſit
Omni argumento, quâ vi pervincere poſſit,
Ac domitare animum, & trahere in ſua jura volentem:
Immemor extenſi confeſtim hæc omnia præſto.
Nunc dubiam certâ, & falsâ diſcernere veram
Notitiem cupio, quâ ſe ratione viciſſim
Impugnent; quid opinari, quid credere, ſcire,
Sint in ſe; quid ſint etiam affirmare, negare:
Dividuum procul eſt à me, penituſque receſſit.

Præterea quid ſit, quòd amet ſe ſe ipſa voluntas
Præcipuè ac ſemper, quòd ſe ſe ante omnia ponat,
Et felix velit eſſe: quid hoc quoque deinde ſit, eſſe
Felicem aut miſerum, & fieri, ſe judice, talem:
Unde quis invideat; laudem venetur; honores
Ambiat; imperium affectet; parere recuſet,
Aut indignetur; contemptum, oblivia, probra,
Morte ſibi pejora putet; ſine nomine vitam
Vitalem neget eſſe, auræ captator, & ardens
Sera immortalem jaculari in ſæcula famam:

Digitized by Google

Quid ſit ab incœpto nunquam deſiſtere velle;
Judiciis aliena ſuis poſtponere; pravum,
Mendacem fieri, deceptorem, atque malignum;
Aſſentatores præ veris ponere amicis:
Hæc ego dum reputans, & me contractus in ipſum,
Heracliti oculis lugens conſidero, nulla
Corporis extenſi feriunt veſtigia mentem.
Scilicet arguitur propriis erroribus ipſa
Nobilitas animi. Cernis, dulciſſime Quinti,
Et Mentem noſtram, & noſtræ molimina Mentis,
Extenſi non eſſe modos; omnique vacare
Materiâ: ſine quâ cognoſcier illa fatendum.
Ergò Materiæ virtus primaria non eſt,
Ut ſimul extendi, ſimul & cognoſcere poſſit;
Qualem hæc monſtra putant, infenſa Deoque ſibique.
Nec, veluti ſonus ac lumen, color atque figura,
Aut gemini ex unâ venientes arbore rami,
Extenſi ratio, atque animi vis ipſa putentur;
Sed quaſi naturæ duplices pugnare viciſſim
Dotibus adverſis: quarum altera ſemper agatur,
Altera ſemper agat; labentibus altera conſtet
Particulis, habeat nullas in ſe altera partes.

SUNT in Materiâ nobis impervia ſanè
Plurima, quæque aciem Mentis, quâ cuncta tueri
Conamur, fugiant. Etenim finita poteſtas
Ingenii, non aſſequitur quæcunque per omnes
Materiæ nexus & vincula particularum,
Confieri poſſunt: quare in caligine denſâ
Progredimur ſæpe, ac veluti nictamur in umbris.
At ſi, cuique rei quæ dotes funditus inſunt,

Digitized by Google

Haud ſcimus plerumque, licet cognoſcere ſaltem
Queis careat. Nos fortè latent primordia flammæ:
Aſt ea compertum eſt aqueis diſtare figurâ;
Inque figurarum ſolo diſcrimine poni,
Quidquid aquæ aut ignis proprium eſt. Miracula nondum
Omnia Magnetis perſpeximus: at mihi certum eſt
Magnetem non eſſe animal; nec amoris ab æſtu
Ferratas trahere ac ſecum vincire catenas.
Cur & ab Arctoo declinet cardine Mundi
Solis ad occaſum, mox & converſus ad ortum
Pauliſper, res eſt etiamnum ignota; ſed illud
Materiæ ſubtilis opus toto Orbe fluentis,
Et non ventorum ſcimus. Quadrare rotundum
Nemo poteſt: at quadratum differre rotundo
Id norunt omnes, quidque ex utroque ſequatur.
Sic à Materiâ Mentem ſejungimus; etſi
Non omnes liquidò vires utriuſque pateſcant.

Adde, quòd has etiam diſcrimen ſegregat ingens;
Libertas. Etenim conſtantes omnia ferri
Corpora per motus, æternùm ſubdita legi
Perpetuæ, propriâ ſine cognitione, fatetur
Quilibet. Aſt homini nota eſt ſua cuique poteſtas,
Aut nihil aut aliquid, ſive hoc ſive illud agendi.
Ecquis enim quoties ſecum deliberat anceps
Quid faciat, vel conſilium ſolertis amici
Flagitat, ac tandem quid ſit facturus apud ſe
Decernit; quis dum rogat, aut hortatur & urget;
Dum laudat bene geſta virûm, malè geſta ſeverus
Arguit, ac meliora jubet; dum præmia ponit,
Et pœnas meritis; ſi quid peccaverit ipſe,

Digitized by Google

Excuſare palam, ne quâ ſons audiat, & clam
Emendare parat, quia facti cura remordet,
Neglecti-ve pudor; dum cuncta negotia curat,
Fungitur officiis, morum ſibi juſta, ſuiſque
Dogmata conſtituit; quis demum talia præſtans
Non libertatem ſe perſentire, fruique
Jure ſui arbitrii, non externâ domitum vi
Teſtatur, verèque probat? Nec publicus error
In genere hoc hominum eſſe poteſt conſenſus, & una
Cunctorum vitæ ratio: ſed conſcia veri
Lux & Naturæ radius. Quippe omnia fruſtra
Hæc, atque inſulsè fierent, ſi compede durâ
Vinctus homo, ac præceps ageretur: ut acta moveri
Materies, quâ parte impulſa eſt, cogitur omnis.
Sic neque præclaris formandi legibus eſſent
Conventus populorum; aliquâ nec civibus arte
Inſpirandus amor Patriæ, flectendaque corda
In commune bonum. Magni gens fluminis inſtar
Quæque foret; quod non monitis, precibuſve, miniſve
Vincitur; aſt humiles inſano vortice ripas
Exſuperat, latiſque audet ſe effundere campis,
Proximaque injectis vaſtare paludibus arva:
Nequicquam aggeribus tentant frænare rebellem,
Indocileſque jubent àlveo ſe condere fluctus.
Nec diſciplinis etiam exercenda Juventus
Præceptiſque bonis; at vitis more colenda,
Arboris aut teneræ, paries quam pandit apricus.
Nam lecto plantata ſolo, tantùmque reſectâ
Luxurie foliorum, ipſâ vi denique Solis
Ac terræ creſcit; fauſtique à munere cœli,
Neſcia, progenerat fructus ramoſque valentes.

Digitized by Google

Ecquid enim Ratio ſine libertate juvaret?
Cernere quid prodeſt quæ conveniuntve nocentve,
Si non illa ſequi, non hæc fugitare viciſſim
Noſtri juris erit? Tunc in mortalibus ægris
Mens torperet iners, penderet vana ſupellex:
Quippe ubi ſe multis deprenſum quiſque periclis
Senſerit, inque ſuâ poſitam virtute ſalutem,
Anxius inquiret quid agendum, animoque ſagaci
Verſabit, quo ſe molimine protinus illinc
Eripiat: ſed ſi vis inſuperabilis illum
Præcipitat, vanis genium cruciatibus angit:
Hoc ipſo infelix, quòd prudens; atque medelam
In ſe ſe putet eſſe malis, ubi nulla medela eſt.
Vana etenim, quæ nil penitus prudentia poſſit.
Inde omnis pariter Sapientum gloria falſa,
Magnanimûm Heroum virtus, Regumque bonorum;
Nec laudabilior, quàm corporis inclyta forma,
Sive decor vultûs, aut florens viribus ætas.
Atque adeò eſt homini Rationis inutile pondus,
Imò ærumnoſum, atque animis quaſi ſarcina noſtris.

Qui libertatem præcelſaque jura negarit
Mobilis arbitrii, quo præmia quærere factis
Poſſit, & hoc ævo quondam felicius ævum;
Ille ſibi anteferat vecors & ſecla ferarum,
Quas Natura parens movet ac regit impete cæco;
Et ſua vivendo vincentes tempora plantas,
Marmoraque & gremio Terræ formata metalla.
Namque geruntur uti par eſt, ignara profectò
Quid ſit opus deceatve; ſuî nec habentia curam:
Irrita dum nobis, & ſollicitudinis ægræ

Infelix

Infelix mater, Ratio eſt; dum vita labore
Perpetuo detrita, heu! paucis occidit annis.

Sensit, & haud dubitat tuus ipſe Poëta fateri
Libertate animos hominum præcellere; quamvis
Damnaret leto: quare per Inane cadentes
Ridiculo demens Atomos clinamine torſit.
Irriſi ſatis. At per ſe cùm libera poni
Materiæ pars nulla queat, mirabile dictu eſt,
Quî Mentes è Materiâ conflaverit unâ,
Nec, quæ miſceret pugnantia, viderit uſquam.
At mirabilius, quòd, cùm immortale per ævum
Conſtantes faceret compacto è corpore Divos,
Atque hominum formâ ſed limpidiore micantes,
Humanas idem Libitinæ ſub juga Mentes
Miſerit, impatiens propriæ poſt funera vitæ.
Sed quanti modico perituram tempore Mentem
Ille facit? Certè Mens eſt viliſſima rerum,
Finibus anguſtis hujus ſi clauditur ævi,
Et moritur ſimul ac renuit decurrere ſanguis.
Nummus Alexandri longè præſtantior ipſo:
Ille etenim, ceu flamma volans, conterruit Orbem,
Ac periit; cineres & nomen inane relinquens:
Illius effigies etiamnum viva ſuperſtat,
Nec teritur manibus tractantûm, & ſecula vincit.

Procumbis tanto Rationum pondere fractus.
Gratulor ipſe mihi, nec non tibi. Cernere Verum,
Viciſſe eſt. Atenim quæris, Mens corporis expers
Cùm ſit per ſe ſe, ſociali corpore claudi
Quî valet, extenſis & partibus indere motum?

Naturas tam diſpariles quæ copula jungit ?
Nam ſi corporea eſt, nequit ipſam apprendere Mentem ;
Si ſecus, haud ipſum potis eſt apprendere corpus.
Huc jam appelle animum, totis huc auribus adſis,
Et faveas : neque vana tibi hæc ſpectacula ſunto.
His te adducebam, naturâ ut Mentis apertâ,
In nobis manifeſta Dei argumenta videres.
Maxima res agitur. Quæ ſcilicet antè probavi,
Ni fallor, tria ſunt. Et corpora mente moveri,
Hoc primùm. Dein corporeis non partibus eſſe
Conflatas hominum Mentes ; adeóque reſolvi
Naturâ non poſſe ſuâ, ſed vivere ſemper.
Poſtremò, quæcunque jubet peragitque voluntas,
Hæc fieri plenâ cum libertate ; nec ullo
Materiæ nexu, aut fato impendente coactas
In quod agunt, at ſponte ſuâ prorumpere Mentes.
Propterea, dum corpus habent atque organa ſenſûs,
Mercedem factis, aut pœnam poſſe mereri ;
Et poſt exactos vitæ hujus labilis annos,
Immortale dari juſtis ac ſontibus ævum.
Nec tamen è dictis ſolùm hæc tria ducere fas eſt :
At quæ principio tantùm libaſſe decebat,
Illa recognoſcas mecum, atque libentiùs audi.

Scilicet ignorat mihi Mens, ſibi credita qualis
Machina ſit ; quantâ momentorum arte regatur ;
Quàm variè compacta, & miro condita textu :
Attamen impellit cùm vult, agitatque movendo
Compagem ; ac ſubitò flectit, prout imperat, artus.
Quòd moveat, planum eſt cauſam prodire movendi
Mentis ab imperio : verùm id quòd neſcia præſtet,

(Neſcia non motûs quem præcipit ipſa, ſed artis
Quâ fit & elicitur) liquidò demonſtrat adeſſe
Cauſam quæ regit effectrix; cui ſingula clarè,
Quæ mihi ſunt ignota, patent; cujuſque voluntas
Adſpirare meæ non deſinit; & valet illos,
Cùm jubeo, motus quibus eſt opus, indere membris.
Ecquis enim Orator facturus verba repentè
Cogitat, aut quâ vi pulmonibus aëra jactet
Expreſſum, ut pulſo reſonantem gutture reddat,
Quem ſpirare ſilens, & mutum halare ſolebat?
Aut queis diſponenda modis ſit dædala lingua,
Lingua figuratrix verborum, opifexque loquelæ;
Dentibus ut fractam vocem, illiſamve palato
Terminet inflexu, ac fingens moderetur euntem;
Naribus & labris formandam ſæpe relinquat:
Quoſque, id fiat utì, ſit opus contendere nervos?
Quin taceat, ſi tanta priùs molimina ſecum
Debuerit verſare animo, quàm tollere vocem.

Currere fert animus; curro: ſed quid ſit agendum
Interiùs, velox ut curram, neſcio prorſus.
Aſt aliâ ratione tamen mihi membra moventur
Currenti, quàm ſi ſedatè incedere vellem:
Sed quæ vis motum acceleret reprimatve, neque unquam
Hoc didici, nec me ſperavi diſcere poſſe.
Ignoro penitus, teque ignorare fateris,
Quantum animæ, quot particulas, per quoſve canales
Et quibus è cellis, & quo moderamine mitti
Expediat. Satis eſt ad nutum ſtare paratam
Materiem; atque ſuo, quantùm in ſe eſt, munere fungi.
Cùm volo, cùm jubeo, mihi ſubdita machina paret:

Nec ſcit quid jubeam; neque ego, quî juſſa faceſſat.
Sic, ubi res aliquas meditari fortè lubebit,
Præſto ſunt optata mihi ſimulacra; videndum
Se facilis præbet, ſubitóque arceſſitur Orbis.
Conſpicio ſimul & cœli fulgentia templa,
Et maria, & populos, urbeſque & viſcera Terræ.
Qualis, utì perhibent, herbis & carmine diro
Saga potens Erebo pallentes evocat umbras:
Conveniunt Manes, ſpectacula vana, rogantis
Ante oculos; nec ſe magicis ſubducere poſſunt
Artibus: uſquè adeò juſſus venerantur aniles.
At mihi cùm pariter Mundi totius imago
Protinus obvia ſit, nec quæ ſit tanta poteſtas
In cerebro, nec quâ cerebri regione creentur,
Quo-ve modo ſpectra hæc, novi; nec pingere poſſim
Ipſe manu, nec totâ oculis percurrere vitâ
Tot rerum ſpecies, intus quas cernere promtum eſt.

Tuque etiam, cùm te ipſe moves, tunc Mentis eaſdem
Expertus tenebras ignota jubentis, idemque
Corporis obſequium, pariter majore juvaris
A cauſâ; quæ ſuppeditat quod nec dare poſſes
Ipſe tibi, juſſuſque tuos, tuaque organa callet,
Succurrens inopi; vireſque ac robora præſtat.
Atque ita, cùm magnâ circumſpectante coronâ,
Saltando volucreſque pedes & brachia jactas
In numerum, ſequeriſque modos & plectra canentis,
Tunc tua multivagos motus, agileſque choreas
Attentè moderans multâ mens arte gubernat:
Quod tamen interiùs geritur, dum dirigis artus,
Et luſûs arcana tui miracula neſcis:

Google

Exerces ſummo domitum tibi Numine corpus.

Mens igitur cunctis præſit communis oportet;
Corporis arcanos quæ poſſit adire receſſus,
Et latebras animæ, facilique impellere niſu
Quidquid erit promtum ad nutus, & rite paratum;
Ut ſimul optati poſſint erumpere motus.
Illius efficere eſt, noſtra eſt optare facultas.
Talia ſi verò præſenſque potenſque requirunt
Numinis auxilium, credes nil Numine egere,
Quæ nobis etiam nec percipientibus, imò
Sæpius invitis, hoc noſtro in corpore fiunt;
Queis tamen & finis ſuus eſt & provida cauſa?
Hoc Numen, Quinti, Mentem cum corpore junxit;
Quæ nullâ per ſe poterant ratione ligari:
Fœderis & ſequimur leges, quas fœderis auctor
Inſtituit; geminis hominem conſtare jubendo
Naturis: ut Mens per ſe diſcernere Verum,
Per ſenſus res corporeas apprendere poſſet,
Et capite ex utroque ſuum Mundique parentem.
Nam quis non videat, finitæ ſi breve corpus
Subjicitur Menti, Mens quanta ſit illa, ſupremo
Quæ regit arbitrio vaſtum quem condidit Orbem?
Non poterit ſine conſilio tam parva moveri
Machina, tam fragilis; te judice, tanta regetur
Mentis inops! Credant Epicuri de grege porci.

Digitized by Google

ARGUMENTUM
LIBRI SEXTI.

JAM avulſis Epicureæ doctrinæ radicibus, & mentis humanæ nobilitate vindicatâ, in hoc Libro delabitur ad Belluas; ac probandum ſuſcipit, animâ ſive careant, ſive valeant belluæ, nihil inde aut menti humanæ aut Deo detrahi : à v. 1. ad v. 27.

Proponit id quod ab incredulis objicitur; belluas animâ noſtræ ſimili præditas eſſe, quod variis ferinæ induſtriæ exemplis illuſtratur; belluarum autem animas è Materiâ conſtare, ergò & noſtras : à v. 27. ad v. 303.

Reſpondet hoc dilemmate, animam brutorum aut nullam eſſe, aut incorpoream : utrumlibet affirmari poſſe, ſalvâ mentis humanæ dignitate : à v. 303. ad v. 344.

1°. *Oſtendit dubia ſaltem eſſe argumenta, quibus brutorum; certa, quibus hominum anima defenditur. Tum per hypotheſim Carteſii doctrinam de belluis opponit, & ab exemplis, more adverſariorum, decertare parat :* à v. 344. ad v. 409.

Probat ab abſurdo non magis belluis animam concedendam eſſe, quàm plantis plurimis ac foſſilibus : à v. 409. ad v. 608.

Motus animalium omnes mechanicè fieri poſſe indicat ;

ex mirabilibus brutorum factis inferri debere, non ſuam feris ineſſe mentem, ſed mentem aliquam adeſſe : à v. 608. ad v. 767.

Belluarum motus ex eâdem causâ naſci poſſe, ac motus noſtros ſpontaneos, ad quos nihil niſi velle afferimus : à v. 767. ad v. 826.

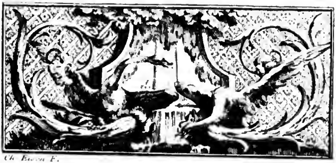
Ex immutabili in belluis vivendi tenore, arguit ipſas carere delectu; ex pluribus verò exemplis, ipſis non inhærere mentem, ſed præeſſe : à v. 826. ad v. 947.

2°. *Si mens belluis attribuatur, illam, cujuſcunque ſit ordinis, incorpoream fore, ac noſtræ ſimilem; imò perfectiſſimam. Hìc contra adverſarios retorquet exempla plurima ſolertiæ animalium; quibus evincitur mentem humanâ præſtantiorem belluis conſulere :* à v. 947. ad v. 1142.

Inſtinctûs vulgare nomen velut inane profligat : à v. 1142. ad v. 1255.

Mirabilibus brutorum geſtis mentem illis externam argui; ab operum humanorum induſtriâ probat, quanto major eſſe poſſit divini artificii ſolertia. Solvit id quod objicitur, inutilia fore brutis ſenſuum organa ſi ſenſu bruta careant; à v. 1255. ad v. 1357.

Concludit nihil aliud ex tanto brutorum artificio inferri poſſe, niſi mentem eſſe ſummam; hìc exhibet miram ſtructuram alituum, piſcium, quadrupedum; animalia caſu procreata non eſſe; ac proinde Deum eſſe auctorem belluarum, ſive ſenſu careant, ſive ſenſu prædita ſint : à v. 1357. ad finem.

Ch. Eisen F.

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM,

AD QUINTIUM.

LIBER SEXTUS.

De Belluis.

NEMPE novo cultu campum domiturus arator,
Protinus agreſti non credit ſemina fundo:
Sed priùs hirſutos vepres, dumetaque paſſim
Diruit avellens; tum crebro vomere frangit
Indocilem glebam, & raſtris contundere tentat.
Sic ego paulatim, ſpinas tua pectora circum
Enatas, argumentis exſcindere conor:
Ne ſegetem emittant vivaci è ſtirpe nocivam;
Ac vetus intactâ radice repullulet error.
Tunc meliore ſolo conſurgent ſemina Veri.

Digitized by Google

Tunc & ſinceros tibi cognita pandere vultus
Incipiet, vindexque ſui Natura parentis,
Decutiet ſucum, quo gens incredula pinxit
Invitam, & clarè Dominum confeſſa loquetur.

Humanam idcirco, quæ nobis intima, Mentem
Ante oculos poſui; quiddam ut conſiſtere ſcires
Materiem ſupra, quod eam regat. Inde probatum eſt
Mentem illam effigiem Mentis tantùm eſſe ſupremæ,
Quæ moveat Mundi partes, & ſimplice nutu,
Invalidam per ſe ac per ſe motoris egentem
Materiam, formas convertere poſſit in omnes.
Jam tibi nota tuæ patet excellentia Mentis,
Quam deturparat maleſuado carmine vates,
Indignans in ſe quidquam haud mortale putari,
Inviſumque ipsâ fugiens in imagine Numen.
Sed cupit ille mori fruſtra, cui vivere fatum eſt.

At verò te bruta movent; quæ tota reſolvi
Cùm pereunt, nec materiâ quid majus habere
Et canis, & poſſum, vel ſi lubet, ipſe fateri.
Hæc itaque objectas fidens, ac ſæpe reponis
Eſſe illis animam noſtræ ſimilemve, parumve
Diſſimilem; per quam ſi non ſublimia rerum
Scrutari, tamen hæc valeant cognoſcere ſaltem
Quæ ſibi conveniunt, generique & idonea vitæ.
Quippe recordari, ſentire, audire, videre,
Olfactu, guſtu, res & ſecernere tactu,
Et fugere atque ſequi cernuntur, & artibus uti;
Internoſſe ſuis etiam medicamina morbis,
Et varias inter legere hanc, quæ proderit, herbam:

Digitized by Google

Inde Voluptatis ſenſu pariterque doloris,
Lætitiâ & luctu, ſpe vel formidine tangi;
Sic & amore & amicitiâ, ſtimuliſque viciſſim
Irarum atque odii: varioque cupidinis æſtu
Currere ad illecebras; ultroque ac ſponte moveri;
Inſuper & morem gerere & manſueſcere cultu;
Blanditiis delectari, & parere flagello.

HINC aliquas vitiis, aliquas virtutibus olim
Inſignes dixere feras; hominique fuiſſe
Primitus exemplo, atque opera ad complura magiſtras:
Ut Canis occultum ſylvis deprendere Damam
Nare ſagax, & odora ſequi veſtigia prædæ,
Venari docuit. Super hoc miracula narras;
Quo deſiderio, quâ ſollicitudine raptus
Amiſſum perquirat herum, tandemque reperto
Geſtiat exultans; cuſtos quàm fidus & audax
Credita terrifico latratu limina ſervet;
Arceat à ſtabulis fureſque lupoſque rapaces;
Atque vagas prudens reddat præſepibus agnas:
Tum comes ipſe viæ, quoties benefacta rependens
Aggredientem armis irruperit acer in hoſtem;
Aut occiſorem morſu patefecerit ultor.
Nam cur diſſimulem vulgò quæcunque feruntur?
Fortè etiam inſidias Vulpes, artemque latendi,
Perque canaliculos fodiendæ ſubtus arenæ
Monſtravit, fecitque viam ad quærenda metalla;
Unde homines docti cœperunt viſcera Terræ
Rimari, exciſoſque manu ſubvertere montes.
Et, nimis ah! niſi nos odiis acuiſſet ad arma
Ipſe furor, ſtragem violens lupus atque ruinam,

Magnanimuſque leo docuiſſet prælia belli.
Proſilit ad prædam rapidus leo, Cæſar ad Orbis
Imperium: finis, fateor, diverſus utrique;
At non diſſimiles pugnæ; labor unus & idem,
Quo cœnam Fera, quo Regnum ſibi comparat Heros.
Et quid non Elephas, quid mimo Simia geſtu
Non præſtat; vafra & Feles; ſaltator & Urſus?
Lucifuga enutrit truncatos Noctua mures,
Ne fugiant; prædamque ſibi gnatiſque ſaginat.
Paxillos in aquam primus defigere Caſtor
Inſtituit, laribuſque inimicum avertere flumen,
Et ligna intrito atque intritum jungere lignis;
Arboris exciſæ trunco mandare cavato
Invalidos fœtus; & pro temone relicti
Summa tenens rami, ſtagnis deducere lembum.
Sic paleis limoque caſas firmare madentes,
Nidificans altè, prænuntia veris, Hirundo.
Nec minùs impatiens hyemis gelidæque pruinæ,
Quæ comes huic migrare ſolet Philomela quotannis,
Auribus ingeminans noſtris mirabile carmen,
Impulit humanas apta ad modulamina voces.
Callida quin etiam dum tendit Aranea laxos
In foribus caſſes, interneﾃitque ſagenam,
Retibus & piſces & aves captare doloſis
Admonuit: telas eadem, vel texere pannos,
Cùm trabibus ſaxiſve ſedens, & fornice tecta
Stamineo, laqueos fundavit utrinque tenaces,
Ac ſtipata premens ſtrinxit ſine pectine fila.

CÆTERA quid referam? Quanto Formica labori
Menſibus incumbat calidis, tectoque recondat

Digitized by Google

Provida congeſtas hyberna in pabula meſſes;
Erudiens mortale genus, tardamque pigrorum
Deſidiem increpitans hebetemque ad munia ſenſum?
Cernis, ut uvidulos libans Apis aurea flores
Decerpit lentum humorem, & ſalſugine dulci
Telluris medicatum adipem, pretioſaque cœli
Munera, purpureis ſparſim gemmantia mappis;
Et rorem exſugit, quem concoxere tepentes
Primitiæ radiorum & blanda exordia lucis.
Inde domum revolat ſpoliis fragrantibus uda,
Serpylloque thymoque gravis, prædâque ſuperbit.
Tum lectas partitur opes; ſexangula primùm
Horrea ductilibus ceris, crateſque favorum
Per forulos & cancellos quincunce politâ
Ædificans. Credas muſivum opus, ordine comtum
Dædaleo; Euclidiſque omnes didiciſſe figuras,
Fabrileſque diu docilem excurriſſe per artes:
Sic ad libellam concinnè, ſic ad amuſſim
Cuncta; cavis adeò vaginis limpida forma eſt
Et nitor; ingeniumque & mira induſtria lucent.
His tandem dites epulas, præſaga futuri,
Condere amat: cùm triſtis hyems nudaverit Orbem,
Omniaque ingratâ torpedine capta jacebunt,
Melle ſuo tacitos inter ſaturanda penates.
Præterea, ſi quæ latebris peraguntur in illis
Inveſtigare eſt, quot erunt memoranda? Fovetur
Publica res; fraternus amor, mens omnibus una.
Sunt mores apibus, ſunt jura, ducemque ſequuntur,
Et ſua quemque manent obeunda negotia civem.
Eſt quoque militiæ labor ac decus; arma capeſſunt
Pro patriâ exiguiſque focis: ſunt agmina ſæpe

Digitized by Google

Miſſa colonorum, nova qui procul oppida condant;
Et gentis leges, ritus, nomenque propagent.
Quid majus meliuſve hominum ſapientia præſtat?

Quondam inter Milvos fuit audaciſſimus unus,
Imbelles antehac ſolitus vexare columbas.
Hic tandem, aut fato, aut famæ melioris amore,
Dedignatus aves timidas prædamque fugacem,
Alituum regnantem Aquilam ad certamen iniquum
Provocat, & roſtro & pennâ bis terque laceſſit.
Sprevit principio maleſanos alitis auſus,
Nec minùs incœpto per nubes illa volatu
Inſtitit: at reducem rurſum temerarius urget,
Plumâque avulsâ circumfert ore tropæum.
Plus æquo tunc viſa ſibi toleraſſe, procacem
Occupat, & vitæ parcens, in rupe relinquit
Implumem. Hic quid agat? Non occubuiſſe pudori eſt.
Non animos poſuit tamen; at nudatus & algens
Ulciſci meditatur. Ibi ſub tegmine quodam
Vermiculis paſtus, ſimul artus nutrit & iras;
Dum redeat vigor, atque levis reparetur amictus.
Adfuit expectata dies. Juvat ire per auras,
Magnanimamque nimis, ſi non vi, at fraudibus hoſtem
Debellare: dolo virtus ſe victa tuetur.
Pons erat undarum conflictu exeſus & annis,
In medioque, trabes corroſas inter, hiatus:
Hunc ſibi pro laqueo, pro retibus eligit ultor,
Vindictæque locum, ſi quà fortuna juvabit,
Deſtinat. Ingreditur primùm pedes, utque capacem
Agnovit, cautè tentat penetrare volando;
Inde iterat præceps, ac totis concitus alis.

Quod cùm ſæpe, diuque, omnique ex parte probavit,
Erigitur cœlo, & victricem quærit in auris.
Ergò inſultanti ſimilis ſe ſe obvius infert
Indignanti Aquilæ: venit ipſa, paratque rebellem
Aut iterum ſpoliare, aut juſtæ tradere morti.
Ad notum refugit vafer inſidiator hiatum:
Et vix tranſiliit, cùm deſuper impete rapta
(Urget enim cæcus furor & ſpes proxima prædæ)
Anguſtum in ſpatium ruit, atque impingitur ultro
Infelix Aquila, & pénnis luctantibus hæret,
Corpore dimidio jam prætergreſſa meatum.
Advolat è latebris Milvus, pœnamque repoſcens,
Vellicat eliſæ plumas, ultuſque recedit.

Ipse ego ne videar, dum cauſam impugno ferarum,
Diſſimulare aliquid, ſive extenuare canendo,
Arma tibi indulſiſſe velim; nova protinus arma,
Unde accedat honos & creſcat gloria genti
Quadrupedum. Vidi quà turbidus ire Danaſtris
Incipit, ac patulos Dacorum adlambere campos,
Ucraniâ in pingui, quâ non felicior olim
Terra fuit, dum bello acres habuere Coſaci,
Nunc ſtat iners nulloque exercita vomere tellus;
Vidi belligeras acies & caſtra ferarum,
Queis color haud cunctis unus; nigrantia terga
Sunt aliis, fulvæque aliis per corpora ſetæ;
(Baubaces patriâ dixerunt voce Poloni)
Vulpinum genus; innocuo ni vivere paſtu
Mos eſſet, penituſque animanti ignoſcere prædæ.
Nam virides populantur agros, ſpecubuſque profundis
Suffodiunt; ac de latebris & gramine certant.

Quales inter ſe populi quos flumine magno
Diſſociat Rhenus, campos & littora propter
Bella gerunt: acuit totas hinc Gallia vires,
Atque illinc toto Germania robore pugnat.
Ergò ubi villoſas pecudes excivit ad arma
Laudis amor ferus, & vincendi cæca libido,
Plebem iracundam vomit undique terra cavernis.
Ociùs ecce fremunt: vaſto micat æquore miles
Agminibus primùm ſparſis atque ordine nullo;
Tum varias ineunt, certo rectore, cohortes.
Utraque in optatis metatur caſtra viretis,
Expanditque ſuos acies adverſa maniplos:
Quin & utrinque pares animos, eademque videres,
Non ſine terrifico ſtrepitu, præludia pugnæ.
Ut Mars accenſus cantu, ſignumque ululatus,
Ceu tuba rauca, dedit; concurritur impete magno,
Miſcenturque agiles turmæ; furit hoſtis in hoſtem
Diſcolor, effuſoque madens rubet herba cruore:
Speſque metuſque modò hanc, modò partem deſerit illam.
O quot ſolerteſque dolos & fortia facta
Obſervantûm oculis adimit certaminis horror!
Altera pars tandem fato meliore triumphat:
Victa fugit, ſecura procul ſibi pabula quærens.
Nec ſequitur fuſam, at deſerta cubilia victrix
Occupat; & partis graſſari gaudet in arvis.
Verùm in captivos, Dominorum provida miras
Sævitia exercet pœnas: mœſta agmina condunt
In foveis, coguntque omnes ſervire per annos.
Atque ubi tempeſtas brumâ veniente rigeſcit,
Et complenda monet ſecto cellaria fœno,
Protinus ad meſſem ducunt ſervata ferendam

Mancipia;

Digitized by Google

Mancipia; inverſiſque ſolum premere atque ſupinis
Corporibus, tum crura jubent attollere ſurſum,
Quatuor erectis perſtent ut gramina palis:
Inde onerant caudâque trahunt animantia plauſtra,
Eraſoque vias miſerorum tergore verrunt.

Ignescat quantus brutis animantibus ardor
Gignendi, miramur item; quæ prolis alendæ
Cura ſit, ac matrum pietas; ut quæque pericli
Vix memor, imparibus concurrere viribus audax
Non dubitet, nidos ſervans, hoſtemque laceſſat,
Nil ſibi, cuncta ſuis metuens. Hoc tempore ſexum
Deponunt, verſantque animos in corde viriles,
Femineaſque iras acuit prope maſcula virtus.
Nec verò mutas, atque omni voce carentes
Credibile eſt: etſi nobis incognita vulgò
Seu quæ verba ſonant, ſeu quæ ſunt edita verbis.
Nam cur alituum cantus, ſtridorve Colubri,
Cur hinnitus Equi, cur ſylveſtres ululatus,
Anſeris & clangor, planctuſque gementis Hyenæ,
Turturis & querulum murmur, ſtrepituſve Cicadæ;
(Vociferantur enim cunctis animalia terris)
Cur, inquam, nil ſignificent? Simul atque Leonem
Rudentem audieris, fauceſque aperire cruentas
Videris immani rictu, & quatere ilia caudâ,
Arrectâque jubâ furibundum ac torva tuentem;
Quid tunc horribilis meditetur bellua, noſti.
Audimus mugire bovem, latrare moloſſum;
Nec ſonus eſt illis ſemper, nec ſpiritus idem:
Sed quo quiſque modo ſentit, ſic exprimit ore.
Nempe aliter pullos in opimâ corte vagantes

Ociùs expanſas revocat gallina ſub alas
Inclamans, cœlo viſus cùm deſuper alto
Milvus edax; aliis arceſſit vocibus illos,
Læta putres inter ſtipulas cùm fortè latentem,
Unguiculis agitans, detexit farris acervum,
Ad lautamque dapem ſparſos invitat alumnos.
Nonne & cùm ſaturæ redeunt ad clauſtra bidentes,
Cedere gramineo monuit quas Heſperus agro,
Balanteſque ferunt ſitientibus ubera natis,
Reſpondent agni? Genitricem voce ſalutant
Quiſque ſuam; tot ènim nunquam eſt in matribus error:
Accedunt celeres, & flexo lactea potant
Dona genu, buccis avidi mulgere tenellis.

EST igitur pecudum generi generique volantum,
Omnibus atque feris quæ ſpirant aëris auras,
Eſt aliquis propriâ veniens ab origine ſermo;
Qui ſatis eſt, certiſque fovet commercia ſignis.
Ergò notities, atque experientia rerum,
Quæ victum & ſobolem ſpectant, ais, optime Quinti:
Ergò animus; noſtrâ qui non tibi mente videtur
Inferior mage, quàm rubro ſunt rufa colore,
Æs auro, ſaxum gemmâ, frondentibus ornis
Gramina, & albeſcens ignito Cynthia Phœbo.
Nam minus aut majus rerum non dividit uſquam
Naturas: nec tam exiguo contraria diſtant
Inter ſe ſpatio, quale eſt nos inter & illas.
Haud ſecus ac naſcens alieno in cortice muſcus,
Radiceſque ſuas habet exilemque coronam,
Frondeſque fructumque gerit velut ardua quercus.
Et qui vix tenues elabitur inter arenas

Digitized by Google

Rivulus, ac minimo divertit ſæpe lapillo,
Non minùs oceano proprias quondam inferet undas,
Quàm fluviis hinc inde tumens nivibuſque ſolutis
Flumen Amazonium, quod vaſto gurgite currit
Andibus ex altis, ac centum regna pererrans,
Ipſum etiam pelagus, quò ſe ingerit, eſſe videtur.
Ergò incorporeæ fruſtra Sophus uſquè laborat
Formare effigiem Mentis; cùm ſola ferinas
Materia efficiat Mentes. Quòd ſi quis abundat
In nobis, quo bruta carent animalia, ſenſus,
Et quem ideo Rationis amem jactare ſuperbo
Nomine; cauſa fuit felicior undique nexus
Principiorum. Etenim cata vulpes arte videtur
Ac ſimul ingenio reliquis excellere brutis;
Nec tamen alterius naturæ eſt. Sic homo vulpem
Exſuperat, meliore luto præcordia geſtans
Ficta, at ficta luto; formâ præſtantior, idem
Naturâ; quæ nos cunctis animantibus æquat.
Sic loqueris; multi ſic tecum ſæpe loquuntur.
Ne tamen inde putes actam rem; dictaque vulgi
Ad Sophiæ veras potiùs mecum exige leges.

Si non externis tantùm dubiiſque profectò
Indiciis mira hæc brutorum geſta tenerem;
Intima ſed penetrans naturæ arcana ferinæ,
Quidquid eo latet atque agitur ſub cortice, noſſem;
Atque ut geſtorum ſum conſcius ipſe meorum,
Abdita ſic etiam brutorum ſenſa viderem;
Quod cenſes, propriâ victus ratione, faterer:
Eſſe animum brutis noſtro fortaſſe minorem,
At ſimilem, & diſtare gradu non ampliùs uno.

Tum, quæ de nobis ac noſtrâ mente probavi,
De brutorum animis & rite probata putarem:
Nempe incorporeos, immortaleſque vocandos.
At tu exemplorum tanto molimine quidnam
Te viciſſe putas? Aliquid quod cogitet, eſſe
Corporeum? Minimè. Siquidem inconcuſſa manebunt
Argumenta quibus modò rem, quæ cogitat & vult,
Corporis expertem, atque ideo necis eſſe probabam.
Ergò, ſi velle & cognoſcere bruta probaſti,
Obtinuiſti adeò brutis animantibus eſſe
Quiddam incorporeum, noſtris majuſve minuſve
Mentibus, at ſimile omnino; cui ſcilicet ævum
Ex vi Naturæ nequit immortale negari.
Sed non id ſtatuis quod tu ſtatuiſſe volebas,
Funditus humanas leto evaneſcere mentes,
Utpote Materiæ luſus fragileſque figuras,
Ex quibus exoritur certâ ratione movendi,
Cognitio vel amor: quin hæc everſa relinquis.

Hujus nempe tui vitium eſt ſermonis & error,
Quòd duo fidenter veluti certiſſima ponas,
Quæ ſe non ullo Naturæ lumine produnt.
Eſſe animum in brutis, qui noſcat & optet, eumque
Mortalem. Alterutrum credas, per me licet; ambo
Non licet. At neutrum potis es monſtrare neganti.
Bellua tota perit, clamas; concedere malim:
Sed ſi Pythagoram ſequerer, vel Gymnoſophiſtas,
Atque ferarum animos aboleri morte negarem,
Et nova perpetuò naſcentum in corpora ferri;
Aut aſſervari vellem, dum priſca reſumant;
Dic, oro; quî me falſi convincere poſſes?

Digitized by Google

Quo te argumento, Quinti, Natura juvaret?
Hæreres; ut in hoc puncto Lucretius hæſit.

Haud magis eſt notum, quanquam vulgare, quod urges;
Eſſe animum in brutis. Fortè eſt: haud ipſe negabo:
Namque vetat Ratio, niſi clarè falſa negari.
Fortè etiam non eſt. Video, tu protinus inquis.
Geſta vides, fateor; geſtorum cernere cauſam
Non potes. Hæc ſolâ Rationis luce videnda eſt,
Non oculis. Oculi referunt perſæpe rotundum
Quod re quadratum verâ; perſæpe colores
Affingunt rebus, qui non ſunt: ut modò nubes
Depictas, geminum cernunt modò in æthere Solem,
Cæruleos montes, & ponti mobilis undam
Nunc viridem, nunc purpuream. Mendacibus ergò
Diffide. Hoc agitur; quos edit bellua motus,
Num veniant è principiis extrinſecus hauſtis,
Organa ad hos uſus fabrefacta moventibus; ut cùm
Altus habet nautas nocturno tempore ſomnus,
Vi ſolâ regitur ventorum ſtructa carina;
Nimirum prout hos in vela parata receptat:
An velut in nobis è principio intus agente;
Ut cùm pervigilat rector, nautæque laborant,
Et variè flectunt, prout imperat ipſe, carinam.
Scimus enim nos hac penitus ratione moveri,
Dum ſcimus nos percipere ac ſentire: nec illâ
Eſſe poteſt in re dubium. Nunc æquore in alto
Proſpicimus geminas excelſo è littore cymbas;
Procedunt unà; varium nihil inter utramque
Detegitur, nec ſuſpicio eſt, tum judice ſenſu,
Internam huic, illi externam cauſam eſſe meandi:

Cùm propiùs venere tamen, ſe ſe explicat error;
Altera nam remis impellitur, altera vento.
Cauſa igitur non eſt omnis, quæ cauſa videtur:
Et ſensûs Ratio judex, non ſerva profectò eſt.

Sic hominem atque feram cauſæ disjungere poſſunt
Motrices, quamvis eadem videatur & una:
Quod ſatis eſt, ut ſit dubio locus, & mora noſtris
Judiciis. Nam notus homo, fera cognita nondum.
Quod facit hæc promtum eſt; factorum quæ ſit origo,
Non liquidò ſcimus. Tu conjicis eſſe timorem,
Aut deſiderium; quoniam dat ſigna timoris,
Ac deſiderii: & properas hoc dicere, quamvis
Nec certò conſtet, nec rem perpendere cures:
Aſt hominem quaſſante metu atque cupidine ferri,
Non tantùm hoc ſignis, quæ ſunt fallacia ſæpe,
Non conjecturâ noſti; ſed conſcius ipſe es.
Quod te igitur ſpectat tibi notius, & mihi, quod me,
Quàm quod Equum aut Felem. De te ergò judicium fer,
Ex his quæ de te noſti; non, quod tibi probro eſt,
Felis ab exemplo, cui te componere mavis.
Imus ad ignotum per cognita: ſed tibi, Quinti,
Rebus ab ignotis ad notas ire libido eſt.
Siccine legitimus Logices pervertitur ordo?
Siccine per tenebras optatum lumen aditur?

Pluribus hinc adeò verbis jam parcere poſſem:
Nam ſubitò ruit objectum & vaneſcit in auras.
Sed quia te rapiunt ſenſus, atque in tua dicta
Vulgare ac promtum eſt facili deſcendere clivo;
En totum tibi Carteſium validaſque cohortes

Digitized by Google

Carteſii opponam : forſan dubitabis, & ultro
Dices obſcurum quod apertius antè putabas ;
Si facilè, ut ſpero, exponi miracula poſſint
Omnia brutorum, quæ præſtantiſſima ducis,
Organiçam per vim, molimine mentis ademto.
Sed cùm te moveant, Ratione potentiùs ipsâ,
Rebus ab externis quæ paſſim exempla petuntur ;
Exemplis etiam tecum certare lubebit.

Dic igitur. Quoties noſtris tractatur in hortis
Herba manum fugiens, à ſenſu nomen adepta,
Nonne reluctari indignans ac nolle videtur,
Et, quaſi contactu violatam, ſtringere frondem ?
Uſque adeò, ut ſi inſtes, importunuſque ſequaris,
Contrahat in ſe ipſam ramos averſa dolentes,
Et properet capite in terram procumbere flexo ;
Donec deſtiteris vim tandem inferre moleſtam :
Tumque reſurgentem miraberis, omnia rurſus
Pandentem folia, & revireſcentem ore ſereno.
Huic-ne voluptatis ſenſum, ſenſumve doloris,
Huic-ne animum noſtri ſimilem dabis ? Organa tantùm
Miris apta modis, atque arte inſtructa magiſtrâ :
Unde fit, ut ſparſus fibris ac frondibus humor,
Quo teneræ conſtare ſolet vigor ac decus herbæ,
Appulſu minimo pluviæ baculive manuſve,
Cogatur revocare gradum, venaſque relinquat
Exſangues : illo convulſos impete nervos
Et replicata vides folia ; hinc ſubſidere planta
Cernitur, & ſimulare fugam timidumque pudorem.

Observasti hederis, necnon & vitibus inter

Pampineas frondes naſci proſtantia fila,
Quorum ope debilibus proviſum eſt undique ramis;
Ut poſſint humiles alieno aſſurgere fulcro.
Ni faciant, reptare ſolo cogentur, & aurâ
Privari, & pedibus calcandum extendere truncum.
Ergò ſi paries juxtà, paluſve vel arbos,
Continuò tendunt illuc, digitoſque patentes
Producunt, fulcrum amplexæ, vincliſque ligantur
Intortis; nec quæ ſemel arripuere, remittunt;
Donec adhærentes ad ſumma cacumina creſcant.
An ſua Mens hederæ, ſua viti eſt? Attamen illa
Non ſine conſilio & rectâ Ratione geruntur.
Quædam hederæ, quædam viti Mens tale paravit
Subſidium, infirmiſque manus & brachia prudens
Attribuit, certos proviſum munus in uſus.
Quidni etiam plantas animantes eſſe putâris?
Scilicet hoc quoque idem permulta legumina præſtant.
Nam cicer, & ſumptu Lucullis emta ſuperbo
Piſa, fabæ & graciles, longoque cucurbita collo,
Cùm nihil inveniunt, ipſæ ſibi mutua præbent
Auxilia, & ramos tenues utcunque maritant.
Haud ſecus ac pecudes in aprico gramine campi,
Cùm fervet ſuccenſa dies, glomeramine facto
Summiſſum caput alternis à ſole tuentur;
Et ſocia in ſociæ ſolamen quæritat umbrâ.

Quin ſi fortè inter lupulos caput exerat ulmus,
Illi in circuitu ſuccreſcent corpore primùm
Erecto, & ſe ſe tollent; mox quiſque recedens
A perpendiculo, caput inclinabit ad ulmum,
Inde ſibi columen ſperans. Diſtantia motu

Vincitur obliquo, & jugi conamine tandem
Perveniunt cuncti: ſimul apprendere, volutam
OrJiri ſubitò, ſpiriſque tenacibus arctè
Conſtrictum norunt celeres involvere truncum;
Et ſimili tandem correptos compede ramos
Illaqueant: tegitur peregrinis frondibus arbor.
Admiranda tibi nonne hæc ſolertia plantæ?
Sic quoque progreditur cæcis radicibus ilex,
Succus ubi melior, pingueſque uligine glebæ
Pabula ſufficiunt; loca prudens arida vitat,
Scrupus ubi, multoque infelix glarea topho:
Tunc quà liberior patet aër, brachia tendit;
Ac próperat ſummum in ſylvis efferre cacumen,
Vitales ne præripiant quibus indiget auras.

His ergò Veteres cùm rebus ineſſe viderent
Artem aliquam, paſſim Genios ſparſere latentes,
Qui regerent, motumque darent, vitamque foverent.
Juppiter hinc cœlo datus & Saturnia Juno,
Vulcanus flammis, Terræ Berecynthia Mater,
Oceano Neptunus & æquorea Amphitrite,
Dis quoque viſceribus terrarum Hecateque triformis,
Et ſegeti fecunda Ceres, vitique Lyæus;
Quin & ſideribus miro ſic ordine motis
Ut nunquam officio deſiſtant, apta dederunt
Numina; ſic etiam Soli quo cuncta foventur,
Aurigam, currumque, immortaleſque quadrigas,
Arboribus Dryadas, fluviorum Naiadas undis,
Pratis ludentes per gramina læta Napæas,
Tum Satyros ſylvis, & turpia Numina Faunos.

Haud aliter multis animans Magneſia quondam
Viſa ſilex, traheret quòd grandia pondera ferri;
Suſpicioque fuit ſenſûs & amoris in illâ.
Nam quis non ſtupeat, grave condenſumque metallum
Currere in amplexus lapidis; fierique viciſſim
Magnetem, atque alio ſaturari denique ferro?
Necdum etiam gemino ſuſpendi cardine Mundi,
Altera ceu Tellus eſſet, parva Orbis imago,
Cognorant; nec vis in eâ comperta polorum;
Nec cœli latera oſtendens in pyxide, claſſes
Ducebat pelago & ſupplebat ſidera nautis.
Succina quid referam paleis onerata perinde
Eminus allectis? Inter duo corpora plana
Sponte ſuâ ſurgens oleum, hoc velociùs altum
In culmen properans, quo fit vicinius illi?
Tum lymphæ ſtillas, quæ cùm acceſſere fluendo,
Protendunt parvos apices ac mutua captant
Oſcula, dum tandem coaleſcant corpus in unum?

Hæc ſi more tuo expendis, veſtigia Mentis
Ejuſdem quâ bruta tibi pollere videntur,
In plantis, in foſſilibus paſſim obvia cernes
Obſervans; leviora quidem, Mentiſque minoris:
Sed plus atque minus non dividit (ipſe docebas)
Naturam rerum, mage quæ perfecta minúſve
Eſſe poteſt, quamvis eadem uniuſque tenoris.
Utque feras homini ſigna ob communia quædam
Æquiparas, quanquam in reliquis diſtare fateris,
Æquiparare feris etiam genera iſta licebit,
Ob certos pariter motus, externaque Mentis
Indicia, in multis etſi diſtare fatendum eſt.

Si dicas Mentem humanam præſtare ferinæ
Organicis tantùm, quibus utraque machina conſtat
Partibus, hoc itidem de plantis omnibus auſim
Reſpondere, & de brutis animantibus unà
Collatis. Tua me, dum pugnas, arma tuentur.

At verò genus arboreum non ambulat, inquis,
Non edit vocem, non obtinet organa ſenſûs.
Imò quæ retuli plantaria ſponte videntur,
Etſi affixa ſolo, tamen & protendere ramos
Quò juvat, & captare ſuam radicibus eſcam.
Forſan odoratu & guſtu tactuque fruuntur:
Nam faciunt quæ non fieri ſine ſenſibus illis
Poſſe putas. Careant: quid tum? nihil inde probatur.
Omnia non omni pollent animalia ſenſu.
Qui cæcas terebrant imâ in tellure latebras,
Lumbrici degunt oculis atque auribus orbi.
Sunt in littoribus pelagi conchylia, cultrum
Quæ formâ referunt, nunquam de ſede moventur:
Tantùm, regreſſo fluctu occultantur arenâ;
Hinc ſe pauliſper tollunt venientibus undis.

Quinetiam eſſe feras terris ſpectamus & alto
Sic hebetes, illis animantior herba videri
Ut poſſit, cunctos renuit quæ tangere tactus;
Aut acus ad gelidam ſemper quæ vertitur Arcton,
Et tacto magnete polum ſervare fidelis,
Nonnihil hinc atque hinc declinat tempore certo.
Sunt homines mente interdum, te judice, capti,
Quos canis & lupus ingenio ſuperare videntur:
Invenies brutum plantis & inertius ipſis.

Cunctarum tamen eſt ſimilis natura ferarum :
Omnibus aut nullis Mens eſt. Si Mentis honores
Concedas Aquilis, & habebunt Oſtrea Mentem.

At quidquid plantæ inſignes ac nobile ſaxum
Oſtentant, fieri per tenuia corpora, certis
Exagitata modis & propellentia, conſtat.
Nil opus eſt animo, vi tantùm atque impete motûs.
Hoc ais, & fateor. Sed gentis pulchra ferinæ
Cur non facta licet paribus concredere cauſis?
Influit aſſiduè gemino de cardine Mundi
Vivida Materies ac ſubtiliſſima, caulas
Magnetis penetrans, ac circum effuſa perenni
Vortice: conſimiles in ferro nacta meatus,
Ipſum etiam penetrat, lapidique allidit amico,
Magnetemque novum ſimili vertigine format :
Quam ſi vel minimo perfrictu ferrea cuſpis
Imbiberit, ſemper, dum libera, vertitur illuc
Unde venit flumen; variat variantibus alveis.

Vis eadem eſt plantis quæ fulcri oriuntur egentes:
Quos etenim his opifex digitos Natura paravit,
Villiſque armavit prudens atque unguibus uncis,
Producit ſuccus veniens; cùm deficit, illi
Paulum exareſcunt, ac ſpiræ tortilis inſtar
Curvantur: ſi quid tangant, id nexibus arctis
Involvunt; ſi nil occurrerit, haud minùs ipſi
Aut inter ſe ſe, aut ſoli fruſtraque ligantur.
Quæ verò fulcrum inclinato vertice quærunt,
Has ea Materies agitat quæ corpora circùm
Omnia perpetuis gyrando motibus ambit.

Sunt ita diſpoſitæ motum hunc ut ubique ſequantur
Invitæ, nullo propriæ conamine mentis,
At vi quâ magnes ferrum trahit ac ſibi donat.

Si quis agi ferrum ſtimulo arbitretur amoris,
Aut furandi animo, magneti quam invidet, artem,
Prodigus ille animi nimiùm, ſtolidúſque vocetur.
Quid ſi ego, dum ſaxis properans obmurmurat unda,
Et quatit inſultu ripas, & ſpumea circùm
Infremit, iratam ripæ ſaxiſque putarem,
Quòd ſibi jucundos aditus objecta morentur?
Aut, quem recta negat curſum via, quærere longo
Circuitu, & reparare moras ardore fluendi?
Denique, cùm prunis candentibus æſtuat, ignes
Detrectare odiis, & in aëra malle reſolvi
Ac fugere in fumum, quàm ſubdi hoſtilibus armis?
Quid ſi etiam flammas, quoniam ſunt pabula flammis
Utilia, idcirco quis crederet eſſe voraces,
Quòd pruritus edax rabieſque famelica vexet?
Vel mare, cùm terras veniens tegit, inde recurſat
Temporibus certis, & littora fœcibus implet,
Sæpe etiam tumidos tollens ad ſidera fluctus,
Diſſipat errantes, aut frangit rupe carinas;
Conari excidium terris, temeraria cœpta
Nautarum ulciſci, ſtudioque nitoris, inanes
Quiſquilias puro è gremio depellere dicam?
An riſum teneas auditum admiſſus? At iſta,
Exclamas iterum, per motus omnia fiunt
Corporeos, quorum facilè innoteſcit origo.
Res eſt, confiteor, nulli non cognita. Verùm
Quidni corporeis ita motibus omnia fiant

Digitized by Google

In brutis, quæ conſilio directa videntur?

Quandoquidem licet, à minimis exordia ſumam.
Oſtrea vix pelagi fundo gradiuntur, adhærent
Rupibus & ſaxis, veſcuntur gramine, fœtus
Progenerant, reſerare ſolent & claudere concham.
Machina ſi tales aptata putetur in uſus;
Et ponam in capite & ſtomacho & genitalibus agmen
Spirituum, ſimul & quædam inſtrumenta movendi
Corporis; hæc tribuam ſolis diſcrimina motûs
Particulis, versùs propriam impellentibus eſcam,
Abſque fame, ſeu notitiâ, aut cuppedine victûs:
Ut radix in pingue ſolum, pejore relicto
Commeat, & fundit ſylvam hinc atque inde comantem.
Necnon convenient ſibi mas & fœmina; ſicut
Conveniunt geminæ per vincula mutua vites:
Diſpar finis erit, verùm par cauſa moduſque.
Nonne etiam conſtat palmis haud creſcere baccas,
Ni prope ſit conjux? Nonne omnis nunc quoque gentis
Novimus arboreæ gemino connubia ſexu?
Flumina materiæ levis, inſinuantis, aduncæ,
Per varios miſſa hinc, atque inde recepta meatus,
Motabunt concham, ferrum ut magnete movetur,
Ac meliùs longè; quia ſunt ea corpora ferro
Et fabrefacta magis, pluresque tributa per artus:
Quinetiam variè; variis ut ſtridula ventis
Pinnula ſeu malo in ſummo, ſeu culmine tecti
Volvitur, & cœli partes verſatur in omnes:
Et rota juncta rotæ, quanquam uno fluminis ictu,
Diverſæ currunt; ſi recta hæc, illa ſupina eſt.

Google

NOBILIORA parem ſervant animalia ritum,
Etſi fortè modo mirabiliore gerunt ſe;
Machina quòd longè data ſit præſtantior ipſis.
Cur canis inſequitur leporem cervumque caprumque
Sylveſtrem? Quidam è cunctis animalibus exit
Halitus, haud feriens oculos, ſed nare ſagaci
Senſilis, atque humiles longùm diffuſus in auras,
Graminibus pariter tritis ac ſentibus hærens.
Hunc non ſuſcipimus, nec bellua ſuſcipit omnis;
At quæ ſola fuat venando nata, ſuaſque
Sic nares habeat textas, quas halitus intret:
Ut fera non omnis velit omnem admittere clavim.
Halitus hic valido catuli quatit impete nervos;
Scintillant oculi; præcordia ſanguine turgent;
Pulmones jaciunt recluſis faucibus auram:
Illinc latratus, quique artubus emicat ardor.
Ergò quæ cervus longo corpuſcula tractu
Emiſit, nervis altè intricata caninis,
Huc catulum rapiunt, unde effluxere; ruitque
Impiger ad cervum loca per deſerta vagantem,
Aut recubantem inter frutices domitumque labore.
Quam ſi ſpirituum ſeriem velutique catenam
Amiſit catulus, nimio ſive impete raptus,
Seu cervi facto in veſtigia trita regreſſu,
Siſtitur, aut mutus malè certis paſſibus errat,
Seque agitans variè, ſimul anxius eſſe videtur;
Si reperit, latrat rurſum, ac velocior inſtat:
Illius ad vocem ſociorum turba recurrit.

SÆPE canes oculis tantùm, nil nare cientur:
Illos nullus odor, ſed prædæ irritat imago.

Lucis enim radius, quem præda objecta reflectit,
Poſtquam oculi tetigit fundum, tenſoque receptus
Reticulo, ſuccuſſit agens primordia motûs
Nervorumque caput, ſe fila unde omnia produnt;
Succuſſi fontes animorum hinc inde fluentûm
Irrorant ſparſos per ſegmina multa canales:
Muſculus hinc omnis concepto flumine turget,
Aſſurgunt fibræ, & curvos breviantur in arcus,
Oſſaque, membrorum fundamina, ſubdita tollunt;
Totaque compages in partem vertitur illam,
Unde ſibi veniunt irritamenta. Neceſſe
Tunc igitur planè eſt, cùm tantos machina motus
Hauſerit hinc, illuc etiam directa feratur.
Quandoquidem radius, qui motûs omnis origo eſt,
Objectæque rei ſimulacrum in lumina defert,
Inde venit ſemper, ſemperque revertitur illuc.
Pondera non aliter comprenſa rudente trahuntur,
Et veniunt ad eum, qui dat motum ipſe rudenti.

Ut canis in cervum curſus, ſic & fuga cervi
Mechanico fit plana modo. Latratibus aures
Ut primùm ſonuere, ſono concuſſa movetur
Machina tota repentè feri, quem ſomnus in umbrâ
Detinuit; cutis arrigitur, nervique tremiſcunt.
Ecce animi cerebro delapſi concita membra
Exagitant; & pulſa, procul diſcedere cogunt.
Machina principiis nam talibus, ordine tali
Compacta eſt, ut rumor eam ſonituſque minaces
Commoveant (licet illa minas urgenſque periclum
Neſciat) inque fugam vertant: velut igne fugatur
Unda; Æſchynomenes ramus, cùm tangitur, herbæ.

Sic bruta aufugiunt, ut cernas ſigna timoris
A ritu pendere mero, quem condita ſervant
Organa; non verum fugientibus eſſe timorem.
Omnia nempe feras non æquè murmura turbant,
Non omnes rerum effigies. Horrere videtur
Hoſtem quæque ſuum: cervi damæque moloſſos,
Accipitrem perdix, milvum gallina, lupumque
Bos & ovis: latebras conquirit piſcis in ulvâ,
Ingruit ut trepidæ populator lucius undæ.
Nullus ab innocuis metus eſt in gente ferinâ.

Cur illud fugiant, hoc contra bruta ſequantur,
Haud ægre inſpicies, poſitis quæ diximus. Omne eſt
Arcanum in fabricâ. Confeſtim nempe recedunt,
Diſſona cùm veniunt illis; ac proinde ſequuntur,
Si cum propoſitis eſt convenientia rebus,
Et quidam tonus harmoniæ qui congruat. Ecce
Si geminas fidium chordas quis tendat, eundem
Ut ſonitum reddant, cùm tangitur altera plectro,
Conſona chorda tremit, fremituſque intacta repente
Dat ſimiles, aliiſque ſilentibus una ſuſurrat.
Tum vitreo calici poteris quem pollicis ictu
Deprendiſſe tonum, ſi voce imitatus acutâ
Accinis, hunc frangi, ſubitóque dehiſcere cernes,
Qui voces alias, gravioraque murmura temnat.
Inde patet liquidò quid odore ſoniſque receptis
Eveniat; quî dira fames, ſitis improba vexet
Corpora brutorum, non eſcæ concita ſenſu,
Non potûs, at ventriculi prurigine tantùm,
Quæ ſtimulat nervos, nec verò pungere ceſſat,
Versùs id omne agitans, ex quo miteſcere poſſit.

* R

Quòd ſi perſpicuum non eſt ſic mota reapſe
Corpora brutorum, ſaltem eſt ſic poſſe moveri.
Unde liquet Mentis regimen nihil his opus eſſe.
Ergò nullus amor, nullus timor eſſe putetur
In brutis, quanquam id ſuadent fallacia ſigna.
Nam timor eſt odium mortis, quæ creditur inſtans;
Nullo viva modo norunt animalia mortem:
Ignoti nullus timor eſt, ut nulla cupido.
Idcirco fugiunt, quoniam fugere illa neceſſe eſt:
Et prædam invadunt, quia non invadere prædam
Non poſſunt. Arcu velut evolat acta ſagitta,
Non arcum fugiens odio, ſenſuque timoris;
Atque hominem ferit & lacerat ſine motibus iræ.
Haud aliter ſi fortè lupi venator odorem
Veſtibus attulerit, catuli latratibus ædes,
Qui nunquam ſenſere lupum, vel queſtibus implent.
Si verò catulam Veneris prurigine dirâ
Contabeſcentem tractaverit; ecce protervi
Adveniunt, caudas agitant, ac murmure blando,
Etſi neſcierint uxorem, orare videntur.
Nonne hæc mechanico peragi moderamine clarum eſt?

Sæpe fit, objicies, lepus ut cùm trajicit agros,
Continuò breviore viâ canis occupet acer:
Certè conſilium leporis prævidit acuto
Judicio; ſiquidem cautus prævertere tentat.
Sæpe etiam noctu cùm venit ad oſtia notæ
Clauſa domûs, latrare gemens, diſcurrere circùm;
Inde fores repetens capite auſcultare ſupino,
Si fortè audito reſerentur: denique primum
Ancillæ ad ſtrepitum, caudâ geſtire citatâ

Digitized by Google

Protinus hinc atque hinc; tum demum admiſſus, oberrans,
In varios, præ lætitiâ, prorumpere ſaltus:
Hìc ſpes, hìc metus eſt, hìc & prudentia Mentis.
Vidi equidem, vidi & ſtupui mirabile factum.
Sed nihil hìc mirabilius, nil pulchrius illis,
Quæ retuli; mores præſertim ac prælia narrans
Baubacum & famulos tergo reptante gementes.
Nimirum in cunctis Rationem & clara fatebor
Artis & ingenii paſſim documenta micare:
Hinc non inficior brutis aſſiſtere mentem:
At verò mens illa ubi ſit, dignoſcere fas eſt.

Scilicet eſt eadem, quâ machina flectitur omnis
Noſtra volente animo: quâ demum talia fiunt
In nobis, quæ nos ipſi effeciſſe videmur,
Propterea quia cùm volumus, ſunt facta repente;
Quanquam, ut præmonui, quo ſint patranda labore
Et quibus auxiliis, ſic ignoramus, ut illa
Non fierent, ſi cuique, ſuos dum promovet artus,
Veſtigandum eſſet quâ ſint ratione movendi.
His igitur, quæ nos ſpontanea dicimus ambo,
Nil niſi velle damus. Supremæ cetera cauſæ
Debentur; Menti nimirum cuncta ſcienti:
Quæ ſimul omnipotens cùm ſit, ſolo omnia nutu
Exequitur. Supereſt, ut ſicut noſtra voluntas
Poſtulat hos motus, quos re non elicit ipsâ,
Pernoſcamus, utrùm è causâ quoque prorſus eâdem
In brutis naſci poſſint animantibus; etſi
Nulla voluntatis ratio dominetur in ipſis.

Plurima ſunt nobis etiam quæ ſponte putantur

Digitized by Google

Elici, & eximio fiunt moderamine Mentis,
Ac certum ob finem & juſtâ ratione viarum;
In quibus eſt animi manifeſta incuria noſtri.
Ruſticus, urbanus pariter, juveniſque, ſenexque,
Sicubi per ſaxoſa viæ aut per lubrica nutant,
Perſenſere ſibi nondum veſtigia falli,
Corpora cùm ſubitò librant, crus, brachia tendunt;
Ignari quid agant & cur, aut quid ſit agendum.
Porrectis tamen hi firmant ſe vectibus; artem
Mechanicam geſtu, non cognitione profeſſi.
In teneros etiam improviſum ſi quid ocellos
Involet, en refugit caput, it manus antè, periclum
Avertens, animus quàm ſenſit opemve ferendam.
Sic & palpebras aperire & claudere promtum eſt.
Sic inopinantes interdum verba ciemus,
Seu vigiles aliquid meditàti, ſeu quoque noctu
Dum ſopor altus habet. Ne multa inſomnia dicam,
Queis permiſſa ſibi & tanquam rectore ſepulto,
Uſquè per inſanos agitatur machina pulſus;
Ambulat, exercet certamina, flumina tranat,
Tanquam animi vacua & menti ſubducta magiſtræ;
Flumina, quæ tranare vigil mens ipſa vetaret,
Aut artem ignorans, aut capta horrore pericli.

Si nihil, hos præter motus, humana propago
Ederet, an velles homini concedere Mentem?
Sic & ſe motare feras ſine Mente licebit:
Etſi, quæ præſtare ſolent, ratione ſagaci
Sunt directa quidem & prudentibus excita juſſis,
Nec ſine conſilio, ſine cognitione geruntur:
Qualia & arboribus modò mirabamur in ipſis;

Digitized by Google

Nec tamen utilium plantis innata cupido eſt.
Automaton parvo ſuſpenſum momine, parvo
Impulſum, motus quos credis ſponte coortos,
Affectuſque omnes animi intus agentis, & iras
Atque odia, invidiam & vivos ſimulabit amores:
Dummodò Mentem aliam fatearis, nempe ſupremam,
Quæ præſit. Quod quis ſi fortè retorqueat in nos,
Ne dicatur homo propriâ quoque mente carere;
Non ſolùm ex dictis, verùm hoc convincitur ipſo,
Quòd ſibi quiſque hominum ſit conſcius & ſibi teſtis
Ipſe ſuæ mentis: de ſe nemo ambiget unquam.

CERTE, ſi brutis animantibus inter agendum
Conſilii & propriæ vis conſcia mentis adeſſet,
Atque affulgerent certi veſtigia quædam
Delectûs, ratio non his rata ſemper agendi
Una foret; varii vario ſed tempore motus
Exorti, ſolitam ſeriem immutare laborum,
Nativoſque adeò poſſent infringere mores.
Nam non omnis homo parili ſe tegmine veſtit;
Nec ſimilem carpit victum, ſimilemque loquelam
Ore refert; nec totum uno fera bella per Orbem
More gerit, conditve domos, aut navigat æquor,
Aut terram exercet; leges nec ſervat eaſdem.
Sunt, quos humanæ delectant pabula carnis:
Sunt, quos plauſtra vehunt ſaltus campoſque per omnes;
Nec certis habitare locis, nec figere ſedem,
Nec bona civilis norunt conſortia vitæ.
Quin ubi terrarum obliqui jam languida ſolis
Spicula vix penetrant, exhauſtâ pene pharetrâ,
Mentiturque diem nive luna reflexa perenni,

Digitized by Google

Gens ibi Pygmæûm, priſcis incognita ſeclis,
Rangiferos agitant villoſâ in pelle ſepulti,
Vimineoſque trahunt Albo ſuper æquore currus:
Duratoſque lacus concretaque flumina calcant,
Et gelidâ effodiunt tepidos tellure penates,
Cetorumque adipem potant priùs igne liquatum.
Quàm multas uno in populo ſimul aſpicis artes,
Vivendique modos ſtudia in diverſa tributos?

At verò ille feris tenor eſt, ut ſemper eandem
Quæque ſui generis normam indeflexa ſequatur.
Quo ritu depaſta ſuas apis Attica myrtos
Omnem mellifluis alvearibus ornat Hymettum,
Hoc etiam dulceſque favos & candida mella
Sarmaticæ fabricantur apes. Lupus Afer in agnos
Sævit ut Auſonius vel Perſa: neque Indica vulpes
In pullos aliam exercet, quàm Gallica fraudem.
Prædator cunctos populatur lucius amnes.
Inſequitur cymbas toto canis Orbe marinus,
Tergeminoque aperit dentatas ordine fauces,
Circumiens proram & puppim; ſi fortè natantem
Incautè, aut lapſum poterit diſcerpere nautam.
Omnis aves vultur, capit omnis aranea muſcas;
Cunctos inſidiis amfractus parietis implet
Penſilibus, loca fœda ſitu & neglecta frequentans.
Et formica-leo prædam ſcrobe fallit euntem.
Semper glandiferis inventa ſub ilicibus ſus.
Semper & effoſſis latitare cuniculus antris
Viſus, amaracino gaudens & odore myricæ.
Unus hirundinibus mos eſt compingere nidum,
Diluere argillam ſorptis è flumine guttis,

Digitized by Google

Ac faciles molli ſtipulas intexere limo,
Et culicum aucupio totos abſumere ſoles.
Sic Philomela parem terris canit omnibus hymnum;
Hymnum delicias Veris, quem nulla maritans
Aonidum vocem plectro, non flebilis Orpheus,
Non Phœbi lyra, Mercurii non tibia vincat.

Hinc tibi ſæpe dabit dulces incallida ludos,
Dum ſe diſcruciat vano gallina pavore.
Nam ſi ſuppoſitos anatum nutricula pullos
Foverit ignorans; rupto vix cortice prodit
Mendax progenies, ſtudio prægeſtit aquarum,
Et micat in venis nandi ingenerata voluptas.
Ergò palus avidis ubi primùm riſit ocellis,
Tunc generis memores, freta per cognata, per ulvas
Abripit ingenium fidens & avita libido.
Pipilat interea, ſtolidè angitur, æſtuat, ardet
Falſa parens, roſtroque monet, pennâque moratur,
Certatque audaces arcere minacibus undis.
At poſtquam indocilem per amica pericula cernit
Præcipitare gregem, trepidans revocatque, ruitque
Exanimata, gemens, inviſo in margine curſans;
Jurgiaque ingeminat rabie, ceu mater, anili.
Nam putat eſſe ſuos; & avorum vivere ritu
Stultæ eſt una ſalus; alieni neſcia moris,
Tuto non videt ire leves impunè natatu.

Sæpe autem faciunt ſic lævè bruta quod ipſis
Nativum eſt, ut ibi potiùs dementia vera,
Quàm vis conſilii quædam ingeniumve putetur.
Omnis enim ac ſemper triplicem canis exigit antè

Digitized by Google

Quàm jaceat, gyrum: calcando nempe videtur
Exæquare torum, quò molliùs ipſe recumbat:
Hoc petrâ faciet ſuper, atque in marmore duro.
Poſticis pedibus, quò ſtercora celet, in horto
Scalpit humum feles: curam hanc & cernis inanem
Strata pavimento ſi fortè cubicula fœdet.
Enſis equum pupugit; non hic ſe ſummovet, imò
Nititur in ferrum, corpuſque in vulnera trudit.
Si quando ſtabulum conceptis ignibus ardet,
Ille manet conſtans, nec poſtibus exit apertis,
Quidquid agant famuli; & flammâ fumoque necatur.
Quid referam ſtultis de papilionibus? Unum
Exitii quibus eſt cunctis genus, ire volando
Fatalem ad lychnum: quòd ſi ſemel inde recedant
Semianimes, iterum repetunt incendia læti;
Quos fratrum alliciunt exuſta cadavera, nedum
Avertant; donec ponant in lumine vitam.
Pſittacus humanas imitatur gutture voces,
Et quemcunque ſonum linguâ moderante figurat:
Cur potuit nondum tandem aſſuetudine longâ
Diſcere, prolatis quæ ſit ſententia verbis?
Sed temere ac fruſtra rogat & reſpondet, inani
Garrulitate loquax; veluti Germanica juſtos
Cymbala dant modulos; ſimiles & Belgica latè
Tympana templorum celſis è turribus edunt.

Extremum, tibi quod ſuper his proponimus, hoc eſt:
Omne animal ruit in venerem, fecunda libido
Cuncta tenet: veneris quæ meta eſt? Nonne propago?
Omne animal ſitiens lympham ſibi poſcit, & eſcam
Eſuriens: quinam eſt finis potûſque cibique?

Nonne ut jejunum corpus, cui ſemina vitæ
Diffugiunt ſemper, recreetur utrâque medelâ;
Et novus attritos ſanguis ſuffulciat artus?
Scilicet hoc animo, & ne deſit bucera proles,
Laſcivire putas per paſcua læta juvencum?
Aut ſeriem annorum longam ſibi quærere paſtu;
Ne torpeſcat iners venis liquor, & quaſi flore
Decuſſo tandem flacceſcant rancida membra:
Quod neque nutricis jam doctus lambere mammas
A genitrice recens, nos inter cogitat infans?
Abſit ut hæc dicas. Igitur Mens altera certè
Conſilium hoc iniit, quod bruta ignara ſequuntur,
Et pueri, & multis plerumque in rebus adulti.

Verùm inquis, poſſum hìc à mente abjungere ſenſus,
Atque animi veluti partem concedere brutis,
Quæ minùs excelſa eſt ignobiliorque videtur:
Scilicet innatos ad certa cupidinis æſtus,
Et vim noſcendi quædam ſibi congrua tantùm,
Ac declinandi contraria, ſeque tuendi;
Solâ, hominem quæ nobilitat, Ratione negatâ.
Quid vetat omnigenas in Mundo ponere mentes,
Atque alias aliis meliores? Optima nobis
Obtigerit, pejor brutis, & peſſima forſan
Illis quæ ſummè ſtupida & ſpernenda videntur.

Nullis invideo mentem; da quamlibet, illâ
Lege, ut vel minimam cunctarum atque ordinis imi
Agnoſcas incorpoream, expertemque ruinæ.
Senſus enim mens eſt per corpus corpora noſcens;
Ac præter mentem, nil noſcere, nil dare motum,

Nil aut velle poteſt, aut nolle. Satis-ne probavi?
Materies ſuper ingenitam ſe attollere ſortem
Non valet, aut mentis proprios invadere fines.
Mens omnis mens eſt; ſive ad ſublimia tendit,
Sive moratur in exiguis, multúmve parumve,
Seu malè, ſeu bene, ſeu meliùs meliúſque gradatim.
Namque agit omnimodis, diverſaque nomina ſumit,
Cùm diverſa facit. Senſum illam nominitamus,
Res ubi corporeas inſtructa per organa noſcit
Objectas, & membra ſibi ſociata moventes:
Phantaſiam verò, quando ſimulacra capeſſit
Apprendens, fibris altè conſcripta profundis:
Vim reminiſcendi, quoties veſtigia rerum,
Quæ ſuſcepta priùs, cerebroque inſculpta ſedebant,
Tandem aliquo revocata modo renovataque rurſum
Perluſtrat, gazæ relegens monumenta vetuſtæ:
Intellectum adeò, cùm tali corporis uſa
Subſidio, vel corporeas aſſurgere promta
Effigies ſuper, ingenitos ſe accingit ad auſus;
Et meditatur agens intrinſecus, omnia pendit,
Judiciumque ferens argumentatur, & auget
Notitiem, in notis ſolers ignota tueri:
Inde voluntatem, dum illis ſe adjungere certat
Quæ bona viſa ſibi; vel ſe cupit eſſe remotam
Prorſus ab his quæ fortè mali ſub imagine ſenſit.
Et re pro variâ tunc ſpes, metus, ira, libido
Dicitur, unius quæ ſunt diſcrimina cauſæ.

HORUM ſi quædam brutis animantibus, imò
Unum ſi tribuas, mentem largiris eandem
Naturâ ac noſtram, generis licet inferioris,

Digitized by Google

Et quaſi plebeiam, dum noſtra fruetur honore
Patricio, quòd ſe majoribus implicat auſis,
Aut meliùs ſtructis operatur in artubus: aufers
Partem operum, non partem animi; ſimul organa forſan
Accuſas modicis duntaxat idonea rebus,
Atque ad præcelſas minùs inſervire parata.
Sic homo bellua erit præſtantior; ipſa viciſſim
Bellua vilis homo. Sic dum componere magna
Nil veritus parvis, æquabilitate pudendâ
Deprimere humanum tentas genus, atque ferinam
Conjicere in ſortem, non deprimis; evehis illud
Quod natat aut ſerpit, reptatve aut fertur in auras.
Huic incorporeos, atque ut ſine partibus ullis,
Sic leti expertes animos concedis amicus;
Quos inconcuſſis nixos radicibus, unus
Deſtruere ac nihilo poſſit mandare Creator.
Inde feras ad noſtra vocas conſortia; ſortem
Noſtram non mutas. Homini ſua jura manebunt.
Denique mens aderit brutis, vel deerit; at ipſis
Si dederis mentem, prorſus nequit illa perire
Naturæ vitio. Per ſe non interit unquam
Quidquid agit nutu proprio; quia corporis expers.

Ergò dum ſenſum brutis animantibus addis,
Tu cave plus multo quàm fortè putaveris, addas.
Nam quæcunque probant urſum, tigrimve, lupumve
Noſſe ſuas & amare dapes, conſurgere in iras,
Atque ex propoſito ſectari, quærere, niti;
Et formicam & apem ſibi longâ æſtate paratos
Accumulare cibos, hyemis ne tempore deſint;
Denique tot narrata priùs portenta laborum;

Digitized by Google

Hæc non mirifico tantùm præcellere ſenſu,
Sed ratione probant ipsâ & prudentibus uti
Conſiliis, & delectu potiore viarum
Ad metam quo perveniant; & cernere Verum
Rebus in occultis, & divinare futuras.

Nam ſi, vindictæ ſtimulo impellente vel irâ,
Pungit apis, cuſtos verè ſtudioſa favorum,
Poſſe nocere igitur venientem novit; at illi
Si transfigatur telo cutis, inde futurum,
Ut mœrens aliò, victuſque dolore recedat.
Quin etiam novit promtum hæc ad vulnera telum
Eſſe ſibi. Quot ſunt, quæ jam cognoſcit? Et unde?
Alituum pullus, primùm ſe credere vento
Cùm cœpit trepidans, & fidere mollibus alis;
Ignotas adeò ſi deſtinat ire per auras,
Poſſe volare igitur ſentit ſe; & in aëre fulcrum
Non fore, ni volitet; nec ſat, ſi ſimplice pennâ
Moliretur iter, pennam ſed utramque movendo,
Suſtentaturum juſto ſe pondere corpus.
Unde habet has tiro ſpecies arcanaque motûs?
Et jumenta, quibus nunquam fluviatilis undæ
Planities tentata pede eſt aut viſa per ævum,
Adducta è ſtabulis cùm ſtant in margine ripæ,
Lintrem intrare timent; &, ſi inſtat verbere ductor
Improbus, obſiſtunt, atque in ſua lora rebellant;
Averſâque fremunt longum cervice, priuſquàm
Dimoveant ſe ſe; tandem domitante flagello
Ingreſſum trepidâ tentant cunctantia plantâ;
Ceu levibus tabulis diffiſa ſoloque labanti,
Naturæ & gnara humentis, quæ prægrave corpus

Non ferat, exclusâque animantes enecet aurâ.
Si fluvio inciderint, (namque ultro gens natat omnis
Quadrupedum) mora nulla, natant; interrita fluctum
Proſcindunt, neque habent, qui ducere motibus æquis
Antè retroque pedes doceat. Quis tale periclum
Indicat ignaris, vitandique indidit artem?

Haud aliter campo properans canis acer aperto,
Si curſu in medio ſcrobe ſiſtitur improviſâ,
Protinus è ſummo ſpectans, obſtantia pendit;
Atque ideo foveam cùm trajicere impete primo
Deſperet, cedit retro, ſpatiique relinquit
Quod ſatis eſt, celer ut remeans ac viribus auctis,
Ingentem ſaltu valeat ſuperare lacunam.
Unde ſcit augeri ſumpto conamine vires,
Et quæ cum ſpatio ſit convenientia nisûs?
Quadrupedes inter, pariendi tempore certo,
Femina quæque ſibi obſtetrix aptiſſima fœtum
Lambit & exſiccat: viſcus, quo nuper in alvo
Fœtus alebatur, mandens, torquetque ſecatque;
Ne ſtillans tenero decedat corpore ſanguis
Per varios, illum qui devexere, canales;
Quoſque uteri fundo partus divulſit apertos.
Quæ mulier, ſi non didicit, tam docta futura eſt,
Ut ſciat & medicum pertentet ſponte laborem?

Æstivæ volucres, Libycis quas finibus ardor
Immodicus, noſtris expellit frigida bruma,
Cùm primùm vertere ſolum, diverſa-ne Mundi
Climata reſcierant; & fluctus æquoris ultra,
Quod medium latè terrarum interluit orbem,

Eſſe plagas curru ſolis propiore tepentes;
Quas neque deturpent hyemes, nec frigus adurat?
Quis monet in turmas cogi autumnalibus horis?
Et fremere in caveis abeundi tempore ſueto
Vel cicures (quanquam experientia nulla præivit)
Unguibus & roſtro penniſque laceſſere clathros,
Molirique fugam, & vetitâ præferre dolorem?
Unde fit ut multæ ſtagnis etiam agmine facto
Dent ſe præcipites (quas aut violentior auſter
Ire vetat peregre, vel præcox occupat algor)
Sex ibi continuos omni procul aëre menſes,.
Ceu vitæ pauſam, in cœno putribuſque lacunis
Acturæ exanimes, donec cum vere reſurgant?
Quis dedit hunc morem, & redituri pignora motûs?

Sic etiam totum perdix innupta per annum,
Et quæ ſola domi reſidens, nil vidit ab ovo
Nativam præter caſulam, potumque cibumque
Quo vixit; ſub finem hyemis, cùm Vere tepeſcunt
Accedente dies, juveni ſociata marito,
Quem ſervavit anus pariter ſub clavibus arctè,
Nec minùs ignaro; primùm ſtupefacta videtur
Admirans ſibi conſimilem, ac tremebunda paveſcit:
Mox aſſueſieri propiúſque agnoſſe ſodalem
Incipit, ac teneros non dedignatur amores
Hoſpitis: inde brevi celebrat connubia pacto.
Cùm tandem expletæ Veneris deferbuit æſtus,
Multo ſe gravidam fœtu, ſedemque parandam
Venturis, quot ſint quaſi jam præſentiat, ovis
Cognoſcit: paleas atque obvia gramina roſtro
Colligit, intorquet, plectit; teretemque caniſtrum

Circinat, & cunas numeri moliſque capaces
Ædificat prudens; ne fortè cadentia partu
Pignora rumpantur, vel dilabantur acervo:
Ultima cùm ſtratis effudit mollibus, intrat
Multa cavens nidum tremulo pede; contrahit ungues
Innocuos, fragilemque timet contingere teſtam,
Deprimiturque ſuper: calido tunc pectore pullis
Incubat, excludi donec conceſſerit ætas.
Atque ubi jam matura dies è carcere trudit
Formatos, tunicamque rudi pertundere roſtro
Nituntur, juvat hæc niſus, ergaſtula rumpit,
Conſcia quid poſcant: nam ſi quod inane ſit ovum,
Non feriet. Pergit nudatam fomite prolem
Aſſiduo recreare, ac ſenſim ad luminis auras
Perducit, præbetque levem titubantibus eſcam.

ISTA vides, miraris; & ipſe admiror; at ultrà
Proſequor, & miranda magis mihi cauſa videtur.
Nam quis inexpertam docuit, matremque futuram
Præmonuit, quidnam pariendis fœtibus eſſet
Opportunum? Et quos teſtacea contegit ovi
Concha ſinu, quâ ſint curâ, quo tempore formam
Sumpturi? Quare ſint ova calore fovenda?
Quî didicit genitalem illum ſibi ineſſe calorem?
Excluſi fœtus, cur turturis atque columbæ
More cibum haud capiant? cur omnia denique ritu
Perdicum facienda? Bonæ quis munia matris
Monſtravit? Certè non hæc ſine mente fuerunt,
Non ſine conſilio. Si ponis in alite mentem,
Ergò inventricem cenſes, rerumque peritam
Quas didicit nunquam, ſed divinaſſe putanda eſt.

Instinctu ſedenim fiunt hæc omnia dicis;
Hoc duce bruta gerunt animantia quidquid agendum eſt;
Quamvis ignorent & quare & quid ſit agendum.
Aſt ego jure pari alternantes æquoris æſtus
Inſtinctu fieri dicam, ſi dicere tantùm
Sufficiat. Mihi rem poſcenti vana reponis
Nomina, quæ Ratio propriis eliminat oris:
Hæc, precor, indoctæ plebi ſtupidæque relinquas.
Nam Ratio, ad vulgi morem ſi quando loquendi
Dat veniam, (quò ſæpe adigit ſermonis egeſtas,
Aut fandi commune genus) jam non ſinit, ex quo
Ipſæ inquiruntur cauſæ ac primordia rerum:
Tunc accuratis opus eſt rem reddere verbis.

Instinctûs igitur quid inani nomine ſignas?
Mentem aliquam, nec-ne? At ſi nullam, machina tantùm
Eximia eſt: ſi quam; bruti-ne in corpore agentem,
An bruto externam? Canis æger gramina quærit,
Ipſe ſibi medicus. Quod agit, Ratione magiſtrâ
Efficitur; neque agat ſapientiùs ipſe Machaon:
Hac unâ ſiquidem reperit ſolamen in herbâ.
Ergò Mens quædam Rationis lumine pollens
Huc jubet ire canem. Sed quæ Mens? Mens canis ipſa?
Pro pudor! Oppletæ languens angoribus alvi,
Quo didicit pacto purgandum corpus? Et illo
Gramine purgari? Gramenque, ut proſit, edendum?
Illius in foliis, non in radice ſitam vim?
Præterea, quantùm ex illo decerpere fas ſit?
Eſto noverit hæc, potuit quæ diſcere nunquam:
Quî multas inter plantas, quæ proderit una,
Seliget hanc prudens; an odore, colore, figurâ?

Vidit

Digitized by Google

Vidit & olfecit nunquam: tamen impete raptus
It canis; hanc optat quæritque ac ſeligit unam.
Id neque percelebris Podalirius, aut ſibi tantum
Arroget Hippocrates; quos ſcilicet una peritos
Et gravibus ſtudiis, & longo parta labore
Morborum atque artis medicæ experientia fecit:
Id præſtare queat vix ipſe Aſclepius Heros;
Cui diſciplinam cum vitâ infudit Apollo.

Si talem inſtinctum das mentibus eſſe ferinis,
Quem Natura parens homini plerumque negavit,
Ecce ſupra mentis longè faſtigia noſtræ
Non modò callentem catulum tot Pæonis artes,
Non modò perdicem, ſed avem quamcunque, ſed omne
Brutorum genus extollis; tauroſque, ſueſque,
Et pecudes, & piſciculos, & grandia cete,
Semideoſque facis. Quæ ſi tibi certa videntur,
Quo jure imbellem populum & nil tale merentem,
Per mare, per terras, nunc vi, nunc fraude malignâ
Inſequeris captans, indefenſumque trucidas,
Atque voras? Inter luſus & gaudia ruris
Annumeras belli genus hoc immite, nefandum,
Ignavumque? Lupo quare crudelior ipſo,
(Cui te rivalem præſtas & quem invidus horres,
Non oſor feritatis, at æmulus) omne per ævum
Innocuas occidere oves, mactare juvencos
Non dubitas, fluit unde tibi tot copia rerum;
Et quibus eſt poſt longam operam, nex, unica merces?
Cur hominum foribus laniata cadavera proſtant;
Et tua fraternâ convivia cæde parantur?
Dic age, non pudor eſt miſerorum ſanguine veſci!

Præcipuè cùm ſint veſtræ ſic legis amantes,
Atque voluptatem tantâ cum laude ſequantur,
Ut nullum invenias Epicuri de grege toto
Diſcipulum, meliùs jurantem in verba magiſtri.
Quippe Deum auctorem, & vitam poſt fata futuram
Ignorant, nullâ ſe Relligione coërcent,
Nec Phlegethonta trucem aut Acheruſia templa tremiſcunt.
Inſontes victum carpunt, & gaudia captant,
Et luctum fugiunt, Naturæ lumine ducti:
Nec plus, quàm ſatis eſt ad vitam, nec minus optant.
O Phyſici! O verè ſapientes, atque beati!
O Epicureâ digniſſima turba palæſtrâ!

VERùM eſt eximiis injuria mentibus atrox
Corporeas quòd ais, vel dum ipſas numine quodam
Divinâque aurâ & monitis cœleſtibus imples;
Nec minùs immani leto quàm corpora damnas.
Oſtenſum eſt liquidò rem quæ cognoſcit & optat,
Eſſe individuam; atque adeò non poſſe reſolvi:
Ergò immortalem. Quanto manifeſtiùs illam,
Quæ non conjiciens tantùm, ſed lumine certo
Prævidet, ac ſequitur ſibi commoda, noxia vitat.
Sunt Genii, non ſunt Animi, te judice, molem
Qui brutorum agitant, ac ſe illo corpore miſcent.
Dic igitur ſene cum Samio, Indorumque Sophiſtis
Qui gregibus parcunt, & Relligione ſacratis
In bobus venerantur avos animaſque parentûm:
Dic cum Niliaci priſcis cultoribus agri,
Unam corporibus variis ſuccedere mentem;
Alterniſque novas poſt funera ſingula formas
Induere: ut veſtes exeſas tempore multo

Ponimus, atque novis iterum mutare ſolemus;
Et nunc velleribus tegitur, quem texerat aurum.

Nam licet hæc mera ſint deliria, non tamen ipſam
Offendunt naturam animi, penituſve repugnant;
Imò nec ſolâ poſſunt Ratione refelli.
Sed legem infuſam Menti ſine Mente ſupremâ,
Inſtinctus & Materiæ de fonte fluentes
Dicere, deſipere eſt. Aut brutis abnue ſenſum,
Deme voluntatem, & propriâ quæ ſponte geruntur;
Aut, ea ſi dederis cum vulgo, da quoque Mentem
His incorpoream; nobis qualem eſſe probavi.
Corporea eſſe nequit noſtræ Mens æmula Mentis.
Inſtinctus igitur nil ſunt; niſi voce ſub illâ
Mentem aliquam reverâ intelligis intus agentem,
Et quæ provideat, quæ differat, intima norit,
Utile damnoſo diſcernat, & omnia rerum,
Quæ priùs accepit, ſimulacra hærentia ſervet:
Vel Mentem externam, quæ corpora cæca gubernans
Internæ gerat uſque vices. Nam quidquid in orbe eſt,
Aut Mens eſt, aut Materies, aut prorſus inhæret
Alterutri; nec qui modus eſt unius, hic eſſe
Alterius poterit: quia ſcilicet utraque ſemper
Inſuperabilibus ſejungitur intervallis.

Jam verò in brutis ſi dicas prorſus ineſſe
Nil niſi corporeum, per me licet; at ſimul ipſis
Notities & amor menſque omnis tollitur: una
Mirè ſtructa quidem, verùm mera machina reſtat.
An mera, ſucclamas, hæc edere machina poſſit,
Unde tibi ſtupor atque mihi, quòd pleraque vires

Humanæ exſuperant mentis ? Tu videris, Orbi
Qui Vacuo atque Atomis nil das præſtantius : at nos
Qui Numen rerum cauſam artificemque fatemur,
Tutò affirmamus, cuncta hæc Ratione ſupremâ
Confieri ; atque feras, regitur quâ Mundus, eâdem
Mente regi, tales quæ concinnavit ad uſus
Automata, & tam clara ſuî monumenta reliquit.
Mentem ergò in brutis propriam perquirere vanum eſt.
Arguit in fabro, non in ſe machina Mentem.
Certè piſtrinum venti ſeu fluminis actu
Mobile, concordique molas vertigine volvi
Qui videt, ac frumenta teri intercepta, ſimulque,
Sepoſitâ per ſubtiles farragine caulas,
Creſcere congeriem puræ tenuiſque farinæ,
Et ſolo hæc auræ, vel aquæ contingere niſu,
Percontaretur fruſtra, num machina Mentem
Poſſideat, quoniam cernit veſtigia Mentis.
Sic thecam inſpiciens, in quâ pila pendula momen
Pondere librato moderatur paſſibus æquis ;
Multipliceſque rotas agitans, velut æmula cœli,
Temporis uſquè fugam revolutâ cuſpide ſignat ;
Partiturque diem, & diviſas indicat horas :
Mentem inventoris certè laudabit & artem
Conſiliumque fabri, thecâ non quæret in ipsâ :
Quanquam opus eximium, quanquam ingenioſa reperta
Miratur, digitoque premens interrogat horam.

Quòd ſi autem potuere homines caligine merſi,
Qui per cancellos obſcurè, nec niſi rerum
Extima percipiunt, magniſque laboribus ægrè,
Ac multo coguntur opus ſudore paciſci,

Materiamque renitentem & parere negantem
Contrectare diu, perque organa multa domare,
Induat ut varias tandem arte ſubacta figuras;
Hæc ſi, inquam, potuere manu pervincere, ut aptè
Sidereos omnes imitentur in ære meatus,
Ac velut effigiem reddant ſtellantis Olympi:
Cur tandem haud valuit Mundi pater atque hominum Rex,
Omnipotens rerum fabricator, corpora quædam
Sic ſtruere, ut varios, cùm ſint varia organa, motus
Exhibeant; animamque ferant in ſanguine fœtam
Spiritibus: puros liquidoſque videlicet ignes,
Quorum ope quîſque ſuus ſervetur partibus ordo;
Et facilè, ut par eſt, moveatur flexile corpus:
At propriâ ſine mente; Deo cùm ſit ſatis illic
Signaviſſe ſuam? Nam quæ non machina clamat
Auctorem; attentas ſi quis modò præbeat aures?
Cuncta Deum produnt, atque altè impreſſa ſigilla
Quolibet organico ſplendent in corpore, Mentis
Æternæ, quæ ſola regit quod ſola creavit.

At verò in brutis animantibus organa ſenſûs
Omnia quid faciunt ſine ſenſu? protinus inquis.
Id faciunt quod & in nobis humana, priuſquàm
Rem ſibi delatam mens noſtra retexerit, ipſo
Fibrarum ex motu, quo ſcilicet illa monetur;
Quo potiùs ſemel exorto, Deus admonet illam.
In brutis, velut in nobis eſt machina certè,
Rebus ab objectis pariter quæ nata moveri;
Hoc eſt, à motore Deo, præſentibus illis.
Solum hoc diſcrimen, quòd machina noſtra cierì
Mente ſolet mediâ; ſine Mente, ferina cietur.

Hæc autem ex ipſo poteris cognoſcere viſu,
Nam radii lucis rerum ſimulacra ferentes
Pupillam recti penetrant, quos uvea primùm,
Mox aqueus, tandem cryſtallinus accipit humor,
Ac divergentes convexus colligit. Unde
Concurrunt in fundum oculi, pinguntque colores,
Et formas in reticulo, ſeu pyxide nigrâ.
Concutiuntur eo appulſu tenuiſſima nervi
Fila cohærentis, cameram qui perforat, ortus
A cerebro; quare in cerebrum defertur imago.
Hactenus effectum eſt quidquid mera machina poſſit
In nobis, velut in brutis. Quanquam ordine miro
Hæc fiunt, certè noſtrâ ſine mente geruntur.
Hanc viſûs partem fas eſt concedere brutis;
Ex quâ diverſi motus in membra ſequantur:
Poſſe etenim fieri ſine cognitione probatum eſt,
Altera ſervetur nobis, quibus inſuper illam
Percipere effigiem, & noſtro ſummittere viſam
Judicio, multiſque modis verſare datum ſit:
Hæc incorporeæ quoniam ſunt munia mentis.

Dixi, quæ de mente Sophos dubitare ferinâ
Admoneant. In re obſcurâ dubitare ſagacis
Conſilii eſt, fraudem meritò erroremque caventis.
Hæc ita ſi non ſint, ita poſſunt eſſe: quod, inquam,
Sufficit, ut brutis animas concedere tutò
Non valeas, pariatque gravem tibi quæſtio curam.
Quidquid ab incerto eſt, incertum hoc eſſe neceſſe eſt.
Haud igitur noſtram tua lædunt ſpicula mentem.
Si quid opinari tamen & contendere malis;
Elige, Pythagoræ ſemper-florentis, ames-ne

Digitized by Google

Carteſii mage clara ſequi vexilla recentis;
Hoc eſt, aut nullas brutis tu præfice mentes,
Aut incorporeas: mediâ, quæ fortè placeret,
Non licet ire viâ: niſi vis te credere neutri;
Atque feris demum tenebroſâ in nocte relictis,
Humanam ex ſe ipſâ tantùm diſcernere mentem.

Si quis, ut aſſiduo maris unda reciprocet æſtu
Preſſurâ fieri Lunæ, tibi fortè negaret
Idcirco, quia Luna ſuos habet & maris æſtus;
Tu reſponderes, priùs hoc utrumque probandum,
Et pontum in Lunâ, & ponti revolubilis æſtus.
Diceret; at Luna eſt, ut fertur, Olympia tellus,
Omnia perſimilis noſtræ: quodcunque videtur
In noſtrâ, hoc etiam cenſeri debet in illâ:
Argueres in eo diſcrimen poſſe putari,
Res quoniam nondum ſatis explorata profectò eſt:
Si tamen in Lunâ reperitur & æſtuat æquor,
Preſſurâ id noſtræ pariter contingere terræ.
Quid prodeſt igitur brutorum inquirere ſortem;
Cùm noſtrâ ſit nota minùs, totieſque probatum
Jam fuerit, ſi mentem habeant ſimilem omnia noſtræ,
Ergò incorpoream ſimili ratione futuram:
Si careant, nihil hoc ad nos ſpectare, proculque
Diffugere exemplum: atque adeò tela omnia contra
Obniti, firmamque ſuis perſtare columnis
Doctrinam, quæ Materiem in ſua ſepta coërcet,
Ac Mentis naturam à corpore ſegregat omni.

Sed quod bruta probant nobis animalia verè,

Quin & demonſtrant liquidò (neque enim irrita noſtris
Obvenere oculis) unum eſt, dulciſſime Quinti,
Eſſe Deum quo ſe, ſint qualiacunque, tuentur
Auctore; eſſe Deum quo ſe motore gubernant.
Ecquis enim, cùm ſint partim diverſa ferarum
Officia, & partim cunctis communia brutis,
Hìc non agnoſcat Mentis veſtigia ſummæ;
Muneribus propriis quæ propria fingere novit
Organa, communes tribuit communibus artus?
Nam caput eſt cunctis; ſunt fauces, viſcera, nervi;
Eſt cor, & eſt aliquis, quo moles tota rigatur,
Corde means remeanſque liquor; ſunt denique partes
Gignendam ad ſobolem, & gemini diſcrimina ſexûs.
Omnia quandoquidem ſunt & ſibi vivere nata,
Et multos ſimileſque ſuî progignere fœtus.
Sed quia ſunt ſtudiis ac toto diſſita victu
Plurima, quæ varias referunt animalia formas;
Diverſaſque plagas Cœli, telluris & undæ
Concelebrant; illis diverſæ membra figuræ,
Omnibus at proprios accommoda cernis ad uſus.

DISPERSUM latè genus aſpice pennipotentum.
Eſt illis quærenda procul, ſparſimque per agros,
Aut per aquas, aut ingentis per inania cœli,
Arboribuſve ſuper ſibi congrua copia victûs:
Stant pennæ duplices, validique hinc inde lacerti;
Queis innaſcentes plumas, & ponderis æqui
Remigia in numerum poſſint agitare per auras:
Caudaque flexibilis, motum, ceu temo, gubernans.
Inter aves, multæ, queis fructus ſordet agreſtis,

Digitized by Google

Vivere habent rapto: ſunt illis omnibus ungues
Armigeri & gladiis immania roſtra recurvis,
Robuſtum femur, & duratum ad prælia pectus.
Sunt, quæ nocturno venari tempore debent;
Propterea quòd præda ſibi magis apta, ſuiſque
Fœtibus, è terrâ nocturnis exit in horis:
Illæ nec Solis radios, nec tela diei
Lucida ferre queunt; ſomno, latebriſque ſepultæ
Sub tectis habitant, aut inter diruta ſaxa;
Et caligantes oculos dum lucet, in umbris
Argutos, eſcam facilè ut diſcernere poſſint,
Et pedibus vix robur habent, ac debilis alæ
Momentum; aëriis quoniam vacat hoſtibus hora.
Invenies quaſdam, quibus eſt ſua nare voluptas:
Ecce pedum digitos jungit membrana patentes,
Ut jaciant retro fluctum, & ſe remige plantâ
Promoveant; non eſt aliis ea præbita virtus.
At mergis ovata via eſt, quâ ſanguinis humor
Intacto pulmone ſubit directus aortam;
Dextro duntaxat, non lævo corde receptus:
Quàm ſub aquis manſere diu, ſpirabilis auræ
Expertes vivunt: fœtus quoque vivit ut omnis,
Dum jacet occlusâ gravidæ genitricis in alvo.

Insuper hoc etiam proviſum eſt, omnis ut ales
Undarum civis, roſtrum pinguedine quâdam
Præferat imbutum, quo fultas vellere denſo
Sæpe linat plumas, oleoſo glutine inungens;
Ne rorem accipiant inimicum, aut frigidus humor
Trajiciat pellem madefactam, & viſcera lædat.

Digitized by Google

Exſortes nandi quædam piſcantur in undis:
Aſpice ut erecto ſunt corpore, cruraque geſtant
Ardua præ cunctis animantibus; oraque tendunt
Grandia procero longè pendentia collo.
Nimirum quia cœnoſas plerumque paludes
Inter, & irriguas valles ac littus oberrant:
His, ne mergantur penitus, tribuenda fuerunt
Subſidia; ut cœno in medio ſpecubuſque latentem
Quæque ſuam effodiat prædam, ſuperedita lymphis.
Jam queis nare datum, ſecus undam ſemper in algâ
Nidificant; quarumque valent incedere pulli
Naſcentes, hæ ſemper humi; ſed ſemper in altis
Arboribus, quarum pulli naſcuntur inertes:
Unde inhiant patuli, & victum clamoribus orant:
Semique cocta ferunt illis alimenta parentes;
Propterea nacti turgentem in gutture ſaccum.

Sic aliter piſces, aliter conchylia vivunt,
Utunturque cibis aliis, diverſaque longè
In pelagi campis habitant loca: namque profundum
Pars colit, antraque vaſta & inacceſſas convalles:
Pars hæret ſcopulis, aut ſalſam ſpargit arenam:
Hìc ubi candeſcens infractis fluctibus æquor
Deſinit, ac bibulum lavit unda reciproca littus.
Verùm hoc mirator, Quinti, quòd ſquamiger omnis
Pectore veſicam ſemper gerat, aëris aurâ
Turgentem; levior quâ factus, abire per omnes
Poſſit aquas, longè & latè, circúmque ſupráque,
Atque altos penetrare lacus, & corporis udi
Flectere ſecurus, pinniſque agitare carinam.

Digitized by Google

Qualis ubi primos pubes ignara natatus
Exercet, timidoque gradu cava flumina tentat;
Fune revincta levi pendet juvenilibus ulnis,
Et rude ſuſtentat ventoſa cucurbita pondus.
His quoque folliculi ſub gutture, mille plicatis
Contexti foliis; quos oſſea lamina duplex
Protegit inflectens, ut aquæ de corpore, quidquid
Aëris eſt, jugi percolatum exprimat hauſtu.

Singula quid narrem? vel quot diſcrimina rerum
Fluctivago ſint in populo? ſunt inter & ipſas
Quadrupedes: & cuique ſuis pro moribus aptæ
Sunt partes. Nam quæ frutices & gramina carpunt,
Illis abraſi dentes, ac forficis inſtar,
Ut ſegetem tondere queant; inſtarque molarum,
Sunt quidam interiùs poſiti, queis frangere poſſint
Inciſam, & ſapidos attritu extundere ſuccos.
At queis dat laniena cibum, ſunt undique raſtris
Falcatæ fauces; eſt unguis aduncus & ingens;
Ut lacerent carnem & valeant diſcerpere fibras.
Radices herbarum ac tubera mandere natus
Præduro ſiccam roſtro, ceu vomere terram
Sulcat aper, ſaltuſque omnes pernoctat arando;
Perque diem ſolet in ſpurcis recubare lavacris,
Et fruitur læto cœni graveolentis odore.
Nec non & variis vitæ tutamen in armis
Eſt poſitum: quæ ne percurram ſingula, cernas
Inſectis levibus quàm fortis aculeus inſit:
Cornua quàm multis, & quàm variata gerantur:
Hyſtricumque genus, membrum quibus omne pharetra eſt.

Ungula tum ſimplex aut fiſſa eſt pluribus, & non
Pro ſoleâ tantùm, ſed ut hoſtem calce repellant.
Sunt clypei Crocodilo, aliis ſunt piſcibus enſes.
Et quoniam Cancri ſub ſidere natus iniquo
Arduus & tergo & longâ cervice Camelus
Æthiopum ſequitur toſtas Arabumque cohortes,
Et grave geſtat onus ſitientes inter arenas;
Quò non irriguis deſcendunt collibus amnes,
Nulla palus, nulli dant potum è nubibus imbres:
Idcirco cellas alvo anteriore capaces
Accepit, ceu plena cadis alvearia, ſolus;
Quæ ſervent hauſtam raris è fontibus undam,
Atque monente ſiti reparanda in viſcera reddant.
Haud ſecus, ac fructu ſublimis carduus hirto,
Qui medios inter lapides tophumque vireſcit,
Nec ſat jejunâ trahit è radice liquoris;
Emittit bibulas ipſo de caudice frondes,
In quibus, ut labris totidem, ſe roſcida cogit
Stilla novo delapſa die, ſtagnanſque moratur:
Arentem ut foveat, ſenſimque refrigeret herbam.
Hæc non fortuiti occurſus, non vincula cæca
Condere, non fictæ vires quæcunque putentur
Eſſe in Materiæ ſummâ, potuere movendo.

NAM quòd ab inventis hominum, quòd ab artis opellâ
Naturæ ſecernis opus, quaſi condita caſu
Fabrica ſit, noſtrâ quæ non imitabilis arte,
Mortalis longè ſuperat miracula niſûs;
Quòdque doces nullo compagem fine creatam,
Membra nec ad proprios inſtructa ſagaciter uſus;

Digitized by Google

Verùm Materiæ tandem glomeramine cæco
Eveniſſe, homines ut conſpicientia nacti
Lumina, conſpicerent; quoniam priùs illa fuerunt
Condita, quàm notus cuiquam foret uſus eorum:
Num rides, Quinti! Bellè haud humana fuiſſe
Hæc inventa probas; at nulli debita menti,
Nequaquam. Sic ſunt gregibus conſtructa fovendis,
Non ovium, aſt hominum certâ præſepia curâ,
Ne rapiat lupus, aut cœli inclementia lædat.
Nec ſine conſilio nidum mox ipſe putabas
Surgere perdicis vel hirundinis. Inde triumphans
In brutis animum, noſtri ſimilemque volebas.
Organa perdicis tu verò & hirundinis ipſa,
Quæ nidis longè præſtant, nidoſque laborant,
Ipſe tibi pugnans temere emerſiſſe putabis?
Dic igitur pontem hunc, quo latum trajicis amnem,
Non operâ factum, aut ſtudio; ſed ſponte fodinis
Ex improviſo lapides veniſſe reciſos,
Et palis ultro in terræ fundamine fixis
Incubuiſſe ſimul, curvatiſque arcubus altè
Suſpendiſſe ſolum atque viam feciſſe per auras;
Et fluvio impoſuiſſe jugum, ripaſque remotas
Tranſverſo ductu & ſolidis junxiſſe catenis.
Dic quoque belligeras non unquam in littore claſſes
Exſtructas; ſed fortè ſuis de montibus actum
Deſcendiſſe nemus, nullique dolata coiſſe
Ligna, nec admotas olim perpeſſa ſecures.
Dic tabulas trabibus ferrum intricaſſe ſupinas
Non miſſum incudi, nullâ fornace recoctum;
Infectos etiam funes, infectaque malis

Digitized by Google

Lintea ſe motu proprio applicuiſſe repertis.

Sed quid ego hæc multis nequicquam? Talia fanti
An foret in cerebro quidquam ſalis? ociùs ergò
Deſine tot furiis agitari, ut credere pergas
Nil factum in brutis aliquâ ſine mente, niſi ipſa
Corpora brutorum: quæ ſive carentia ſenſu,
Sive inſtructa putes, mirare & Numen adora.

ARGUMENTUM
LIBRI SEPTIMI.

AD demonſtrandam Divini Artificis manum, jam ab animalibus ad ſemina progreditur : à v. 1. ad v. 30.

Exagitat ridiculam Epicuri de ortu primâque nutritione animantium opinionem : à v. 30. ad v. 154.

Ariſtotelis formam artificem explodit : à v. 154. ad v. 200.

Probat ſemina caſu nec fieri, nec fecundari potuiſſe : à v. 200. ad v. 261.

Deſcendit ad Epicuri & aliorum Atheorum ſententiam de generatione animalium, quam per ſolas motûs leges explicari non poſſe affirmat : à v. 261. ad v. 342.

Ut oſtendat non ſine opificis induſtriâ fabricatam hominis machinam, in ejus deſcriptione immoratur : à v. 342. ad v. 745.

Tranſit ad bruta, tum minora, tum majora : quorum primum ſemen nec à ſeipſo, nec caſu factum eſſe demonſtrat; ergò à mente aliquâ, eâque ſummè peritâ : ea æterna eſſe non poſſe : à v. 745. ad v. 921.

Ex conſtanti generationum ſimilitudine earumque arte eximiâ probat, ſemina niſi à causâ providâ, communi, validâ & æternâ formari non potuiſſe: à v. 921. ad v. 1006.

Semina omnia animalium cujuſque generis in primo animali concluſa fuiſſe: in maribus prolem contineri: à v. 1006. ad v. 1120.

Exponit cauſam infecunditatis eorum animalium, quæ ex geminâ ſpecie conſtantur: à v. 1120. ad v. 1182.

In feminis nil niſi ſeminis nutrimenta ineſſe confirmat; inſitam propagandæ ſobolis curam; innatum animalibus ſemen, in eoque tuendo Providentiæ diligentiam oſtendit: à v. 1182. ad v. 1355.

Supra fidem non eſſe tantum ſeminum numerum tantulo ſpatio contineri demonſtrat exemplo florum ac plantarum: à v. 1355. ad v. 1400.

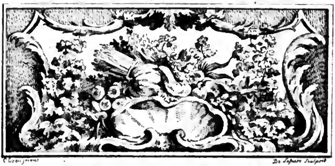
In cunctis vegetabilibus generis ſui ſemina ineſſe; hinc cauſam ſterilitatis & fecunditatis explicat: à v. 1400. ad v. 1472.

Suos eſſe in ſeminibus fœtus, ſua in fœtibus ſemina probat: exponit cur plantæ quædam ex ramo aut radice repullulent; cur inſitione fecundentur; ex ſeminibus oriri eas ipſas, quæ ſponte ſuâ ac temere oriri videntur: à v. 1472. ad v. 1609.

Nulla animalia niſi è conjugio orta eſſe, præter unum cujuſque generis, in quo Deus totum genus primò condidit: à v. 1609. ad finem.

ANTI-LUCRETIUS

Digitized by Google

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM,

AD QUINTIUM.

LIBER SEPTIMUS.

De Seminibus.

HACTENUS auctorem rerum ſat multa probarunt;
Nullaque fortuitis Atomorum nexibus eſſe
Corpora conſtructa; & per ſe conſiſtere nullam
Materiem, per ſe nullam potuiſſe moveri.
Vidimus & ſpecies viventûm animataque regna;
In quibus eſt operis major ſolertia, mentemque
Arguit artificem doctus labor: unde parentem
Eſſe Deum pariter vocalia mutaque clamant.
Id tamen evincunt multo mage cognita rerum
Semina: ſi attendas, quo verè ſingula pacto

* T

Digitized by Google

Gignantur; poſſintque homines, & ſecla ferarum,
Et plantæ, & quidquid fabrefacta per organa vivit,
Perpetuum reparare genus; ſemperque recentes
Conſumtis patribus detur ſuccedere natos:
Unde fit interitûs ortûſque reciproca quædam
Æternùm ſeries; & eunt redeuntque viciſſim
Ex rebus non iiſdem, eadem ſpectacula Mundo.
Quales uſque cavis amnes volvuntur in alveis,
Haud ſibi diſſimiles, alii tamen; atque perenni
Defluvio properant magnum deſcendere in æquor:
Nam ſequitur fugientem unda & fugit ipſa ſequentem.
Sic fluit in Terris generum fugitiva propago;
Summaque viventûm (quamvis juveneſque ſeneſque
Nocte dieque cadant inimicâ falce reſecti)
Labitur & perſtat, pretioſi ſeminis uno
Auxilio: ludens in quo Mens ſumma creantis
Contrahit immenſas artes, ſoboliſque futuræ
Celat inexhauſtas promitque in ſecula gazas
Provida: divinæ ſpecimen mirabile dextræ.

PULCHRA quidem ſuper his Gargettius ille, magiſter
Humani generis; qui, Muſâ teſte Lucretî,
Unus Naturæ fontes portaſque recluſit;
Uſque adeò, ut cauſæ tam clarâ in luce patentes
Non poſſent grato ſine quodam horrore videri:
Imò, non ſine contemtu delira canentis.
Scilicet ut veteres jam tum ad mendacia proni
Grajugenæ, cœno è calido Pythona tremendum
Emerſiſſe ferunt, jaculis quem ſtravit Apollo:
Sic ore audaci non degener ille docebat
Fortunâ cecidiſſe, ut, decedentibus undis,

Digitized by Google

Enatas quondam totâ in Tellure paludes
Aſſiduus Phœbi ſenſim calefecerit ardor;
Atque ita viventûm parili genera omnia fundo
Prodierint: muſcæ primùm culiceſque moleſti,
Facturæ levioris opus; dein ſecla volantûm,
Reptiliumque & quadrupedum; quos inter & ipſe
Venerit ortus homo Rationis lumine pollens.
At notas præter ſpecies, quas eſſe videmus
In Mundo, multæ conſurrexere ſub auras:
Caſus enim quid non peperit? Sed protinus illas
Exſtinxit ſobolis defectus, & ire coëgit
In tenues Atomos, veluti radice recisâ:
Fecundas quoniam caſus non fecerat. Illæ
Manſerunt tantùm, queis tunc genitalia fortè
Organa contigerant, Veneriſque innata cupido.

Sed quales quantoſque homines hoc more profudit
Terra parens? Minimos, inquit, ceu naſcimur omnes:
Nam generum cunctorum exordia parva fuerunt.
Unde igitur victum carpebant? Hìc Epicurum,
Se majorem ipſo & pictoribus atque poëtis,
Admirare: minor fingendi namque magiſter
Hoc intricatus laqueo victuſque ſileret.
At non ille ſibi fidens, atque ora pudori
Semper inacceſſus: promto nodum enſe ſecabit.
Provida nimirum pueris naſcentibus almos
Eximii fontes lactis Fortuna pararat,
Qui cœno è medio paſſim hinc atque inde fluebant.
Illi erumpentes, ac ſponte in labra jacentûm
Delati, fauces internaque viſcera, quantum
Sat fuit, attentâ meliùs nutrice rigarunt.

Digitized by Google

Sic homines, agnos inter, miteſque leonum
Primitias, ab humo vitam ſuxere tepenti.

Verùm æquè liceat, luſit quos Græcia nugax,
Credere diluvii natos è pinguibus angues
Relliquiis; forteſque viros, & in arma ruentes
Erupiſſe ſatis Cadmei dentibus Hydri;
Aut lapidum jactu gentis primordia noſtræ
Deucalioneis quondam inſtaurata ſub annis;
Terrigenaſve polo minitatos bella Gigantas:
Vel formicarum genitos prægnantibus ovis
Myrmidonas, cùm ſupplevit pater Æacus urbem,
Peſtifero viduatam odio Junonis iniquæ;
Vel patrem Phœnica ſuî Nabathæa per arva
Ferales myrrhâ & nardo contexere cunas;
Aut Jovis è cerebro cataphractam exiſſe Minervam;
Aut ſpumis comtam Venerem emerſiſſe marinis,
Quam Cypros excepit; vel Pygmalionis amore,
Indita marmoribus gratæ ſpiracula vitæ.
Scilicet impietas in eo (cùm cetera pugnent)
Atque ſuperſtitio concordant, ut per aniles
Utraque fabellas commentaque ludicra ſe ſe
Protegat; indignoſque ſibi mendicet honores.

Nempe tuam hìc fas eſt præſertim, incredule Quintî,
Appellare fidem. Credis tot vana canenti,
Et dubitas, moroſe, ſequi tot vera probantem!
Quid mihi nunc adeò manifeſtum extinguere Numen
Conatus, ridenda ſimul deflendaque monſtra,
Terreſtres uteros, limoſaque ſemina ponit,
Ceu fungis ac tuberibus, nimis ille Poëta

Fertilis, & mammas lutulento lacte fluentes;
Opportuna forent teneris ut pabula natis?
Cur autem expreſſo Tellus emerſa liquore,
Solis ab aſpectu fecunda tumeſcere cœpit;
Et non acceptos dignata eſt reddere fœtus:
Antè ſuâ vi parturiens, enixaque prolem,
Quàm gravida; & nutrix, ulli quàm nupta marito?
An lapſi madidæ radii Telluris in alvum
Semina Phœbeo de corpore fuſa tulerunt?
An Sol tot rerum ſpecies meditatus opimas,
Alvos femineas in molli finxit arenâ?
Jam Sol eſt igitur Deus: en tibi Graius Apollo,
En genitor Phaëtontis, & Oceanitidis hoſpes.
Nunquid & omniparens fœtus jam Terra tenebat
Commiſſos gremio, Solis quos eruit ardor?
En tibi magna Deûm genitrix, Idæa virago,
Quæ miſerum nimiis vexavit amoribus Attin:
En Cybele mera, quam bijugi vexere leones
Montibus in Phrygiis, Corybantiaque æra ſonabant.

SED quis eos fœtus ipsâ in Tellure creavit?
Vas eſt, non opifex. Hìc te tua fabula fallit,
Et jugulat. Quo conſilio, quâ mente ſubortis
Lac tempeſtivum, cujus de munere fluxit?
Nam ſi lactis inops veniſſet lucis in auras,
Maxima pars animantûm eheu! vix nata periſſet:
Sugere nec limum poterat, nec mandere gramen,
Nec vento ſaturari, aut puro lumine Solis.
Impietas huc uſque virum inſanire coëgit!
Numine deſtructo, Fortunæ tradidit amens
Numinis officium! Quàm prudens quàmque benigna

Hæc Fortuna fuit! Quæ munificentia major,
Aut quæ cura magis materna in rebus alendis!
Qui talem agnoſcit caſum, non indiget ullo
Numinis auxilio: quin caſum haud eſſe fatetur,
Invituſque Deum commentis ponit in ipſis.

Sed cur hæc præcluſa via eſt; nec jam ampliùs ullæ
Conſurgunt ab humo pecudes, hominumque catervæ?
Quæ nova tam ſubitò pariendi invertere ritum
Vis potuit; Terramque jubens ſterileſcere, ſolis
Aut reſerans vegetabilibus, nunc omne creandi
Officium in ſpecies animantûm tranſtulit ipſas:
Et cunctas ideo ſexus diſtinxit in ambos,
Ut nec Terræ operâ deinceps nec Solis egerent?
Nam ſi fortuito naſcuntur ſingula caſu,
Ac temere & ſparſim jacto per Inane quietum
Seminio, totidem viventûm de genere omni
Nunc Atomos & in hæc concreſcere corpora ſuetas
Terra premit, quot tunc primùm exſiccata premebat,
Nullum animal tamen effœtis nunc prodit ab arvis:
Nec ſub utroque polo, ſoles ubi, nocte fugatâ,
Semeſtres; nec ubi Solis violentia torret
Suppoſitam regionem & in auram ventilat agros.
Sunt hìc atque illic vada, flumina, ſtagna, paludes;
At nuſquàm viſa eſt animal progignere Tellus.

Jam quod Ariſtotelis docuit Schola, corporis omnis
Materiâ ſimul ac formâ conſiſtere ſummam,
Nil aperit de Seminibus, nil explicat, unde
Mens illuſtrari & Verum cognoſcere poſſit.
Materiem certè primam nihil eſſe fatetur,

Digitized by Google

Præter id omne quod eſt formas verſatile in omnes,
Per ſe nudum & inops, ita ſemper ut appetat illas:
At formam, id privum quo definitur habetque
Materies, ut ſit talis taliſque vocetur;
Reginamque animamque rei; verumtamen ipsâ
Natam è Materiâ, quâ dilabente necatur;
Quâ ſine adhuc nihil eſt, quamque ambit amica viciſſim:
Mutua conſortes adeò conjungit egeſtas.
Atque ita ſeminibus dominari & præeſſe regendis
Formam imitatricem genii, ac bene cuncta moventem.
Hæc fuit antiqui celebris doctrina Lycei;
Quam renovare velint, quibus hæc natura vocatur
Plaſtica: ſi verè potuit doctrina vocari,
Quæ cùm nil doceat, ſemperque relinquat in umbris
Rem ſibi propoſitam, tum ſtulta & inania prodit
Somnia: namque modis rerum ſub nomine formæ
Plus nimio tribuens, phyſica in moralia vertit;
Ac ſtupidis animum, & teneros concedit amores.
Nec referat quare, ſeu quâ vi, neſcia fórma
Quid ſit opus, mirâ tamen hoc opus arte laboret.

Sed Mentem-ne opifex habet hæc mirabilis, an non?
Nam ſi Mente caret, quî tot miracula promit?
Si Mens eſt, noſtræ ſuperat molimina Mentis?
Quanquam etenim Aſtronomus regiones ætheris altas
Deſcribat radio, & Lunam Stellaſque ſequatur;
Quamvis ædificare domos, munimina, pontes,
Gens hominum, parvoque imitari pulvere fulmen,
Et rigidas cautes, & propugnacula firma
Rumpere, & in muros jaculari incendia norit:
Vel trabibus junctis ignotas quærere terras,

Longè per medias hyemes, trans æquora magna;
Eſt tamen in tenui major ſolertia grano:
Formaque lenticulæ radicem extendere campo
Docta ſuam, & foliis ramos redimire biſulcis,
Digeſtaſque ſimul varias includere lentes
Cuſtode in ſiliquâ, totis præſtabit Athenis,
Et me judice erit, quàm Porticus atque Lyceum,
Et quàm mortales cuncti ſapientior una.
Verùm aliquid fas eſt erranti ignoſcere turbæ;
Quæ dum opus artifici tribuit mirabile Formæ,
Saltem in eo ſtudium quoddam perſenſit & artem.

At miror ſublimem animum mentemque Epicuri,
Singula qui longùm meditatus corpora, clauſit
Ipſe volens oculos & lumen ſponte refugit:
Numinibus quando ſecurâ in pace relictis,
Fortunam cauſas Mundi congeſſit in unam;
Ceteraque exorto ſemel advenientia Mundo
Sic fieri dixit, quoniam ſic contigit eſſe
Complures Atomi certâ ut de claſſe coirent;
Proindeque ſeminibus naſci ductore ſine ullo
Res cunctas, pariterque ex cunctis ſemina rebus;
Non ex propoſito, vi tantùm atque impete motûs.
Hoc etenim diſtant Epicurus Ariſtoteleſque,
Totius quòd curam operis ſtudiumque regendi
Hic daret effecto, quod vel cauſæ ille negavit.

Sed non expediit Superûm contemtor, & olli
Carmine mellifluo ſuffragans Muſa Lucreti,
Quare nos miſeri, quorum obſcuratur opacâ
Mole intellectus, nec ſe caligine ſolvit,

Digitized by Google

Nil agimus ſine conſilio, ſine mente, ſine arte;
Seu veſtem induimus, ſolitâ ſeu veſcimur eſcâ,
Seu legimus, canimuſve, placet ſeu ſcribere verſus,
Aut ſerere, aut plantare, aut glebam findere aratro,
Et conſcendere equos, venari, ludere, fari,
Pingere: quid memorem clarorum geſta virorum,
Et belli paciſque opera, artificumque labores?
Maxima Naturæ dum ſe miracula produnt
Sponte ſuâ, ſine conſilio, ſine mente, ſine arte.

Dicere me memini, navis cùm inſtructa videtur
Quæ mare velivolum ſecat acta faventibus auſtris,
Nullum, obſervatâ compage ac mole ſuperbâ
Corporis in pelago diverſa per organa moti,
Et partis cujuſque ſitu, ratione, figurâ,
Non miraturum ſubitò portenta fabrilis
Inventi; quo ſunt tot concinnata tigilla,
Tot diſpenſati funes ſuſpenſaque vela,
Tot mali erecti, tot in unum denique juncta,
Et caſus contra tot mente parata marinos.
Addidimus fore dementem quicunque negaret
Auctorem navis, ſed concurrentibus ultro
Partibus enatam & tabulatis fortè coactis
Diceret. Ecce vides Atheorum abſurda: ſed ad rem
Quo magis id noſtram faciat, quoque acriùs illos
Urgeat exemplum; fas ſit mihi fingere quædam.

Hæc navis proprio ſi fecundata marito
Naviculam pareret, quales laquearibus altis,
Templorumque tholo ſuſpenſas ſæpe videmus;
Aut quales manus artificum ingenioſa polivit

Digitized by Google

In tenui formans operum exemplaria buxo:
Tu-ne admirandam prolem hanc, Epicure, negares
Deberi ingenio, & Mentis partum eſſe ſagacis?
Quin imò & Mentis magnæ multumque potentis
Argumentum eſſet. Navis tamen ampla ſupellex,
Vel quæ mille viros triplici ſub tegmine geſtat
Annonamque ingentem, & centum faucibus æneis
Neptuni imperium atque hoſtilia littora terret;
Vel quam mendaces Danai finxere loquacem,
Semideoſque tuliſſe duces in Colchica regna;
Haud æquare poteſt rerum viliſſima quæque
Semina, ſtructuræ pretio: queis conſtat ineſſe
Corpora non tantùm primò ventura, ſed ipſos
Natorum natos, & qui gignentur ab illis.

Hæc Epicureos habuit ſententia fallax,
Temporibus certis exortum in corpore Semen
Sanguinis aut ſucci partem vegetabilis eſſe
Deciſam, & membris collectam ex omnibus unà
Confluere, inque novum ſenſim coaleſcere corpus:
Ex oculis oculos, ex oſſibus oſſa creari.
Huc referunt, natis quòd imago expreſſa parentûm
Sæpe reviviſcat; nec tantùm forma color-ve
Corporis aut habitus, morum ratio ipſa moduſque:
Hinc, aiunt, ſi quæ cerebrum prægnantis acutè
Perculerint, alto tectam ſub fornice prolem
Commaculare ſolent; tenerâ cute pingitur illud
Quod timuit mater, ſeu quod vehementiùs arſit,
Impos *Phantaſiæ;* versâ quin ſæpe figurâ,
Degenerant molles in monſtra perhorrida fœtus.

Ast alii ſolas per motûs denique leges
Contendunt fieri ut proles formetur; & aiunt
Maſcula femineis fuerint cùm Semina miſta
Seminibus, gemino fingi de plaſmate prolem:
Pharmaca ceu duplici fiunt medicamine; ſicut
Panem ex fermento facimus piſtâque farinâ;
Utque fabri conflant binis electra metallis.
Hæc igitur moles, illis ſi credere fas eſt,
Quam genitalis inît fecundæ ſpiritus auræ,
Motibus internis agitatur & excita fervet;
Prægnantiſque uteri calidâ fornace tumeſcens,
Organa paulatim, ſe ſe in diverſa movendo,
Digerit, & formas membrorum ſuſcipit omnes.
Haud aliter ſanè, quàm ludicra tollitur arbos,
Concolor argento (Dianæ ars chymica dicit)
Mercurio compacta mero, ſalibuſque ſolutis;
Quorum ita commiſtas partes ſurſum erigit ignis,
Ut ſimulent terreſtre ſolum truncique columnam,
Atque in frondentes poſſint adoleſcere ramos.
Ergò, ut per tubulos tenuatur ductilis auri
Maſſa, venitque foràs in fila minora capillis;
Sic etiam ſatis eſſe putant, genitricis in alvo
Si formæ quædam fuerint certique canales,
Queis percolatum Semen fingatur in artus.

Sed longè diverſa animati animâ-ve carentis
Corporis eſt natura. Poteſt argentea fingi
Mercurio ſalibuſque ſimul ferventibus arbos
Extima duntaxat, ſed abeſt tamen intima plantæ
Fabrica; non radix, non fibræ pomaque ramis
Pendula; non cortex, teneræ non theca medullæ;

Digitized by Google

Denique non ipſis ſunt indita ſemina pomis:
Arboris effigies, non arbos. Sic quoque in agris
Saxa leges prunum atque pyrum mentita, vel intus
Perſica quæ referant lapidoſo corpore mala;
Tales & pepones Carmelo in monte videntur;
Naturæ, ut perhibent, ludibria vana jocantis.
Quod verò ſubtile tubis deducitur aurum,
Jam factos probat eſſe tubos, formamque magiſtræ
Mentis opus. Poſitis promtum eſt cognoſcere formis,
Quo ſe ſe in lucem molimine corpora prodant,
Et veterem invertant, formâ cogente, figuram.
Non mutatur enim contextus particularum,
Et nihil interiùs geritur: ſed cudere prolem
Hic labor eſt: neque ſufficiunt jam ſtructa parentûm
Corpora, quæ ſolas poſſunt præbere figuras
Partibus externis: internas quæ manus ergò
Perficiet, natumque dabit ſimilem eſſe parenti?
Fortè oculos oculi facient, Epicurus ut olim
Tradiderat, pars quæque ſuî compendia mittet.
Quî poterunt igitur cæci generare videntem?
Et manci aut mutili propriis dare brachia natis,
Cruraque? tum lectos in matre quis ordinet artus,
Quemque ſuâ ſtatione locans? Ni fiat, apertè
Cernis non hominem, ſed jam chaos eſſe futurum.

Ergò animal, gemmæ ſi foſſilis inſtar & auri,
Congeſtas uno tantùm glomeramine partes,
Contextum vel aquæ, vel ceræ mollis haberet;
Hæc, cùm non alio diſcrimine corpora pugnent
Inter ſe, niſi quòd denſis minùs aut mage conſtent
Principiis (nam ſunt alioqui neſcia vitæ,

Digitized by Google

Neſcia prodendæ ſobolis, ſed inertia torpent)
Tunc certè, non inficior, gignuntur ut illa,
Sic animal gigni, & ſenſim concreſcere poſſet:
Nimirum adductis hinc inde, ac rite locatis
Particulis; pulſoque procul quodcunque noceret;
Aptè ad vim motûs, concordanteſque figuras.

At ſecus omnino ſe res habet. Organa quippe
Fert animal ſecum, quæ ſi non intulit alvo
Maternæ ad generis normam conſtructa, neceſſe eſt
Artificem eſſe aliquem latebroſo in corpore matris,
Qui totum diſponat opus; figuloque magiſtro
Doctior & Graiis ſculptoribus atque Minervâ,
Non extrà ſolùm poliat, tornetque figuram,
Sed ſtruat interiùs quidquid vitamque genuſque,
Et motum & ſenſum, atque affectus procreat ipſos.
Qui ſciat è craſſis fabricari partibus oſſa,
Vivæ tigna domûs, & ſuſtentacula molis:
Interſecta quidem, valeant ut momine flecti;
Atque tamen rigida in ſe ſe firmique tenoris,
Contineant proprio fluxas ut robore carnes;
Talibus at vinclis inter ſe juncta viciſſim,
Molliter ut convexa cavis inſerta rotentur.
Qui poſitâ quaſi libellâ, ſtaticeſque peritus,
Impediat ne pars præponderet altera, verùm
Conſtituat cunctis æquabile fundamentum.
Qui ſciat ad totam componere ſingula molem,
Atque intus liquidæ nidum terebrare medullæ.
Articulos plantamque pedis, cui tibia duplex
Inſeritur, finget: ſimplex femur inſuper addens
Suppoſitum toti maſſæ, curvoque ſedili.

Digitized by Google

Quidquid & una ſibi, pars æmula ſemper habebit.
Vertebras etiam tergo à cervicibus altis
Producet, quo ſe cerebelli ſuccus inundans
Abſcondat loculis. Coſtas utrinque repandas
Adjiciet, quas flexibiles paulum eſſe jubebit:
Pulmonum ne ſpongiolis, quæ ducere debent
Ac reflare animam, deſit locus. Inde patentes
Hinc atque hinc humeros, humeris pendentia nectet
Brachia. Sublimem verò quaſi corporis arcem,
Conſutis variè teſtis duplicique tabellâ
Compactis, vas efficiet, cerebroque dicabit:
In quo molliculæ glandes è ſanguine ſugant
Cœleſtès animos, nervis qui deinde vehantur.
Qualis ubi ſtridens pyrio de pulvere flamma
Surgit & ignitos deſcribit in aëre tractus,
Liquitur in ſtellas & cœlo effuſa coruſcat.
Plurima ſed caveat, ſedes cùm naribus aptas,
Atque oculis fodiet: cribroſum naribus ille
Os faciat, patulumque in gutturis antra meatum,
Quo duci & reſonare queat ſpirabilis aura.
Ille cavos oculis orbes, coni inſtar acutos
Scilicet, ut junctim & facili conamine poſſint
In lævam & dextram, & ſuprà ſubtuſque moveri.
Quin etiam prudente manu doctoque labore
Sunt terebrandæ aures; ubi tympana tenſa neceſſe eſt
Pulſari, aptarique viam advenientibus auris;
Ut ſonitus dextrè tornata foramina velox
Pervadat, cochleiſque intromittatur apertis.
Quid memorem gemino de cardine? Firmiter hærens
Quo maxilla ſuperpoſitæ, tamen una movetur.
Quid de gengivis dicam, queis candidus ordo

Digitized by Google

Dentûm implantatur duplex, creſcitque caditque,
Exoriturque iterum proprio de Semine naſcens?

OSSEA compages igitur, vel nuda, tot in ſe
Continet ingenii monumenta operæque ſagacis,
Ut nihil auctoris demonſtret clariùs artem.
Ergò, ſi facta eſt primùm genitricis in alvo
Informi de materiâ, qui fecerit, illum
Vulcani ſimilem, ſtatuas qui juſſa Deorum
Sponte faceſſentes, auro conflarat & igni,
Quin & Vulcano multùm præſtare neceſſe eſt.
Munia membrorum nam quot prævidit & uſus!
Ut ſtuduit membris habiles aptare columnas!
Quot variare modis! Quæ binis oſſa parabat,
Bina hìc atque illic formâque polivit eâdem;
Et quæ ſimplicibus, medio hæc in corpore fixit.
Jamque ut promineant quædam, interiúſve recedant,
Aſpice; qui levor multis, non nulla quibuſdam
Aſperitas; parvis cuncta ut perfoſſa cavernis,
Ne varios motus nimiâ gravitate retardent.
Quò mirere magis, Quintì, per fragmina multa,
Hoc totum conflatur opus, par omnia certè
Muſivo. Siquidem pars ex ſe nulla cohæret
Vicinæ; quæque eſt ſeorſum finita; ſed omnes
Vel commiſſuræ, vel clavi, aut vincula jungunt:
Quæ loca par oleo ſemper levis humor inungit.
Tale ſibi vel Praxitelis vel Apellis alumni
Ante oculos ponunt è ligno flexile ſignum;
Naturæ ad legem expreſſis ut motibus omnes
Corporis humani poſituras fingere poſſint.

Digitized by Google

QUOCIRCA motûs videas haud legibus ullis
Hanc fieri potuiſſe ſtruem. Nam corpora partes
Continuas habeant ſic informata, neceſſe eſt.
Vi motûs utcunque poteſt adoleſcere ramus
Qui dein fuſtis erit; ſed non agreſte flagellum
Fuſtibus è geminis conſtans, quorum alter habetur
Agricolæ manibus, ſegetem dum verberat alter
Aëra per medium volitans, graviorque relapſu;
Quo ſpicæ frugem emittunt, ſtipulæque reſultant.
Nulla igitur vis mente carens diſponere talem
Ex ſe ſe valuit fabricam. Mens unica proinde
Totius cauſa eſt fabricæ. At te judice, quæ Mens?
An matris? ſæpe eſt conceptûs inſcia mater,
Inſcia quî cæcâ creſcat tener hoſpes in alvo.
An fœtus? Ergò ipſe ſibi ſua membra peritè
Conſtrueret! Certè matre eſt indoctior ipsâ.
Mens tamen hæc fecit. Mentem hìc toto Orbe potentem
Nonne vides? Quando fecit? Narrabimus infrà:
Sed priùs hanc mecum fabricæ mirabilis artem
Proſequere: ut cernas præſtandum quid foret illi,
Quem reputant fœtûs auctorem in corpore matris.

OSSIBUS his ergò membranam adjungere debet
Singula reticulo circúmque ſupráque tegentem.
Muſculus huic omnis validè affigatur oportet,
Contrahi & extendi facilis; cum tendine multo,
Fibrarum qui faſciculos ſub triplice velo
Contineat. Super his deducet carnea fila:
Mox oleoſam adipem. Levi cutis omnia texto
Involvet, tunica ut cunctos non futilis artus
A capite ad calcem nitido circumdet honore:

Mille

Digitized by Google

Mille foraminibus pertuſa, intextaque filis
Nervorum carni paſſim obrepentibus, inſtar
Corticis aut libri: nec pro velamine tantùm,
Vaginæque loco vel defendentis amictûs;
Sed percolati fæx ut diluta liquoris,
Et quaſi fuligo fervore egeſta perenni,
Ultima ramorum quæ fertur ad oſtia ſemper
Exhalanda foras, per ſpiramenta vaporet;
Ac ſincera magis nutritia flumina currant.
Tum demum rigidos extremis partibus ungues
Qui vegeant ſimiles plantarum, atque augmine creſcant
Perpetuo, tanquam digitis munimina ponet.
Haud aliter domus exſtruitur fundamine primùm
In terris poſito: paries circumundique ſurgit
Ordinibus multis lapidum; hunc tabulata quadratis
E lignis cohibent firmâ compagine vinctum;
Qui demum hinc atque hinc gypſo leviore linitur:
Et trabibus teguliſque ſuprà fit penſile tectum:
Ac ſuus eſt foribuſque locus, vacuiſque feneſtris.
Fabrica jam, qualis deſcripta eſt, mira videtur;
Attamen eſt ſine vi, ſine motibus, ac ſine vitâ:
Ceu conſtructa domus quæ permanet, ut ſemel orta eſt.
Quî ſenſim creſcet? Quâ ſe ratione movebit,
Servabitque? Alias ex ſe quî proferet olim?
Huic opifex igitur, præter memorata, neceſſe eſt
Organa tot varios aptata miniſtret ad uſus.

Crescere non poterit, nova ſe niſi corpore toto
Materies miſcere queat: nec miſta juvabit,
Ni cunctos etiam penetret digeſta meatus;
Et veniat paſſim repentibus addita fibris.

Digitized by Google

Formandæ partes adeò, quæ talia ſumant
Arceſſita foris, tenuentque terantque coquendo
Subſidia, ut membris ſint incrementa tenellis;
Et reparent quidquid fugiet de corpore ſenſim.
Os igitur vultu in medio, ceu janua primùm
Linquetur bipatens, & cinctum duplice labro:
Quod reſerare animans, proprio ſeu claudere nutu
Poſſit, eoque ſibi quæſitum inducere victum.
Veſtibulo tum linguam agilem plantabit in ipſo,
Quæ verrat verſetque cibos, pinſatque ſalivâ.
Tum fauces, mirique dabit ſphinctera laboris,
Quo deglutiri valeant: cui protinus addet
Œſophagum, firmâ compactum pelle canalem;
Qui poſt in ſtomachum turgens, ceu corporis ollam,
Lapſas perpetuis fibrarum motibus eſcas,
Obliquis etiam & tranſverſis uſquè terendo,
Dividat in partes minimas offamque liquentem:
Ac dein reſtrictus ſubitò longiſcat, ut anguis,
Principio gracilis, mox craſſior; atque ita gyrans
Multiplicem amfractum ſinuet, quò ducta feruntur,
Ac ſenſim extremum capiunt alimenta nitorem,
In chylum converſa merum; rectique receptâ
Ipſe tubi formâ, ſecretas trudere ſordes
Non ceſſet; ſphinctere alio finitus ut antè.

CONTEMPLATOR item, quâ ſollicitudine prudens
Debeat ille faber multas in tramite longo
Cardinibus ſolidis tranſverſim apponere valvas;
Deſcenſum quæ dent facilem, claudantque regreſſum
Oppoſitæ. Quales tubulis ponuntur in altis,
Ne recidant gravitate ſuâ, quos antlia ſurſum

Digitized by Google

Evexit latices. Magnum hic labor arguit unus
Artificem. Valeant Fortuna & regula motûs.
Cur etenim, quovis momento impulſa putetur
Materies, quæ mentis inops cava viſcera formet,
Cur abrumpit iter, curſumque inflectit ut illos
Conficiat poſtes; ex illâ parte recludens,
Unde venit cibus, appoſitè; prohibenſque recludi
Ex aliâ? Caſu nihil ingenioſius iſto.
Aſpice præterea ſparſas in viſcere glandes
Turmatim villorum inſtar; quibus eſca liqueſcens
Præterlabendo lentè purgatur, & exit
Terſa magis: lana ut ferreis agitata niteſcit
Pectinibus, turpemque ſitum mundata reponit.
Annellos etiam cernas, quibus ille fit omnis
Paulatim impulſus, quo viſcus deprimit eſcam:
Ut fluxo reptant ſinuoſi corpore vermes.
Nec mirere minùs tam longi viſceris orbes
Impoſitos aliis alios, laxiſque ligatos
Inter ſe vinclis; ne ſit preſſura, nocenſve
Amfractus: cunctoſque uno ſub tegmine clauſos,
Ne quis fortè fugax dilapſu ergaſtula rumpat.

Nec tamen ad victum fuerit ſatis huicce magiſtro
Prima paraſſe loca, aut habilem ſtruxiſſe culinam.
Quâ ſolers operâ faciet quoque, chylus ut ille
Lacteus ac dulcis (lacteſcunt omnia quando
Corpora quæ paſtum præbent) accedere alendis
Artubus & varias ſibi poſſit ſumere formas?
Plurima namque priùs doctè peragenda ſuperſunt.
Tantæ molis erit proprios animantis in artus
Materiem peregrinam & crudos vertere ſuccos!

Digitized by Google

Ergò meſenterium poſtquam ſinuarit in orbes,
Multiplices cudet venas, queis candidus humor
Omni ex parte fluens, ſtagnum in commune feratur;
Atque magis liquidus, dein ſub thorace canalem
Intret, & aſcendens ſe ſanguine miſceat ipſo.
Scilicet hic vitæ cuſtos liquor omnia denum
Flumine perpetuo circumactus membra rigabit,
In minimaſque vehet nova nutrimenta latebras.
Verùm alias opus eſt pluresque impendere curas,
Sanguinis ipſius natura fluorque perennis
Ut fiant. Vix dimidium faber iſte laboris
Attigit. En creſcunt operis miracula cœpti.

PRINCIPIO partes alvi in regione locandas,
Quamque ſuâ tectam tunicâ ſeorſumque manentem,
Finitimis verò per mutua vincula nexam,
Provideat. Splenem hinc diſponat, pendeat illinc
Ventriculum ſupra jecur ac veſicula fellis.
Pancreas intereà medium ſe extendat utrinque.
Cùm ſit enim ſanguis variarum ex agmine rerum
Conflatus liquor, innumeras deponere debet
Partes, aut nimias, quâdam aut ratione nocentes:
Sulphuream ut bilem, & ſalſæ corpuſcula lymphæ:
Quæ pòſt in primum viſcus demiſſa, juvabunt
Piſtum ex omnigeno victûs glomeramine chylum.
Ac veluti frugum ſordes ubi purgat arator,
Præſtò adſunt vario pertuſa foramine cribra,
Quæ certi generis tranſmittunt ſemina tantùm
Scilicet apta ſibi, ſibi diſſentanea ſiſtunt:
Utque per aggeſtas dum turbida tranſit arenas,
Limpidior ſit aqua & ſpoliatur fæcibus omnis:

Digitized by Google

Cribroſas pariter ſolitus pervadere glandes,
Atque minutatim variis amfractibus abdi
Sanguis, tunc ſalſum ſibi quidquid abundat, in unâ
Exuit; in reliquis quod acerbum & amarius æquo.
Has igitur quàm multiplici compagine partes,
Et quàm accuratè contexet ſtrenuus auctor!
Quàm varios plexus varium intorquebit ad uſum!
Propterea geminos lumbis affingere renes
Non prætermittet; qui totam à ſanguine puro
Urinam excernant: excretam duplice ductu
Protinus accipiet ſenſim veſica tumeſcens;
Subſidenſque, humor quoties impurus abibit.
Atque hunc humorem cohibere, aut mittere quondam
Ut ſit in arbitrio, ſphincter ibi tertius adſit.

Indigus externi ſemper, ſemperque recentis
Auxilii, quod terra parens atque unda miniſtrant,
Sanguis habet, quo corpus alat: caret attamen illis
Spiritibus, qui dent animos, membriſque vigorem.
Hoc genus æthereis tantùm eliciatur ab auris.
Ergò, ceu Lemni, aut Liparæ fornacibus ignes
Mulciber exſtimulat vento, quem flamma coruſcans
Excipit, ut rigidum cogat molleſcere ferrum,
Inque nigros veniunt alternis flabra caminos;
Sic opus incœptum meditans abſolvere plaſtes,
Dividet à ſtomacho totum diaphragmate pectus.
Poſthac componet geminos in pectore folles
Plexibus innumeris paſſim celliſque refertos,
Aëra qui capiant tumidi, reddantque repreſſi.
Aſpera recluſis arteria faucibus illos
Conjunget, cui non deerit membrana ſonoram,

Cùm volumus, vocem efficiens. Hæc tibia vera
Naturæ, tremulis tranſverſim fiſſa labellis,
Aut tenſis, dabit omnigenos è gutture cantus.
Et quia concurrunt in concamerata palati
Atria, quos retuli, ductus ſpirabilis auræ
Atque cibi, nec plus uno quàm pariete diſtant;
Aëris in ductum ne pars potûſve cibive
Fortè cadat, levis ante fores ac ſedula porro
Hærebit ligula, alternis quæ motibus illas
Defendat: qualis majuſque minuſque foramen
Protegit egregius luſor, ſemperque tuetur
A veniente pilâ: nec pars ea parva laboris.

Pulmonum in medio prænobile conſtituet cor.
Sanguinis hoc centrum eſt; hæc regia ſanguinis ipſa,
Et jugi lymphâ & tenui circumdata vallo:
In mediis qualem ſuſpendunt lampada templis,
Ut partes lumen ſe ſe diffundat in omnes:
Sol qualis recreat radiis genialibus Orbem.
Sit validum robur, ſit vis & elaſtica cordi:
Huc eat, hinc veniens magno fluat impete ſanguis.
Sit pulſus fibris, præſertim in acumine ſummo,
Perpetuuſque ac per modica intervalla coruſcans:
Arcanum vitæ motu fundatur in illo.
Hoc ſciat, hoc valeat cordis faber inclytus: ergò
Ventriculos huic eſſe duos hinc inde jubebit:
Dexter ut accipiat repentem à corpore toto
Sanguineum laticem, turgens quem vena reportat;
Atque in pulmonum ſubitò penetralia vibret,
Imbibiturum illic jam quidquid ab aëre ſumto
Ætheris expreſſum eſt: mox à pulmone reverſum

Digitized by Google

Suſcipiat lævus; ſimili quem arteria major
Impete pulſatum per corporis omnia membra
Diffundet. Motu, pro! quantum eſt artis in illo!
Vivimus hac fabricâ tantùm, ceſſante perimus.
Machina nam noſtra hæc non eſt hydraulica ſolùm,
Pneumatica eſt etiam. Auxilio ſpirabilis auræ
Indiget, ex alvo genitricis ut exiit, infans.
Quippe neceſſe priùs (materno ſanguine quando
Fœtus alebatur, ſtabatque in carcere clauſus)
Non fuit hunc aditum in pulmones eſſe patentem.
Certè non poterant inflari mollibus auris;
Et motu ſine languentes preſſique jacebant.
Ergò ſuis diverticulis tunc devius ibat,
Inqueſalutato pulmone petebat aortam
Sanguis. Cùm verò privatam vivere vitam
Incipit excluſus, jamque aëre veſcitur infans,
Inde novo versùs pulmonem tramite ſanguis
Irruit, & primos dediſcit ſponte meatus.

Purpureos autem globulos, humore natantes
In liquido (vitalis enim hæc natura liquoris)
Quî poterit per totum opifex inducere corpus,
Ni tubulos fingat, magni ceu fluminis alveos,
Qui deinde in varios diviſi ſæpe canales,
Incluſum laticem longè latéque per artus
Inſinuent; ſuccum & ſtudeant deferre liquentem
Commixti toties ipſo cum ſanguine chyli:
Ut ſine rore novo nihil, intactumque relinquant?
Nec verò membris tantùm hæc alimenta tuliſſe
Sufficiat. Quid enim torpens in partibus ipſis
Vector opum faceret? Semper ſemperque recentes

Advehat; & quidquid per ſpiramenta forati
Corporis elapſum, reparet; vivumque calorem
Perpetuis foveat decurſibus. Inde neceſſe eſt
Ociùs adverſum per iter ſine fine, morarum
Impatiens, iterum repetat præcordia ſanguis;
Trituramque novam preſſus vehementer & auras
Ætheris accipiat: renovandus ſcilicet illo
Circuitu, per quem renovantur corporis artus.

Adversos ideo per ſingula membra canales
Diducet figulus, quorum oſtia cordis in ipsâ
Sint conſtructa baſi. Princeps arteria lævo
Ventriculo, princeps at dextro vena patebit.
Illâ ſanguis eat ſubtilis & æthere fœtus;
Hâc redeat totâ jam deſpoliatus opum vi.
Nam velut in plures primùm ſe arbuſcula ramos
Dividit, ac veniunt ramo è majore minores,
Inde alii rurſum ex aliis, hoc ordine tandem
Ut minimi ſemper fiant extrema tenentes:
Nec non multivagis idem radicibus ordo
Cernitur, è terrâ quæ ſuccos undique carpunt:
Sanguinei pariter tubuli ſe corpore toto
Protendunt; atque innumeri ex ſe plurima trudunt
Segmina, quæ partes cunctas ſinuoſa pererrant:
Uſque adeò, pars ut nequeat tantilla videri,
Cui non alveolus ſaltem tenuiſſimus inſit.
Sunt in membranis etiam levioribus: imò
Sunt in vaſorum tunicâ, vel in oſſibus ipſis;
Quorum pertundunt textum penetrantque medullam;
Sic paſſim irrepunt, ſic paſſim arteria venæ
Subjacet: illa fremit ſubſultu cordis & unà

Concutitur; quare texto quadruplice conſtat
Firmior, ut valeat rapidi vim ferre liquoris:
At placidum referens manet hæc immota per artus.

Alternis autem poſitas hìc aſpice valvas,
Ut ſegetum in calamis nodos: mirabile dictu!
Nempe recluduntur, quà ſe in præcordia ſanguis
Promovet aſſiduus; juſſæ prohibere regreſſum.
Verùm quî faciet faber, ut nutritius humor
In tot dividuus rivos diſperſus & exul,
Vas tamen ipſe omnis redeat collectus in unum?
Nam ſi quà propriis è ductibus exeat, illic
Ociùs implentur foſſæ; reſtagnat; inertem
Vertitur in vappam; & pausâ corruptus ab ipſâ,
Fit tabes; letumque dabit, non munera vitæ.
Rivorum fines igitur, ſive oſtia parva
Sic prudens opifex inter ſe jungere norit,
Diverſi ut generis minimorum extrema tuborum
Proxima ſint. Nam vi, quâ ſemper truditur, uno
Egrediens, lacrymas poſtquam exſudavit alentes,
Ecce alium ſubit, & venarum exordia complens
Non intermiſſo decurrit flumine ſanguis.
Majores, parvis dein concurrentibus, intrat.
Hæ rurſum in magnas coaleſcunt denique venas.
Haud ſecus Eridanum, Venetis qui mergitur undis,
Amplificant fluvii, quos hinc è rupibus Alpes,
Inde Apennini paſſim juga celſa profundunt;
Hos rivi; & parvâ rivos ab origine fontes.
Floreſcit regio tantis ditata fluentis;
Frugiferumque ſolum gregibus pomiſque ſuperbit.

SANGUINIS eſt autem, Quinti, ſublimior uſus,
Quòd caput irroret. Noſtræ hinc pars maxima vitæ.
Hìc cerebrum latet; hìc cuncta aut primaria ſensûs
Organa ſunt poſita; hinc nervorum prodit origo:
(Scilicet à geminis cerebrum quibus omne tenetur,
Membranis, nec non cerebelli cortice ab ipſo)
Nervorum qui dant animos & robora membris:
Per quos Mens guſtat, ſentit, videt, olfacit, audit,
Et loquitur, corpuſque movet. Quæ mira creandis,
Et quæ ducendis per ſegmina corpore toto,
Nunc geminis, nunc ſimplicibus ſolertia nervis!
Quorum ope ſubtiles animi, velut ætheris auræ,
Vivida materies, ipſique ſimillima luci,
Ire, redire, volare queant: unde ociùs artus
Ad nutum flecti, ad nutumque rigeſcere poſſint;
Ceſſare interdum, vigili cùm feſſa labore
Temperat alternans & lenit corpora ſomnus.
Nempe quot è filis conſtant, quàm tenuibus, atque
Robuſtis, & quàm firmo ſubtemine nexis!
Quantæ in ſpiritibus vires, qui fila pererrant!

JAM-NE vides quali niteat diſpoſta labore
Corporis hæc moles, & inenarrabile textum.
Ne tamen humanæ tantùm compaginis ingens
Admireris opus, turbam aſpice circumfuſam
Omnigenarum animantûm: ipſis miracula magna
In minimis: huc verte oculos. Bombycis in anno
Ter transformandi longè eſt operoſius ovum,
Quàm Semiramidis Babylonica mœnia magnæ,
Aut impendentes præcelſis arcubus horti;
Quàm Pharos, aut Epheſina ædes, & Olympia ſigna;

Quàm Solymæ templum, vel Dædalei labyrinthi
Magnificæ ambages, Mauſoli immane ſepulcrum,
Monſtraque Pyramidum, & Rhodii portenta Coloſſi.
Nam duris homines potuere laboribus illa,
Et vigili curâ, & largo pervincere ſumptu;
Hoc non aſſequitur prudentia tota Sophorum,
Non robur populorum, aut Regum immenſa poteſtas.

NAMQUE in eo jam dudum incluſa fuiſſe neceſſe eſt
Non modò vermiculi ſimul omnia membra futuri,
Sed diſtincta etiam triplicis primordia formæ,
Quam præfinitis ex certâ lege diebus
Induet; ut primùm reptans, pòſt chryſalis, ales
Deſinat, immoriens effusâ prole triformi.
Hoc ritu extinctis bombycibus ante Novembrem,
Vere novo tepidis genus omne reſurgit ab ovis;
Et reliquum ſimili jactatur ſorte per annum.
Quippe duos ſimul ac menſes bombyculus egit,
Grandior & ſaturis foliorum pabula buccis
Reſpuit, ac primæ ſenſit faſtidia vitæ;
Cernitur ex imo deducens pectore fila
Nere ſibi tumulum, levibuſque appendere ramis:
Ovatam in medio ſubtili ſtamine concham
Texit membranæ ſimilem & circumundique ſeptam;
Atque ibi deſidiâ torpens mollique veterno,
Oppreſſuſ-ne ſopore jacet, leto-ne ſepultus?
Tum pellem incanam nigranti mutat amictu:
Nec caput apparet, nec pes, nec jam ampliùs ulla
Quæ fuerat ſpecies; ſimul omnes contrahit artus
Corporis, exiguam formâ referentis olivam.
Fit nova res. Tandem intepuit cùm Sirius ardor,

Ultimaque autumno miti deferbuit æſtas,
Protinus albeſcens redimitur flore cadaver,
Parvulaque exornant anguſtam cornua frontem:
Tum pennæ aſſurgunt humeris; & priſtina demum
Viſcera productam ſenſim extenduntur in alvum.
Serica dente mero poſitis ergaſtula rodit
Exuviis, ſtructaſque priùs, nunc diruit ædes:
Et fit avis per tecta volans, perque aëris auras.
At blandis veſanus amor nova pectora telis
Sollicitat: nubit volucris jam proxima leto,
Et ſoboli tota indulget; fecundaque partu
Multiplici, foliis poſtquam ova infixa reliquit,
Tot pertæſa vices, jam prorſus inutilis Orbi,
Tandem omnis moritur, poſtremaque funera ſolvit.

Haud aliter muſcæ, quanquam illis longior ætas
Eſſe quidem ſolet, haud aliter bis naſcitur omnis
Papilio, pictis pennas diſtinctus ocellis;
Quem florem aligerum dicas, quem lucis amantem
Sæpè dat exitio pulchræ pellacia flammæ.
Nempe hoc omne genus varium & mutabile, vermem
Exuit antè, leves quàm cœlo ventilet alas:
Inque ſtatu medio recubans ſub carceris umbrâ,
Nec vermis nec avis, nec vivum aut vivere ceſſans,
Attentis miranda oculis ſpectacula præbet.
Degere quadrupedem multâ ſub arundine ranam
Qui videt, & ſaltare ſolo, mox repere pigram
Umbroſas inter ſalices, atque aëris aurâ
Non ſecus ac lymphâ veſci, tum crura natando,
Et longum femur & nudos agitare lacertos,
Scirpea clamoſo latè loca rumpere cantu,

Digitized by Google

Quo pulſæ reſonant æſtivâ nocte paludes,
Crederet alterius vitæ primordia nactam,
Atque in piſciculis annum exegiſſe juventæ?
Piſcis erat capitatus: ei perlucida remum
Cauda miniſtrabat, quem flectere norat in undis;
Exiles pinnæ, teres undique corpus & atrum.
Sic ovo exivit: rana hoc in piſce latebat.
Atque id non temere aut rarò; ſed ſemper eodem
Hos peragi ludos ritu miramur ubique.

Nec ſolùm in minimis naturæ regula brutis,
Aſt etiam in magnis conſtat; ſeu corporis artus,
Seu ſtudia & mores, aut curam prolis alendæ,
Seu victum inſpicias. Nam fulvi terga Leones
Semper, & hirſuti nemoroſis montibus Urſi,
Et Tigres variæ, & latitans Crocodilus in undis
Prædæ inhiant: vexat Perdices atque Columbas
Accipiter: timido Lupus inſidiatur ovili:
Paſcua Taurus amat, cornuque laceſſere geſtit:
Frigoris impatiens terram Philomela calentem
Quærit, & ad notos cum Sole reverſa penates
Dulciſono nidi ſolatur tædia cantu,
Incola ſemeſtris patriæ, ſemeſtris & exul:
Conſuetaſque domos peregrina reviſit Hirundo.
Cetera quid referam cunctis animalia terris
Et pelago: mundi quibus immutare vetuſtas
Nil potuit; ſicut neque frondem invertere laurûs,
Nec junci calamum, aut violæ vernantis odorem?
Et, ſi plantarum aut animantûm, ſæpiùs ut fit,
Degeneres aliquas vitio telluris & auræ,
Sive emendatas cultu meliore videmus,

Tu ne propterea mutari ſemina credas:
Nam permiſſa ſibi redeunt ad priſtina ſemper,
Et quóvis detorta in ſe Natura recurrit.

Quærendum eſt igitur, quænam ſit cauſa tenoris
Perpetui. Certè nuſquam reperire licebit,
In primis niſi principiis, unde illa creantùr,
Atque ita diſpoſitis, ut ſemper talia prodant.
Fortuitis-ne Atomis? Atomi ſed corpora nulla,
Nullas affectant ſpecies, nec legibus ullis
Mòrigerantur: abeſt procul his delectus & ordo.
Principia hæc igitur ſunt ipſo in ſemine rerum,
Non allata foris, ſed fontibus hauſta paternis.
At pater unde habuit? Nimirum ſemine ab ipſo,
Unde fuit. Traducta ergò ſunt ordine quodam
A patribus primis ad natos inde ſequentes;
Et ſic ad reliquos veniunt tranſmiſſa nepotes
Planè eadem: cùm ſint eadem quoque facta nepotum,
Quæ patrum fuerant, moreſque imitentur avitos.
At non fingere habet propriæ primordia gentis
Quæque recens ſoboles: ſed qualia repperit illa,
Tradere venturæ vel neſcia cogitur. Ergò
Jam caput ad primum ſtirpis remeare neceſſe eſt,
A quo cuncta fluant, quondam informata. Sed illi
Quis dedit? Anne ſui generis fuit ipſe repertor?
Tute negas. Forſan compegit ſemina caſus:
At caſus nihilum eſt, aut res. Rem feceris eſſe;
Ergò materiem, atque Atomis nil amplius ipſis:
Si nihilum; ergò dabis nihilo ut fabrefecerit Orbem.

Nec quia nil pugnat res, quâ ratione geruntur,

Hac fieri, idcirco caſu ſic eſſe putandum eſt.
Nonne etenim ille tibi dicatur ſtultus & amens,
Qui velit Iliacæ monumentum cladis, Homero
Ignorante, unâ vi motûs eſſe peractum;
Aut elementorum caſu per mutua nexis
Verſibus, eximium carmen prodiſſe Lucretî.
Quæ quanquam ingenium oſtentant doctumque laborem,
Nil tamen eſt cur ſic diſpoſta fuiſſe repugnet
Principiis motûs, elementorum-ve figuris.
Sic etiam noſtro quamvis in corpore membra,
Quo ſunt quæque ſitu, nihil obſtet quominus illo
Singula ſint, tamen hoc ritu potuiſſe locari,
Abſque ullo proprii, quod tam ſolerter obibunt,
Muneris intuitu, Ratio negat ipſa, videtque
Conſpicuam primâ viventûm in origine Mentem.

Quòd ſi non ſine propoſito, quodcunque ſit, uti
Mortales membris, aut fungi munia poſſunt,
Nec ſine propoſito membra hæc mortalibus ipſis
Sunt conceſſa. Fabro ante omnes innotuit uſus.
Cudere nam ſolertius eſt, quàm ducere aratrum;
Fœtaque ſeminibus compingere ſemina multis,
Quàm ſerere, ac ſulcis verſos mandare per agros;
Flectendo formare habilem, quàm flectere linguam;
Et digitos manibus, ſcapulis aptare lacertos,
Quàm curvare manus, & corpora prendere dextrâ.
Semina ſunt igitur magni argumenta laboris,
Magnæ Mentis opus; quæ tot miracula rerum
Abdidit in tenui: at maribus concredita ſolis,
Ut mare deciduum genus omne veniret ab uno.

Terrigenas igitur populos educere limo,
Vel genus alituum denſatâ ex ætheris aurâ,
Seu liquidum in mutos elementum cogere piſces,
Ridiculus labor eſt. Cunctis par ſufficit unum;
Unde fluat reliquum diducto ſemine vulgus.
Nec tamen hocce caput generis cujuſque bifurcum
Æterno ſtatues, ni ſis delirus, ab ævo:
Quippe & ſtaret adhuc. Ortûs quæ neſcia, durant
Neſcia & interitûs. Quæ principis, una nepotum
Conditio: ut cuncti morimur, ſic primus avorum
Debuit ipſe mori; quia naſcimur, hic quoque naſci.
Solus at æternus, primum qui condidit, ille eſt.
Si caſus, caſum æternum cogêre fateri,
Qui nihil eſt. Si Mens, æternam credere Mentem.
Nec magis æternum ſibi ſuccedentia multa
Conficiunt, quàm multa ſibi contermina formant
Immenſum. Quidquid capimus ſine fine modoque,
Ire catenatum junctis nequit ex elementis.

Sed quoniam una tibi ſemper Fortuna creatrix
Omnia compoſuit rerum primordia miſcens,
Dic, age; cur primùm tantos enixa labores
Deſtiterit ſubitò ceſſans, nec rem ampliùs ullam
Progeneret; ſed quam arripuit, cogatur eandem
Ire viam? Novitatis enim fortuna parens eſt.
Quâ ſibi vi factâ, quo nempe coërcita fræno?
Quid vetat omnigenos ultrà procudere partus?
Semina non deſunt; vis inſita ſuppetit; adſunt
Multimodi nexus, & formarum ampla ſupellex.
Dic mihi, fortunæ volucres quis reſcidit alas?
At verò caſu fieri quæcunque putantur,

(Scilicet

(Scilicet obſcuri reſpectu finis agentem
Cauſam, nec ſolitam, caſum appellare ſuemus)
Rarò, inconſtanter fiunt: aſt omnia noſtra hæc
Tanquam ex præſcripto legis, ſerieque per ævum
Non intermiſſâ, & parili pede currere, teſtes
Nos ſumus. Adde etiam, quòd multam agnovimus artem,
Sublime ingenium, & vim magnam mentis in illis.

Ac velut in nummis dum cudere Principis ora
Sculptori viſum eſt, operoſum ante omnia cælat
Prototypum chalybe in duro; cui preſſa metalla
Cùm ſe ſe indiderint, quot erunt ſignata, neceſſe eſt
Accipiant unam effigiem: ſpiratque manetque
Primitus impreſſum, & nunquam delebile ſignum:
Sic, non caſus iners, non quævis inſcia cauſa
Principiorum eſt principium, quæ corpora quæque
Conſtituunt, viva imprimis, & ſemen eorum:
At, quocunque modo libeat vocitare, ſit illa
Provida, communis, valida, atque æterna, neceſſum eſt.

Provida: nimirum conceptâ ut imagine rerum
Quas fieri voluit ſemel, & ſucceſcere ſemper;
Ac totam ſeriem per ſæcula multa futuram
Proſpiciens, paſſu det cuncta incedere juſto:
Et ponat leges, ne quo ſe devia flexu
Linea corrumpat, neu recto tramite aberret.
Quod ſi non eſſet, jam funditus omne videres
Subverti genus, & confundi Semina multis
Intermixta modis: nulloque coërcita nexu
Cuncta brevi in natale chaos reſoluta redirent.

Communis porro: quoniam omnia cernimus uno
Semper more geri. Quippe ut vegetabilis arbos,
Sic animans proprio ſemper de ſemine naſci,
Semper ali, atque mori, ſolitoſque emittere fructus,
Communem & ſemper decurrere cernitur orbem.
Atque ut pictoris facile eſt agnoſcere morem,
In tabulis quidquid celebraverit, aut fera Martis
Prælia, & horrendis quaſſatam aſſultibus urbem,
Capripedum-ve jocos, feſtivique orgia Bacchi,
Seu virides Penei ripas, & frigida Tempe,
Seu puppim alliſam ſcopulis, & naufraga ponti
Littora, & elatos ventis ad nubila fluctus:
Prodit enim ex ipſo diverſarum ordine rerum,
Fingendique modo diſpenſandique coloris,
Appoſitâque umbrâ, & diſperſâ luce, character
Cuique ſuus, veri auctoris certiſſimus index:
Sic Natura omnis fabricatorem arguit unum.

Diximus & cauſam hanc pollentem viribus eſſe.
Quis dubitet? Cui Materiæ ſit ſubdita moles
Omnis, utì limus figulo, nunc juſſus in urnam
Expandi, nunc eſſe globus, vel equeſtris imago.
Scilicet ex glebâ Moderator ſummus eâdem
Et Solem & Lunam, & fulgentia ſidera cœlo,
Et Maria & Terras, & quidquid vivit in illis,
Condidit; atque pari, quo fecit, numine ſervat.

Denique ut omnipotens, communis, providus, auctor
Sic æternus erit: quis enim dabit eſſe creanti,
A quo cuncta tenent ut ſint maneantque? Sed horum
Arte rudi quædam & firmo cum robore, vaſti

Digitized by Google

Inconcuſſa Orbis quaſi fundamenta baſeſque;
Quædam perfecto ſtudioſè intuſque polito
Corpore, verùm eheu! paucos manſura per annos.
Nec mirum certè ſi quo ſubtilius omne
Compoſitum fuerit, cùm ſit pars quælibet ejus
Pronior ad motum variiſque obnoxia plagis,
Hoc poſſit minùs & durare, & reſpuere ictus.
Tanto nobilitas emitur, vitæque voluptas
Labilis! Idcirco brevium cauſa optima rerum
Invigilare ſimul reparandis atque creandis
Debuit, ut multis porro ex mortalibus eſſet
Immortale genus. Verùm uno ac ſimplice nutu
Fecit utrumque Deus: cùm cuncta in ſemine primo
Semina concluſit, gemini compendia ſexûs:
Cuſtodeſque mares pretioſi muneris unos
Inſtituit, ſobolem maturâ ætate daturos.

Sic hominum genus omne hominis tenuiſſima primi
Pars fuit. At majora tibi miracula pando.
Non ſolùm exortos homines olim-ve futuros
In patre quemque ſuo ſtirpis comprenderat auctor,
Sed plures multo, qui nunquam ad luminis auras
Pervenient, quanquam ad lucem vitamque parati.
Quotquot enim à genitis gigni potuere viciſſim,
Qui tamen in tenebris jacuere perennibus, & quos
Oppreſſit nox atra æterno in carcere clauſos:
Et, ſi dante Deo ſpiraſſent, quotquot ab illis
Enaſci poterant, cunctos ſimul una creavit
Formavitque dies, jam membris omnibus aptos,
Jam plenos vegetante animâ, ſed mentis egentes.
At totam in maribus prolem primordia vitæ

Accepiſſe priùs, quàm ſit conjuncta marito
Femina, ſi dubitas, oculos adverte, videbis.

Nempe Microſcopium, Batavis quod nuper in oris
Divinâ ſapiens reperit Levenockius arte,
Perſpicuamque facem in tenebris dedit eſſe profundis,
Arripe & obſerva. Nihil eſt niſi vitrea lenti
Lacryma convexæ ſimilis, quam lamina duplex
Continet infixam, tenuique foramine circùm
Includit. Minimum quodcunque objeceris, ingens
Apparet viſu confeſtim, atque intima pandit.
Nec præſens adeò noſtris obtutibus unquam
Auxilium venit: novus illo ſiſtitur orbis;
Et nova Naturæ facies reſeratur, apertis
Viſceribus mixtorum, & tegmine nuda remoto.
Eſt oculorum oculus, ſine quo cæci eſſe videmur,
Saltem hebetes tardique: quibus vix antè licebat
Noſſe ſuperficiem, atque hærere in cortice ſummo,
Nunc aditus liber patet in præcordia rerum.
Nec jam veſtibulum ante ipſum atque in limine portæ
Stamus, at in medias juvat ire profundiùs ædes;
Atque ibi theſauros fluxi & reparabilis ævi
Hactenus occultos, quodque eſt ante omnia mirum,
Æternæ contemplari veſtigia Mentis
Indita Materiæ, ut ſpeculis mandatur imago.

Ne te prodigii novitas abſterreat, ut quos
Erroris timor inſipiens errare coëgit:.
Ne-ve inſtrumento fingi mendacia credas,
Senſibus ac noſtris illudi: qualia monſtrat,
Talia ſunt in ſe ſe objecta; & plurima quanquam

Digitized by Google

Inſpiciuntur, adhuc plura inſpicienda ſuperſunt.
Imò & lenticulæ decies licet aucta poteſtas
Creſceret, inventiſque novis aſſurgeret ultra
Vim propriam, quantùm mortalia lumina vincit,
Semper inexhauſto non viſa relinqueret impar
Huic fundo; ſatis eſt, partem potuiſſe videri.

Ergò lenticulæ opponas, dum pura dies eſt,
Aut canis, aut galli ſtillantem è ſemine guttam;
Protinus ecce tibi ante oculos (mirabile viſu)
Vermiculorum ingens populus, quaſi in æquore magno
Mobilis, atque natans, celer, irrequietus, & omne
Per ſpatium ludens certatim ac præpete curſu.
Quàm multæ ſpectantur apes æſtate ſerenâ
Surgere confertim, totiſque erumpere cellis;
Cùm priſcis laribus pulſæ novitatis amore,
Fragrantes cunas & cæca palatia linquunt:
Agglomerant ſe ſe in nubem, rapidaſque choreas
Ad Solem exercent: pennis micat effera pubes,
Et magno circumvolitat per Inane ſuſurro.
Sic genitale ſuâ fremit agmen & ardet in undâ,
Quàm durat calor ille diu quem è fonte paterno
Attulerant: ſenſim nam defervente liquore
Langueſcunt, tenueſque animas jam frigida ponunt.

His caput & caudam & membrorum cernere fas eſt
Molle rudimentum, & formæ diſcrimina quædam.
Verùm ipſis quanquam duplicem ſexum eſſe neceſſe eſt,
Haud facilè agnoſces; turbâ tamen omnis in illâ
Maſculus innatam ſobolem jam continet in ſe:
Quam ſi non habeat, quo pacto emittere poſſet;

Illo nempe die, quo plenis puber ab annis,
Ibit in amplexus avidæ conſortis; & unde
Tunc natam erueret? Cùm jam omni parte creatus,
Nil ſit adepturus venturo tempore, præter
Crementum. Tenet ille adeò, quodcunque tenebit:
Integra nimirum propriæ exemplaria gentis,
Et ſobolem quoque natorum, ſobolemque nepotum;
Fœtaque filiolis animalia geſtat, ut ipſe
In patre vivus erat, quem emiſſum tu modò cernis.

Si te percellunt tot tamque minuta minutis
Corpora corporibus prægnantia, ne tamen iſtis
Diffide; at potiùs mirare hæc omnia genti
Plantarum, atque homini, & cunctis communia brutis;
Unde his communem cauſam invigilare neceſſe eſt.
Nonne vides quàm ſit tenuis formica culexque;
Et plebecula quam nutrit gravis atque ſeneſcens
Caſeus, & quæ habitat flores ac germina mandit,
Et quâ prunorum albeſcit violacea pellis,
Et quâ obducta ſitu vel mucida corpora ſordent;
Denique qui medio deprenditur anguis aceto:
Quid minus eſſe putas minimis viventibus iſtis?
Attamen his partes multæ, multoque minores
Inveniuntur adhuc; quarum numero, ordine & uſu
Integra concreſcunt, & verè animalia fiunt.
Eſt illis cerebrum & pectus, venterque pedumque
Remigium: eſt humor quidam in præcordia manans,
Ac refluens; & particulis hæc omnia conſtant.
Sunt fibræ & glandes, ſparſi per tota meatus
Corpora; ſunt animi vitæque ac motibus apti,
Inſuper & fœtus, atque organa fœtibus ipſis;

Digitized by Google

Ac totidem moli reſpondent congrua membra,
Quot ſunt Balenæ, quot grandi ſunt Elephanto.
Nam varias partes ſuus aptè dividit ordo,
Sepoſitaſque tenet: cùm decreſcentia Semen
Semina quodque habeat, ſemperque minora gradatim:
Nec magis inde tumet: nam ritu prorſus eodem
Circulus inſertos amplectitur orbibus orbes
Innumeros, nec eo fit major; & uncia ſimplex
Haud gravior, quòd contineat ſine fine modoque
Pondera ſe leviora; ut fuſiùs antè probatum eſt.
Ergò proſequere, ac noſtris aſſueſce minutis;
Et quàm ſit vis Materiæ fecunda, memento.

Nec ſatis: exemplo cauſam firmare juvabit.
Unde eſt, cùm ſpecies aſini miſcetur equinæ,
Mulus ut inde oriens, ſit quamvis pronus & acer
In Venerem, generet nihil, infecundus amator?
Id quoque de Pardo, Tigris ſubmiſſa Leoni
Quem parit, atque aliis Naturam præter obortis,
Inter aves aut quadrupedes aut cetera cenſe
Quæ procul à nobis animalia protegit æquor.
Hæſit in hoc puncto rerum malè gnara vetuſtas:
Suetaque pro cauſis adducere nomina vana,
Hos infamavit monſtrorum nomine partus,
Monſtri & prolificum ſemen cujuſque negavit.
Excuſanda tamen: nondum ſibi lumen in umbris
Fecerat obſcuris ars ingenioſa Sophorum,
Qui plerumque nihil niſi ſuſpicione tenebant.
Venit clara dies; & tandem cognita cauſa,
Cur ſteriles cuncti naturâ ex diſpare fœtus,
Totaque progenies mulo ſiſtatur in uno.

Scilicet illius conſpecto ſemine, nullum
Apparet vivens animal, tantùm humor inanis:
Quandoquidem non eſt ab eo qui cuncta creavit,
Ancipitum ſpecies & formula condita rerum:
Nec poſſunt aliquo fabrefacta exſurgere caſu,
Quæ non extiterint jam pridem ab origine Mundi.
Nam quæ cauſa minor, vel quæ manus æmula ſummi
Artificis, tanto poterit contendere niſu,
Infecta ut faciat, Regemque imitetur Olympi?

Mulus at iſte, inquis, non eſt ab origine primâ
Structus; & ecce tamen venit, ac profertur in auras.
Imò ſtructus erat; ſed quid mutaverit, audi.
In patre aſellus erat multis cum millibus, antè
Quàm matrem furtivus equam violaret adulter.
Ignotis ſubiens tectis, exoticus hauſit
Non ſibi collectos peregrino è fonte liquores;
Parvula diſcordi tumuerunt viſcera ſucco:
Veſtivitque artus aſininos humor equinus;
Haud ita diſſimilis tamen, aut alienus, ut illos
Rumperet omnino, ſed qui pervertere poſſet:
Et cœpit neuter fieri ex utroque parente,
Detortâ in melius formâ, ſexuque retento.
At quoniam fœtus minimi, quos hoſpes alumnus
In ſe ſopitos immaturoſque gerebat,
Inſolito nunquam victu potuere foveri,
Tunc genus extinctum eſt: quoniam ſine numine fabri
Formæ non potuit ſuppleri forma peremtæ.
Quòd ſi aliquis cladem effugeret, ſervatus aſylo
Ambigui patris, & genuinâ matre receptus,
Poſſet item naſci; verùm id contingere raró,

Digitized by Google

Vel nunquam, & ſuſpecta putem monumenta tuliſſe.
Mulus propterea vacuus venit, omne per ævum
Prolis egens, ſolâ poſthac reparabilis arte.
Quales in noſtris creſcunt regionibus herbæ.
Quas Aſia, aut America recens, aut Africa mittit
Contentas in ſeminibus: frondeſcere primùm
Non dubitant; verùm flos illis caſſus, & ultrà
Semen ferre negant; fruſtra enitentibus obſtat
Temperies aliena ſoli, vel frigidus æther.
Sic ſterilis mula eſt, confuſis indole binâ
Fermentis; quorum diſcors natura duplexque
Forma vetat, ne quidquam ex his augeſcere poſſit;
Seu quia clauduntur loculi, tunicæque labantes
Flacceſcunt, ſeu pollutus contabuit humor.

Quippe hoc femineum officium eſt, ut idonea ſolùm
Præbeat interiùs pullis alimenta repoſtis:
Hoc maris, ut pullos, quorum ipſi copia multa
Semper ineſt, interdum utero transmittat alendos.
Ova quod attento tibi gallinacea monſtrant.
Namque ibi luteolum tenuis membrana vitellum
Cingit, & in lento ſuſpenſum albumine vinclis
Continet hinc atque hinc: falsò quæ germina vulgus
Autumat: hæc pelli quam teſta involvit, adhærent.
Illo nutritur ſoboles oritura vitello,
Cùm gallo genitrix eſt fecundata marito.
Hâc unâ pullus paulatim augebitur eſcâ;
Quam tenet ipſum etiam gallinæ virginis ovum,
At ſterile, & nullo capturum fomite vitam.
Nam nihil inde poteſt, ubi non fuit antea, oriri.
Quocirca multum eſt, quæ ſit prudentia Mentis

Digitized by Google

Divinæ, ut ſtupeas: quando partita laborem
Inter utrumque genus promendæ in ſæcula prolis,
In mare prolem ipſam ſtatuit; dum femina ſola
Poſſidet id quo poſſit ali & grandeſcere proles.

Atque adeò quoties genitali ardore cientur
Nativi latices, quo ſe quoque Numinis alti
Pandit provida Mens, in tempora longa propagans
Viventûm omne genus, ſubitus micat ignis amorum:
Utrumque exagitat ſexum veſana libido.
Nonnullis ſine lege venit, ſed quâlibet anni
Tempeſtate; aliis nidorum menſtrua cura;
Semeſtres aliis nexus: pars maxima tantùm
Vere novo, ac Solis reditu connubia miſcent.
Seri hoc igne calent gelido ſub marmore piſces;
Ceſſit ubi grave frigus aquis, & ab aëre lapſus
In pontum, in fontes, in flumina tranſiit æſtus.
Tunc natat omnis amor, tunc flagrant humida regna,
Et laſciva Venus tepidis bacchatur in undis.
At cervos, imbelle pecus, natumque latebris,
Autumnalis agit furor in civilia bella,
Mugituque procul reboat nemus omne ſalaci.
Sic totum Natura, ſuas fecunda creatrix
Diſpertita vices, incendit amoribus annum.
Ceſſat hyems, & ſola gelu quaſi cœlibe torpet.

Quòd ſi, cùm videas partes animantibus eſſe
Non ita præcipuas nequeant ut ſtare ſine illis,
Qualia ſunt cervis & bobus cornua, quales
Nonnullis dentes, & cauda oculata ſuperbo
Pavoni, atque homini florens in corpore pubes,

Digitized by Google

Quæ matura dies affert, non ipſe dat ortus,
Hinc fortaſſe putes non ſeminis eſſe virilis
Congenitum laticem, at membris aliquando creari,
Tarda quòd in nobis veniat generoſa juventus,
Falleris haud dubiè. Nam primò ut ſingula tangam,
Quæ tu innata negas, fierique recentia dicis,
Et plumæ & pubes, denteſque & cornua, quanquam
Non excluduntur certo niſi tempore vitæ,
Formam habuere tamen propriam in radicibus imis,
Principiumque ſuî. Quanto magis eſſe paratum
Debuit à teneris, quod continet omnia, ſemen!
Frigida ſed nuper genitis infantibus ætas
Non patitur validis quaſſari membra fluentis;
Nec tunicæ graciles, nec tenuia vaſa reſiſtunt:
Infecundus adhuc circùm præcordia ſanguis
Volvitur, & crudi ſtillant in viſcera ſucci,
Lymphaque molliculos fluit immatura per artus.
Aſt ubi convaluit grandeſcens corpus in horas,
Firmatoque vigens adolevit robore virtus;
Tum cellis trepidare cavis, fremere atque moveri
Hactenus immotæ contracta exordia gentis.

Sic poſtquam abreptus tetris Aquilonibus aër
Horrentem brumam terris advexit & undis,
Et cecidit Mundi facies, caligine merſa
Cuncta jacent; mutæ volucres, & ſqualida Tellus;
Obductum Solis jubar, & vix nubila denſa
Permeat ambiguæ vaga quædam lucis imago.
In ſtabulis armenta, greges torpore fatiſcunt,
In ſylviſque feræ: latet intra limina paſtor.
Currere tunc rivi, tunc prata vireſcere ceſſant:

Digitized by Google

Nec jam ullæ arboribus frondes, neque gratia ruri :
Sed ſtupefacta omnis pallet Natura, ſiletque
Sub nive, ſub glacie duris obſtricta catenis :
Regnat ubique veternum, & vita ſimillima morti eſt.
Sol autem ut cœpit noctes æquare diebus
Pleniùs irradians, & amicum reſtituit ver;
Diſſilit acre gelu ſpirante Favonio, & Orbis
Vincla remittuntur : lenis per corpora cæca
It calor, & laxat partes, miſcetque movendo ;
Arridetque anni redeuntis prima juventus.

Semina ſic teneris dormitant abdita rebus,
Donec robur ea, & juvenilis concitet ardor.
Attamen in vario genere ac molimine rerum,
Queis nova tempeſtas anteactæ damna reſarcit,
Non ullam invenies, quæ, ſi incrementa recepta
Veris ab adventu & rorantis munere cœli.
Excipias, causâ in propriâ, dum bruma rigebat,
Non fuerit : parvæ ſed erant, imiſque latebant
Principiis; magnæ nunc ſunt, oculiſque patentes :
Antè quieſcebant; nunc omni ex parte moventur :
Nunc res dicuntur; ſed erant compendia rerum.
Haud ſecus ille Elephas, qui tergo pondera tanta
Suſtinet, ac turres armiſque viriſque refertas,
Textilis inſtar equi periit quo prodita Troja,
Naſcens parvus erat; minìmus quoque matris in alvo.
At quanto minor in lumbis fuit ille paternis ?
In lumbis & avi & proavi ? Tamen unus & idem.
Aſpice ſublimi ferientem ſidera quercum
Vertice, rimantem radicibus infera regna,
Umbrantem patulo ramorum tegmine terras,

Digitized by Google

Et qualem Aſſyrio monſtrarunt ſomnia Regi;
Glans fuit, aut potiùs pars exiliſſima glandis:
Atque eadem in quercu, glandem quæ protulit illam,
Jam diſtincta ſuis perfectaque partibus arbos
Tota erat, exceptis, ut diximus, incrementis.
Haud aliter gens Hebræûm numeroſior aſtris,
Quæ Syriæ fines olim ditione tenebat,
Nunc ſervit latè totum diffuſa per Orbem,
Abramo ſimul in puero ſata conſtitit omnis;
Et dum vagiret, cunis requievit in iiſdem.

Verum, inquis, quo nempe queat contingere pacto,
Tam teneris, tam mobilibus cùm ſemina quæque
Particulis conſtent, quarum poſitura, moduſque
Convelli facilè, ac dilabi tempore poſſunt,
Undique præterea è variis alimenta receptent
Corporibus, diſcors quibus eſt atque abſona planè
Temperies, ut tam multos intacta per annos
Sic maneant, ſerventque ſuam inconcuſſa figuram?
Plurimus id cortex facit, & preſſura coërcens.
At ne credideris vel centum è millibus unum
Proferri in lucem. Perit innumerabile vulgus
Non natum: ac, veluti ratis ipſo naufraga portu,
Poſtquam infinitis latebrarum amfractibus ægre
Se tandem eruerat, fruſtraque ad tempora venit
Expectata diu, correptum præcoce fato,
Vivendi amittit ſpem totam in limine vitæ:
Aut quia deſtruitur corpus, quod ſemina ſervat;
Aut ſata diſpereunt, ſimul & concluſa gradatim
Innumero numero plebecula ſeminiorum.
Ut vi fracta maris cùm gurgite cymba profundo

Mergitur; & cymbæ quæcunque eſt credita turba
Interit, atque unâ ſorbetur merſa procellâ.

Quin etiam fragilem populum necat ægra ſenectus,
Aut hebetat minuitque, atque omni robore pulſo
Marcentem infringit; vis morbida ſæpe trucidat:
Præcipuè rapti quam ultrix America metalli
Miſit in Europam, pretiumque exegit avaris
Fontem ipſum vitæ inficiens; diroque veneno
Vulnera jam nimiùm metuendi inſperſit amoris.
Aſpice nunc quanta immenſum jactura per Orbem;
Quot pateant leti portæ; quot mutua bella
Mortales inter miſeros; quot ubique voraces,
Indomitæque feræ; quot ſint diſpendia frugum.
Namque & gramineum germen populatur in herbâ
Corniger, ipſe brevi pariter ceſſurus in eſcam;
Mactandæque ſues & glandem & fagina frangunt
Semina; ſic & aves avibus, graniſque cibantur;
Sic pecudum gens nata mori, frumentaque creſcunt
Nata teri, propriâque hominem fulcire ruinâ.
Alterum ab alterius clade integratur, & augmen
Accipit: uſque adeò res omnis debita morti
Prædatur, mox præda aliis datur ipſa viciſſim.

Sed magis inde patet, cur tanto intexta labore
Semina ſeminibus Mundi concluſerit auctor.
Prænoſcens etenim variis quàm plurima ſemper
Interimenda modis, rueret ne fluxa propago
Paulatim, tandemque internecione periret,
Juſſit inexhauſtâ compagine fœta creari;
Ut ſaltem in paucis, quæ demum intacta ſuperſunt,

Ac velut exſcidio communi erepta , manerent
Relliquiæ generum incolumes. Hinc maſculus intra
Fluctivagos piſces planè eſt ſpectabilis humor :
Piſciculorum incredibilis quem copia denſum
Efficit ac niveum ; quot habet Sextilis ariſtas ,
Quot ſunt in ſylvis frondes , quot littore arenæ :
Tale putes omni concretum in corpore ſemen.
Maximus in minimis certè Deus , & mihi major ,
Quàm vaſto Cœli in templo aſtrorumque catervâ.

NEC te viventûm numerus perterreat ingens
Corpore in anguſto : quis enim pertingere finem
Materiæ poſſit ? Quæ ſi ram immenſa videtur
Exteriùs , Cœli dum tractus ultimaque aſtra
Suſpicis , ac ſemper diffuſam intelligis ultrà ;
Non eadem minùs infinita videbitur intus ,
Solvere ſi tentes , penituſque extrema minutim
Quæſieris. Vanus labor undique : terminus illâ
Nec creſcente fuit , nec decreſcente repertus.

ERGÒ Materiæ cùm ſit pars quælibet ipſa
Materies , extenſa loco , atque inſtructa figurâ ,
Quid vetat abſtruſas inter prorſuſque latentes
Viventûm in gremio partes , dignoſcere quaſdam ,
Non modò dividuas , iterumque iterumque minores ,
Verùm etiam organico ritu doctâque creantis
Arte laboratas , quæ ſint primordia rerum ,
Atque alias aliis immerſas ? Sicut in horto
Cernimus , illuxere dies cùm veris amœni ,
Surgere florentem viridi de cortice gemmam.
Aſpicis ut teneram vix audet findere pellem

Primùm inter nitidas affulgens purpura frondes ?
Carpe manu, flos eſt nondum, ſed molle futuri
Principium floris; ſoles alimentaque deſunt :
Carpe manu, internoſque oculo ſcrutare receſſus ;
Invenies foliorum intexta volumina centum,
Et quotquot Zephyris erat expanſura coronas,
Si creviſſe roſæ juſtum licuiſſet in ævum.

Semina quin etiam, ſobolis ſpem in pyxide clauſam,
Immatura quidem, ſed tota atque integra ſervat:
Amplificante vitro quæ ſi perſpexeris, ingens
Nec priùs auditum ſubitò mirabere monſtrum :
Scilicet arboreos artus in acumine grani
Exiguo totos; diſtinctamque ordine pulchro
Radicem à ramis. Tum grana ſecunda videres
Protinus in primis, aliudque in germine germen ;
Si poſſent oculi tantas penetrare latebras.
Aſt ubi deficiunt ſenſus, Mens abdita rerum
Proſequitur, ſuperatque viam. Myſteria tanta
Jam capis : ecce offert tibi ſe innumerabilis ordo
Congenitorum hominum; quos primo in ſemine clauſit
Omnipotens ſator, aggeſtoſque volumine parvo
Implicuit : ſegetem æternam, & ſine fine feracem ;
Quam ſuccedentes anni, revolutaque ſenſim
Tempora multiplici fœtu, partuque recludunt :
Et populus ſurgit, populos quoque mille daturus.

At non hoc hominis proprium eſt, quod diximus : æquè
Competit organico, quod naſcitur ac perit, omni.
Ut roſa, ſic reliqui flores, herbæque virentes
Telluris decus ; & multo producta labore

Vis

Vis ſegetum; & pomis dives pendentibus arbos;
Quæque tegunt altæ montana cacumina ſylvæ:
Sic acino incluſæ vites, & vitibus uvæ:
Sic in frumento ſeges eſt, & plurima meſſis:
Sic reliqua in reliquis: & quæ modò facta videntur,
Antea erant, ſed operta; at nunc revoluta pateſcunt.

INDE fit ut terræ non omnes omnia poſſint
Reddere. Nam multis Ceres aurea fulget in arvis,
Luxuriatque ſolo felici atque ubere glebæ,
Vix capita ut ſufferre queant pendentia ſylvæ
Culmorum: ridet grato ſub pondere Tellus,
Et fruges largo profundit Copia cornu.
Tales, ut perhibent, oſtentat Mœſia campos;
Tales Ægypti fortunatiſſima terra,
Niliacis poſtquam latè perfuſa fluentis,
Nigrâ conſperſas uligine ſenſit arenas.
Parte aliâ miſeros ſitis horrida, vel gravis humor
Vaſtat agros: ſtipulæ triſtes ſine honore fatiſcunt;
Squalet humus, victumque ægris præbere recuſat;
Et raras inter ſulci numerantur ariſtas.
Haud procul eſt humilis caſa paupertatis iniquæ;
Livida quam macies, dejectaque fletibus ora,
Et querulus dolor, & laceri teſtantur amictus.

ATTAMEN ex uno potuit tam ſemine naſci
Dives opum, quàm macra ſeges: diſcriminis ergò
Non à ſeminibus, ratio à Tellure petenda.
Nimirum ſalibus vel nullo rore ſolutis,
Vel nimio extinctis, vel deficientibus, omne
Defuit auxilium, validique potentia nitri:

Quo ſine multiplices aperiri in germine nexus,
Detur ut augmento locus, & primordia miris
Intricata modis paulatim extendere preſſam
Compagem, atque imo nequeunt emergere centro,
Laxatiſque viis tandem ad ſublimia ferri.
Pauca reluctantes igitur vicere meatus
Utcumque, & ruptis ortum cepere catenis
Exſerto capite; at fruſtra: nam protinus illis
Incubuit ſopor & languens penuria, quando
Aut malè digeſtos potarunt ebria ſuccos;
Noxius aut ardor jejuna liquore peruſſit.
Inde ſolum ſterile, inde fati infelicis egeſtas.

CONTRA lætus ager, placidi quem lumina Solis
Aſpiciunt, tepidique rigant, ubi jam ſitit, imbres,
Divitias meſſemque dabit tibi farris opimam;
Si conditus erit pingui ſale, ſulphure puro:
Quæ cùm diluerit, quem Tellus ebibit humor,
Continuò Solis motum adſpirante calore
Tranſvehit in tubulos madefacti Seminis, omnes
Inque ſinus; aperit germen, gazamque recludit
Frugiferam: hinc ſalium liquidis mucronibus urget
Abdita principia, & vinclis erumpere cogit,
Intus alens paſtu aſſiduo; ut radicibus altè
Porrectis, valeat tandem, cùm venerit æſtas,
Inſignem gravibus ſpicis efferre maniplum.
Sic herbæ creſcunt omnes, quibus arva teguntur:
Sic genus arboreum, & quidquid ſub tegmine terræ
Partim alitur, partim ſub cœlo vivit aperto.

HIS patefit, quanto magis interiora cientur

Digitized by Google

Germinis, ac reſeratur apex ubi conſtat opum vis,
Hoc etiam uberiùs campis adoleſcere meſſes,
Et caput ornari Cereris; marceſcere porro,
Cùm premit otium iners fœtus in ſtirpe latentes,
Et nil ſufficitur fundo ex torpente, quod illos
Intus ſollicitet, jubeatque abrumpere ſomnum.
Unde gravi leto dantur primordia vitæ;
Neglectumque perit genus, infinita daturum
Argumenta ſui, terræ ſi divitis eſſet
Illecebras faciles nactum, amplexuſque benignos.

Ergò age, Naturamque juva: namque arte juvari
Non dedignatur; quin ultro brachia tendit
Conanti, gaudetque ſuas oſtendere vires.
Cùmque ſerenda tibi venient frumenta, memento
Ante dies aliquot medicatâ inſpergere lymphâ;
Quam fimus & cineres, levibuſque volatile nitrum
Implerint ſalibus: tum granula quæque videbis
Obſervans, etſi modico ſint credita fundo,
In tam multiplices diviſa reſurgere partus,
Ut ſtupeas. Etenim bis millia terque quaterque,
(Tanta ſalis virtus) grano exorientur ab uno:
Et numeroſa phalanx calamorum, viminis inſtar
Cui caput abſciſſum jam parte repullulat omni,
Expandetur humo, & latè circumferet umbram.

At neque ſal nitri potis eſt effingere fructus
Triticeos, ac prole novâ ditare ſerentem;
Nec molles Zephyrorum animæ; nec mobilis aër;
Nec radius clarâ miſſus Titanis ab arce;
Nec lapſi nimbis latices; nec roſcidus humor;

Nec verò natale ſolum. Nam ſemper eædem
Sunt cauſæ, vegetabilibus diſcrimine nullo
Quæ cunctis adſunt, pollentes indole eâdem,
Nullius propriæ, communes omnibus æquè:
Quamvis promoveant diverſos undique fœtus,
Pro variâ rerum, quibus auxiliantur & adſunt,
Conditione ac naturâ. Sic nempe ſalubres
Paſſim mortiferis adnaſci cernimus herbas,
Dictamnis aconita, olera intermixta cicutis:
Cunctaque plantarum genera unus proferet hortus
Quæ pluviis iiſdem, ſimul uno ſole fruentur.
Haud ſecus, ac rabidos quæ nutrit præda leones,
Hæc poterat nutrire lupos aquilaſque caneſque:
Nec tales ut ſint, facit; at prout invenit, auget.
Quæque etiam noſtris adventant pabula membris,
Et carnes, nervos, membranas, oſſa, liquores
Corporis inſtaurant, partis cujuſque figuram
Accipiunt, non dant: multo minùs intima cudunt
Organa; ſed tantùm cuſis adjuncta cohærent.

Ergò nulla creant externæ ſemina cauſæ,
Nec rerum ſpecies, aut exemplaria formant.
Hinc fecundatæ Cereris dum fœnora tanta
Suſpicis exiguâ nitroſi aſpergine ſucci,
Semina feminibus latuiſſe incluſa profundis,
Et prodire putes; quoties ea vividus actor
Eruit è tenebris, ac vitæ munere donat.
Neu dicas iſtæc fieri duntaxat in herbâ
Frugiferâ, aut aliis quibus anno clauditur ætas;
Quippe dabit largos fructus, mirumque ſaporem
Alter honos ruris, populorumque alma Voluptas

Google

Vinea, radicem ſimili perfuſa liquore.
Credes pampineos colles Tmoli, atque Phanæi
Deſcendiſſe tuum, quando experieris, in hortum;
Atque Palæſtinas immanis ponderis uvas
Palmitibus pendere tuis: tum lætus inemta
Vina bibes, quibus invideat Toccaia propago,
Campanis potiora etiam, potiora Falernis.

Unde hoc? Prodigii cauſa eſt, quòd vitis avara
Jamdudum, nec fota priùs niſi ſimplice cultu,
Germina quæ longos aliàs ſervaſſet in annos
Evolvenda diu & Maiis promenda futuris,
Imò etiam exſuccâ citiùs perimenda ſenectâ,
Cogitur actutum cæcâ dimittere cellâ.
Scilicet impulſu nitri quatientis, & udo
Spirituum afflatu; quo multa ſupervenit eſca
Eximio ſalium penitus condita veneno.
Nec timor, ingenitas tanto molimine vires
Ne citò deficiens effœtaque diſſipet; illas
Nec minimùm labefactat: idem effectura quotannis
Lætior ubertate ſuâ; viridemque juventam
Suſtinet auxilio, quo fecundatur, eodem;
Serò fatales ſenii expertura labores.

Cùm verò plantæ, ut dictis oſtendimus, omnes
Secum innata ſui generis primordia ſemper
Poſſideant, & nil, quod non habet, hoc dare poſſit;
Omnino ratione pari primordia prolem
Ipſa ſuam ſervant: & ſicut ſemina plantæ
Fundunt ex ſe ipſis, ita dant quoque ſemina plantas.
Nec folia in ramis, fructuſque ex floribus eſſent,

Ni proprio deſcripta forent in ſemine dudum
Principia, effigies rerum, gentiſque futuræ.
Nec mihi quidquam obſtat, ſolito ſine ſemine quaſdam,
Aut ſecto ex ramo, aut ipsâ ex radice renaſci:
Eſt etenim in ramis, eſt in radicibus idem
Fertilis, & plenus granis genitalibus humor.
Is modò per ſuetos fibrarum ad ſumma canales
Paulatim aſcendens, aptâ denſatur in urnâ
Collectus, coquiturque ac matureſcit ab æſtu:
Et modò productis è cortice pendet ocellis,
Expectans aliud, quo det ſua germina, tempus,
Et clauſas manifeſtet opes. Hoc ſurculus omnis
Impletur ſucco; radix hoc omnis abundat;
Totaque fructifero turgeſcit planta liquore:
Qui cùm naſcenti, & parvæ jam obſcurus ineſſet,
Creſcentem poſthac non deſerit uſquè; ſed auctus
Adveniente cibo, quem nutrix optima tellus
Suppeditat, ſpatio gaudet majore vagari
Liberior, ſenſim proprios aperitur in uſus,
Compactaſque diu magis ac magis undique partes
Explicat, & vaſtum ſecundat denique truncum.

Non aliam ob cauſam felix fortuna ſecuta eſt
Audax artis opus, cùm primùm imponere morem
Naturæ, ac truncis peregrinos addere fœtus,
Et plantæ cœpit vitium emendare colonus.
Nam niſi quæ fiſſo inſeritur nova virgula ligno,
Vel circumciſâ lateri cute figitur hærens,
Omnia venturæ primordia gentis haberet
In ſe ſe jam nunc, & qualia nempe gerebat,
Dum pars maternæ fuit arboris, unde reciſa eſt,

Digitized by Google

Quo pacto proprias alieno in corpore dotes
Fundaret, ſtirpemque ſuam? Quâ lege quotannis
Et florum gentilitios & frondis honores,
Et patrios fœtus, pede nil præbente niſi eſcam,
Atque alias itidem virgas effundere poſſet
Inſertari habiles? Quî caudex ferret agreſtis
Tam lepidum caput, & pomorum nobile pondus?
Hinc certè quidquid proficiſcitur, hoc ibi primùm
Adfuit incœptum, & formâ breviore coactum
In loculis; ubi ſe nodoſa oſtentat origo
Ramorum, ſpondetque tumens axilla lacertos.

Jam quæ ſponte ſuâ paſſim naſcuntur in agro,
Incultiſve locis, ut ſpinæ herbæque nocentes,
Quas nullæ ſevere manus, quas nullus arator
Educat; aut in aquis veniunt fundoque paluſtri;
Ne credas terræ gremio haud concepta creari.
Namque aut ventus eò ſemen, volucriſque vel imber
Detulit; atque ipſi ſua ſunt quoque ſemina muſco:
Semina habet naſcens annoſo in robore viſcum,
Cui lignum alterius pro terrâ, vitaque furtum eſt.
Et ſua ſunt fungo, filici ſua ſemina, quamvis
Effugiant oculorum aciem: nam pulveris inſtar
Exigui rugis foliorum immerſa lateſcunt.
Nullum igitur ſperes terrâ de virgine germen.
Ac talem ſi quando voles in vaſe patenti
Ponere ſub dio, quam rarior altaque tela
Contegat, aërios facilè admiſſura liquores,
Et Phœbi radios, at ſolis invia ventis;
Aſſiduus toto fruſtra irroraveris anno.

Non erat abſimilis veterum ſtupidiſſimus error,
Quaſdam beſtiolas ſine progenitoribus ullis,
Materiâ ex putri & calefactis ſordibus ortas.
Cæci! quos latuit rerum immutabilis ordo:
Siccine, Naturam incertam, morumque ſuorum
Immemorem, & tantum potuiſtis fingere monſtrum?
Diſcite primarum legum inviolabile numen,
Et ſemel incuſſos, quibus omnis machina Mundi
Dirigitur motus, nullâ vi poſſe retundi,
Nullo ſuppleri, nullo deſiſtere caſu.
Non etenim varia eſt, non futilis; at ſibi conſtat
Multiplici Natura operum in molimine ſimplex,
Propoſitique tenax. Cunctis animantibus una,
Una patet, vegetabilibus quæ janua vitæ.
Nec ſine concubitu mures in navibus eſſent:
At dum ligna fabri jungunt, & littore toto
Magnum ſurgit opus, tunc per ſecreta viarum
Intrant obſcuri, nec multo tempore gignunt;
Infeſtatque novam numeroſa colonia navim.
Qui verò abſumunt corrupta cadavera vermes,
Antè inerant taciti, atque exiles: inde ſolutis
Principiis, laxæ dum fervent undique carnes,
Pars nati creſcunt, pars excluduntur ab ovis;
Et citò; nam quibus eſt data vita breviſſima, velox
Eſt incrementum; longævis tarda juventus.
Talis ad Oceani portus fineſque Britannos
Piſcis avem referens, anatique ſimillima bernax,
Nunc tabulas juxta ſenio atque humore marino
Confectas, nunc ſqualenti reperitur in algâ;
Quam ligni ex ſanie cretam, foliiſve caducis
Plebs nimiùm rudis & veri jejuna putavit;

Digitized by Google

Donec compertum eſt proprio de ſemine naſci
In ligno, aut cochleis, aut appendicibus algæ.
His igitur non ſeminium, at cunabula, ſordes.

HAUD aliter, tibi ſi qua fides, divine Poëta,
Contuſi plagis tabentia viſcera tauri
Emittunt examen apum, quas nuper in ovis
Hauſerat hinc atque hinc errans per florida prata
Depoſitas. Sic immundo foſſa humida cœno
Bufones ranaſque parit. Sic advena piſcis
Viſitur in ſtagnante lacu non antè repertus.
Quòd ſi difficilis captu, aut incognita cauſa eſt,
Non ideo nullam eſſe putes: verùm utere notis;
Quamque viam facilis monſtraverit, ociùs illâ
Naturam ſequere: invenies abſcondita rerum
Conjectans meliùs, teque ipſa exempla docebunt.

ASPICE quadrupedum genera omnia; ſive tremendas,
Immaneſque feras in ſylvis, ſive fugaces;
Et manſueta domi pecora; & genus omne volantûm,
Aut aquilam, aut muſcam; ſerpentumque horrida monſtra;
Et quæcunque natant, ſquillas, aut grandia cete,
Et conchas. Et quæ gemino gaudent elemento;
Et ſub diverſis inſecta micantia formis:
Nil niſi conjugio ſexûs utriuſque creatur.
Nec bene lumbricos, oculus queis deſit & auris,
Qui fodiunt glebam, terræque per abdita vivunt,
Haud ullâ conſorte ſuam ſibi cudere prolem
Majores dixere; ſibi nam nubere vermis,
Parte ſuî geminâ, ſimul ipſe maritus & uxor
Creditus eſt; nudoque etiam qui corpore ſerpit,

Digitized by Google

Et mucoſa ſolo ſcribit veſtigia limax.
At licet androgynos, ſocio ſine fœdere amoris
Illos compertum eſt caſſo ſterileſcere fœtu.
Fortè duplex aliis quoque vermibus illa facultas
Obtigit : aſt oritur patrio ſine ſemine nullus :
Nullus avis, ataviſque caret ; ſi exceperis unum,
Quem ſator omniparens ullo ſine ſemine finxit ;
Semina concredens olli evolvenda per ævum.

Digitized by Google

ARGUMENTUM
LIBRI OCTAVI.

Hoc Libro totius Mundi machinam, quâ formâ conſtet & quomodo regatur dicendum proponit : à v. 1. ad v. 14.

Hortatur Quintium ad inquirendam Mundi cauſam : laudat eos viros qui Aſtronomiæ illuſtrandæ inſignem operam dederunt : his Epicureos comparat : à v. 14. ad v. 88.

Exponit breviter tria de Mundo ſyſtemata ; ea parem vim habere dicit ad aſſerendum ſupremum Artificem; ſe tamen amore veritatis Copernici opinionem defenſurum : à v. 88. ad v. 163.

Copernicanum ſyſtema adversùs Ptolemaïcum propugnat : à v. 163. ad v. 484.

Aſſert Kepleri regulam, cui rebellare ſyſtema Ptolemaïcum, Copernicanum verò conſentire demonſtrat : à v. 484. ad v. 559.

Cauſam diverſitatis motuum cœleſtium, Solis in centro vertiginem, variorum vorticum inter ſe libramen explicat : à v. 559. ad v. 678.

Proponit eas conjecturas, quas fert ſyſtema Carteſianum, de periheliis & apheliis Planetarum, eorumque variâ à Sole diſtantiâ : à v. 678. ad v. 767.

Digitized by Google

Terræ circa proprium centrum rotationem, tum tertium ejus motum, quo Stellæ magnum 26000 *annorum orbem conficere videntur, explanat: profertque varias de Cometis conjecturas:* à v. 767. ad v. 898.

Cur Planetæ diversâ velocitate diurnum orbem conficiant, cur Terræ axis inclinetur, item æquinoctiorum, ſolſtitiorum, quatuor anni tempeſtatum rationem ſigillatim exponit: à v. 898. ad v. 1171.

Terræ proprium vorticem, Lunæ curſum, Solis & Lunæ eclipſes explicat. Hæc omnia inveſtigaſſe ſi magnæ ſit artis, feciſſe quanto ſit majoris concludit: à v. 1171. ad finem.

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM,

AD QUINTIUM.

LIBER OCTAVUS.

De Mundo.

NUNC age, totius quænam ſit machina Mundi,
Quâ conſtet formâ, & motûs quâ lege regatur,
Dicere fert animus, totumque expandere Numen.
Maxima jam veniunt oculis ſpectacula noſtris.
Ac veluti crebris Aquilæ conatibus alas
Concutiunt, cùm ſe primùm è convalle profundâ
Ad cœlum attollunt, & grandia corpora librant,
Et ſibi ſufficiunt cunctantes verbere ventos,
Phœbeoſque bibunt avidis obtutibus ignes;
Sic ubi ſemina per, perque hæc mortalia ſæcla

Digitized by Google

Reptando, vitæ fontes inviſimus almos,
Altiùs eniti juvat, aërioque volatu
Sidereos luſtrare oculis audacibus orbes.

Aspice quæ vaſtis regionibus aſtra vagantur;
Quæ certis affixa locis, & lumine puro
Tranſadigunt Cœlum, nativaque fulgura vibrant;
Hunc etiam lucis, tempeſtatumque parentem
Auricomum Solem, Cœli qui templa rigando
Et maria & terras fecundâ lampade luſtrat:
Protulerit-ne Deus magna hæc miracula rerum,
An caſus dederit, ceu fert doctrina Lucretî,
Quærendum ſupereſt. Cuncti nocteſque dieſque
Tranſigimus, cuncti menſes numeramus & annos,
Et fruimur ſegetum renovatis meſſibus, aurâ
Ætheriâ, ſylviſque, & jugi flumine aquarum,
Et Phœbi radiis, & amico munere Lunæ:
Quis rerum curat tantarum inquirere cauſam,
Atque modum, qui cauſam aperit? Plerique verentur
Scire, quod invitos doceat cui talia debent.
Sed tu, quem Veri nunc jam tenet una cupido,
Conſule quid veterum ſcriptis inventa recentum
Addiderint, & quæ tanti peperere labores
Fac tua diſcendo. Nunc purius imbibe lumen:
Pronior in liquidam veniet ſapientia mentem.
En ſe diducunt nebulæ, & jam clarior æther
Se ſe aperit; radiis ne te, ne ſubtrahe primis:
Creſcent in validos exorta crepuſcula ſoles.

Plurima debentur priſcis ætatibus: illæ
Naturam agreſtem & ſpiſſo velamine ſeptam

Digitized by Google

Tentarunt primùm; in ſe ſuſcepere laboris
Dura rudimenta, atque operis meruere coronam
Acribus inventis: nos verſa novalia demum
Cœpimus excolere, & partim veſtigia nota
Sectati, partim auxiliis melioribus uſi,
Majorum hæredes, propriâ diteſcimus arte;
Atque avidi fundos augemus opeſque relictas.

Sic ab Ariſtarcho ſata primitus ac Philolao,
Jam doctrina diu rudis & neglecta jacebat,
Cùm ſpeculatori gratum ſubolere Polono
Cœpit, & ad ſummos rediviva aſcendit honores
Talibus auſpiciis; quam pòſt Galilæus Etruſcæ
Gentis honos, cannâ primus qui ſe intulit aſtris,
Et comites vidit Jovis & nova ſidera Cœlo,
Illuſtrem aſſenſu fecit; Keplerus adauxit
Errantûm vero curſu. Quo nomine dicam
Naturæ genium, Patriæ decus, ac decus ævi
Carteſium noſtri, quo ſe jactabit alumno
Gallia fœta viris, ac duplicis arte Minervæ;
Antè ſuos tacitura duces ac fulmina belli,
Quàm Veri auctorem eximium, mentiſque regendæ:
Ingenio magnis nec deceſſura Pelaſgis;
Quanquam ea gens & Ariſtotelem, diumque Platona,
Pythagoramque tulit, ſatis uno Socrate dives!
Poſt hos incedunt famâ ſuper æthera noti,
Quos Pariſina ſuos Academia tempore longo
Vidit & obſtupuit, magni Caſſinus & Huygens.
Annulus huic patuit Saturni unuſque ſatelles;
Quatuor ille alios viſu deprendit acuto:
Permenſi Cœlum ac terras, tot in orbe reperta

Vulgarunt, ut jam inclareſcat fabrica Mundi.

His Epicureos, & quem mirare Poëtam
Haud, reor, æquipares. Quæ rerum inſcitia ſuaſit,
Pro pudor! ut ſtellas majores eſſe negaret,
Et Lunæ Soliſque globos, quàm cuique videntur:
Exemplo tædæ procul apparentis abuſus?
Quinetiam Solem ſparſis per inania cœli
Seminibus flammæ quæ caſus mane coëgit,
Autumat extingui noctis caligine cæcâ;
Tum poſt Idæos reparatum exurgere montes.
Atque, ubi contingit ſpoliari lumine Solem
Et Lunam, dubitat monſtri num cauſa ſit umbra
Corporis oppoſiti, quaſdam potiùs-ne latebras
Tunc ſubeant, vultumque aliquo velamine celent.
Mirum, ni credat, velut Indum vulgus, in illos
Immani horrendum rictu ſævire Draconem.
Tales impietas habuit, jactatque patronos:
At pudet inſulſi commenta referre Lucreti.

Sunt tria de toto ſyſtemata cognita Mundo.
Primum conſtituit ſphæram Telluris inertem
In medio; circùm jubet omnes ire Planetas,
Inter eos Phœbum, quo cætera corpora fulgent.
Abripit aſtrorum, Ptolemæo judice, turbam,
Perpetuâque trahit ſecum vertigine ab Euris
Ad Zephyros, primum dicit quod mobile, Cœlum.
Hoc ſuper axe ſuo viginti & quatuor horis
Volvitur: impensè velox, quà dividit axem
Æquator; ſummè tardum, quà deſinit axis;
In duplici puncto nimirum Aquilonis & Auſtri.

Interea

Digitized by Google

Interea proprius tamen eſt Fixiſque Planetiſque,
At minor, à Zephyris qui tendit motus ad Euros,
Signa ſequens: hàc quiſque ſuum variè exigit annum.
Vi propriâ cœlo præ cunctis Luna reſiſtit:
Frater enim contrà dum nititur ire, diebus
Bis ſex non ſpatii plus vincit, quàm ſoror uno.
Concordes gyros, ſpatio diſtante, Planetæ
Decurrunt alii; recto nunc tramite pergunt,
Nunc fugiunt retro, nunc ſtant atque otia ducunt.

Non tulit hanc Mundi ſpeciem Copernicus, etſi
Per populos longùm dominatam, ultroque faventem
Senſibus, atque uſu ſancitam & more loquendi.
Audax, inverſo penitus rerum ordine, Solem
In centro ſtatuit; Terram, cui Luna ſatelles,
Cum reliquis circa Solem fluitare Planetis,
Ac duplici voluit lumen ſibi quærere motu
Semper ad auroram directo: immobile cœlum
Interea, nullumque Polis cœleſtibus axem.
Non ægre hinc videas, quî nos ſpectacula fallant,
Ut, quæ volvuntur ſemper, tranquilla putentur;
Et motum credamus, ubi perfecta quies eſt.
Haud ſecus, ac portu cùm ſolvit nauta relicto,
Littus abit, terræ fugiunt, urbeſque recedunt:
Ille, ſui motûs imprudens, omnia ferri;
Vicinam & navim, quam dentibus anchora fundat,
Currere; ſe reſidem putat his, quibus innatat, undis.

Ast homo deluſuſque oculis, animoque ſuperbus,
In placitum errorem pronus delabitur: ac ſe
Turpe Planetarum numerari de grege cenſet;

Digitized by Google

Et quæ non videat, tamen hæc ſibi ſidera paſci;
Quoque loco ſedet, hìc Mundi conſiſtere centrum
Vult & ait. Quoties Terra inclinata recludet
Partem aliquam Cœli non viſam, ea ſurgere ſigna
Continuò; quoties elatior abdet Horizon,
Hæc eadem mergi, & ſub ſe collapſa putabit:
Quinetiam tantos ideo ferveſcere motus,
Ut ſe perpetuò ſtantem Cœlum omne ſalutet;
Ac ſibi, ceu Domino, famuletur deditus Orbis.
Tu quis homo es, qui tanta tibi? Sed perſequor orſa.

Discordes inter ſectas incertus & hærens,
Magnum operæ pretium & Sapientibus utile duxit,
Si miſceret utramque Ticho, vir ſanguine clarus,
A quo & conſtructam Cœli de nomine turrim
Uranies ædem, primum ætheris amphitheatrum,
Codani ſtupuit prænobilis inſula Ponti.
Ille igitur partim populari tractus ab aurâ,
Partim conſpicuâ perculſus imagine Veri,
Conceſſit Patribus Cœlum, Solemque moveri,
Non Terram; at Soli comites Terræque, Planetas
Diſtribuit: bonus ille quidem explorator Olympi;
At non ſidereæ gentis moderamine felix.

Haud noſtrum tantas eſſet componere lites.
Nam ſeu Terra meat, ſeu planè immota quieſcit;
Seu tempeſtatum genitor luciſque diurnæ
Sol manet in centro, ſeu fert Eclipticus illum
Circulus; ac ſolidum ſeu commovet omnia cœlum,
Seu purus liquor eſt, in quo paſſim aſtra feruntur
Ut ſoles totidem, propriiſque inſtructa Planetis,

Digitized by Google

Non minùs omnipotens Numen ſplendebit ubique,
Cujus inexhauſtas æquet Sapientia vires,
A quo facta ſemel, ſemper Natura regatur.
Sed quia cogit amor Veri, ſententia totum
Me rapit illa tamen, quæ per ſe clara refulget,
Ac mihi divinam præſtantiùs explicat artem.

Altera, nam fateor, ſolitis accommoda rebus
Eſſe utcunque poteſt; nec fallet calculus illum
Qui duce Niligenâ numeret: prædicta probabit
Exitus, Eclipſes Lunæ Soliſque redibunt,
Et pariter current Idus, pariterque Kalendæ.

At licet ad Terram quod pertinet, illa diſertè
Expediat, quia nempe eadem ſe præbet imago,
Vel ſi ſpectator, vel ſi ſpectata moventur,
Plura tamen Copernicio ſyſtemate clarent,
Quæ nunquam evolvat Ptolemæus. Cogitur omni
Effecto cauſaſque novas aptare, ſibique
Sæpe adverſantes: nihil ipſi denique planum
Aut liquidum, nihil ad leges & dogmata nota
Mechanices; nihil eſt quod comprobet, omnia ponit.
Cœleſtes adeò motus & ſidereas res
Inſtituit, nequaquam ut ſunt, ſed ut eſſe videntur.
Quin Epicyclorum ambages, tot vincula miris
Intricata modis, tot multiplices Mæandros
Dum video ſphæris errantibus æthere in alto
Deſcribi Terram circum, ſe protinus offert
Cretæi ſpecies Labyrinthi, Dædalus auctor
Quem per mille vias intexuit arte magiſtrâ.
Quæ lex præterea motûs excuſet euntes

Ordine retrogrado alternis, ſtanteſque Planetas?
In tam confusâ totius imagine Mundi,
Olim quæ ſtomachum Regi commovit Ibero,
Priſca ſuî liquiſſe chaos veſtigia credas.
Naturæ non eſt opus hoc; via ſcilicet olli
Simplex & conſtans, tenor immutabilis, unus.
Verùm eſt Naturæ concors, perque omnia greſſu
Ire pari felix, noſtri doctrina Poloni:
Qualem exornatam tibi nunc oſtendere conor,
Ceu Veri ſpecimen, ceu Numinis argumentum.

Quam longè latéque patet ſine limite noto
Mundus hic, Aſtrorum locus, in quo Fixa morantur
Ut foveant ſphæras alienæ lucis egentes,
In quo Sol propriam tenet inter millia ſedem,
Vivida materies, tenuis, liquidiſſima totum
Implet, ubique ſuî ſimilis, qui dicitur æther.
Utque orbis terrarum in plurima Regna ſecatur,
Et partitur idem Provincia plurima Regnum;
Sic & vorticibus compago hæc maxima conſtat
Innumeris, alios in ſe multoque minores
Complexis. Omnes in centro, vel prope centrum
Corpus habent aliquod medium, molemque rotundam.
Incluſis quæ vorticibus ſedet intima moles,
Et minor eſt, & opaca, diemque aliunde receptam
Unâ parte ſuî tantùm perſentit, in umbris
Altera dum languet, radios habitura viciſſim.
Cingitur interdum ſimili comitum famulatu,
Subſidiumque petit ſibi luminis inde reflexi.
Maximus at vortex, unus qui continet omnes,
Poſſidet in medio, ſua ceu præcordia, ſidus

Digitized by Google

Igniferum, certâ nunquam à ſtatione recedens,
Axem ſed proprium circa vertigine gyrans
Perpetuâ, quâ corripitur circumfluus æther.
Cætera compoſitos innantia corpora motus
Concipiunt, ſparſumque legunt ex ordine lumen.
Vi propriâ ſplendent ergò, quæ fixa vocantur
Sidera; dumque ſuos agitant de more Planetas,
Attamen in medio perſtantia vortice regnant.
Tales in Cœlo Canis & Lyra, Pegaſus, Argo,
Pleïadumque chorus; tales Arcturus, Orion,
Et quot cæruleo nox explicat æthere ſoles.

Quamvis illorum nequeat ſpectare Planetas
Viſus, & immenſam celet diſtantia molem;
Quis tamen, ut formam cœli conſpexit eandem,
Phœbeiſque pares radios, talemque videndum
Solem è longinquo, qualis nunc Stella videtur,
Diverſi generis Solem Stellaſque micantes
Æſtimet, ac miræ vim tantam lucis inanem?
Natura omniparens non unam è divite fundo
Rem formare ſolet, ſed rerum effundere meſſem;
Et cauſæ ſimiles effecta ſimillima gignunt.

Solem adeò noſtrum, cor noſtri vorticis, atque
Luminis & motûs fontem omni parte vigentis
Ponimus in centro: vaſtum & mirabile corpus,
Quod decies centum Terrarum millia, molem
Si bene ſcrutaris, complectitur, ac diametro
Comprendit pariter centum Terræ diametros.
Æſtuat hìc ergò Sol igneus, inque loco ſtans
Vertitur aſſiduè proprio ſuper axe diebus

Quinque & viginti, peragitque iteratque laborem.
Buxeus ut turbo, pueri quem fortè flagellant
Et ſtimulant plagis, puncto ſtat rectus in uno,
Dum celer ac tacitus multos in ſe exigit orbes.

Inter ſe formâ ſimiles, non mole Planetæ,
Quos ea vis agitat commoto flumine merſos,
Perpetuò Solem circumdant more clientûm,
Circumeuntque procul, variis tamen intervallis.
Et regnatori cùm vorticis, inter eundum,
Obvertant partes convexi corporis omnes;
Orbis ut exactus revoluto eſt corpore, totum
Exhauſere diem; perfecto denique toto
Circuitu, ſpatium claudunt remeabilis anni.

Sic minimus properat, quo nobile ducitur agmen,
Mercurius; propior Soli non cernitur alter.
Poſt hunc luciferæ Veneris nitidiſſima Cœlo
Stella meat: ſequitur Lunâ cum ſuppare Tellus.
Hinc Mars ſanguineâ ferrugine ſubruber: olli
Nondum deprenſi comites, at fortè minores
Quàm qui noſcantur. Vivâ tum luce refulgens
Juppiter & magnus, cui Lunæ quatuor adſunt,
Auxiliare jubar: nam crebris noctibus umbras
Imminuunt ſupplentque diem. Cuſtodia major
Addita Saturno, qui vorticis incolit oras
Pallidus, extremumque piger circumplicat orbem.
Quinque illum refovent ſocii, quin lamina cingit,
Quæ tranſverſa globum partes diſtinguit in æquas.
Tantis longinquæ proviſum eſt undique moli
Subſidiis; etenim propè deficientia Solis

Digitized by Google

Lumina multiplici replicant augentque repulſu.
Qualis decrepitâ confectus penè ſenectâ
Stipatur natis genitor numeratque nepotes:
Cogitur is baculo corpus fulcire labaſcens;
Appoſitique juvare oculos munimine vitri;
Et dextrâ trepidantem alienâ attollere dextram.

Dum reliquos inter communi lege Planetas
Imus, & emiſſos Phœbi radiantis ad ignes
Volvimur, en aliâ, dum nox eſt, parte videmus
Haud multùm vario currentia corpora plano.
Sed quem deſcribunt ovatum motibus orbem,
Nobis obliquè cernentibus inclinatum
Et quaſi ſub facie fuſi apparere neceſſe eſt:
Quam ſpeciem referunt florentes labra per hortos
Si quando conſpecta procul, ſeu fercula menſæ:
Linea nam duplex ultrà citráque videtur,
Et gemini fines puncto involvuntur in uno.
Dum ſua currentes rapit orbita certa Planetas,
Terricolarum oculos certus quoque decipit error;
Pro variiſque locis, nunc rectà incedere credunt,
Nunc regredi, ætheriis nunc ſtare adfixa cavernis.
Atque eadem ſpecies illudit partibus iiſdem.
Nam qui tres vaſto ſpatiantes æthere, circum
Et Terram & Solem gyro exteriore feruntur,
Conjuncti Phœbo cùm ſuſpiciuntur, obire
Directos motus; veſtigia vertere retro
Oppoſiti; mox deſidiâ ceſſare videntur
In quadraturis, & anhelos ſiſtere curſus.
More quidem abſimili, ſed eâdem fraude Venuſque
Mercuriuſque oculis ſpectantûm illudere gaudent.

Digitized by Google

Has ſpecies Tellus, dum circuít, addit utriſque.
Hæc etenim medium Solem interioribus ambit
Tardior; at curſu prævertitur exteriores.
Ut ſi fortè lacûs per littora curva rotundi
Actus eat ſonipes, unoque tenore feratur,
Te longè poſitum, gyro ſi pergis eodem
Segnior aut citior, mendax deludet imago.
Quòd ſi Sole ſedens, quod centrum immobile motûs
Omnivagi, circumſpectes volitare Planetas,
Ire retro nullum, nullum conſiſtere credas.

Jam quid ais, Quinti? Nonne hæc prænuncia Veri
Limpida ſimplicitas? Nonne hæc ſententia Suadæ
Filia, compertis tam clarè conſona rebus,
Intortos flexus Ptolemæi & ſomnia vincit
Intricata, quibus neque lex, neque cauſa videtur?
Fac tamen hæc non eſſe ſatis; mihi majus in illum
Robur adhuc ſupereſt, & inelu&abile pondus
Argumentorum, quæ rem intellecta ſecabunt.

Qui portentoſâ Cœli vertigine raptum
Semper ad occiduas Mundi procedere partes
Phœbum arbitrantur, lux à quo defluit omnis,
Aſtrum ingens oculis potiùs quàm mente ſecuti,
At niti proprio tamen in contraria motu,
Obliquâque viâ ſub Olympi fornice vaſto,
Haud animadvertunt procul à ratione vagari,
Olli quod fruſtra genus impoſuere laboris.
Nam ſi cum toto ſtellæ moveantur Olympo,
Atque eadem circa Terram violentia Solem
Saturnumque Jovemque ferat cunctoſque Planetas,

Quî ſit, ut in centro tam vaſti vorticis hærens,
Tanto præterea motu circumdata Tellus,
Non etiam ſuper axe ſuo converſa rotetur?
Nam vel, ut in ſolidis, motus decreſcit eundo
Ad centrum; vel, ut in liquidis, cùm tendit ad oras:
Si prius; extemplo Tellus verſatilis iret,
Mole quidem Cœli minùs acriter, attamen iret
Axe ſuper proprio, quanquam ſtatione retentâ,
More rotæ; faciem Cœli aſpiceremus eandem
Semper; ubique dies aut nox æterna maneret:
Quòd ſi poſterius; foret infinita movendæ
Vis Terræ; Cœlumque & ſidera fulguris inſtar
Effugerent oculos; nocteſque dieſque redirent
Horæ momento: veluti confuſa videntur
Littora cum Pelago, rapidè ſi vertat in orbem
Navigium Boreas, aut cæcus in æquore vortex.

Nec ſatis eſt. Solem tantâ vertigine Cœli
Correptum, quæ vis & ab Æquatore vagari,
Motus ubi vehemens, & verſùs utrumque viciſſim
Declinare Polum, quæve inconſtantia cogit?
Hæc etenim causâ fieri cogente neceſſe eſt.
Si geminis innata Polis Magnetica virtus
Errantem trahit in Tropicos, cur inde quotannis
Cùm ſemel alterutrum tetigit, remeare jubetur?
Occluſas reperit-ne vias? An denſior illic,
Quæ ſub cardinibus Mundi tam lenta putatur
Materies, vetat ulteriùs procedere Solem?
Hoc ſi eſſet, nunquam retro foret ille reflexus,
Ut pila quam lapidis facies offenſa retorquet;
At ſenſim curſum deperderet atque gradatim,

Semper eò tendens quò primùm tendere cœpit,
Donec eum premeret tandem ſopor atque veternus.
Ceu perhibent vulgò cœli decreſcere motum,
Quò magis ad fines magni protenditur axis.

Hinc novus illorum ſubitò ſe detegit error.
Nam Sol in Tropicis currens, ut currere dicunt,
Sanè à cœleſti procul Æquatore receſſit,
Quàm longè diſtare poteſt; ſub fornice multùm
Reſtricto jam curvat iter, motuque minori
Ducitur, & gyrum ſpatio breviore coarctat.
Aut ergò curſum reprimit, ſed cauſa morandi
Nulla eſt; aut paſſu graditur ſi ſemper eodem,
Tunc ſolito brevius nycthemeron ut ſit, oportet.
Quòd ſi fortè velint teretis per concava Cœli
Verum Solis iter ſpeciem informare cylindri
A Tropico in Tropicum, falluntur; nec ſibi conſtant.
Nam Cœli motus, cui Sol parere jubetur,
Sphæricus eſt. An-non, ſimul ipſe ſit incola Capri,
Grandior apparet? Facit hoc vicinia Terræ.
Si verum ſtatuant, minor apparere profectò
Deberet, quia tum à Terrâ diſtantior eſſet.

Huc accedit, uti quot Cœlo Sidera toto
Fixa micant, & in occaſum migrare putantur
Unoquoque die, perpaulum quolibet anno
Sublabi, retroque trahi ſpectentur in ortum.
Haud ſecus, ac ſi quis prono delatus ab Iſtro
Certaret remis adverſum vincere flumen:
Quippe moras tenues conatibus ille phaſelo
Præcipiti faceret, quamvis abreptus aquarum

Digitized by Google

Decurſu rapido, ſocioſque præire videret.
Sol igitur jam nunc Stellæ comes inchoat annum:
Protinus unanimes ambo, bijugique videntur,
Diſcreti verò poſthac, iterumque propinqui:
Perficiunt ita diſſimilem pro munere curſum
Quiſque ſuo. Demum tranſactis menſibus anni,
Sol redit ad Cœli punctum fuit unde profectus:
Obſerva, Stellam invenies à Sole relictam
Non procul, aſt uno diſtantem penè minuto.
Arietis ætherii ſic olim è cornibus unum
Viderat Hipparchus magni ſpeculator Olympi,
Hìc ubi conveniunt Æquator & orbita Solis.
Hoc ideo ſidus pro limine Veris amœni
Conſtituere patres; nunc ſe promovit Eoum
In latus, occiduo ſenſim ſenſimque relicto:
Ac propè Zodiaci duodenâ parte recedens,
Invaſit ſedem Tauri, pepulitque Gemellos
Taurus, & in Cancrum ſe produxere Gemelli.
Præteritis adeò ſæclis ſimul omnia Signa
Mutavere locum, & mutabunt uſque futuris.

Non Æquator eum, aſt Ecliptica ſola videtur
Aut motum regere aut progignere; nam ſibi cogit
Eſſe parallelum ſemper. Quare omnis ab illâ
Quæ nunc Stellarum diſtantia cernitur eſſe,
Perpetuò taliſque fuit, taliſque futura eſt.
Verùm Æquatori quæ proxima Sidera quondam,
Nunc ab eo ceſſere: Polum quoque deſeret ipſum
Urſa minor, Cœlo quondam ſpatiabitur amplo,
Atque aliis, quo nunc fruitur, concedet honorem;
Nec leges Hyemi dabit aut Aquilonibus atris;

Nec Mundi vertex, nec erit tranantibus æquor
Incertiſque viæ ſignum immutabile nautis.
Annorum tredecim bis millia tota neceſſe eſt
Effluxiſſe priùs, repetant quàm Sidera ſedem,
Primævuſque ſitus toti reddatur Olympo.
Mundus in integrum tunc omnis reſtituet ſe.
Cauſa rei quænam eſt? Veterum hanc Sententia pandat;

Primò, vel Stellas circumfert mobile cœlum
Hærentes, veluti fixos in fornice clavos,
Vel ſine compedibus fatearis nare ſolutas.
Hærentes ferri ſi dixeris, ergò remotis
Congenerem Stellis Solem hunc adamantina cœlo
Vincla ligant, rutilo ceu gemma includitur auro.
Sol quoque, ais, ſolido ſuſpenſus in orbe rotatur,
Et ſua conſtrictos torquet teſtudo Planetas;
Ac dum Terram obeunt, immotis nexibus hærent
Mercurius proprio, proprio Venus in cryſtallo,
Alter Telluri vicinior, altera Soli.
Cur igitur Solem ſupra quandoque feruntur
Mercuriuſque, Venuſque? Et quâ vi denique poſſunt
Rumpere iter, Solemque effractis vincere regnis?
Scilicet immenſæ ſolida hæc laquearia molis,
Tot cryſtalla, levi, vitrum ceu futile, flatu
Dudum diſſiluere; ergò non ullus euntes
Nexus habet Stellas: quòd ſi des ire ſolutas,
Non magis expedies nodum, pejoribus imò
Implicitus laqueis. Motu nam cuncta diurno
Sidera tempus idem ſpatiis inſumere conſtat
Longè diverſis: viden', ut Cynoſura moratur
Tantumdem in parvo languens, quo circuit axem

Extremum gyro, quantùm illa celerrima turba,
Quæ medium non credibili vertigine cingit,
Æquatorem habitans, & quâ deſcribitur orbis
Maximus. Ecce igitur, quando labentibus annis
Vis ea, quæ Stellas invito turbine Cœli
Ut lentè, ſic aſſiduè detorquet in ortum,
Ipſam, alias inter, Cynoſuram adduxerit illuc,
Motus ubi citior, quia grandior orbis arandus,
Dic age, quæ virtus addet nova protinus alas
Huic aſtro? Vel quæ creſcentem in ſæcula motum
Inque dies adeò moderabitur, ut nihil ultrà
Quàm par eſt currat, nihil & minùs; ac ſuus ordo,
Et ſua ſervetur Stellis diſtantia cunctis?
Sed quando, ſimili revoluto tempore, tandem
Hoc erit, antiquas repetant ut ſidera ſedes,
Et Cynoſura Polum, torpens velut antè, reviſat;
Quæ tunc illam adeò compeſcet plumbea virtus,
Perque gradus motum poterit frenare diurnum
Illius in reditu, minimus ne intercidat error;
Atque ita ſidereas omnes, & quâlibet horâ,
Ceu filo, ad nutum regere & variare choreas,
Ut ſpatiis tam diſparibus, verumtamen uno
Tempore complendis, curſûs momenta coaptet?

Intrant in liquidum, dices, motumque ſequuntur
Materiæ circa Terram ſine fine fluentis,
Et variè, prout eſt illius ab axe remota.
Non igitur ſolidâ tibi jam compage videtur
Stelliferum, ut voluere patres, conſiſtere cœlum:
Sed motum, & motûs cauſam non credere ceſſas.
Verùm, ſi ſolidum non eſt, intellige motus

Digitized by Google

Ætherios, quales liquidi natura requirit;
Et quales peragi docet experientia verax.

Corpora quæ cœlo circumvolvuntur in orbem,
Quo minùs à centro diſtant, velociùs ire,
Languidiùs verò, quo plus ſunt diſſita, conſtat.
Sanè id moris habent comites Jovis & Saturni.
Nam longè poſiti, & longos & tempore longo
Circuitus peragunt; breviores tempore parvo,
Qui propè nant. Primus legem detexit in aſtris,
Arcanamque auſus crebris obtutibus artem
Surripere, hanc nobis Keplerus tradidit auctor.
Quam Jovis explorans in quadrijugo famulatu,
Nec non inventâ Saturni nuper in aulâ,
Mirandum! omnino reperit Caſſinus eamdem.
Sic ubi noſſe voles comitum loca certa duorum,
Et quanto cœli ſpatio ſit uterque remotus
Communi à centro, ſeu corpore principis aſtri,
Amborum quadres revoluti tempora curſûs;
Quam porro inter ſe rationem tempora ſervant
Quadrata, hanc cubefacta etiam diſtantia ſervat.

Ergò, ſi veterum veſtigia trita ſequêre,
Terrâque in centro poſitâ, circumire jubebis
Sideraque & Lunam & cunctos cum Sole Planetas,
Ac totam immenſi molem exagitabis Olympi;
Corpora ſic diverſa regas, ut proxima Terræ
Currendo citiùs quàm ſejunctiſſima gyrum
Perficiant: id enim Kepleri regula poſcit.
Verùm Luna ſuo perfuncta eſt circiter horis
Quinque & viginti; porro, quàm Luna propè abſit,

Haud neſcis: Phœbo interea, qui volvitur ultrà
Tam procul, ut Lunæ velari corpore poſſit
Quanquam prægrandis, viginti & quatuor horæ
Sufficiunt; igitur communi à lege recedit.
De Stellis autem quid jam dicemus? Et iſtis
Præcipuè, quas tanta oculo diſtantia noſtro
Præripit, ut nimbo ſimiles videantur & albæ,
Ac teleſcopio vix percipiantur in umbrâ?
Hæ Solem, tardamque magis prævertere Lunam
Cernuntur; motu ſuperant utrumque diurno:
Unde omnes legi, quam diximus antè, rebellant.

Nunc videamus, utrùm ſedes primaria Soli
Cùm datur, & reliquis ſociatur Terra Planetis,
Motus ad hanc omnis ſe ſe concinnet amuſſim?
Mercurius primò, qui Solem proximus ambit,
Tres in circuitu menſes, Venus exigit octo.
Tempora ſi quadres, minus in majore recurret
Et ſemel & ter bis, non nil ſuper. Unde neceſſe eſt,
Si ſpatia interjecta cubes ab utroque Planeta
Ad Solem, ut toties minus in majore recurrat;
Sive, ut luciferæ Veneris diſtantia major
Contineat ſemel & ter bis cubefacta minorem.
Nunc cubica è ſeptem ſi prodeat eruta radix,
Dat ferme duo. Sic paulum reperimus abeſſe,
Quin duplo magis à Phœbo Venus aurea diſtet,
Quàm ſidus leve Mercurii perſæpe latentis
Oceano in medio radiorum, ubi lumine pleno
Mergitur, & ſpiſſos avidè bibit ebrius ignes.
A Venere occurrit Tellus, quæ volvitur annum.
Hunc ſi contuleris cum Mercurii Veneriſque

Temporibus, ſimili ratione modoque videbis
Tellurem à centro Solis motûſque remotam
Ut Venus eſt cum dimidio, bis & ampliùs autem
Quantùm Mercurius. Per cuncta biennia Martis
Inſtauratur iter. Numera: diſcedere Martem
Vix minùs à nobis, quàm nos à Sole, patebit.
Tum reſcire cupis, quæ ſit Jovis orbita magni,
Quantaque? Biſſenis tantum percurritur annis.
Hinc ſuperat Martis tria Juppiter intervalla.
Poſtremò cùm ſex ægre Saturnus eundo
Luſtra terat, manet ultra omnes à corpore Solis
Diviſus, radiumque Jovis duplicare videtur,
Nec tamen omnino. Sed clarè ut ſingula cernas,
En cujuſque tibi diſtantia nota Planetæ.
Mercurius diſtet ſpatiis à Sole duobus;
Bis duo ſunt Veneri propè, quinque ipſiſſima Terræ;
Mars octo, ſex & viginti Juppiter ingens,
Et quinquaginta demum Saturnus habebit.

Admiranda quidem cœleſtis regula motûs:
At mirabilior, quòd ab uno turbine Solis
Cuncta ſimul, variiſque modis abrepta ferantur.
Jamque rei facilem paucis intellige cauſam.
Corpora ſæpe vides ſolida & compacta rotari:
His, quia ſunt radii ſtabiles unáque ligati,
Extima pars agitur citiùs, quàm proxima centro;
Quandoquidem longè majores cogitur uno
Temporis in ſpatio curſans abſolvere gyros:
Sed mos in fluidis & lex contraria regnat,
Quòd partes habeant laxas vincliſque carentes,
Atque ita disjungi faciles, & ab axe ſolutas.

Ortus enim à centro non vi promanat eâdem
Impetus, extremam neque pervenit omnis ad oram,
Sed minor atque minor ſenſim decreſcit eundo.
Ut lapide injecto ſi fortè exciveris orbes
In ſtagnante lacu, videas langueſcere paulum
Extremos; quia vis latè diſperſa fatiſcit:
Vix humili ſegnes criſpant ſumma æquora fluctu.

Et ſanè, motus cùm ſit (quod vidimus antè)
Omnis ab impulſu, quæ corpora cunque moventur,
Et pelli, & breviore viâ, quæ recta profectò eſt,
A pellente, quoad poſſunt, diſcedere debent;
Si modò nil iſthac ferri ratione vetabit.
Id motus omnes, id clarè pondera monſtrant.
Quæ propriâ verò centrum vertigine cingunt,
Etſi diversâ videantur lege moveri,
Haud minùs hanc normam ſervant ac cætera, quantum
Eſt in ſe; huc tendunt ſemper, nec temporis ullum
Momentum eſt, quin id conentur, tramite recto
Ut ſe ſummoveant à centro & origine motûs;
Ac per tangentem: quia tangens linea primùm
Incœpta eſt, & avent, quâ cœptum eſt, pergere porro:
Et verò hàc fugiunt ubi nil fugientibus obſtat.
Sed quia vi quâdam oppoſitâ regeruntur in illud
Unde abeunt, impulſa ſimul, pariterque repulſa,
Motibus è geminis medius conflatur, utrumque
Participans; rectæque loco deſcribere curvam
Coguntur, centrumque ſuo circumdare curſu.
At nos in curvis aliud nihil eſſe videmus
Præter rectarum infinita exordia, ſemper
Obliquè poſita, & ſemper tentata, neque unquam

Digitized by Google

Continuata; vetat ſiquidem contraria virtus.

Hæc ergò oppoſitâ quo plus virtute retundi
Corpora contingit, ſimul & brevioribus axem
Quo cingunt gyris, vehementiùs ire neceſſe eſt:
Quales ingeminant curſum ſub pontibus undæ;
Aëris aut penetrans anguſta foramina flumen.
Aſt ubi centrifugæ diſtant ab origine vires
Longiùs, ac per eas qui circumſcribitur orbis
Amplior evadit, tum linea curva gradatim
Ad rectam accedit propiùs; langueſcere tandem
Incipiunt, ac debilior fit niſus in illis;
Quòd jam laxatæ ſpatio majore fruantur.
Haud ſecus intorti chalybis cùm lamina primùm
Explicuit ſe ſe, vim magnam ex parte remittit;
Pulſat clauſtra minùs, nec jam conamine tanto
Prorumpens, thecæ latera imbecillior urget.
Sic ea materies noſtrum diffuſa per Orbem
Quæ cœli pars eſt, implens Solaria regna,
Turbine perpetuo flammantis volvitur aſtri:
Sic tamen ut motûs, cùm ſit liquidiſſima, tantum
Accipiat, quantum remanet vicina moventi;
Tantum deperdat, quantum removetur ab illo,
Et vaſtos regni fines diſtracta pererrat.
Quo plures in particulas vis tota moventis
Dividitur, tanto ſimùl imminuatur oportet.
Tardiùs inde fluit regio Saturnia magni
Vorticis, atque viæ quintuplo ſegniùs inſtat,
Quàm quæ Mercurium defert amplexa volantem.

Quæ ſi Materies tanto fugit incita motu

Digitized by Google

Cùm propior centro eſt, in centro turbinis ipſo
Quàm rapidè properat! Magno eruptura tumultu,
Corticis objecti contrà niſi ſepta reſiſtant:
Unde repercuſſus liquor, atque coërcitus intra
Mœnia, conflictu valido miſcetur & errat
Mirum effervefcens, antroque exæſtuat imo.
Cortex innumeris etiam ſubſultibus ipſe
Concutitur, fluidumque ferit quo cingitur extrà:
Omni parte fremens, radios circumundique rectos
Efficit aſſiduo pulſu; quæ lucis origo eſt.
Motus hic interior, quo Solis fervere corpus
Et circumdantem jaculari cernimus æthram,
Perpetuò de congenitâ vertigine nonnil
Detrahit; hanc minuit, centroque retardat in ipſo.
Solem ideo cogit viginti & quinque dierum
Vertendo traxiſſe moram, velociùs illo
Munere functurum, ni ſiſteret intimus ardor.
Signa rei ſunt certa levi quæ tegmine diſcum
Informes maculæ percurrunt atque nigrantes.
Scilicet hunc fumum liquefacti more metalli
Exſudat Sol ignivomus fuliginis inſtar
Hærentis; quæ poſt mutatâ ſæpe figurâ,
Creſcens, decreſcens, ſolet evaneſcere tandem.

Centrifugis dixi in Mundo contendere vires
Viribus oppoſitas; verè. Nam vorticis hujus
Quem Sol uſque ciet volvens, extrema premuntur
Vorticibus variis, quibus ille eſt undique cinctus.
Hi Solemque ſuum & ſua cùm vaga ſidera norint,
Turbine perpetuo, ac ſimili ratione moventur;
Propulſantque alios, propulſanturque viciſſim:

Preſſurâ ut vinci nequeant, ita vincere nulli
Conceſſum eſt, ultraque ſuos excurrere fines.
Sic obſiſtendo ſe tanta volumina librant.
Hinc fluvio, noſtrum lambens qui terminat orbem,
Quamvis directo conetur tramite ferri
Sponte ſuâ, intercluſa fuga eſt: ergò ille reflexus
Cogitur incurvare vias, cogitque ſequentem.
Ecce autem in mediâ currentis materiæ vi
Magna Planetarum fluitantia corpora cernis:
Illa volubilibus raptari merſa fluentis,
Ac circum rutilos Phœbei ſideris ignes
Turmatim properare & eâdem currere, quâ Sol
Induperator iter propriâ vertigine ſignat,
Occaſum ſemper fugiens ut vergat in ortum;
Hoc tibi jam notum & certâ ratione probatum eſt.
Quinetiam impetui cur ſic reſpondeat omnis
Illorum inter ſe diſtantia, nullus, opinor,
Ignoras. Neque quod ſupereſt aperire moleſtum.
Scire cupis variè cur ſic à Sole recedant;
Cur etiam præter communem in vortice magno
Circuitum quo cuique ſuus deſcribitur annus,
Turbine privato qui certis conficit horis
Noctes atque dies, proprio ſuper axe rotentur:
Expediam. Cauſa eſt eadem quam diximus antè.

Nam vis illa potens, quæ primùm à Sole profecta
Totum agitat fluidum, fundæque imitata vigorem,
Æthera circumfuſum ad vorticis ultima vibrat,
Quodcunque offendit condenſum ac mole reſiſtens,
Impetit, atque elata ſuprà violenter ad imum
Præcipitat centrum: quin Phœbo denique mergi

Cogeret, impulſu momenta in ſingula adaucto
(Ut ſolet in caſu gravium, fierique neceſſe eſt)
Ni radiorum acies fervens ac vivida contrà
Libraret, quæ dimidium complexa Planetam,
Suſtinet illabens conſtanti robore pondus.
Oppoſitis igitur, vi colluctantibus æquâ
Motibus, inde poteſt neutri concedere corpus:
Fit mora, fit requies; & eo conſiſtere debet
Uſquè loco, fines ac centrum vorticis inter,
Quo ſemper vires æquatæ, & pugna perennis;
Unde fit, adverſi niſus ſimul evaneſcant.

Nec verò locus eſſe poteſt ille unus & idem
Corporibus cunctis. Aliud nam latius offert
Majorem radiis faciem Solaribus, etſi
Fortè cavum eſt, rarique magis circum intima textûs:
Denſius eſſe poteſt aliud, formæque minoris.
Diverſum idcirco pro mole ſuperficieque
Suſcipiunt à particulis ferientibus ictum;
Et magis atque minùs parte ex utrâque fugantur.
Haud ſecus ac tubulis ubi fons deductus apertis
Proſilit, & ſuavi ſe murmure tollit in auras,
Mollem erumpenti Sphæram ſi objeceris, undas
Contrahit, illa manet liquidâ ſuſpenſa columnâ,
Altiùs inferiúſve quidem, prout ipſa graveſcit:
Sic tamen, ut tremulo nonnil agitata liquore
Fluctuet, ac varios uno det tempore motus.
Ergò patet Sphæræ grandes cur Solis ab axe
Communi non æqua per intervalla recedant;
Atque aliæ ſuprema colant, aliæ infima Cœli;
Quædam intermediæ fluitent in gurgite vaſto;

Digitized by Google

Omnes aſſiduè veſtigia trita revolvant;
Curriculiſque ſuis haud unquam excedere poſſint.

Sed quia difficile eſt pugnantibus è diametro
Viribus, ut cernis (volitans pila nempe docebat)
Punctum aſſignari perfectæ poſſe quietis,
Idque individuum: ceu pendula mota videmus
Multis hinc atque hinc impulſibus exagitari,
Et perpendiculum tranſcendere ſæpe, priuſquam
Extincto motu tandem ſedata quieſcant:
Ceu pariter lymphis injecta liquentibus arbos
Mergitur, exſurgit crebrò, reciditque reditque,
Donec eat, propriâ ſine vi, permiſſa fluento:
Sic etiam ad Solem, cùm prævalet altera virtus,
Accedunt æquo propiùs quandoque Planetæ;
Porro hæc illorum perihelia dicimus: & cùm
Altera prævaluit, plus æquo à Sole recedunt;
Atque hæc illorum dicuntur aphelia. Quare
Non prorſus medium Sol igneus occupat Orbem,
Nec vero in centro eſt: at quæ circùm orbita currit,
Ellipſis potiùs quàm circulus eſſe videtur.
Sic autem quovis anno cujuſque Planetæ
Mutantur puncta hæc extremi à Sole receſſûs,
Atque aliquem progreſſum à vorticis impete ſumunt,
Ut tandem ex illis omnino circulus extet
Annorum ſerie longâ perfectus & ingens,
In vero cujus centro ſtat regia Solis.

Hoc etiam his addam; confert ad pondera multum,
In quo cuncta natant fluidi natura liquoris.
Suſtentatur aquis etenim, non aëre lignum;

Et quæ mercurius portat, ſorbentur ab undis.
Materies igitur vehementi concita motu
Non procul à centro, facta hinc ſubtilior, impar
Huic oneri ſecum geſtando fortè futura eſt;
Quod facilè illa feret, quæ centro diſſita cùm ſit
Languidior, jam deſidiâ ſit craſſior ipsâ.
Adde quòd ex illo, cœpit quo tempore Solis
Ingens aula rapi circùm, acquiſivit & ipſa
Centrifugi quiddam, quod cum vectore liquenti
Pugnat; & in cauſis motûs & in ordine certo
Qui ſervatur, habet partem, me judice, magnam.

Cuncta minutatim quòd demonſtrare nequimus
Rebus in abſtruſis, veniam dabis, optime Quinti.
Multa quidem ſunt in cœlo certiſſima, acutis
Quæ ſpectari oculis poſſunt, vel mente ſagaci:
Sunt nonnulla auſu quæ conjectura modeſto
Aſſequitur tantùm. Sed Vero proxima res eſt,
Ex his, quas retuli, coëuntibus omnia cauſis
Stare Planetarum loca, diſcernique meatus.

Tu mihi nunc, præclara novum Sapientia lumen,
Tu mihi cœleſtes animos infunde roganti;
Uranie tu vera: tuas dum proſequor artes,
Et ſuccenſus amore tuî raptuſque per auras,
Ultima ſiderei motûs arcana recludo.
Duc igitur qui Te tua per veſtigia quærit,
Ne ſpatio immenſo vagus aut incertus aberret.

Sunt duo materiæ tanquam tabulata fluentis
Ducentiſque globum. Superis quæ partibus inſtat,

Digitized by Google

Uberior ſanè, quia majorem occupat arcum;
Sed properat lentè: minor eſt inferna tenentis
Copia, quandoquidem breviore includitur arcu;
Sed fuga vividior. Priùs hæc manifeſta reliqui.
Penſatis utrinque modis ac viribus, unum
Fit medium quoddam, necnon æquabile momen,
Quo ſimul omne globi corpus pulſatur ab omni
Flumine: nam ſolidi partes ac membra cohærent,
Etſi tanguntur variè; neque flectitur axis.
Motus hic aſſiduus (meminiſti) perficit annum.

CAUSA vices eadem noctis parit atque diei.
Nam cùm Terra natet ſuperis velocior undis,
Segnior infernis, partes lambentibus imas
Objicit illa moram, & poſticâ parte reſiſtit.
Ac veluti magnis ubi molibus agger, aquarum
Intercludit iter, gemit amnis, & agmine fluctus
Agglomerant ſe ſe cumulatim; culmina donec
Ardua tranſiliunt, & largo flumine inundant:
Incurrit ſic materies effuſa natantem
In ſcopulum, quatiens à tergo quidquid in altum
Prominet. At quoniam denſum pervadere corpus
Haud potis eſt, neque ſegnitiem accelerare morantis;
Tantùm reprimitur, quanto ipſa citatior illo eſt.
Non habet ut refluat, cùm poſteriore prematur;
Nec ſubterfugio locus eſt; inhibetur ab illo
Flumine quod ſemper velociùs alluit infrà;
Quin & centrifugæ vires à Sole repellunt:
Cogitur in ſuperas ergò conſcendere partes,
Lenior eſt ubi materiæ progreſſus euntis,
Quam concedentem facili conamine vincit,

Sic valido appulſu molem amplexata rotundam
Deſuper, adradens ferit, inclinatque cacumen.
Hujus deſcenſu liquor interceptus ad ima
Truditur, impellitque globum, ſubtuſque movendo
Erigit infernas partes. Ea cauſa viciſſim
Dimidio dat dimidium ſuccedere ſemper.

VINCITUR idcirco ſuperi ubertate fluenti
Inferius, quanquam citiori vincere motu
Poſſe videbatur, totamque invertere Terram
Semper ad occaſum, ſinerent obſtantia. Verùm
Non ita concedit, quin vires explicet omnes.
Et quia ter novies millenâ parte (parum deeſt)
Ociùs incurrit, momen Telluris in ortum
Ter novies etiam millenâ parte retardat.
Inde fit, ut rediens expleto denique Terra
Curriculo, Stellas jam non offendat eodem
In puncto Cœli; nec eò ſe dirigat axis
Quò directus erat, quando prior exiit annus:
Aſt ignara rei Stellas tantiſper ab ortu
Deſciviſſe putat, quamvis deſciverit ipſa.

TERTIUS hic motus geminis contrarius eſſe
Debuit, ut conſtans Terræ poſitura maneret
In fluido, vi cujus eunt annuſque dieſque.
Nempe aliud cùm ſit centrum gravitatis in orbe
Terreno moliſque aliud, pars altera Terræ
Quæ gravior, pars quæ levior, non ſicut oportet
Motum dividerent: ex uno fine minorem,
Majorem ex alio conum deſcriberet axis.
Ergò, quod nimium ſupereſt, mora facta recidit,

Temperat exæquans motus, & corrigit axem.
Is cùm Æquatorem, quo Ecliptica linea diſtat,
Ut dictum eſt, gradibus propè quatuor & viginti,
Ad perpendiculum ſcindat; ſic diſtat ab illâ
Sexaginta & ſex gradibus propè: qui ſtatus axi
Perpetuus, quocunque modo ſe Terra revolvat,
Sive diem faciens, ſive annum, aut ſæcla ducenta
Cum ſexaginta; quibus actis Terra revertens
Huc unde exierat primùm, tunc reddita priſcis
Aſtra locis credet, cernens ea rurſus ibidem.

JAMQUE vides uno quàm bellè ac ſimplice motu
Magna Planetarum magno volvantur in orbe
Corpora, perpetuóque in ſe converſa rotentur.
Nec te is detineat nodus (quem ſolvere primo
Conatu promtum eſt, Newtoni induſtria quamvis
Nexuerit) fluidam craſſis obſiſtere molem
Corporibus; motum hinc minui, tandemque futurum
Ut pereat. Verum hoc eſſet, ſi torpida moles
Stagnaret fluidi; aut adverſo concita motu
Obluctaretur contrà venientibus aſtris:
At nemo alterutrum dicat. Fluit incitus æther,
Quò ſphæræ currunt; ſimul uno more feruntur
Unâ vi Solis, pulſuque moventur eodem.
Sic non eſt, æther ſphæris ut mole reſiſtat.
Aiunt præterea tranſverſos ire Cometas
Æthera per medium, neque concordare Planetis.

NEC via, nec regio nobis bene nota Cometæ,
Qui clandeſtino motu cæcoque rotatur.
Circuitûs magni quem ſignat in æthere, partem

Digitized by Google

Conſpicimus parvam, quoties pervenerit illuc
Quò ferri poſſunt oculi, & diſtinguere lumen
Obſcurum, ſeu cauda illum, ſeu crinis honeſtat;
Hoc eſt, ſeu rectè, ſeu tranſverſim obvius ille eſt.
Quærendum primò, qui ſit, quem cernimus arcum;
Linea namque poteſt etiam directa videri,
Cùm verè ſit curva, & Solem cingere pergat:
Ut rectos & retrogrados quandoque Planetas
Apparere priùs monui. Si nempe Cometis
Ultra Saturnum locus eſt, tam diſſita Soli
Percurrunt ſpatia atque globo tam diſſita noſtro,
Proxima ut illorum perihelia ſint perigæis,
Nec facilè in noſtro poſſint occurrere plano.
At quem deſcribunt noſtris aſpectibus arcum
Pertenuem (quidquid ſupereſt nam cærula condunt)
Aut rectum, aut recti ſimilem perſæpe putamus,
Et nunc in Boream, nunc tendere forſan in Auſtrum,
Reverâ quamvis in partes tendat Eoas.
Nempe ex diverſo poſitu Telluris & aſtri
Judicium ferimus; quæ ſi inclinata Cometæ
Tunc fuerit, quantùm eſſe poteſt, quando ille patebit,
Senſibus illudet noſtris mirabile monſtrum.

Unde Cometa poteſt cunctis par eſſe Planetis,
Etſi perrarò ſe prodens unus & idem,
Aufugienſque brevi, diſpar videatur & exlex.
Quid? Si dixerimus peregrinos eſſe Cometas,
Alterius patriæ cives, aulæque miniſtros
Finitimæ, ſeu præcipuos, ſeu fortè minores,
Atque ibi Saturnos, ubi Sirius & Lyra regnant.
Tum nil miremur, quòd noſtri vorticis oram

Tranſverſi ſubeant nonnunquam, ac tramite curvo
Partim delibent, & concurrentibus illic
Motibus oppoſitis, communi à lege recedant.

In liquido certum eſt igitur vaga corpora ferri,
Et revoluta rapi fluidi torrente prementis.
Propterea toto quæ ſunt craſſiſſima cœlo
Errantes inter Stellas, fluvioque vehenti
Opponunt faciem vaſtam & vix mobile robur,
Ociùs hæc aliis multo ſuſdeque moveri
Cernuntur, noctesque ſuis mutare diebus;
Etſi Zodiacum perluſtrant tempore magno.
Sed contrà molis quæ ſunt formæque minoris,
Tardiùs illa diem peragunt, velociùs annum.
Ille Planetarum ſupremus in æthere princeps,
Unus præ cunctis aureo diademate cinctus,
Et qui tricenos conſumit in Ariete menſes,
Non tamen undenas, teſtis ſi admittitur Huygens,
Turbine dum proprio torquetur, computat horas.
Juppiter inferior, ſed nulli mole ſecundus,
Cum ſociis annum ſigno cunctatur in uno:
At ſuper axe tamen denis convolvitur horis.
Mars paulo Terrâ minor eſt, Venus inclyta major;
Unam adimit Venus è noſtris, Mars adjicit unam.
De Veneris, fateor, dubitant vertigine, verùm
Caſſini magis arridet ſententia. Quòd ſi
Mercurium rutilo degentem in lumine Solis
Viſu ſectari perſæpe diuque liceret,
Haud dubiè longo præ cunctis tempore motum
Huncce videretur (fortaſſe videbitur olim)
Perficere; errantûm ſiquidem tenuiſſimus ille eſt,

Digitized by Google

Et faciem parvam cœleſtibus objicit undis.

Noctibus inde dies planum eſt nocteſque diebus
Ordine ſubſtitui certo, alterniſque reverti.
Nam facies convexa globi dum vertitur, omnes
Illius ad Solem diſtincto tempore partes
Poſt alias aliæ obverſæ ſiſtuntur, ituræ
Paulatim in tenebras; & quæ modò tecta latebat,
Se ſe iterum liquido radiorum proluit auro.
Vix umbrâ egreditur, cùm prima crepuſcula ſenſim,
Et cœlum albeſcens, & pallida ſidera cernit,
Humentem Auroram poſthac, roſeoſque colores,
Et ſuperum Phœbi limbum, quem credit oriri,
Et frontem rutilam, vultum dehinc aſpicit omnem;
Clarius unde jubar, matutinoſque tepores
Ebibit. Hinc etiam atque etiam deſcendere pergens,
Ad perpendiculum magis accedentia tela
Luminis occurſu recipit, punctumque diei
Pervenit ad medium, medio quòd in æthere Solem
E regione videt. Converti hoc tempore ſurſum
Incipit, aſcendens jam quot deſcenderat horas.
A perpendiculo tum lucida tela recedunt,
Et magis atque magis Phœbo poſt terga relicto,
Quem falsò putat occidere inferiúſque moveri,
Hujus ab aſpectu removet ſe ſe ipſa gradatim
Aſſurgens; tandemque ſuis involvitur umbris.

Turbine ſic proprio nocteſque dieſque recurſant.
Haud ſecus ac ſumptis exercitus acer in armis,
Quem tuba præmonuit, longo agmine caſtra relinquens
Protinus ingreditur campo luſtrandus aperto.

Procedunt equitum turmæ, peditumque cohortes
Ordinibus certis; ſtudet unuſquiſque videri,
Ac ducis attenti nemo ſe obtutibus aufert.
Ille recognoſcit cunctos, oculiſque recenſet
Stans in equo, viſus redit in tentoria miles.
Sol igitur varios tali ratione Planetas
E centro, variaſque plagas colluſtrat in illis:
Tellurem inter eos, quæ turbine mota diurno,
Temporis abſumit viginti & quatuor horas,
Leucarumque novem gyrando millia volvit.

Cur autem æſtivo tam longi tempore Soles,
Quæve mora hybernas producat pigra tenebras;
Cur non æquales priùs, exæquentur in ipſo
Veris & Autumni reditu; quæ cauſa duobus
Solſtitiis valeat ſolemnem imponere morem,
Ac veluti metam in Tropicis finemque vagandi;
Cur Æſtas & Hyems, Ver Autumnuſque recurrant,
Sedulus exponam: quamvis ea dicere verſu
Res operoſa. Ignoſce priùs non dicta canenti.

Linea quæ partes Tellurem ſcindit in æquas
Inter utrumque Polum, motûs eſt norma diurni,
Quam globus hic ſequitur proprio ſuper axe volutans.
Illius in plano ſi ſe ſe Eclipticus orbis
Volveret (hunc peragrat via ſcilicet annua Terræ)
Tum nox atque dies nullo diſcrimine tempus
Dividerent: ardor fieret ſub Sole perennis;
Æternum propiora polis loca frigus haberet;
Atque ubi nunc poſitu regnat mitiſſima cœli
Temperies, illic florerent Veris amœni

Deliciæ ſemper, tamen æſtu & meſſe carentes.
Ergò, ut ſe meliùs cunctas genitabilis ardor
Spargeret in partes alternâ luce fovendas,
Utque hyberna quies æſtivi damna laboris
Et juſta effœtas repararent otia vires,
Debuit obliquè gradibus propè bis duodenis
In fluido poni Terræ verſatilis axis;
Ut re ipſâ poſitum ſemper, quócunque movetur,
Atque parallelum ſibimet perſtare videmus.

Si gravitatis idem centrum moliſque fuiſſet,
Nullo hæc vitari poterant incommoda pacto.
Huc foret Æquator, quò nunc Eclipticus ipſe
Directus, Zonam ſpectarent ætheris unam,
Ac medium Solem productus uterque ſecarent.
Ergò cuique loco tempeſtas unica ſemper,
Æqualeſque vices & par mora lucis & umbræ.
Illud ne fieret, ſic Tellus debuit eſſe
Partibus omnino variis contexta, liquentes
A ſolidis ut ſepoſitæ, ceu conſpicis, eſſent.
Sic etenim, quia pars præponderat altera molis,
Moles tota ſuo natat inclinata fluento.
Mirandum, ſitus ille unus, cùm exorſa ſequemur,
Quot poterit nobis, quantoſque exſolvere nodos.

Fingamus me teque ſolo Æquatoris in ipſo
Impoſitos; atque occiduis in partibus, unde
Cum duplici Terræ motu veniemus ad ortum.
Nox media: undecimus jamjam imminet ante Calendas
Apriles. Capiti impendens micat ignibus æther;
Sol mihi ſub pedibus velatur corpore Terræ;

Ad dextram polus eſt majorum incognitus ævo,
Alter habet lævam, atque illis finitur horizon.
Metior hæc oculis tacitus, cœlumque profundum
Aſpiciens, cerno quos inter ſidera tractus
Æquator Terræ atque Ecliptica linea ſignant.
Nam quot habet Tellus, tot habet quoque ſegmina Cœlum,
Et magni exiguis reſpondent orbibus orbes.
Tum quærens quonam in puncto concurrat uterque
Circulus (in punctis etenim concurrere binis
Atque ſibi planè oppoſitis utrumque neceſſe eſt)
Invenio punctum hoc in quo verſamur, idipſum
Temporis atque loci verè nodum eſſe duorum,
Ac veluti bivium; cui quod reſpondet in alto
Æthere, ſtare caput ſupra: quapropter habere
Antipodas ſummo directum in vertice Solem:
Nos quoque poſt horas biſſex omneſque colonos
Æquatoris, eò cùm quiſque advenerit ut ſit
Dimidiata dies, habituros eſſe viciſſim.
Omnibus eſt adeò terris nox æqua diei.
Solis enim radius terrenum interſecat axem
Ad perpendiculum, atque polis diſtantibus æquè
Partitur lumen Sol æquâ lance duobus.
Quam ſi fortè plagam alterutro ſub cardine Mundi
Incoleres, tibi Sol parte appareret ab illâ
Junctus horizonti: quin talem ſex quater horis,
Qualis in occaſu vel in ortu eſt, eſſe videres,
Lambentemque ſolum rutilâ circumire coronâ.

Ecce autem, dum Terra die convertitur illo,
In torrente natans, quò fert Eclipticus orbis,
Progreditur quiddam; pars ſexageſima quinta eſt

Supra

Supra tercentum ſpatii quod perficit anno.
Utque mari medio rapiunt vada ſæpe carinam,
Abducuntque viâ, quamvis in vela faventes
Adſpirent Zephyri, neque declinare putetur;
Inſcius erroris nautas in ponte quietos
Permittit ventiſque frui cœloque ſereno,
Et numerat, quæ non explevit millia rector:
Sic nos poſtera lux nodum tranſcendere cernit,
Deſerimuſque viam, quæ planum Solis in ipſum
Nos adducebat confectâ parte diei.
Tunc Solem incipimus pauliſper habere ſiniſtrum.
Non Æquator enim, ſed circulus Æquatori
Proximus ad lævam, per planum Solis ubi lux
Dimidia eſt, tranſit; tum tertius; inde ſequentes.
Cúmque rotæ ſimilis pergat decurrere Tellus
Axe ſuum ſervante ſitum, magis ac magis illo
Abſtrahimur bivio, quo Sol in vertice nobis
Eſſe videbatur. Lævâ decreſcere noctes,
Nam citò percipiunt Solem, tardéque relinquunt:
Augeri dextrâ, nam tardè cernitur illis,
Ac citò præripitur. Lux major & acrior illic,
Arboribus frondes & campis elicit herbas;
Ac tepefacta novis latè ſola floribus ornat.
Parcior hìc & languidior compeſcere ſuccos
Incipit, ac pingens matureſcentia poma,
Pallentes ſenio meditatur ſternere frondes.
Autumnus Capri eſt, vernant loca ſubdita Cancro.

Tres adeò menſes alieno turbine Tellus,
Dum propriâ rapitur vertigine, ceſſit ad ortum:
Jam novies denis unoque diebus & horis

Digitized by Google

Ferme viginti, Tropicorum circulus alter
Æquatore minor, placuit quem dicere Cancri,
Quando ſuî ſimilem cœlo deſignat in alto,
Appulit ad Solem. Tractu quicumque ſub illo eſt,
Ille die mediâ ſupra caput aſpicit aſtrum;
Hâc tranſibit enim per planum Solis in horâ.
Jam de corporibus nulla eſt, de montibus ipſis,
Quæ cadat umbra ſolo: quapropter viſa Syenæ
Integra tunc puteis lux affulgere profundis.
Hoc eſt ſolſtitium, quo Ver fugit, advenit Æſtas.
Ille dies toto radiat longiſſimus anno,
Lævâ parte globi geminas quæ vergit ad Arctos.
Solis enim plano cùm proxima fiat, & omnis
Circulus ad Boream ſic attenuetur ut unum
Deſinat in punctum, radiis immergitur amplis;
Qui latè circùm effuſi vix parvula nocti
Intervalla ſinunt, & longa crepuſcula formant.
Lumine perpetuo quin & Polus ipſe potitur.

INTEREA (cernis) penitus contraria ſentit
Alter ſemiglobus Terræ, qui vergit ad Auſtrum:
A Solis plano longè longéque receſſit:
Utque dies hìc progrediens accrevit & æſtus,
Nox illic friguſque. Polum ſex menſibus umbræ,
Caligoque tenent; cis autem infirma breviſque
Lux oritur, vix nata perit; longiſſima nox eſt
Omnibus, & Tropico, quàm poſſit maxima, Capri.
Ergò ſolſtitium Brumæ eſt regionibus illis.

NOS autem poſiti tractu Æquatoris in ipſo,
Volvimur aſſiduâ Terræ vertigine rapti.

by Google

Poſtera lux venit, & ferimur cum vortice magno.
Quarta viæ noſtro pars eſt exhauſta rotatu.
Solſtitialis apex ille eſt : procedere nobis
Tres alios igitur menſes, punctumque priori
Oppoſitum, ſoles quod rurſum noctibus æquat,
Tangere nunc opus eſt. Semper ſibi conſtat eundo,
Nativæque tenax poſituræ volvitur axis.
Nonne vides teretis quæ ſit natura figuræ,
Tota inclinato dum ſic percurritur axe ?
Solis ut à plano diſceſſerat antè gradatim
Æquator Terræ, ſic ſenſim redditur illi,
Inque dies propiùs, ſerie vertiginis unâ,
Proceſſuque globi. A Tropico jam circulus omnis
Ad Solem remeat, qui ſingula puncta viciſſim
Obtinet, atque die mediâ ſuperimminet illis.
Aucta dies ubicunque fuit, decreſcere jam tum
Incipit, augeri deinceps, ubicunque locorum
Cœperat imminui. Boreæ pars omnis ab æſtu
Uritur; at glacie riget omnis terra ſub auſtro :
Donec eò fuerit repetito turbine vectus
Æquator, punctum ut, trajecto corpore Solis,
Aſpiciat, quod jam ſex menſibus antè tenebat.
Huc vix appulit, en iterum nox æqua diei.
Quoſque diu campos ardens exuſſerat Æſtas,
Mitior Autumnus placidis refrigerat auris;
Excipit & flavas hilaris vindemia meſſes.
Tum quos parte aliâ pluviis nivibuſque geluque
Fœda premebat Hyems, recreant primordia Veris.

HACTENUS ætherio ſuſcepti in flumine curſûs
Dimidium exegi. Nunc inferiora juvabit

Viſere curriculi, Terrâ vectante, rotundi.
Sed quia perpetuò manet immutabilis axis,
Cuncta ex adverſo, quæ ſunt anteacta, redibunt.
Scilicet à Solis rurſum diſcedere plano
Cogitur Æquator noſter, dextrumque relinquit;
Quem ſex continuos menſes à parte ſiniſtrâ
Viderat; hunc totidem à dextrâ jam parte videbit.
Ecce dies nocteſque, ſimul reparabilis anni
Commutantur ubique vices; dum circulus omnis
Æquatore minor, ſolitâ vertigine, notos
Progrediente globo gyros agit; atque gradatim
Sub perpendiculum Solis tranſire coactus,
Directos in ſe radios legit ordine miro,
Quos tunc obliquos recipit pars cetera Terræ.
Sed rurſum ſpatio Terra eſt revoluta trimeſtri.
Advenit huc tandem qui reſpicit ultimus Auſtrum,
Circulus, hunc Tropicum Capri dixere priores:
Naſcitur æſtivum ſubitò regionibus Auſtri
Solſtitium, longuſque dies, & maximus ardor.
Contra Solſtitium terris Borealibus unà
Hybernum eſt, longæ noctes, & frigus acerbum.

Deniqve curriculi cùm Terra reſurgit ab imis
Partibus, Æquator, videas, ut turbine ſolo
Aſcendens, axiſque mero clinamine rectus
In planum redeat ſtantis non mobile Solis;
Confectoque dies anno cum noctibus æquet,
Nota remenſurus cunctis veſtigia ſæclis.

Ista minutatim ſic exponenda putabam:
Sed metuo ne, dum ſtudui prolixior eſſe,

Digitized by Google

Obſcurus fuerim. Quæ dicere fuſiùs ergò
Ipſe laboravi, forſan brevitate nitebunt.
Fac nempe ut Solis plano non exeat unquam
Noſter hic Æquator, ſemperque Eclipticus orbis
Ad perpendiculum Terræ transverberet axem:
Protinus æqua dies nocti; ſua cuique perennis
Tempeſtas addicta loco. Variare cupido eſt?
Axem inclinato; mutari plurima cernes:
Adjicias motum liquidi; tum plura videbis:
In liquido motum vertiginis; omnia fient.
Quis dubitet reliquos eadem præſtare Planetas?

Sæpius in campis humiles cùm flumina ripas
Exſuperant, foſſaſque replent vallemque profundam,
Plurimus hinc atque hinc vortex agitatur aquarum,
Quo fruticum rami, ſegetes, abreptaque ligna,
Necnon & pecudum rapidè torquentur in orbem
Corpora: ſed quamvis illapſi gurgitis inſtar
Non eat, & proprii ſervet divortia motûs,
Vim tamen ex illo capit omnem, ad eumque refertur,
Vel dum circumagens celeri rotat impete prædam.
Sic Tellus, propriæ centrum vertiginis, etſi
Obſequitur fluido totum delata per annum;
Ipſa quoque hanc fluidi, quâ cingitur undique, partem
Mota movet, volvique rotatu cogit eodem:
Unde fit in magno mediocris vortice vortex.
Ergò ſi quam in eâ molem regione natantem
Inveniet diſcretam à ſe, penituſque remotam,
Abripiet ſecum extemplò, trahet atque rotabit
Tardiùs aut citiùs, nempe ut diſtabit ab illâ.
Verùm talis erit diſtantia corporis hujus,

Qualis erit gravitas, hoc eſt, ſubtilis in illud
Materiæ niſus centrum fugientis, eritque
Niſus, utì moles. Namque hæc per mutua necti
Vidimus, atque unâ cœleſtia lege moveri.

Hôc igitur Tellus privato in vortice Lunam
Offendit, leucis propè centum millibus à ſe
Diſtantem. Sanè tum Luna ſequatur oportet
Tellurem dominam, citiúſque agitata feratur.
Nam dum circumagitur, ſpatium percurrere tanto
Majus habet, quantùm Telluris corpore diſtat.
Interdum Soli propior ſit Luna neceſſe eſt;
Scilicet exiguo cùm lumine cornua tingit:
Interdum ſemota magis, cùm tota refulget:
Nunc eat à latere, & lævâ dextrâque viciſſim,
Cùm partim ſplendet, partimque obducitur umbris:
Tum nos creſcentem, decreſcentemve vocamus.

Hæc nos orbe ſuo dum luſtrat, ſemper eandem
Oſtentat faciem, & regiones nomine notas,
Ipſiſque in maculis clarâ loca candida luce.
Pars ea nam certè levior, centrumque coacta
Reſpicere: at Soli converſas ordine partes
Obtendit, propriæ quanquam vertiginis expers;
Nempe uno motu, quo Terræ in vortice rapta
Ducitur in radios, aut ſenſim abducitur illis.
Lentiùs idcirco cernis procedere lumen
Per varios Lunæ tractus faciemque rotundam,
Et ſuccedentes hærere diutius umbras,
Quàm ſi Telluris ritu verſatilis eſſet.
Una dies illi quippe eſt & menſis & annus.

Nam dum viginti ſeptemque octove diebus
Omnia Zodiaci rapido pede ſigna pererrans
Curriculum circa Tellurem abſolvit, in illâ
Per medium menſem ſoles ſine nocte videmus,
Per medium menſem ſolidas ſine lumine noctes.

JAMVERÒ unde caret proprio ſic turbine Luna?
Cauſa liquet. Pars eſt vix quinquageſima Terræ,
Si molem inſpicias; nec tertia, ſi diametrum.
Haud igitur vaſto regionem in vortice magnam
Occupat. Hinc motûs parvo diſcrimine currunt
Fluminis ætherii diverſa volumina, quorum
Vi rapitur; pulſu vix ergò diſpare, non eſt
Ut magis ex illâ, minùs ex hac parte prematur.
Perpaulum titubare poteſt, non ſede moveri
Quam gravitas innata dedit: quapropter oportet
Mancipium Terræ Lunam decurrere cœlo;
Non ſecus ac cymbam velo remiſque carentem,
Quamque gubernacli vis unica dirigit inter
Curvatas alvei ripas, fluctuque ſecundo
Leniter in gyrum ſinuoſus devehit amnis.

TALI circuitu bis in omni menſe ſecatur
Area terreni curſûs: ubi trajicit illam
Luna celer, caput & caudam dixere Draconis.
Hi porro variant nodi, totieſque recedunt
Occaſum versùs, quoties renovantur; euntque
Signorum ſeriem contra moremque Planetæ
Omnis ab occaſu nodos referentis ad ortum.
Hoc fit eò, quoniam dum vorticis ultima noſtri
Luna tenens latè circùm exſpatiatur in orbem,

Annuus interea Tellurem circulus infert
Eoas Mundi ad partes, & ſigna ſecundùm.
Indefeſſa comes rapitur ſic duplice motu.
Eſt ubi Sole procul, gemini tunc fœdere quodam
Concordant motus aliquanto tempore : verùm
Innatat in pigrâ, quia ſummâ, parte fluenti.
Antevolat Tellus, ipſam poſt terga relinquens;
Utpote quæ propior Soli, & magis incita fluctu.
Et cùm ex adverſo prope Solem Luna movetur,
Eſt ubi vis major liquidi, contraria Terræ
Tunc properat; quare nobis ſic ire videntur
Retrorſum nodi; fieri quoque ſemper in illis
Defectus varios Lunæ Soliſque neceſſe eſt.
Nam cùm Luna vagans terreni tranſmeat orbis
Planitiem, ſi tum directo tramite Solem
Dividet à Terrâ, Terram obſcurabit; & ipſa
Protinus amittit lumen, ſi dividet illam
Solis ab aſpectu directo tramite Tellus.
Altera in alterius tunc certò decidet umbram.
Propterea Solem non omni menſe videmus
Deficere, aut Lunam ſpoliari lumine Solis.
Non contingit enim ſemper tria corpora rectè
Opponi, Lunæ cùm tranſitus ille recurrit.

O mirum artificem! Quis tam præclara videndo,
Non ſtupeat genus eſſe hominum qui talia caſu
Facta velint, & Materiæ ſine more vaganti
Accepta hæc referant; cùm non ſine mente, ſine arte,
Tot portentorum reddi mera poſſit imago.
Scilicet Aſtronomos, & qui cœleſtia quondam
Luſtrarunt oculis, & quos nova protulit ætas

Contemplatores, æterno nomine dignos
Cenſuimus, quòd ſint auſi ſignare figuram
Aſtrorum, & ſpatia, & moles varioſque meatus.
Et cauſam ſupremam ipſis quæ tradidit aſtris
Materiem, formam atque ſitum, normamque movendi,
Legitimo, ingrati, laudum fraudamus honore!
Eſt grave mentis opus chartâ deſcribere Cœlum
Ac Terras, duplicique globo diverſa notare
Climata, ſidereumque rotis effingere motum:
Et potuit ſine mente fabri conſiſtere Mundus!
O pudor! O miſeræ vecors inſania gentis!

C. Eisen inv. P. Tardieu Sculp.

Digitized by Google

ARGUMENTUM
LIBRI NONI.

UT præcipuas Naturæ partes in ſupremi Artificis teſtimonium vocatas abſolveret, de iis quæ Terrâ Marique continentur, diſſerere ſibi proponit. Hæc pars indicata tantùm ſupereſt : à v. 1. ad v. 26.

Sequitur totius operis concluſio, ubi præcipua quædam recolligit, Atheorum objecta refellit, eoſque ultimâ quaſi impreſſione profligat.

1°. *Naturam, niſi hoc nomine Deus intelligatur, rerum artificem eſſe non poſſe : Mundum à Mente ſupremâ factum : ex conſtantiâ motuum cœleſtium, ex imbrium fluviorumque fecunditate, ex tempeſtatum certis vicibus, ex ipsâ viſione oſtendit non à caſu ſed à Deo petendam eſſe mirabilem tam multiplicis fabricæ induſtriam :* à v. 26. ad v. 269.

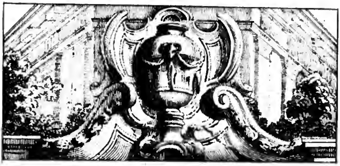
Ut Veri ſic Juſti certam eſſe regulam mente noſtrâ priorem, fuſiùs quàm in primo Libro probat; nec Rationis magiſtram eſſe Voluptatem, ſed Naturam, hoc eſt Dei ipſius mentem, quæ rebus omnibus & ut eſſent & ut moverentur dedit : à v. 269. ad v. 470.

2°. *Proponit ea quæ ab Atheis objici ſolent :* 1°. *Mundum debere eſſe æternum.* 2°. *Multa eſſe in Mundi opere vitia.* 3. *Multa etiam in moribus, quæ Deum aut non*

ſummè bonum, aut non ſummè potentem arguunt : à v. 470. ad v. 551.

Reſpondet 1°. *Mundum per ſe non eſſe, ſed à Deo creatum cùm voluit, ac ſe propter.* 2°. *Mentis humanæ vitia, nam ab his incipit, non ex Deo, ſed ex abuſu libertatis oriri; ſublatâ peccandi libertate, futurum ut nec bene agere homo poſſet; ſuas ſemper ſontibus pœnas eſſe, ſed interdum ſeras.* 3°. *Ea quæ in Mundo mendoſa videntur, haud ſine causâ ita conſtituta eſſe; temeritatis eſſe carpere ſingula, dum univerſa ſe bellè habent. Confutat impiam illam ſententiam* : Primus in orbe Deos fecit timor : à v. 551. ad v. 854.

Probat Religionem non ex arte politicâ natam : non factitiam eſſe ideam Dei; Idololatriam hæreſim quamdam eſſe à Religione naturali divertentem : Atheum ſuis ipſum armis debellat : oſtendit eſſe aliquid infinitum : ex perceptionibus noſtris, ex corporis & mentis affectuum inter ſe communitate probat Deum eſſe, eumque nec Mundi animam, nec ex omnibus mentibus conflatum eſſe. Quintium ad virtutem & ad revelatæ veritatis indagationem excitat : à v. 854. ad finem.

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM,

AD QUINTIUM.

LIBER NONUS.

De Terrâ & Mari.

ICARIUM per iter, Quinti, at feliciùs ambo
Illæſis placidum tranavimus æthera pennis.
Nunc Terras luſtrare juvat Pelaguſque profundum.
Non ſpectemus utì, ſcenâ quid agatur in illâ,
Quidve actum annales referant ab origine rerum:
Veſanas hominum curas varioſque tumultus;
Fortunam Regum & populorum triſtia bella;
Sæpius in medio congreſſas æquore claſſes,
Submerſaſque rates, & tinctos ſanguine fluctus;
Æquataſve ſolo atque exhauſtas civibus urbes;

Digitized by Google

Tranſlata imperia & Dominos ſervire coactos :
Ambitionis, avaritiæ, & per ſæcla furentis
Invidiæ partus. Hæc dum ſine more geruntur,
Percellunt animos: cùm præteriere, nihil ſunt;
Humaniſque docent quantum inſit rebus inane.
Incaſſum Heroës vani monumenta laboris,
Dum pereunt ipſi, ſæpe & mentita relinquunt:
Quæ poſuere, volunt dum vincere ſæcula, delet
Ipſa dies; & vix cum nomine ſaxa ſuperſtant:
Illuduntque ſuis auctoribus ipſa cadendo
Rudera, & exeſo corrupti marmore vultus.
Mens immortalis quid tot mortalia curet!

Nos ea quæ perſtant, & nil mutantur ab ævo,
Scilicet æternum meliùs referentia Numen,
Quærimus hic ....

....

Cetera deſiderantur.

....

Digitized by Google

CONCLUSIO
TOTIUS OPERIS.

Deeſt initium.

Hos jam theſauros Pelagi, & tot ditia gazis
Viſcera terrarum vigili dum lampade luſtras,
Artificem quantum felici hæc omnia cernis
Effudiſſe manu ? credin' miracula tanta
Moliri Naturam ? huic par erit illa labori ?
Sed Natura quid eſt ? Aut illo nomine primam
Rerum cunctarum cauſam, Numenque ſupremum
Singula proſpiciens, intelligis ; & Deus hic eſt :
Aut ſic appellas natam ſervire patique
Materiem, certis parentem legibus, orbam
Mente & conſilio, vi brutâ atque impete pulſam.
Dic igitur num tanta queat prudentia cæco
Principio affingi, nullum cui cernere finem,
Nullas noſſe vias datur, aut intendere quidquam ?

Ipse quidem priùs edocui corpuſcula quæque,
Quantùmvis brevia, imminui in breviora poteſſe ;
Scindi deinde alias in partes, atque ita ſemper,
Ut frangi fragmenta queant : quia quodlibet horum
Corpus compoſitum eſt, minimoque minora tenentur.
Nec tibi tam ſubtilis erit pulviſculus, imò

Vel ſi auram ætheriam, aut aliquid ſubtilius aurâ
Proponas, cui non partes infráque ſupráque,
Et ſpatium diſtinctum inter dextram atque ſiniſtram,
Et facies varias, atque impenetrabile robur
Extemplo tribuas. Alioqui corpora nulla
Confierent; nullæ poſſent coaleſcere moles;
Totaque Materies puncto conſtaret in uno.
At licet innumeras in partes ſectilis, adſit
Ni manus artificis, non illa ſecabitur unquam.

Nec me animi fallit, vaſtâ in compagine rerum
Quid per multiplices valeant corpuſcula formas:
Seu quàm ſculptilibus ſint apta & idonea ſignis
Ferramenta, rudes ut craſſo è marmore gibbos
Excutiant; molleſque ſinus, projectaque blandè
Lintea, levorem carnis, ſpirantiaque ora,
Mentitoſque animi motus in imagine ſingant:
Sed, ni incocta focis priùs inſtrumenta fuiſſent:
Ni gelido priùs extincta & durata liquore,
Ni variis, prout uſus erat, donata figuris
Cepiſſent rigidæ perfrictu cotis acumen,
Hæc neque docta manus duxiſſet marmora circum,
Saxum ſtabat iners, hebes, indigeſtaque cautes.
Sic & materies omnis, niſi regula quædam
Mente ſedens operi invigilet præſitque labori,
Et ſubigat partes agitans atque ordinet acri
Judicio, turpis ſine formâ aut more jacebit.
Eia, quam pedibus calcas, age, collige concham,
(Nam tibi divitias ultro ſubſternit eunti
Terra, pavimento mage ſplendida teſſellato)
Collige: quàm facili ſinuoſa palatia torno

Ducta

Digitized by Google

Ducta nitent! Quantis ſpirarum flexibus orbes
In ſe ſe redeunt? Ut Dædaleo labyrintho
Hìc tumet, hìc impreſſa leves trahit area ſulcos,
Diſcolor ipſa ſibi, generi ſed concolor eidem,
Et paribus virgis, paribuſque interlita guttis!
Hæc tibi Praxitelem conſtans induſtria vincit.
Arte laboratos intus nunc cerne Penates:
Quàm terſâ lucent veſtita cubilia cruſtâ!
Quàm vario rádiant tinctu! micat ignis & aurum;
Purpureaſque inter maculas diſtinguitur Iris:
Hæc tibi pingendi ſolertia vincit Apellem.
Aſpicis in tenui quantus labor; ut neque fingi
Fortuitò poſſint vilis miracula teſtæ.
Sed qui nec potis eſt concham procudere caſus,
Num poterit vaſti molem procudere Mundi?

Præter enim quàm quod nec ſunt corpuſcula per ſe
Materiæ; per ſe nec ſunt affecta figuris;
Nec per ſe avelli, per ſe nec idonea jungi,
Aut infinitum durare illæſa per ævum;
Ac per ſe nullius habent primordia motûs,
Nec vacuam ſpatii regionem & inania regna:
Quæ ſibi Fortunæ vates fundamina jecit
Effugere ut poſſet prudentem & fallere cauſam;
Auctorem ex ipſo aſpectu Natura fatetur.
Quandoquidem quæ ſunt, vel ſic fuit eſſe neceſſum,
Præter id omne quod eſt alia ut res eſſe nequiret,
Vel fieri poterant aliter. Si dixeris illud;
Ergò in Materiâ ſpecies fuit unica motûs,
Unus item gradus, & partem proclivis in unam.
Verùm his Materiæ ratio & natura repugnat,

Digitized by Google

Quæ quocunque gradu partem eſt proclivis in omnem,
Nec magis hoc ritu per ſe quàm mobilis illo;
Atque infinitè potuit circumacta cieri.

Ergò aliter poterat, quàm ſic: nec tu ipſe negabis.
Mulorum ſiquidem pardorumque edita monſtra
Qui videt, has etiam ſpecies potuiſſe creari
Primitus, ac proprio deduci ſemine cernit,
Quæ tamen haud ita ſunt factæ. Sic currere plures
Quàm ſeptem, atque alio motu potuere Planetæ,
Et gemini Soles, atque altera Luna rotari;
Vel nullæ ſplendere faces; vel denique nullum
In terris animal, quanquam eſſent ſplendida cœlo
Sidera, ſic factum ut lumen ſecerneret umbris.
Hæc igitur quare facies apparuit Orbis,
Tantos ornatus referens tantumque decorem;
Non chaos, atque rudis ſine more, ſine ordine moles?
Aut casûs aut Mentis opus: neque tertia cauſa eſt.
At caſum eſſe nihil, noſtris patet argumentis.
Quid ſupereſt? Niſi ut hæc Menti miracula reddas,
Et quæ magna cluent, & quæ perparva videntur;
Corporis ut fabricam noſtri, ſic non minùs albi
Papilionis aquas propter degentis & amnes;
Quem natum videt una dies, videt una peremtum.

Luna nitet; nitidoque tamen ſub lumine celat
Naturam; ſimul ignota & manifeſta videri.
Sit-ne globus Terræ ſimilis neſcimus, an olli
Planities pateat camporum, hiſcatve profundo
Interrupta mari, vel montibus horreat aſpris;
An montes habeant ſylvas & luſtra ferarum

Digitized by Google

Hoſpita; ſint populi, ſint plenæ civibus urbes:
At famulam Terræ ſcimus, Terrâque minorem
Indeflexa ſequi circùm veſtigia ſemper,
Atque notho molem illius luſtrare rotundam
Lumine, dum mittit radios à Sole gradatim
Ac duplici motu acceptos, tum Solis egenas,
Obſcuraſque ſuî partes offerre viciſſim,
Et ſublucentem premere inter cornua diſcum.
Ordine tam certo fiunt hæc omnia, Quinti,
Prænoſci facilè ut poſſint, ſcriptiſque notari;
Inque diem, inque horam rata ſit præſentia Lunæ,
Seceſſuſque; rati quoque ſint occaſus & ortus,
Fulgoriſque gradus, necnon remeabilis umbræ.

Hæc omnes referunt oculis ſpectacula menſes.
Illorum at quæ ſit ratio & ſolertia, omittis
Scrutari; quoniam doctrinæ vicit amatæ
Illecebra, ex animo meditandi talia curam
Quæ tulit, & caſu regimen concredidit uni.
Si globus ille tamen noſtro ſervire paratus,
Aut minor, aut major quàm nunc eſt fortè fuiſſet;
Si magis elatus coelo, terriſve propinquus;
Quod juvat, officeret: fidus nec jam ille Satelles,
Hoſtis at uſquè ſequax iret, vel inutile pondus.
Nam propior majorve: nimis contunderet auras;
Oceani vaſtum graviori pondere corpus
Opprimeret; fluidiſque means incumberet undis.
Illæ Telluris ripas, campoſque per omnes
Altiùs effuſæ ruerent, omni aggere rupto
Aërias cautes & promontoria latè
Obtegerent; immenſa palus abeunte maneret

Digitized by Google

Proluvie, rurſum mox eſſent omnia pontus:
Præſertim furvæ cùm cetera concolor umbræ
Luna recens limbum naſcenti lumine ſignat;
Aut ubi jam totâ radiorum aſpergine fulgens,
Plenior oſtentat maculoſos æthere vultus:
Tunc etenim pelago & Terris oneroſior inſtat.
Sæpius interea Solem occultaret amicum,
Noſtroque ingentes tenebras offunderet Orbi.
Altior aut minor, exiguam nimis undique lucem
Spargeret; æquoreos vix lamberet ardua fluctus;
Aut nihil aut leviter preſſus, qui ſubditur aër
Staret iners; nulloque maris tunc ebria motu
Plurima quæ paſſim terebrant ſpiracula Terram,
Haud unquam injectos poſſent haurire liquores;
Unde ſcaturigo fluviorum, & fontibus almis
Perpetuus vigor, ac dulci vis indita lymphæ;
Quam per arenoſos purgatam ritè canales,
Ac ſale decuſſo, reddit procul æquore Tellus.

Namque ego non credam fluvios ex imbribus omnes
Enaſci: quanquam multis ea forſan origo
Fontibus eſſe poteſt, quos fervida diſſipat æſtas,
Cùm ſemel exuſſit campos penetrabilis ardor,
Et pluvialis aquæ venas exhauſit inanes.
At rivi multùm eſt ratio diverſa perennis,
Quem non æſtivi ſoles, non torrida Cœli
Zona, nec urentes poſſunt abſumere venti:
Plurima cùm medio ſe præbeat inſula ponto,
Quâ micat in flammas ferventior orbita Solis,
Nullus ubi cadit, aut certè parciſſimus imber,
Et tamen irrigui fontes per amœna vireta

Perpetuos volvunt Neptuni ad littora fluctus.

Qualis enim noſtro vagus errat corpore ſanguis,
Et fluit & remeat per cæca foramina certo
Cordis ab impulſu; talis Terram irrigat humor,
Quem Lunâ cogente jacit prædives aquarum
Oceanus, quoties rapidis exæſtuat undis,
Terrarumque tubos intrat violentus apertos,
Ac reducem venis rurſum regerentibus haurit
Mox in ſe contractus, & omni ex parte reſorbet.
Hoc ſine jam paucos exſanguis & arida Tellus
Emittat gremio fontes, nec prata rigentur,
Mobilibus nec lota micent pomaria rivis;
Larga nec impoſitas deportent flumina merces;
Nec diducta cavis hinc inde meatibus agros
Fecundent; languens ſitiat pecus, atque hominum gens
Deciduos tantùm ſperet de nubibus imbres.

Nec ſua deeſt ratio pluviis, quas Matris in almæ
Præcipitat gremium Pater Æther. Unde per Orbem
Tot populi, pecudumque greges, armenta, volantes
Paſcentur, nî gramen humo ſegeteſque vigebunt?
Et ſegetes quî fundet humus vel gramina campis,
Si non ebiberit latices quos nubila portant?
Hæc evecta mari Sol igneus æthere toto
Attenuat; ſummæ regionis congregat algor,
Inque nivem denſata premit; ſtant pendula cœlo,
Donec ab aëriis torrentibus acta ferantur,
Et Phœbi radiis, aut Terræ ardore reflexo
In pluviam reſoluta cadant: quam fervida potat
Terra parens frugum, atque ſinu madefacta recondit;

Plantarumque cavis tradit radicibus, auctam
Antè ſuis opibus, falſo & medicamine tinctam.
Ergò viventum ſtatus ac natura popoſcit
Conſenſum hunc rerum. Sol, aër, nubila, venti
Vectores pluviarum, ac Tellus, Luna, profundum
Concordant, ut ſint genitabilis organa vitæ,
Teſtenturque Dei vigilem per ſingula Mentem.

Nunc operæ eſt certis attendere motibus annum
Uſquè renaſcentem; quo ſe globus ordine noſter
Luminis ad fontem vertat, noctesque dieſque
Afferat ipſe ſibi; ut brumæ poſt tædia mutet
Veris delicias, æſtivos deinde calores,
Ac demum Autumni poma expectata feracis.
Quis credat Mundi magnum & verſatile templum
Perpetuò volvi, aut abreptum turbine Solem,
Et circumtremere auricomis pictum æthera ſignis,
Ut Terram in medio ſtantem famula aſtra coronent,
Atque Satellitibus Cœlum ambiat omne coruſcis.
Non tanti ſumus; & ſi quo præſtamus honore
Gens hominum, eſt totus Mentis, non corporis: illa
Debetur cœlo, finitæ neſcia vitæ;
Huic autem ſatis eſt perituro, ut munera Solis
Participet, dum uſura brevis conceditur ævi.

Quanta fuit veſtri ſuper his prudentia caſûs?
Quàm bene diſpoſuit res cunctas, æmulus alti
Judicii? Melior caſu Mens nulla fuiſſet.
Colluſtrandus erat communi lampade Mundus:
Ergò materiæ perquàm ſubtilis acervum
Conglobat ingentem, rapidè movet, inde per omnes

Ætheris inſinuat globulos; concuſſa repentè
Lucida materies animantûm offendit ocellos
Fortè laboratos, at ſic feliciter, ut ſint
Vibratæ lucis, ſimulacrorumque capaces.
Cryſtallum hìc reperit, quod lucem ad rete paratum
Tranſvehit appoſitè; tum nervi mobile filum
Reticuli inſertum fundo, pars ultima cujus
Pertinet ad cerebrum; cerebro mens indita quædam
Fortè reperta capit motum, ſentitque quod extrà
Perculit, ac lucem, quam neſciit antè, micantem
Protinus agnoſcit. Quæ tot numeravimus, horum
Si quid defuerit, lux nulla aut irrita fulget.
O caſum prudentem! O ſanæ Mentis! Et omni
Dignandum cultu! ſapiens qui primus, opinor,
Te fecit, Fortuna, Deam, cœloque locavit;
Cauſarum cauſa omnipotens, & ſumma creatrix.

ILLUD in his rebus non eſt, ut omittere poſſim.
Eſt aliquid Veri, quod mens dum noſtra tuetur,
Arripit extemplo, atque intus lætatur adepta.
Mentem igitur Verumque inter cognatio quædam eſt
Inſita; corporeis veluti cognata videtur
Lux oculis. Hæc ſi facta eſt concordia caſu,
Et caſu fit, uti Mens Verum apprendere poſſit.
Atque adeò ut lucem atque oculos Fortuna creavit,
Sic Mens è punctis temere occurrentibus orta eſt.
Nec melior Veri quàm Mentis cauſa putatur.
Quod verum eſt, caſu verum. Caſu accidit ergò,
Quatuor ut binis eſſent æquata duobus.
Fortunâ factum eſt, ut Totum grandius eſſet
Parte ſuî; curvâ brevior, quæ linea recta eſt;

Reſque eadem eſſe ſimul, ſimul & non eſſe nequiret,
Hæc aliter fieri poterant te judice? Veri
Non eſt lex æterna ſacri? Quæ vera reapſe
Perſpicuè, liquidò nunc ſunt, ea falſa fuiſſent,
Si nexus alios habuiſſent corpora prima,
E quibus aut mentes, aut mentibus obvia conſtant?
Quis non excipiat maleſanum dogma cachinnis?
Quod verum eſt, hoc ante Atomos & corpora quæque,
Hoc ſine corporibus verum eſt Atomiſque ſine ullis:
Cumque oculis hominum quæ convenientia luci eſt,
Hæc fuit ante oculos & lucem, cognita Menti.

Non igitur Veri caſus pater; at neque Juſti.
Juſtum nempe quid eſt, niſi Verum in moribus? Abſit
Indubia & conſtans cernendi regula Juſti,
En procul à nobis cernendi regula Veri.
Illam homo ſi finxit novus auctor, & hanc quoque finxit;
Si neutram, Natura parens utramque creavit.
Quæ facilè ut capias præfari pauca licebit,
Ac noſtræ interiùs penetralia mentis adire.

Nimirum eſt Ratio nobis innata, perinde
Ut ſunt innati ſenſus. Non fecimus ipſi
Aures atque oculos quibus utimur; ut neque rerum
Objectas ſpecies: quas inter & organa ſensûs
Harmoniam poſuit talem Natura creatrix,
Ut, cùm obverſantur, ſenſus ſimul hauriat illas.
Non magis artifices propriæ Rationis haberi
Poſſumus, aut Veri; quod cum Ratione ligatur
Harmoniâ tali, nequeat ſe ut pandere Verum,
Quin Ratio confeſtim apprendat & imbibat illud.

Unde quod ipſa videt, ſic, ut videt, eſſe neceſſe eſt:
Et quod ei certum eſt, certum priùs hoc erat in ſe,
Quàm foret humano Rationis lumine notum.
Quod ſi non eſſet, fruſtra loqueremur; & omnis
Mens hominum, ſermo, ſenſus, res eſſet inanis.
Nam cùm decipior, non me Ratio intima fallit;
Verùm inconſultâ quoniam Ratione ferebam
Judicium præceps, tunc me malus abſtulit error.

Hoc tota ingenito regitur Mens lumine, proinde
Non intellectus tantùm, ſed & ipſa voluntas,
Cui ſua lex inſculpta manet, ſua norma volendi.
Namque ſatis non eſt, res, ut ſunt, Mente tueri;
Præcipuè factis homines ſumus. Omnis ab uno
Lumine vivendi petitur modus, atque ſciendi.
Quod Mentem in Juſto poſſet ſi fallere noſtram,
Falleret in Vero. Sed nuſquam Regula fallit.
Aſpicis in fabricâ dum grandis & ardua moles
Tollitur, ad lapides ut ferrea norma ſecandos
Accedat, donec latera omni parte quadrentur:
Ut junctìm libella pares conſidere cogat:
Et perpendiculo ſurgat directus in auras
Angulus. Interea facies circumſpicit omnes
Dux operis; prudenſque cavet ne quid minùs aptè
Promineat, fugiatve, aut exeat ordine plano.
Ante laborem, ante artificem ſtat certa laboris
Regula: Sic & Mente prior ſtat regula Mentis:
Quæ nunquam erraret, ſi credendum huic nihil eſſet;
Nec malè quidquam ageret, bene ſi nihil eſſet agendum;
Aut exemplari firmo innatoque careret.

CERTUM igitur Rationis & immutabile cùm ſit
Exemplar, ſeu judiciis præeſt illa ferendis,
Seu regit affectus animorum & facta gubernat,
Sunt liquidò per ſe fieri debentia quædam
Omni hominum Ratione priùs, quæ Juſta vocamus;
Ut ſunt per ſe ſe quædam debentia credi
Omni hominum Ratione priùs, quæ Vera vocantur.
Legibus à noſtris, vel neutra, vel utraque pendent:
Hinc ſi quid verum eſt, aliquid juſtum ſit oportet.

NIMIRUM ſi quis tibi quatuor eſſe negaret
Bis duo, cerritum ſanè meritóque vocares.
Quapropter? Quoniam Ratio verum eſſe patenſque
Declarat, quod ridiculus ſtoliduſque negaſſet.
Eſt igitur lux in nobis quæ talia monſtrat.
Jam ſi idem Herculeas meditatus adire columnas
Iret in Ægyptum, ſitiens aut retibus undam
Colligeret, ſtultum ſanè meritóque putares.
Quapropter? Quoniam legi Rationis apertè
Pugnaret, quâ præcipitur per idonea finem
Optatum potiùs, quàm per contraria quæri.
Eſt igitur lex in nobis quæ talia dictat.

FORSAN in utilibus quiddam lex iſta ſuſurrat,
Inquis; at in rebus prorſum obmuteſcit honeſtis.
Ergò fateris in utilibus: non accidit ergò
Fortunâ, legem hanc ut haberet quiſque, ſed ipſam
Primitus è ſacris Naturæ fontibus hauſit.
Juſtitiæ porro virtutem non ſua tantùm
Utilitas, divina magis commendat origo.
Conſtituit multas hominum ſapientia leges;

Id fateor : ſedenim inventrix Sapientia legum
Lex primæva fuit, quæ non inventa, ſed ipſo
Munere Naturæ ſic mentibus inſita cunctis,
Ac tanto conſenſu, ut queis præſtantior eſſet,
Hi juſtas ferrent leges, aliique libenter
Acciperent. Noſtro ſpirans hæc pectore damnat
Quidquid perverſum eſt, & honeſti inſculpſit amorem.

Est oblata viro merces, qui primus in hoſtem
Irruerit; tu primus ades, vallumque refringis,
Mercedem petis; alter habet, qui fugit & arma
Perdidit. In vinclis frater gemit; ære gementem
Ipſe tuo redimis; liber te vendere tentat :
Conquereris meritò : Sed cùm in te facta queraris,
Nonne hæc in reliquos nunquam facienda fateris ?
Caupo viatorem perblandè invitat in ædes ;
Exceptum dum ſomnus habet, crudo enſe trucidat :
Hic fureret dum dira fames, ut bobus & agnis
Parceret, occidit matrem, natoſque voravit :
Pro ! Quæ flagitia ! Exclamas, quæ monſtra ! Sed unde
Monſtra vocas ? Si non Ratio, quæ reprobat, ulla eſt,
Immeritò reprobas; ſi qua eſt, lex inſidet ergò
Talia quæ damnat; quænam eſt ? Eadem illa profectò,
Quæ monet ac prohibet ne bis duo quinque putentur.

Respondes forſan, tibi juſtum hoc omne videri
Primitus, atque ipſâ Rationis luce probatum,
Quod magis arridet : quia te nativa voluptas
Huc impellit, & hortatur nil cetera cures.
Sed mala doctrinâ quot deriventur ab illâ,
Utile quæ grato, & grato confundit honeſtum,

Uſquè novis augens animorum incendia flammis,
Jam ſatis oſtendi. Quòd ſi hæc Rationis ab ipſo
Lumine monſtrantur, Ratio ſit cauſa malorum
Omnigenûm, toto quæ parturit Orbe Voluptas.
Illam autem ſcelerum, aut errorum dicere matrem
Æquè deſipere eſt, ac ſi quis diceret eſſe
In cauſâ fabricæ canonem, cur fabrica peccet.

Natura eſt adeò Veri Juſtique magiſtra:
Hoc à principio, Quinti, hoc à fonte petivit,
Quas humana dehinc poſuit ſapientia leges,
Naturam & legem Rationis ubique ſecuta.
Nec vetat à recto lex ſicubi prava receſſit:
Ut ſunt humanis homines qui carnibus eſcam
Non dubitant coxiſſe ſibi, interdumque paternis;
Quales Braſilii nuper, Læſtrygones olim:
Nam ſtulti quamvis à Vero ſemper aberrent,
Non exinde probes Verum nihil eſſe reapſe.
Ut Veri, in cunctis inerant ſic ſemina Juſti:
Conſopita quidem, graſſante libidinis æſtu
Per populos, tandem prudentibus excita juſſis.
Sed quæ cauſa dedit Rationem, habuiſſe neceſſe eſt;
Et quæ Juſtitiam inſpirat, juſta ipſa profectò eſt.
Nam quocunque caret, certè hoc dare nulla poteſt res.
Lex igitur primæva, Dei Mens atque voluntas:
Et legem hanc ſentire, Deum eſt audire loquentem.
Nec Verum, aut Juſtum ſterilis Fortuna creavit.

Si caſum abjicias, & ineluctabile fatum
Subſtituas, in Materiâ nihil eſſe neceſſum
Vidimus; atque aliâ quàm quâ nunc ſede refulget;

Digitized by Google

Almæ fecundam lucis potuiſſe creari
Congeriem , vel multiplici glomeramine cogi.
Sidera ſunt præter Solem & viſuntur Olympo
Innumerabilia. Hæc propriis , à vortice noſtro
Secretis , latè cumque indigenâ comitatu
Vorticibus regnant , & ibi diverſa rotantur
Privatim ; at motus quos illic incita ſervant ,
Vel nulli prorſus , nullo impellente , fuiſſent ;
Aut alii quàm ſunt , alios ſi cauſa dediſſet ;
Vel ſi ſponte ſuâ , motus foret unus eorum.
Et tu , nos rapido , Tellus , quæ turbine verſas ,
Cur placidâ non ſede ſedes , Ptolemæus ut olim
Juſſerat ? Hoc quianam potiùs quàm volveris illo
Exagitata modo , circumlabentia diſcors
Sidera vel ſuperans curſu , vel tarda relinquens ?
Sic neque vulgares motûs per corpora leges
Demonſtrant , cur Sol hâc Cœli parte , vel Orbis
Conſiſtat quam ſemper habet , cur primitus ire
In latus hoc, illi lateri quàm obvertere frontem
Maluerit. Volvi Cœlum ſi credis ab Euris
Ad Zephyros , quidni à Zephyris decurrat ad Euros ?
Par utrique modo eſt : neutro Cœlum ire repugnat.

QUÆ ratio pariter, quam ſolâ ducere poſſis
Ex vi Materiæ , tam firmo cardine Mundum
Transfixit , tantoque veru Cœlum , Aëra , Terram
Perterebrata tenet , rerum ſit ut unicus axis ;
Dum reliqui proprios axes habuere Planetæ ,
Sol etiam ipſe ſuum, quem circum tota rotando
Verſari moles maculis oſtenditur ipſis ?
Nil igitur ſine Mente putes in ſidere factum :

Digitized by Google

Nil à principio motum ſine Mente. Quot errant
In Cœlo ſtellæ, ac projectum lumen opacis
Corporibus prorſum æquato moderamine ſumunt;
Quotque faces liquido nox clara accendit Olympo;
Quot ſunt in patriâ viventûm ſemina terrâ;
Et quot humus gremio ſuccos habet, atque fodinas;
Vel ſilices ipſæ, quarum de corpore duro
Eruitur ſplendens, ac Soli congener ignis;
Tot Numen cecinere tubæ: cecinere, canentque;
Quanquam Epicureas obturat perfidus aures,
Imperitare ſibi nec vult homo, quem timet. Ergò
Quid juvat ulteriùs commenta referre Lucreti?

At nunc difficiles conemur ſolvere nodos.
Ex nihilo nil fit: lex inviolabilis eſto:
Nil ruit in nihilum, clamat ſchola tota Epicuri.
Ergò ſi quæ ſunt, æterna fuere; nec unquam
Ceſſatura manent. Intermoriuntur ubique
Corpora, Materies autem quæ corpora fundat,
Semper erit, fuit, eſt: finemque ignorat & ortum.
Si Deus eſt, ſi Materies exordia ſumſit,
Unde illam Deus? Et quando? ſi fecit ab ævo,
Eſſe ea non cœpit; ſi longo tempore poſtquam
Ipſe erat, ecquo conſilio mutata voluntas
Numinis æterni? Nam ſi non eſſe decebat
Materiem ac Mundum; cur tot, cur tanta creavit?
Si fieri decuit; quidni priùs? An ſibi famam
Et cultum voluit? Quis credat honoris aventem
Naturam, ſibi quæ ſatis eſt, nihil indiga noſtri,
Sorte beata ſuâ? Quid erat, mortalibus ægris,
Quòd manifeſtari dubiè, cæcâque videri

Digitized by Google

Suſpicione, coli variâ ſub imagine rerum
Omnigenûmque Deûm monſtris, aliquando negari
Funditus, interdum neſciri, paſcere litem
De ſe perpetuam, violandas ponere leges,
Ac genus humanum vitiis permittere vellet
Omnibus, inque ſuâ pateretur imagine ludi.

PRÆTEREA quamvis vaſtum disjecta per Orbem,
Quæ redolent mentem artificis, ſunt corpora quædam;
Non tamen infinitam adeò, ſumméque potentem,
Aut ſummè cautam. Siquidem vel plurima nævis
Turpia ſunt paſſim & mendoſè condita; vel ſi
Partibus ac numeris dicas completa, videmus
Augeri potuiſſe: manum Spectator avaram
Arguit, inque bono melius deſiderat ipſo.
Ut ſunt arborei fructus campique feraces,
Sic etiam horrendæ cautes & inhoſpita ſaxa,
Sic Libyæ, fluctuſque leves undantis arenæ.
Quid juvat aſſiduum Solem vigilare ſub Arcto
Menſibus æſtivis, portaſque occludere nocti;
Quandoquidem concreta gelu per cetera torpet
Tempora, nec civem patitur nive conſita tellus?
Verberibus quot ſunt radiorum aut victa repenti
Frigore; quot rabie venti, aut rubigine cæcâ,
Aut fluviis magno latè erumpentibus alveo,
Intempeſtivis aut imbribus, atque procellâ
Grandinis intereunt ſata læta, hominumque labores?
Quot necat atra lues populos? Quot partubus ipſis
Denatæ matres? Vitæ quot ubique parantur
Inſidiæ? Rem quamque ſuus circumvenit hoſtis,
Ut nec ſecurâ, miſeri, brevitate fruamur.

SI Deus eſt bonus, omnipotens, ſi cuncta gubernat;
Cur mala, quæ totum fœdè graſſantur in orbem
Non averruncat? Si quæ medicamina morbis
Inſtituit; quibus hæc plerumque incognita ſervat?
Si fruges homini; num toxica tetra novercis?
Si Terram, ut colerent mortales; cur mare Terras
Exſuperat? Cur nulla pati vult littora, frenum
Sæpius indignans; cur audet diluviare,
Et totas haurire refuſis fluctibus urbes?
Cur adaperta tremit, cæco vexamine Mundi
Non nunquam, & piceos niveis è montibus ignes
Ejaculatur hians tellus, ac murmure magno
Suſdeque ipſa ruit, vaſtâque voragine ſorbet
Incautum genus, & lacubus ſola mergit obortis?
Cur pelago pluit, interea ſitientibus arvis?
Quoſque peruſta libens bibat Africa, Caucaſus imbres
Accipit, emturus Libyci partem ipſe caloris?
Cur vorat ignis opes, hominum ſi natus in uſus?
Cur feriuntque pios, & omittunt cæca nocentes
Fulmina? Nequitiæ patiens cur optima noſtræ
Mens peccare ſinit? Si tantus criminis horror;
Impediat: vel cùm toleret, non ardeat irâ.
Si prohibere poteſt, nec vult; virtutis amore
Non capitur: ſi fortè velit, nec poſſit; inermis
Eſt illi virtus, nec jam infinita poteſtas.
Denique ſi Mentes nullo delebilis ævo
Vita manet, merceſque bonis æterna paratur,
Unde voluptatis tantæ promulſide nullâ
Illexit miſeros; imò cuppedine rerum
Implevit, quas ſpernere fas, & amare nefas ſit?
Quin nos inſontes, immortaleſque creavit:

Digitized by Google

Et quantum inſtabilis vitæ leviumque bonorum,
Naſcendo tantum ipſe ſuî ingeneravit amorem?

Venimus ad Syrtes. Alto cum gurgite primùm,
Et cum turbinibus ventorum, atque æquoris æſtu
Lucta fuit: nunc ad ſcopulos allidere, portûs
Ipſo in conſpectu, Proretæ dedecus eſſet.
Ergò jam totis opus eſt incumbere remis,
Et ſuprema viæ ſuperare pericula noſtræ.
Qui nihil è nihilo fieri pleno ore tonabat,
Credidit è nihilo ſic omnia facta putari,
Ut nihilum quaſi materies foret unica rerum:
Ceu ſcamnum è trunco facimus, ſtatuamve rotamve?
Aut quaſi ſeminium, ut minimo de germine pinus
Alta venit? cenſes ſi talia, docte Lucreti,
Jure putas nihil è nihilo potuiſſe creari:
Namque his in rebus nil fit; mutatur earum,
Quæ jam prorſus erant, ratio, poſitura, locuſque.
Sed non eſt ea lis inter nos. Quærimus utrùm
Per ſe ſint quæ ſunt; atque illa ſit eſſe neceſſum.
Nam ſi ſunt per ſe, non ſunt aliquando creata:
Si per ſe non ſunt, cœpiſſe aliquando fatendum eſt.
Quærimus hoc unum, hoc igitur ſiſtamus in uno.

At lis tranſacta eſt. Atomos non eſſe, ſed ipſam
Materiem è multis concreſcere partibus, antehac
Oſtendi: nullis nativo jure figuris
Inſtructam, nullo natam ſe impellere motu
Delectuque loci. Quin Mentes eſſe probavi
Quiddam incorporeum; ſolâque à Mente petendam

Vim motûs, quæ Materiæ ſubrepat inerti.
Supremam hinc docui Mentem conſiſtere per ſe,
Quæ moveat cuncta omnipotens, quæ cuncta creârit,
Atque etiam ex nihilo. Sic emerſiſſe fatemur
E tenebris lucem (quamvis primordia lucis
Haud tenebræ fuerint) cùm lux ſplendeſcere cœpit,
Lux ubi non fuerat. Sibi nam dare nulla poteſt res
Surgat ut è nihilo, vel ſi infinita putetur:
Si finita, nequit per ſe conſiſtere; quando
Nil perfectius eſt, nil excellentius, imò
Nil tam infinitum, quàm taliter eſſe, nec ulli
Principium debere ſuî. Cur cetera deſunt
Illi quod per ſe eſt? ſi non ab origine limes,
Unde erit? Eſte procul miſera argumenta Lucretî,
Argumentorum larvæ. Quid in arma reſurgit,
Et lacero noſtros umbone repercutit ictus
Nequicquam? Qui Materiæ primordia vana
Seminat in nihilo, è nihilo qui corpora fingit,
In nihilum nexus omnes formaſque refundit,
Et non erubuit, quòd cogitet aut velit alta
Mens hominum, ex nihilo factum id natumque fateri;
Jam toties fautor nihili, nunc omnia naſci
Ex nihilo potuiſſe negat: mavultque minutas
Particulas, quarum virtus eſt nulla, vel ipſo
Judice, nec natura ullo conamine poſſit
Deſcribi, quin principiis extrema repugnent,
Eſſe tamen per ſe, & toto genuiſſe quod Orbe eſt;
Quàm per ſe Numen ſummum eſſe, & cuncta creâſſe.

Sit rata res igitur ſemel, ac firmata perenni
Judicio inter nos, Quinti, cauſam eſſe potentem

Digitized by Google

Materiæ : facili jam cetera luce patebunt.
Non enim ab æterno, ſed Mundum ea cauſa creavit,
Cùm voluit. Nec propterea mutata voluntas,
Aſt eadem ſemper fuit, hoc ut tempore Mundus
Confieret. Quo conſilio, neſcimus: honorem
Certè haud affectans; ſatis eſt ſi condidit Orbem
Se propter, non externâ ratione coactus,
Seu causâ quâdam præeunte operumque magiſtrâ;
Qualia agunt homines alieno lumine ducti.
Nam Deus ipſa quidem Ratio eſt, nec legibus ullis
Vinciri potuit, leges qui condidit omnes.
At quæ mens illi fuerit, dum cuncta crearet,
Quaſque ſit ille vias, quo fine modoque ſecutus,
In multis facta ipſa docent, oculiſque loquuntur,
Facta Epicureis meliùs facunda ſuſurris.

Verùm hæc fortè tibi quondam detecta patebunt,
Quando revelati vegetus ſacra dogmata Veri
Hauſeris, atque novo mirabere lumine victus,
Quanta Dei in noſtram fuerit clementia gentem.
Namque parum eſt, Quinti, tot per miracula rerum
Numine ab æterno cuncta eviciſſe creari:
Aggrediar poſthac (& me labor iſte juvabit)
Dictatos afflante Deo producere libros;
Legitimi normam cultûs monſtrare; diuque
Promiſſi Mundo myſteria pandere Chriſti:
Quo duce ad æternam via ſternitur unica vitam;
Quo ſine nil ipſum proſit cognoſcere Numen.
Hîc ſat erit ſolam Naturæ attendere vocem.
Clamat enim auctorem Natura, opus undique ſummum
Arguit artificem; Mens abdita corpore cernit

Nunc opus, artificem mox corpore libera cernet.
Interea mirum non eſt, ſi corpora Mentem
Præpediunt, ac futilia & terreſtria ſæpe
Ad bona detorquent, licet ad meliora vocatam
Immenſi teneat non unquam explebilis ardor,
Et ſitis implacata boni, & nativa cupido:
Quam ſi multivagis erroribus applicat ultro
Viles ad nugas, irritamenta malorum,
Hoc hominis vitium eſt, ſe ſe ipſum ſponte moventis,
Qui labefactavit Naturam, & captus inani
Perſonâ, ſpecieque boni, rem liquit, & umbram
Arripuit; dono qui libertatis abuſus
Depreſſit proprias pravo moderamine vires,
Reſtitit in ſolâ defixus imagine, Veri
Impatiens, tandemque bonorum à fonte receſſit.
Sic & lucis amans pulchræ, tenebraſque peroſus,
Solis ad intuitum ſtrictis caligat ocellis,
Nec tolerare poteſt lucis caput, atque parentem:
At ſparſam cœlo potiùs, terriſque reflexam
Quærit, & in varios detortam hinc inde colores
Cernere amat: radios omni jam ex parte libenter
Accipit infractos, & debilitate placentes.

Anxius indagat ſemper quâ ſe arte beatum
Efficiat, reperit nuſquam; ut qui curvus, anhelans
Quærendis inſudat, abeſt ubi vena, metallis.
Mortales miſeri! Quos noxia corpora fallunt.
Nec titubant ipsâ tantùm caligine Veri,
Sed magis intendunt aciem, ne cernere poſſint:
Incerti gratis, rerum per opaca vagantes,
Venantur dubitare, umbraſque in lumine quærunt.

Digitized by Google

Mox ubi noćte atrâ ſe ſe obduxere volentes,
Jam quaſi colluſtrati umbris & fluctibus ipſis
Firmati, tandem caput altum ad ſidera tollunt:
Quod renuunt vidiſſe, negant, ac ſponte receptam
Noctem oculis, audent ipſis affingere rebus.
Interea, nec longa quidem ſibi gaudia prenſant,
Nec nitida, at multo vix ſcintillantia fumo.
Attamen haud ceſſant maria omnia, ſtagna, lacuſque
Verrere, ſi poſſint prædam expiſcarier undis:
Rete venit multâ vi tractum, at piſcium inane.
Confeſſi ſe tandem inopes aut undique luſos,
Stultitiæ mutant ſpeciem, reſipiſcere nolunt.
Lethargum potiùs captant, mentique remorſæ
Pacem aliquam & ſcelerum ſociis ſolatia curis.
Pax erit, hanc tibi letiferam turbare quietem,
Et conſopitos ſtimulo acri pungere ſenſus.

Computat hic nummos, & gaudia fundat in arcâ;
Cùm tandem ad cumulum vis auri maxima venit,
Non venit alma quies, auri ſitis acrior ardet.
Illum alienus honos torquet, popularis & auræ
Stridor in arma vocat generoſum & gloria mortis
Lena; rapit cita mors, aut ſi victoria læta
Contigerit, confeſtim alios meditatur honores;
Mercedemque nimis parcam, meritiſque minorem
Conqueritur. Studet hic villæ, nec villa quietem
Sufficit, atque domum tandem faſtidit & hortos.
Nulla voluptatis demum pacata libido,
Dum bona proſequimur ſtulti pereuntia, quorum
Quantus inarſit amor, tantùm jactura remordet.
Adde metum hærentem, ne mox rapiantur amata:

Namque ubi nullus amor, nihil effloreſcit amœni;
At metus it ſocius, mœrorque affinis amori eſt.

Nec tamen ipſe ſibi ſatis eſt homo: ſemper inanis,
Si felix velit eſſe, foràs ſe effundat oportet.
At non incaſſum certè cupit eſſe beatus;
Quod Natura animis inſevit, futile non eſt:
Unde igitur, Quinti, felix erit? Unde beari
Explerique poteſt? Quidnam hunc ſatiabit amorem,
Ni genus omne boni; ni fons Deus ipſe bonorum?
Ergò aliquis Deus eſt: quanquam illius immemor erras,
Frivola venatus toto ludibria Mundo;
Et breve, nil ſolidi reputans, depaſceris ævum.

Non venit iſta tibi divinâ ab origine labes.
Unde profecta? ſcies; & cujus numine priſcum
Inſtaurare decus, veræque reſumere guſtum
Virtutis, patrio purgatus crimine, poſſis.
Quòd ſi hominem melius peccare haud poſſe fuiſſet,
Dic hominem meliùs ſine libertate futurum.
Nam bene vel malè agat, fuerit ſi liber, oportet.
Si non liber erit, ſed vi cogente feretur,
Nec bene, nec malè aget: quamvis bona vel mala fiant,
Si vitium nequit eſſe, nequit conſiſtere virtus.
Arbiter è ſummo nos hìc deſpectat Olympo,
Nec menti invidet arbitrium. Quò vadimus, ille
Semper adeſt: quò ſe fert ultro noſtra voluntas,
Illuc ad poſitas motûs in corpore leges
Auxilio ſequitur; pœnaſque aut præmia ſervat.

Hinc ſacro haud ſemper feriuntur fulmine ſontes,

Digitized by Google

Secura & creſcunt dilatis crimina pœnis.
Illi exultantes irato ſæpe fruuntur
Numine; ſed fruſtra: quoniam Deus imminet ultor,
Inque caput vindex filo ſuſpenditur enſis.
At non humanis odiis hæc ultio fervet;
Seu ſubito lapſu cœlo ruat acta tonanti,
Seu claudo pede ſera apprenderit antevolantem.
Regula nam recta eſt, ſummi natura Parentis;
Quod curvum reprobat; ſibi nec ſinit omne per ævum
Congruere: & falſa ut ſemper contraria veris;
Sic animi per ſe vitio contrarius ille eſt.
Nec dum peccamus, dolet aut percellitur irâ;
Sed ſua virtuti, ſceleri ſua præmia reddit,
Illæſus ſcelere, haud noſtrâ virtute beatus.

Jam quòd Natura hæc tam multâ prædita culpâ
Arguitur; Mundumne tibi, tibine organa Mundi
Facta putas? Diſce, heu! tumidos compeſcere flatus.
Quantula pars rerum, vortex, quo currimus, ille eſt!
Vorticis & pariter noſtri pars quantula Tellus,
Ac noſtræ Telluris homo! ſunt plurima nobis
Dedita, ſunt aliis quoque multa; ſed omnia ſoli
Sunt ſubjecta Deo. Si navibus æquora tentes,
Et Mare concuſſum tetris Aquilonibus obſtet,
Involvatque ratem, quereris: tibi quid Mare debet,
Aut Maris ipſe opifex? domus eſt tibi cara, crematur,
Fortunæque ruunt; atque it tua machina peſſum:
Mortiferæ nobis peſtes, noſtriſque minantur:
Scilicet huic vitæ non eſt homo natus, at illum
Altera vita manet: paucos utcunque per annos
Degentem terris, ſuſpiriaque ægra trahentem

Tot mala debacchata monent & quis ſit, & unde;
Nec veram eſſe ſibi patriam, quam tranſmeat exul:
Ut bona circùm effuſa docent ſimul eſſe parentem
Largificum, qui dum mutantur cetera, perſtat:
Sic mala mixta bonis, perituro corpore mixtum
Et mente haud periturâ hominem, ne flagret amore
Corporis, erudiunt; vel nobilitate tumeſcat
Immemor auctoris, ſtolidoque ſuperbiat auſu.
Jamverò in pelagus cadere & deſerta locorum
Aut pluviam, aut rorem, quando ſitit arida Tellus,
Incuſas fruſtra. Sunt legum eventa minora,
Quas toti poſuit generales Conditor Orbi.
At non propterea terris prodeſſe calorem,
Aut opportunos venturis frugibus imbres,
Aut fruges aptas animantibus eſſe negabis;
Multaque de genere hoc jam carmine prodita noſtro.

Ast auctorem operum tantorum & cuncta regentem,
Quo jure inſimulas? Tu ne illum vincere poſſe
Conſilio ſperas, faber ipſe peritior Orbis;
A quo, nil in te eſt, quod non acceperis; imò
Quo ſine, quæ verſas animo, verſare nequires?
Utrùm ego crediderim, bene ſe geſſiſſe creantem,
Omnia qui potuit; meliús ne creanda fuiſſe,
Si tu, vilis homo qui nil potes, illa creaſſes?
O ratio humanæ mentis, quàm cæca ſuperbis!
Hæc in mente Dei, ſi quondam carcere rupto
(Atque utinam) aſpiceres, pro! quàm tibi juſta repentè
Cuncta viderentur, quæ nunc malè cognita damnas!
Nonne vides incompoſitas aliquando figuras
Depingi planâ in tabulâ; nec forma nec ordo eſt,

Nec ſibi reſpondent partes, temere omnis in arcum
Linea curvari, ſeriem nec habere putatur:
Levis at in medio ſteterit cùm fortè cylindrus,
Tunc terſam in faciem confuſos arte colores
Colligit, & vultus reddunt vaga monſtra decoros.

Observas, quid ventus atrox aut pinguibus arvis
Aut tectis noceat, quid nimbis concita grando:
Sed tempeſtatum vicibus quæ norma quotannis
Servetur, quâ quiſque fide revolubilis annus
In ſe ſe redeat, promiſſaque dona reportet;
Utque canorum Ver flores, frumentaque fundat
Æſtas, & ſudans Autumnus dulcia vina,
Non curas. Neque in id conſtanti ſidera lege
Conſpirare putas, ſit uti viventibus omnem
Per Terram cibus, & ſegetes renoventur alendis.
Attamen hæc alias nanciſci corpora formas
Debuerant, aut his, quæ nunc datur eſca parari.
Non ruit è nimbis igitur temerarius imber;
Nec nimbi ſurſum è pelago ſine lege feruntur;
Nec ſine more leves inſtigant nubila venti.
Sic & vitales poſſint ut carpere ſuccos,
Arboribus ductæ radices, floribus, herbis;
Et liber, ut plantæ fibras ſuccique canales
Veſtiat, impediens hauſtus ne defluat humor.
Sic proprio ſua cuique modo ſunt organa plantæ,
Ut communi ab humo ſumtos variare liquores,
Inque ſui generis valeant convertere formam;
Et lignum & frondes unâ recreentur ab eſcâ.
Sic data, progeniem quæ ſervent, ſemina cunctis
Ac toga ſeminibus, quæ protegat undique clauſa.

Digitized by Google

Sic robur trunco, ſic vis accommoda ramis,
Ut patulum vel procerum eſt cujuſque cacumen.

Haud magis ex aliquo credes errare Planetas
Conſilio, Solemque ſuis lucere Planetis,
Ut quo ardore carent, Orbes fecundet opacos,
Uniuſque foci ſemper volvantur ad ignem:
Saturno atque Jovi comites adnare propinquos,
Ceu Terræ Lunam; ut noctes quaſi Sole retento
Sublustres facere, atque abſentem reddere poſſint:
Totque alios itidem Soles, quot ſidera fixa
Sunt Cœlo, atque illis ſua colluſtranda ſubeſſe
Corpora, quæ comites alii majora ſequantur;
Una ſit, ut toti lex, unaque regula Mundo.
Vis iterum caſu hæc, aut vi contingere cæcâ,
Quas non agnoſcunt, vel parva mapalia cauſas?

O demens Epicure! Dei veſtigia paſſim
Effugis, at delere nequis; te te illa ſequuntur.
Quidquid agis, quodcunque vides, ars ipſa fatetur
Artificem. Deus hìc, certè Deus. Haud timor ergò
Fecit in Orbe Deos primus, nec Jupiter uno
Creditus ex tonitru Terris regnare minaci.
Noſtra ſed in cunctis ſibi conſcia rebus egeſtas,
Multaque totius Mundi ſpectacula, noſtris
Circumfuſa oculis, quæ non fabricavimus ipſi,
Auctorem fecunda ſuum, noſtrumque perinde
Vulgarunt: ſuetique homines, miracula rerum
Obvia cùm ſpectant, primas inquirere cauſas,
Ociùs ad Numen ſe convertere paternum.
Notities tum cœpta ſuî, tum cognita mentis

Digitized by Google

Nobilitas ſociâ cum debilitate, bonique
Indefeſſus amor nullâ hic in parte reperti,
Quale animo capitur votiſque optatur anhelis
Inſatiabiliter, precibus tentare Parentem
Compulit, afflatu quem cuncta fovere benigno,
Et noſtras audire preces, & velle juvare,
Velle & poſſe ſimul, Natura ſuaſerat auctor.
Huc timor acceſſit: quis enim bona fervidus ardet,
Quin mala continuò metuat? Mens inter utrumque
Jactatur; pariterque animos contraria tangunt.

AT quia terrarum Dominis lex utilis illa eſt,
Quæ mortale Deo genus aſſerit, atque minatur
Sacrilegis pœnas, & ſpondet gaudia rectis,
Atque in ſubſidium venit, omni mente ſubactâ,
Legibus humanis, fuge credas Regibus inde
Securum ob regimen tot relligioſa reperta
Deberi: ne ſit crebro jactata tumultu
Publica res; aut infrenos diſcordia cives
Urbibus exagitet; vel compita ſanguine manent;
Atque ipſum ruat in ſolium furibundus atroxque
Libertatis amor. Nam quamvis legibus adſit
Suffragata bonis, Regum fidiſſima cuſtos
Relligio, tamen antè fuit quàm ſceptra tenendi
Jus foret, inque greges hominum conceſſa poteſtas.
Sic laudum famæque ſitis, ſic ardor habendi,
Et noſtræ opprobrium maleſuada ſuperbia mentis,
Sic pudor, & recti, Naturæ dona, voluntas,
Antè in privatis fuerant, ſapientia Regum
Provida communes quàm vertere noſſet in uſus.
Ut ratis inventor, liquidum qui currere princeps

Digitized by Google

Auſus iter, tabulâque necem ſibi diſtulit unâ,
Non velis Zephyros, Zephyris ſua vela paravit.
Nil creat ars; rebus ſolùm utitur illa creatis.

Si Deus haud eſſet, nec ſe paſſim ipſe videndum
Præberet, quonam hunc poterant ſibi fingere pacto
Mortales? Mera Mens ſenſus non afficit; illam
Reddere quæ poſſit, non ulla occurrit imago.
Non hunc adſcivit ſanè in ſua vota libido,
Quem potiùs veluti cenſorem exoſa ſeverum
Detrectat. Supereſt ut homo vi luminis ipsâ
Agnorit lumen ſummum, & ratione coactus,

Inde per humanas gliſcente libidine mentes,
Vera Dei ſenſim ſpecies ſqualeſcere cœpit.
Nam populi Dominum veriti, at quis funditus eſſet
Obliti, non jam æternum, non ſimplicem & unum,
Multiplici fœdè pictum coluere figurâ:
Membratim in varios auſi diſcerpere Divos,
Atque Deas; prout uſus erat, ſuaſitve cupido.
Venit adulatrix & fallax turba clientûm:
Huc acceſſerunt Sophiæ myſteria tectæ,
Et mirabilium inventrix Facundia rerum,
Hiſtoriæ malè tuta fides, & carmina Vatum
Ingenioſa, vel affinis Pictura Poëſi.
Qui quondam in rebus Numen videre creatis,
Thure ſalutabant res ipſas: victima trunco
Plurima, vel monſtro, lapidique hominique cadebat.
Et latratorem ſapiens Ægyptus Anubim,
Simiolum atque bovem, cauleſque & vilia cepe,
Et peſtem Nili Crocodilum in vota vocavit.

Digitized by Google

Ac velut infectâ deducti ab origine rivi,
Effundunt peſtem latè: ceu flamma vagando
Creſcit, & innumeros prorumpens excitat ignes,
Unde nova, inque horas majora incendia ſurgunt:
Sic totum inſulſis deceptum fraudibus Orbem
Stulta ſuperſtitio pro Relligione ſubivit.
Illam, Epicure, tuis meritò convellere dictis
Fas erat; illa tuos verſus, argute Lucreti,
Promeruit; jam tunc poteras proludere Vero:
Sed furor eſt, Divûm impuras dum ſubruis aras,
Unâ ſancta Dei templa involviſſe ruinâ.

An quia Mente ſequi rem non potes infinitam?
At tibi Materies eſt infinita: neque ipſe
Finiti quidquam caperes, niſi ſemper adeſſet
Nota infiniti, teque illuſtraret imago:
Ut tenebras nemo, niſi noto lumine, noſſet.
Namque infiniti tantùm eſt abſentia finis;
Qui monſtrat, non id quod adeſt, ſed plurima deeſſe.
Ut tenebræ nil ſunt, niſi notæ abſentia lucis.
An quòd ab immenſo refugis? ſed Materiæ vis
Eſt immenſa tibi. Fortè omnipotentia lædit?
At tibi Materiæ non eſt finita poteſtas.
Æternumne? Æterna tibi ſunt ſemina rerum.
Jam video quid ſit; nimirum Numen abhorres,
Quòd tibi ſit teſtis, dominus, judexque; negaſti
Propterea Mentem, cùm cetera ſponte profeſſus
Totâ non dubites in rerum agnoſcere ſummâ.
Quî tibi fas Mentem è rebus delere ſupremam,
Dum tibi Mens ipſi eſt, Menti & juncta voluntas?
Nec modò tu, ſed cuncti homines, noſcuntque voluntque.

Ergò quam dotem res non immenſa, ſed arctis
Limitibus concluſa tenet, quam debilis atque
Invalida, hanc Reji, cunctis quam excellere rebus
Et vi ſtare ſuâ ſine fine modoque fateris,
Non tribues? Apage indocilis deliria ſectæ.

Jam ſi infinitum ex finitis partibus omne
Dixeris, ut tibi ſit rerum infinitus acervus,
Non res, quæ toti ſuperedita præſit acervo;
Deſipis. Id ſuprà Vero pugnare docebam:
Cùm de Materiæ numero punctiſque minutis
Diſſererem. Simplex, unum ſimul eſſe probavi,
Omne infinitum; non conſtat pluribus unis.
Sic æternum haud innumeris componitur horæ
Momentis; nec præterito, præſente, futuro:
Præſens perpetuum eſt. Solis ſuccedere rebus
Quæ pereunt, ſua nec ſumunt primordia per ſe,
Finitumque datur carptim percurrere tempus.
Non capis hæc, inquis? Tua Mens finita profectò
Tantùm finitas potis eſt comprendere moles:
Verùm ex finitis aut mole aut tempore rebus,
Infiniti aliquid ſe ſupra intelligit eſſe:
Cujus ad effigiem (quæ nobis inſita, rerum
Fit velut exemplar) quidquid proponitur, illâ
Parte vel hâc mancum, ſubitò revocare ſolemus.

Quòd ſi ita non eſſet, tanto durabilis ævo,
Tantâ mole tumens, vel tam perfecta videri
Res animo ſaltem & meditandi robore quiret,
Tantaque vi numeri, nihil ut perfectius unquam,
Aut durabilius, majus, numeroſius eſſet;

Digitized by Google

Vel genere in quovis cumulatius eſſe poteſſet.
Id verò, ſi corpus erit, nunquam accidit. Imò
Addimus oblatis ſemper. Nam quolibet ævo
Percipimus confeſtim aliud diuturnius ævum,
Et numerum numero majorem, & corpore grandi
Grandius. Expleri nec Mens, nec noſtra Voluntas
Uſquè poteſt, niſi re infinitâ. Si nihil eſſet
Hoc infinitum, noſtrâ non Mente ſederet
Primitus: effigies nihili non ulla relucet.
Ergò eſt infiniti aliquid ſine corpore; nobis
Quod nunc percipere eſt licitum, comprendere nunquam,
Affari nondum: quò ſe irrequietus amando,
Dum nec opinatur, contemplandoque viciſſim,
Fert animus noſter; nec, dum potiatur abunde,
Stare poteſt; quamvis illum finita retardent
Interea, & veris inhiantem falſa morentur.

Tu quoque, qui Mundo nævos offendis in ipſo,
Et meliora bonis atque integriora requiris,
Perfecti effigiem geris altâ mente repoſtam.
Iſta ſed unde tibi nata eſt perceptio, & uſquè
Progrediens deſiderium ulteriora fruendi?
Sanè hæc perfecti quædam exemplaris imago eſt.
An venit ex te ipſo? Non tu perfectus. An ipſis
A rebus quæ ſunt? Neque enim nihilum intulit illam:
Sed ſi à corporeis; perfectas eſſe negaſti.
Ergò à perfectâ, quæ ſit ſine corpore, causâ:
Corporaque atque animos ſupra celſiſſima noſtros.

Nunc age, quæ noſtrâ capiuntur mente, vel ipſis
Senſibus obvia ſunt, vel nullo prædita ſenſu.

Digitized by Google

Quînam intelligeres, quæ ſenſus acumine nullo
Aſſequitur, quæ ſponte tibi ſimulacra faceſſis,
Corporeos extra fines aliquando vagatus,
Æternum, immenſum quoties meditaris, & unum;
Has niſi Mens ideas tibi ſumma effingeret intus,
Mens incorporeos ſolers miſcere colores?
Jamverò referunt ipſi quæ corpora ſenſus,
Quî ſe depingunt animis, ut cognita fiant?
Notities etenim non eſt vicinia, motus,
Formaque Materiæ, nec progeneratur ab illis;
Diverſum genus; haud radix communis utriſque
Eſſe poteſt: ſi non ad eam mecum ipſe recurres
Quæ rerum genitrix cunctarum & cauſa profectò eſt,
Inſinuans arcana tuæ in penetralia mentis.
Denique, nec per ſe Mens ullo corpore tangi,
Nec quocunque modo connexum impellere corpus
Noſtra poteſt. Unde eſt igitur, quòd mutua ſe ſe
Commoveant; certiſque in corpore motibus ortis,
Notities menti adveniat, tum certa cupido:
Atque ex notitiâ certâque cupidine mentis,
Quidam enaſcantur motus, & corpore gliſcant?
Naturas adeò duplices quæ fibula nectit?
Quidquid enim nectit partes, ad utramque neceſſe eſt
Pertineat: ſic vitta manus, ſic lora jugales,
Vincula ſic ulmo vitem, ſic ſtamina pannos.
At vinclum, ſi corpus erit, quî prendere Mentem;
Et ſi incorporeum, quî prendere membra valebit?
Ergò Infiniti conjunxit ſola voluntas.

Propterea non Mundi animam mentemve putabis
Eſſe Deum; quaſi ſit commixtus corpore magno,

Tanquam

Tanquam immenſus homo, ceu nos compendia Mundi.
Nam ſi Materiæ ſummam pollere ſagaci
Conſilio velles, jam te memorata refellunt,
Omni quæ noſtram ſecernunt corpore mentem.
Nec Mens una foret: ſed quot ramenta, tot eſſent
Materiæ mentes; quarum diſcordia nullos
Ad numerum, rectoris egens, componere motus
Poſſet; & ipſa ſuis rueret diſperdita membris.
Vel ſi privatis conflatam ex omnibus unam
Credideris Mentem, ceu totum è partibus, etſi
Corporis expertes non inficiabere cunctas;
Haud minùs errabis: quia Mens ex Mentibus eſſe
Nulla poteſt; nec habet varias concordia Mentes.
Quæque ſuâ vi freta, ſuo quoque libera ſeorſum
Cenſet agitque modo, nil comparis indiga prorſus;
Neſcia quod reliquæ celent. Non ulla Senatûs
Naturam Conſulta, aut Plebiſcita gubernant:
Nec regit unanimis totum Reſpublica Mundum.

Denique ſi Mundo junctam concedere Mentem
Sic libeat, qualis noſtro Mens corpore degit,
Falleris haud dubiè. Nullo ſociabile nexu
Maxima quî potuit ſibi Mens adſciſcere corpus?
Non etenim, ut noſtro de corpore diximus antehac;
Vis juſſit major diſcordia vincula necti.
Præterea, vel non omnes in corpore Mundi
Illa reget motus, ut Mens non dirigit omnes
Corpore in humano; multos, licet accola, neſcit;
Unde, (nefas) Deus ex alio fit numine pendens;
Et cum Materiâ regnum partitur inerti:
Vel nihil in Mundo geritur, quin ille ſit auctor.

Ec

Digitized by Google

Tum rurſus quæram : fuerit num primitus Orbis
Abſque Deo ; dederitne Deus primordia Mundo ?
Si dedit, hic Deus eſt quem cernuus Orbis adorat ;
Nec proprii conſors operis, verùm arbiter & Rex
Dicetur nobis : quis & aſſentire negabit ?
Quòd ſi non dederit, duo ſunt æterna. Quid ergò ;
Alterum ab alterius, quod per ſe eſt, Numine pendet ?
Quod per ſe eſt, parte ex aliquâ pendere repugnat.
Quo pacto, niſi Materiæ penetralia noſſet,
Tantos Materiæ motus, tantâ arte cieret ?
Nam neque fas nobis ita noſtrum ſubdere corpus,
Quos hujus ſtructura latet, quos organa fallunt.
Et quî pernoſcet, ſi non etiam ipſe creavit ?
Ergò non aliter Deus eſt quàm credimus. Ille
Solus per ſe ſe eſt. Ex illo cetera rerum
Suntque, manentque ; ex ſe in nihilum reditura repentè,
Ni teneat, ſervetque volens. Hæc unica cunctis
Cauſa potens & prima. Hinc omnes corpore motus ;
Hinc ideæ noſtris oriuntur mentibus omnes.

O felix nimiùm ! ſi jam exitiabilis error
Excidit ; ô felix ! tua ſi bona denique noris :
Macte animo, Quinti ; nova te via ducit Olympo.
Si Deus eſt, ſi tota Deum Natura parentem
Concelebrat, nonne hunc & gens humana fateri,
Et colere, & Numen debet redamare paternum ?
Et quid amabilius perfecto ? Quidve placebit
Menti hominum, ſi non placet infinita venuſtas ;
Innumerabilium ſumma, & conſtantia dotum ;
Et ſuperexcellens, atque immutabilis ; ipſum
Omnino, veréque quod eſt ? Nam cetera tantùm

Digitized by Google

Nonnihil, ac potiùs defectu cognita, quàm re:
Quæ vix eſſe putes, nihilo contermina ſemper.
Ten' moveat dulci natura precaria ſenſu,
Nec Natura movet, quam per ſe ſtare neceſſum eſt?
Quandoquidem ſola eſt, quam non ita ſtare repugnet.
Rivum admiraris, Mare non miraberis ipſum?
Hunc etiam docili ſic mente ſequamur oportet,
Ut, ſi quid credi velit, id credamus: origo
Nam Veri eſt; & ſi mendax, jam non Deus eſſet:
Tum, ſi quid fieri velit, id faciamus: ab omni
Nam famulos nutu Domini pendere fatemur.
Hinc omnis ſtat Relligio: quam ſpurca Lucretî
Rejicit impietas, & diro carmine delet;
Ut regnet ſancto pro Numine fœda Voluptas.

Jam, ſi humanarum quàm ſit confuſa tuemur
Conditio rerum, nova mentibus inde micat lux.
Juſtus enim Deus eſt: hominum gens libera. Merces
Debetur cunctis adeò; & quæ debita, tandem
Redditur. Id planum eſt. Sontes autem eſſe beatos,
Cuncta bonis adverſa, vetat lex ipſa parentis
Naturæ, nec juſtitiæ ſinit inclytus ordo.
Rectè igitur factis ſua reddi præmia verum eſt,
Pœnas flagitiis. At non ita ſemper utriſque,
Dum vivunt homines & mortis regna frequentant,
Evenit. Ergò aliud merces differtur in ævum.
Nam cùm incorporeæ Mentis natura ſit expers
Interitûs, atque æternæ ſibi conſcia vitæ,
Hoc fieri nequit, ut qui ſervat corporis ipſam
Materiem, juſto indotatas munere mentes,
Immemor anteacti, perdat, nihiloque reportet.

Digitized by Google

Sic animis innata Dei ſuper omnia juſti
Notities, hanc ſacrilego ſpem tollit iniquam,
Impunita ſuis deleri crimina fatis,
Æquatamque ſibi ſortem cum inſonte futuram.

QUAPROPTER geminis fundatur noſtra columnis
Relligio; quas non timor aut maleſuada cupido,
Ipſa ſed ante oculos prudens Natura locavit:
Eſſe Deum auctorem rerum, juſtique tenacem;
Eſſe animos nullo perituros temporis ævo.
Sed quia non poterant hominum diverſa per orbem
Tot capita inter ſe concordi degere ſenſu;
Ac primam Veri effigiem turpavit in horas,
Qui paſſim infecto de fonte ſcaturiit error;
Naturæ vox conciderat, lex victa fluebat
Naturæ, humanis niſi vox divina ſonaret
Auribus; & ſanctam cui nos ſubmittere vellet,
Amoto Deus ipſe daret velamine, legem:
Ut fax Naturæ, meliori lumine fulgens,
Jam dubiæ noctis malefidas vinceret umbras.
At te vix natum, Quinti, atque à matre recentem
Non auſim extemplo ſaturare valentibus eſcis:
Suſcipies, cùm te firmârit robore adulto
Recti aſſuetudo conſtans & caſta voluptas:
Interea leve de noſtro lac ubere ſuges.

FINIS.

Digitized by Google

INDEX RERUM

QUÆ IN HOC POEMATE TRACTANTUR.

A.

Ætheris, qui Vacui vicem peragit in movendis corporibus, naturam explicat Poëta, 70 & *ſeq.* Ab æthere terram ambiente, gravitatis cauſam repetit, 147 & *ſeqq.*.

Alexandri Magni impotens bellandi cupiditas, 15.

Alites. Mira in eis membrorum compoſitio, 280 & *ſeqq.*

Amor virtutis multùm diſtat à pœnæ formidine, 12.

Anaxagoras. Epicuri de Atomis commentum cum Anaxagoræ homœomeriâ confertur, nec minùs abſurdum eſſe probatur, 122.

Anima. Eſſe Deum, eſſe animam immortalem, hæc duo fundamenta eſſe Religionis, 436. Vide *Mens.*

Anima belluarum. Vide *Belluæ.*

Animantia. Ridiculam Epicuri de ortu ac nutritione primorum animantium opinionem Poëta exagitat, 290 & *ſeqq.* Deſcendit ad Epicuri & aliorum Atheorum ſententiam de generatione animantium, quæ nunc naſcuntur; eamque per ſolas motûs leges explicari non poſſe affirmat, 298 & *ſeqq.* Animantium primum ſemen, nec à ſeipſo, nec caſu, factum eſſe demonſtrat, 3 8 & *ſeq.* ergò à mente aliquâ ſummè peritâ, & æterna, procreatum eſſe, 319 & *ſeq.* Animalium cujuſque generis ſemina omnia in primo animali maſculo concluſa fuiſſe probat, 323 & *ſeqq.* Cauſam exponit infecunditatis eorum animalium quæ ex geminâ ſpecie conflantur, 327 & *ſeqq.* Inſitam propagandæ ſobolis curam, 330. innatum animalibus ſemen, *ibid.* & *ſ.* in eoque tuendo Providentiæ diligentiam oſtendit, 333 & *ſeqq.* Nulla animalia niſi è conjugio orta eſſe, præter unum cujuſque generis, in quo Deus totum genus primò condidit, 344 & *ſeqq.* Vide *Belluæ.*

Annus. Quatuor anni tempeſtatum ratio ſigillatim exponitur, 387. Ex certis anni tempeſtatum vicibus, Mundi auctor probatur, 406.

Apum induſtria, 237 & *ſeq.*

Ariſtarchi neglecta doctrina Copernici ſtudio rediviva, 351.

Ariſtippi non ſententia pejor ſententiâ Epicuri, ſed animus veracior, 9.

Ariſtotelis doctrina de forma artifice exploditur, 294 & *ſeqq.* Quomodo de origine rerum diſtant Epicurus Ariſtotelesque, 296.

Aſtronomia. Laudat eos viros qui Aſtronomiæ illuſtrandæ inſignem operam dederunt, 350 & *ſeq.* His Epicureos, & præcipuè Lucretium, comparat, 352. Si Aſtronomiæ ſtudioſi laude digni ſint, quantò magis ipſe Aſtrorum conditor, 392 & *ſeq.*

Athei. His bellum indicit Poëta, 4. Athei quantum interſit, Deum, an ſit, inveſtigare, 40. Hos contra dimicat Poeta, ſectæ Epicureorum fundamina convellens: ſcilicet, magnum Inane, 45 *& ſeqq.* immortales Atomos, 87 *& ſeqq.* Motum perennem, 129 *& ſeqq.* Proponit varia Atheorum argumenta, 414 *& ſeqq.* Iis reſpondet, 417 *& ſeqq.* Atheum ſuis ipſum armis debellat, 429 *& ſeq.*

Atomi ex Epicuro explicantur, 46 *& ſeqq.* Epicuri conſilium in fingendis Atomis, 89. Atomi per ſe non ſunt, 91 *& ſeqq.* Innumeræ eſſe non poſſunt, 93 *& ſeqq.* Quàm abſurdum ſit illud Epicuri commentum, in Atomorum claſſibus numero finitis Atomos numero infinitas collocaſſe, 98 *& ſeqq.* Atomi nec individuæ, nec immortales eſſe poſſunt, 104 *& ſeqq.* Ex hoc quòd immortales eſſe non poſſint, ſequitur eas non eſſe ab æterno tempore, 111. Ex hoc quòd dividuæ ſint, eas ex natura ſua ſolidas non eſſe concludit Poëta, ac proinde fabro indiguiſſe ut coaleſcerent, 117 *& ſeqq.* Neceſſariæ non ſunt atomorum figuræ: at quidquid in ſe habent, vel habere putantur, id cauſæ debent, 119 *& ſeqq.* Quod Epicurus in Atomis quærit, id in ſolo Deo ineſt, 124. Atomis Democritus gravitatem tribuit ſine declinatione, Epicurus declinationem cum gravitate, 132 *& ſeq.* Atomorum declinationem variis argumentis refutat Poëta, 133 *& ſeqq.* Ex declinatione Atomorum fruſtra vult Epicurus mentis humanæ libertatem explicare, 137 *& ſeqq.* Gaſſendi commentum de diverſa Atomorum velocitate confutatur, 140 *& ſeqq.* Atomorum gravitas impugnatur, 143 *& ſeqq.* Atomorum nulla potuit eſſe connexio, nullus reſultus, 168 *& ſeqq.* Ridiculum Democriti commentum de Atomis, quarum pars mente pollerent, pars mente deſtitutæ eſſent, 193 *& ſeq.* Non minùs abſurda Epicuri ſententia, qui cunctas nihil mentis habere affirmat, 194.

Attractus. Neutoniana gravitas in attractu poſita refellitur, 161 *& ſeq.*

B.

BAUBACES Polonorum, 239 *& ſeqq.*

Beatitudinis deſiderium probat Deum eſſe à quo compleatur, 422. Vide *Felicitas.*

Belluæ. Proponit Poëta id quod ab incredulis objicitur, belluas animâ noſtræ ſimili præditas eſſe, 234 *& ſeq.* Varia proferuntur ferinæ induſtriæ exempla, 235 *& ſeqq.* Belluarum animas è Materiâ conſtare, ergò & noſtras, contendunt increduli, 242 *& ſeq.* Anima brutorum, aut nulla eſt, aut incorporea, 243 *& ſeqq.* Dubia ſaltem ſunt argumenta, quibus brutorum; certa, quibus hominum anima defenditur, 245 *& ſeq.* Per hypotheſim, Carteſii doctrinam de belluis opponit, 246 *& ſeqq.* Probat ab abſurdo, non magis belluis animam concedendam eſſe, quàm plantis plurimis, 247 *& ſeqq* atque etiam foſſilibus, 250 *& ſeqq.* Motus animalium omnes mechanicè fieri poſſe indicat, 254 *& ſeqq.* Ex mirabilibus brutorum factis infertur, non ſuam feris ineſſe mentem, ſed mentem aliquam adeſſe, 258 *& ſeq.* Belluarum motus ex eâdem causâ naſci poſſe, ac motus noſtros ſpontaneos, vel non ſpontaneos, 259 *& ſeqq.* Si belluis propria mens adeſſet, in his affulgerent quædam certi delectûs veſtigia, 261 *& ſeq.* Ex immutabili in belluis vivendi tenore arguit ipſas carere delectu, 262 *& ſeqq.* Ex variis exemplis probat belluis non inhærere mentem, ſed præeſſe, 264 *& ſeq.* Si mens belluis attribuatur, illam

cujuſcumque ſit ordinis, incorpoream fore, ac noſtræ ſimilem, imò perfectiſſimam, 265 & ſeqq. Contra adverſarios retorquet plurima ſolertiæ animalium exempla, quibus evincitur mentem humanâ præſtantiorem belluis conſulere, 268 & ſeqq. Vulgare brutorum inſtinctûs nomen velut inane profligatur, 272 & ſeqq. Mirabilibus brutorum geſtis, mens illis externa arguitur, 275 & ſeq. Solvit id quod objicitur inutilia fore brutis ſenſuum organa, ſi ſenſu bruta careant, 277 & ſeq. Epicureorum de belluis objectiones mentem noſtram non lædunt, 278 & ſeq. Nihil aliud ex tanto brutorum artificio inferri poteſt, niſi mentem eſſe ſummam, 280. Miram exhibet in alitibus, in piſcibus, in quadrupedibus membrorum compoſitionem, *ibid.* & *ſeqq.* Animalia caſu procreata non ſunt, 284 & *ſeq.* Deus ergo auctor belluarum eſt, 286. Mira brutorum, ſeu minimorum, ſeu grandium, natura, opificis induſtriam teſtatur, 314 & *ſeqq.* Vide *Animantia.*

Bombycum deſcriptio, 314 & *ſeqq.*

Bonum. Si nulla Boni Malique natura ſtet ante leges, jus nil juris habet, 24 & *ſeq.* Summum quidem bonorum eſt voluptas, modò ſcilicet inde petatur, unde petenda eſt, 36. Deus omnium bonorum fons, ſolus beatitudinis deſiderium ſatiare poteſt, 422.

C.

CÆSARIS ambitio, 15.

Carteſii doctrina de Motu cum Neutoni ſententia comparatur, 165 & *ſeqq.* Carteſii doctrinam de belluis per hypotheſim opponit Poëta his qui brutorum animam defendunt, 246 & *ſeqq.* Carteſii laus, 351.

Caſſinus, magnum Pariſinæ Academiæ decus, 351. Kepleri regulam in quatuor Jovis Satellitibus explorans, eamdem in Satellitibus Saturni reperit, 366.

Caſus. Ex ipſa Epicuri doctrina ruit caſus ille, Epicuro ſi creditur, divûm pater atque hominum rex, 139 & *ſeq.* Probat femina caſu, nec fieri, nec fecundari poſſe, 296 & *ſeq.* Animantium primum ſemen nec à ſeipſo, nec caſu factum eſſe demonſtrat, 318 & *ſeq.* Oſtendit non à caſu, ſed à Deo, petendam eſſe mirabilem univerſi orbis fabricæ induſtriam, 401 & *ſeqq.*

Chriſti myſteria pandere ſibi proponebat Poëta, 419.

Citharæ ac citharœdi exemplo diverſa & propria illuſtrantur corporis & mentis officia, 208 & *ſeqq.*

Cœlum. Cœleſtium corporum ſyſtema ex mente Copernici deſcribit, 356 & *ſeqq.* Cauſam diverſitatis cœleſtium motuum explicat, 368 & *ſeqq.*

Cometæ. Varias de Cometis conjecturas profert, 378 & *ſeqq.*

Copernicus, Polonus ſpeculator, cujus ſtudio ad ſummos honores aſcendit rediviva Ariſtarchi & Philolai doctrina, 351. Hujus de Mundo ſyſtema ſummatim exponitur, 353 & *ſeq.* Veritatis amore opinionem Copernici defenſurum ſe profitetur Poëta, 355. Copernicanum ſyſtema adversùs Ptolemaicum propugnat, *ibid.* & *ſeqq.* planiùs exponit, 356 & *ſeqq.* inſtantiùs defendit, 360 & *ſeqq.* Kepleri regulam affert, cui adverſari ſyſtema Ptolemaicum, Copernicanum verò conſentire demonſtrat, 366 & *ſeqq.*

Corporum perluciditas, mollities, fluor, raritaſque, à Vacuo non oriuntur, 81 & *ſeqq.* Vide *Materies.*

Corpus humanum. Mens humana cum corpore conjuncta quidem eſt; at non ejuſdem naturæ, 207 & *ſeqq.* Mentis & corporis diverſa & propria ſunt officia, 209 & *ſeq.* Mentis &

corporis fœdus, 214 *& ſeq.* Motus in corpore voluntarii humanæ mentis quidem juſſu fiunt, at & iidem & naturales motus divinæ mentis arte procreantur, 225 *& ſeqq.* Ut oſtendat non ſine opificis induſtriâ, fabricatam eſſe hominis machinam, in ejus deſcriptione immoratur, 301 *& ſeqq.* Ex corporis ac mentis affectuum inter ſe communitate probat Deum, eſſe 431 *& ſeqq.*

D.

DEISTAS impugnare ſibi proponebat Poëta, 419

Democritus Atomis gravitatem ſine declinatione tribuit, Epicurus declinationem cum gravitate, 132 *& ſeqq.* Utrumque figmentum refellitur, 133 *& ſeqq.* Ridiculum Democriti commentum de Atomis in eas quæ cogitatione pollent, & eas quæ carent, partitis, 193 *& ſeq.*

Deus. Quàm magnum ſit opus de Numine ſummo dicere, 3. Diverſæ opiniones in quas trahuntur hominum mentes de Numine ſummo, *ib. & ſeq.* Ipſum Numen Poëta invocat de Numine dicturus, 4. Vitiis iter ſtravit Lucretius, cùm ſemel Deos exegit, 7. Demto Numine, nil ſupereſt quod contineat hominem Voluptati deditum, 8 *& ſeqq.* Numine ſublato, nil juſti permanet uſquam, 22. Quantum interſit Athei, Deum, an ſit, inveſtigare, 40. Ars Epicuri in Diis convellendis perſtringitur, 51 *& ſeq.* Deus materiæ auctor & moderator, materiâ ipſe caret, 123 *& ſeq.* Quod Epicurus quærit in Atomis, id in ſolo Deo ineſt, 124. Motus in corpore voluntarii humanæ mentis quidem juſſu fiunt, at & iidem & naturales motus divinæ mentis arte procreantur, 225 *& ſeqq.* Ab operum humanorum induſtriâ probatur, quanto major eſſe poſſit divini artificis ſolertia, 276 *& ſeq.* Cuncta Deum produnt, 277. Nihil aliud ex miro brutorum artificio inferri poteſt, niſi mentem eſſe ſummam, 280. Deus auctor belluarum eſt, 286. Ad demonſtrandam divini artificis manum, ab animalibus ad ſemina progreditur Poëta, 289 *& ſeq.* Ut oſtendat non ſine opificis induſtriâ, fabricatam eſſe hominis machinam, in ejus deſcriptione immoratur, 301 *& ſeqq.* Deinde tranſit ad bruta, 314 *& ſeqq.* Animantium primum ſemen à mente aliquâ ſummè peritâ, & æternâ, procreatum eſſe, demonſtrat, 319 *& ſeq.* Semina niſi à cauſâ providâ, communi, validâ, & æternâ formari non potuiſſe probat, 320 *& ſeqq.* In conſervando animalium ſemine Providentiæ diligentiam oſtendit, 333 *& ſeq.* Maximus in minimis Deus, 335. Mundi ſyſtema inveſtigaſſe, ſi magnæ ſit artis, feciſſe, quanto ſit majoris, 392 *& ſeq.* Naturam, niſi hoc nomine Deus intelligatur, rerum artificem eſſe non poſſe, 399. Mundum à mente ſuprema factum eſſe, *ib. & ſeqq.* Auctorem ſuum ex ipſo aſpectu Natura fatetur, 401 *& ſeq.* Mundi auctor probatur ex ipſius Lunæ conſtanti motu miràque proportione, 402 *& ſeqq.* ex imbrium fluviorumque fecunditate, 404 *& ſeqq.* ex certis anni tempeſtatum vicibus, 406. Exinde oſtendit Poëta, non à caſu, ſed à Deo, petendam eſſe mirabilem tam multiplicis fabricæ induſtriam, *ib. & ſeq.* Veri & Juſti certam eſſe regulam, mente noſtrâ priorem, 407 *& ſeqq.* Veri & Juſti magiſtram eſſe Dei ipſius mentem, 412. Mundi cauſa, non fatum, ſed Dei voluntas, *ib. & ſeqq.* Cuncta Deum prædicant, 414. Proponit Poëta id quod ab Atheis objici ſolet, multa eſſe in moribus, quæ Deum,

aut non ſummè bonum, aut non ſummè potentem arguunt, 416 & ſeq. Huic objectioni reſpondet, 420 & ſeqq. Confutat impiam illam ſententiam: *Primus in orbe Deos fecit timor*, 426 & ſeq. Non factitiam eſſe ideam Dei oſtendit, 428. Idololatriam hæreſim quamdam eſſe à Religione naturali divertentem, *ibid.* & ſ. Atheum ſuis ipſum armis debellat, 429 & ſeq. Ex perceptionibus noſtris, & ex corporis ac mentis affectuum inter ſe communitate probat Deum eſſe, 431 & ſeq. Deum non Mundi mentem eſſe mundo commixtam, 432 & ſeq. non mentem ex omnibus privatis mentibus conflatam, 433. non mentem Mundo junctam, *ib.* & ſeq. Deum eſſe, animam eſſe immortalem, duo fundamenta eſſe veræ Religionis, 436. Vide *Religio*.

Diviſibilitas Materiæ in infinitum, variis argumentis probatur, 107 & ſeqq. Epicureorum eâ de re ſolvuntur objectiones, 111 & ſeqq.

E.

EPICURUS ſectam recentem infamare fruſtrà veritus, infirma omnino frena cupiditatibus injecit, 7. Epicuri inſtitutum de ſubvertendâ Religione, & unicè colendâ Voluptate, libidini quidem eſt amicum ac ſceleribus, at moribus, humanæ ſocietati, virtuti & rationi infeſtum, *ib.* & *ſeqq.* Fruſtrà juſſit Epicurus pacatos vivere, quos juſſit vivere lætos, 10. Non in Virtute Voluptatem, ſed in Voluptate Virtutem ponit, 19 & ſeq. Fruſtrà voce tenus Virtutem laudat, quam re interficit ipſâ, 20 & ſeq. Si Virtutis erat amicus, quid illi nocebat Religio? 21. Everſâ Religione, evertit ſimul regulam omnem, non Virtutis ſolùm, ſed etiam Veritatis, 22 & ſeq. Ejus doctrina de Voluptate, exitioſa eſt & inſana, 26. nec ulla confert in mortale genus bona, *ibid.* & ſeqq. Cùm nil Religionis amore ſit utilius, nil commentis Epicuri pejus, vincere debet Religio, 29. & ſeq. Epicuri doctrina nullum efficit beatum, 32 & ſeq. nullum in adverſis præbet auxilium, nullum ſolatium, 34. & ſeq. Epicuri totum Philoſophiæ corpus breviter exponitur: Vacuum & Atomi ex ipſo explicantur, 46 & ſeqq. Ars Epicuri in Diis convellendis perſtringitur, 51 & ſeq. Inane Epicureum refellitur, 52 & ſeqq. Epicuri fraus aperitur, Vacuum aſtruentis, ut Deum deſtruat, 65 & ſeq. Epicuri conſilium in fingendis Atomis, 89. Ingenioſum quidem, ſed vanum, iſtud Epicuri commentum, 90 & ſeq. refellitur, 91 & ſeqq. cum Anaxagoræ homœomeria confertur, nec minùs abſurdum eſſe probatur, 122. Quod Epicurus quærit in Atomis, id in ſolo Deo ineſt, 124. Democritus Atomis gravitatem ſine declinatione tribuit, Epicurus declinationem cum gravitate, 132. utrumque refellitur, 133 & ſeqq. Ex declinatione Atomorum fruſtrà vult Epicurus mentis humanæ libertatem explicare, 137 & ſeqq. Democritus Atomos in mente præditas & mente carentes partitur, Epicurus omnes mente carere affirmat, 193 & ſeqq. Quid de Mente fingat Epicurus, 194. Ridiculam Epicuri de ortu primâque nutritione animantium opinio exagitatur, 290 & ſeqq. Invitus Deum commentis ponit in ipſis Epicurus, 294. Quomodo de origine rerum diſtant Epicurus Ariſtotelesque, 296. Epicurus cauſas mundi fortunæ tribuens refellitur, *ibid.* & ſeq.

Epicurei. His bellum indicit Poëta, 4. Epicureo nil ſolidum, nil verum, niſi Voluptas 17. Dei cultores in hac etiam vitâ, Epicureo beatiores ſunt, 37 & ſeq. Quanta

verò infelicitas poſt hanc vitam, Epicureo, ſi decipitur, imminet, 38. Religio nihil Epicureo ſuadet dimittendum, niſi quæ ipſe potius plerumque faſtidit, 38. Nullus Epicuri præceptorum obſervantior diſcipulus, quàm ipſa bruta, ſi mente prædita ſint, 274.

F.

FATUM deteſtatus ipſe adſtruit Epicurus, 138 *& ſeqq.* Mundi cauſa, non fatum, ſed Dei voluntas, 412 *& ſeqq.*

Fecunditatis & ſterilitatis terræ cauſa, 337 *& ſeqq.*

Felicitas. Epicuri doctrina nullum efficit beatum, 32 *& ſeqq.* Vide *Beatitudo.*

Fluvii non omnes ex imbribus oriuntur; aliquot ex ipſo mari profluunt, 404 *& ſeqq.*

Formam artificem Ariſtotelis explodit Poëta, 294 *& ſeqq.*

Formido pœnæ multùm diſtat à virtutis amore, 12.

Fortuna. Vide *Caſus.*

Foſſilia. Probat ab abſurdo Poëta, non magis belluis, animam concedendam eſſe, quàm ipſis foſſilibus, 250 *& ſeqq.*

Futurum. Quantùm diverſa ſors in futuris Epicureum expectat, & Religionis amantem, 38. Etiamſi de futuris eſſet dubium, in dubiis porro pars tutior ſequenda eſt, 40. Futurum ævum probat ipſa rerum humanarum confuſa conditio, 435 *& ſeq.*

G.

GALILÆUS, Etruſcæ gentis honos: ejus induſtria laudatur, 351.

Gaſſendus, quo duce freti quidam Epicurum malè defendunt, 19. Gaſſendi ſolers ingenium, malè ſequitur Numinis hoſtem Epicurum, 66. Vacuum à Gaſſendo perperam propugnatum, 75. Gaſſendi commentum de diverſâ Atomorum velocitate confutatur, 140 *& ſeqq.*

Genii. Unde Veteres paſſim Genios ſparſerunt, 249.

Gravitas corporum. Nullum per ſe corpus grave ſeu leve eſt, 145 *& ſeqq.* Gravitatis cauſam enuntiare aggreditur Poëta, quam repetit ab æthere terram ambiente, 147 *& ſeqq.* Admonet hypotheſim ſuam à ſe non pro certiſſima adduci, ſed tamquam Epicureâ ſaniorem, 149. Diviſâ ſubtili, quæ terram circumfluit, materiâ, in plures pyramides, ex earum vi centrifugâ oriri putat corporum gravitatem, ac præterea ex æquali terreni vorticis preſſurâ, *ib. & ſeqq.* Corpus nullum per ſe aut grave, aut leve eſſe probat variis exemplis, 153 *& ſeqq.* Gravitas Neutoniana in attractu poſita refellitur, 161 *& ſeqq.*

H.

HEROES. Habet ipſa ſuos Heroas Religio, 28.

Hobbeſii fallax de Juſtitiæ Religioniſque origine ſententia obiter refellitur, 23 *& ſeqq.*

Homœomeria. Epicuri de Atomis commentum cum Anaxagoræ homœomeriâ confertur, nec minùs abſurdum eſſe probatur, 122.

Huygens, Aſtronomiæ ſtudio illuſtris, 351.

I.

IDOLOLATRIAM hæreſim quamdam eſſe à Religione naturali divertentem oſtendit Poëta, 428 *& ſeq.*

Ignis phænomena explicantur, 197 *& ſeqq.*

Imbres. Ex imbrium fecunditate, Mundi auctor probatur, 405 *& ſeq.*
Impietas ſolo Rationis lumine devicta cadit, 168. Impietas & ſuperſtitio per inanes fabulas ſeſe pariter protegunt, 292.
Inane ex Epicuro explicatur, 46 *& ſeqq.* Inanis refutationem aſſumit Poëta, 52. Inane aut Deum, aut corpus, aut nihil eſſe oſtendit, *ib. & ſeqq.* Inane nihil eſt, niſi abſentia corporis omnis, 64. Inane aſtruit Epicurus ut Deum deſtruat, 65 *& ſeq.* Moveri corpora poſſunt ſine Inani, 67 *& ſeq.* Inanis vicem peragit æther, 70 *& ſeqq.* Omnia plena eſſe probat Poëta, 73 *& ſeq.* Inane Neutoni refellit, 74 *& ſeqq.* Nihil in Mundo non preſſum eſſe, variis oſtendit experimentis, 79 *& ſeqq.* Corporum perluciditas, mollities, fluor, raritaſque, ab Inani non oriuntur, 81 *& ſeqq.* Inane Epicureum, mera fabula, 84. Vide *Spatium.*
Infinitum aliquid eſſe oſtendit Vates, 430.
Inſtinctûs vulgare nomen velut inane profligatur, 272 *& ſeqq.*
Iphigeniæ mortem non ſuaſit Religio vera, ſed cæca ſuperſtitio, 31 *& ſeq.*
Jus. Si nulla Boni Malique natura ſtet ante leges, jus nihil juris habet, 24 *& ſeq.* Si jus faſque frenum fuit coërcendæ Voluptati neceſſarium, hinc patet quàm per ſe exitioſa ſit Voluptas, 25.
Juſtitiæ nullus locus, dum nil præerit quod æquis legibus homines contineat, 7 *& ſeq.* Fallax Hobbeſii de Juſtitiæ origine ſententia obiter refellitur, 23 *& ſeqq.* Juſti & Veri certam eſſe regulam oſtendit Poëta, 407 *& ſeq.* Veri & Juſti regulam mente noſtrâ priorem eſſe, 408 *& ſeqq.* Veri & Juſti magiſtram eſſe naturam, hoc eſt, Dei ipſius mentem, 412.

K.

KEPLERUS verum Planetarum curſum inveſtigat, 351. Affert Poëta Kepleri regulam, cui ſyſtema Ptolemaicum adverſari, Copernicanum verò conſentire demonſtrat, 366 *& ſeqq.*

L.

LEVENOCKIUS, microſcopii inventor, laudatur, 324.
Libertas. Ex hominis libertate oſtendit Poëta, & mentem eſſe, & à corpore prorſus diverſam, 222 *& ſeqq.* Mentis humanæ vitia, non ex Deo, ſed ex libertatis abuſu oriuntur, 420 *& ſeqq.* Sublatâ peccandi libertate, nec bene agere homo poſſet, 422.
Lockii de Vacuo inſtantia refellitur, 67. Objicienti Lockio, ignorari materiæ naturam, ac proinde neſciri utrum cogitatio in materiam cadere non poſſit, reſpondet Poëta, 217 *& ſeqq.*
Locus cujuſque rei, quid ſit, 58 *& ſeqq.* Vide *Spatium.*
Lucretius, Poeta celebris, quo ſe jactant Epicurei, 4. Hunc refellere ſibi proponit Poëta, *ibid.* Illi dulce quidem melos, & gratia cantûs; at mendax ſapientia, fugiendæque illecebræ, 5 *& ſeq.* Quid ſtrueret Epicurus, ipſe Lucretius libens aperit, & ſine pudore confitetur, 6. Poſitâ ſemel Lucretii impietate, exundat nefas, 25. Secum ipſe pugnat Lucretius, dum immenſo ſuperas imaſque partes fingit, 54. Vanus Lucretii triumphus, 130. Doctrinæ ejus conciliatrix cupido, *ib.* Quàm ſit abſurda ejus doctrina, 131. Secum ipſe pugnat, 143. Quàm longè vero diſſita ſit Lucretii ſententia, 167. Everſa Lucretii fundamenta, 172. Lucretius

Digitized by Google

in hortis Epicureis relinquendus, 184. Poëtæ nomen, non Sapientis, ipſi concedendum, 185. Sibi diſcors, Religionem, quibus fruſtra convellere tentat, armis protegit, 186. Demens pugnantia miſcet, 225. Cauſas mundi cum Epicuro fortunæ tribuens refellitur, 296 *& ſeq.* Iis viris qui Aſtronomiæ illuſtrandæ inſignem dederunt operam, comparatur, 352.

Lunæ curſum explicat Poëta, 390. Lunæ & Solis eclipſes, 392. Ex ipſius Lunæ conſtanti motu, & mirâ proportione, Mundi auctor probatur, 402 *& ſeqq.*

M.

MAGNETIS virtus, 250.

Malum. Si nulla Boni Maliſque natura ſtet ante leges, jus nil juris habet, 24 *& ſeq.*

Mare. De iis quæ Terrâ Marique continentur, diſſerere ſibi proponit Poëta, 397 *& ſeq.*

Materiem in infinitum dividi poſſe, variis argumentis probatur, 107 *& ſeqq.* Epicureorum eâ de re ſolvuntur objectiones, 111 *& ſeqq.* Materiæ adventitia res eſt quicumque modus, quæcumque figura, 120 *& ſeqq.* Materia è nihilo creari debuit, 123 *& ſeqq.* Motum ab auctore aliquo à Materiâ diverſo afflari Materiæ debere concludit Poëta, 174 *& ſeqq.* Si Materies per ſe mens eſt, omnis pars Materiæ, pars mentis erit, 192 *& ſeqq.* Mixtura Materiæ mentem efficere non poteſt, 194 *& ſeqq.* Nihil eſt in vi Materiæ, quod non exponi poſſit, adductis tantùm poſiturâ, mole, figurâ, motu & requie, 197 *& ſeqq.* Mentem nullus Materiæ efficit textus, nulla Materiæ figura, 201 *& ſeqq.* Quamvis ignota eſſet Materia, mentem cognoſcere liceret, 204. Materiæ dotes cum dotibus mentis nil commune habent, *ibid. & ſeqq.* Mens motûs cauſa Materiam neceſſariò prævertit, 206 Objicienti Lockio ignorari Materiæ naturam, ac proinde neſciri utrum cogitatio in Materiam cadere non poſſit, reſpondet Poëta, 217 *& ſeqq.* Materiæ non Mentis natura eſt extendi, 219 *& ſeq.* Mens à Materia perſpicuè ſejungitur, etſi non omnes utriuſque vires liquidò pateſcant, 221 *& ſeqq.* Ex hominis libertate oſtendit Poëta mentem à Materie prorſus eſſe diverſam, 222 *& ſeqq.* Vide *Motus.*

Mentis humanæ libertatem fruſtrà vult Epicurus ex declinatione Atomorum explicare, 137 *& ſeqq.* Mentes aliquas eſſe ex ipſis humanæ mentis officiis oſtendit Poëta, 186 *& ſeq.* Sibi quiſque ſuæ Mentis conſcius eſt, 186 *& ſeq.* Mens exquirit rerum cauſas, aſtrorum curſus, terrarum diſtantias, æquoris tractus, 187 *& ſeq.* Mens varias condiſcit aut excogitat artes, 189. Mens occultis de rebus diſputat, vivendique leges ſtatuit, 190. Mens corporis artus dirigit, *ibid & ſeq.* A Mente ſolâ petenda eſt motûs cauſa, 191. *& ſeqq.* Mentem corpoream non eſſe ipſa materiæ natura probat, 192. Ex humanâ Mente ſupremæ Mentis natura perſpicitur, *ib. & ſeq.* Mens humana cum corpore conjuncta quidem eſt, at non ejuſdem naturæ, 207 *& ſeqq.* Mentis & corporis diverſa & propria ſunt officia, 209 *& ſeq.* Mens varios ſimul percipit & comparat ſenſus, 211. *& ſeq.* Mens una ac ſimplex eſt, nec partibus ullis conſtare poteſt, 212 *& ſeqq.* Mens res quædam una eſt cum corpore juncta, ſed quæ ſine corpore vivere poſſit, 214. Mentis & corporis fœdus, *ib. & ſeqq.* Objicienti Lockio ignorari materiæ naturam, ac proinde neſciri, utrum à materiâ Mens

Digitized by Google

ſejungenda ſit, reſpondet Poëta, 217 *& ſeqq.* Materiæ non Mentis natura eſt extendi, 219 *& ſeq.* Mens à Materiâ perſpicuè ſejungitur, etſi non omnes utriuſque vires liquidò pateſcant, 221 *& ſeq.* Ex hominis libertate oſtendit Poëta, & Mentem eſſe, & à Materie prorſus diverſam, 222 *& ſeqq.* Motus in corpore voluntarii humanæ Mentis juſſu quidem fiunt; at & iidem & naturales motus divinæ Mentis arte procreantur, 225 *& ſeqq.* Animam brutorum aut nullam eſſe, aut incorpoream: utrumlibet affirmari poteſt, ſalvâ Mentis humanæ dignitate, 243 *& ſeqq.* Ex mirabilibus brutorum factis infertur, non ſuam feris ineſſe Mentem, ſed Mentem aliquam adeſſe, 258 *& ſeq.* Belluarum motus ex eadem cauſa naſci poſſunt ac motus noſtri ſpontanei, vel non ſpontanei: nec inde infertur hominem ipſum propriâ Mente carere, 260 *& ſeq.* Si belluis propria Mens adeſſet, in his affulgerent quædam certi delectûs veſtigia, 261 *& ſeq.* Ex variis exemplis probatur belluis non inhærere Mentem, ſed præeſſe, 264 *& ſeq.* Vult Epicureus brutis concedere Mentem humanæ Menti inferiorem, 265. Mens omnis, cujuſcumque ſit ordinis, incorporea & immortalis eſt, *ibid. & ſeq.* Varia Mentis nomina pro diverſis ejus officiis, 266. Si Mens concedatur brutis, humanum genus non deprimitur, ſed ferinum evehitur, *ibid. & ſeq.* Contra adverſarios retorquet Poëta plurima ſolertiæ animalium exempla, quibus evincitur Mentem humanâ præſtantiorem belluis non ineſſe, ſed adeſſe, 268 *& ſeqq.* An inſtinctûs nomine Mens aliqua in bruto ſignari poſſit, 272 *& ſeqq.* Ex mirabilibus brutorum geſtis, Mentem illis externam præeſſe arguitur, 275 *& ſeq.* Ab operum humanorum induſtriâ probatur, quanto major eſſe poſſit divini artificis ſolertia, 276 *& ſeq.* Epicureorum de belluis objectiones Mentem noſtram non lædunt, 278 *& ſeq.* Nihil aliud ex tanto brutorum artificio inferri poteſt, niſi Mentem eſſe ſummam, 280. Animantium primum ſemen à Mente aliquâ ſummè peritâ, & æternâ, procreatum eſſe demonſtrat Poëta, 319 *& ſeq.* Veri & Juſti certam eſſe regulam, Mente noſtrâ priorem, 407 *& ſeqq.* Veri & Juſti magiſtram eſſe naturam, hoc eſt, Dei ipſius Mentem, 412. Mentis humanæ vitia, non ex Deo, ſed ex abuſu libertatis oriuntur, 420 *& ſeqq.* Ex perceptionibus noſtris, & ex corporis ac Mentis affectuum inter ſe communitate, probat Poëta Deum eſſe, 431 *& ſeq.*

Metempſychoſis ipſa doctrina probabilior eſſet, quàm Epicureorum doctrina de brutorum animâ, 274 *& ſeq.*

Microſcopii inventio & uſus laudatur, 324.

Modorum mutatio naturam rerum non mutat, 195 *& ſeqq.* Modus rerum nihil eſt, niſi res hac prædita formâ, 196. Quidquid conſtituit rem, ſine hoc res eſſe non poteſt: quidquid verò rei modus eſt, ſine hoc res eſſe poteſt, hoc ſine re non poteſt, 219.

Mortis prava libido, quâ quidam volunt animo mortales eſſe, ſicut & corpore, 218. Fruſtra cupit ille mori, cui vivere fatum eſt, 234.

Motus corporibus tribui poteſt ſine Inani, 67 *& ſeqq.* De Motu quærendum proponit Poëta, 131. Materies omnis mobilis eſt per ſe, non per ſe mota, 147. Neutonianus Motus in attractu poſitus refellitur, 161 *& ſeqq.* Carteſiana ſententia de Motu, cum ſententiâ Neutonianâ comparatur, 165 *& ſeqq.* Spinoſæ

Digitized by Google

ſententia de Motu æterno, & in ipsâ materiæ naturâ inhærente, evertitur, 173 & ſeq. Motum ab auctore aliquo à Materiâ diverſo afflari materiæ debere, concludit Poëta, 174 & ſeqq. Motus continuata ſitûs eſt mutatio, 179. A mente ſolâ petenda eſt Motûs cauſa, 191 & ſeqq. Mens Motûs cauſa materiam neceſſariò prævertit, 206. Motus animalium omnes mechanicè fieri poſſe indicat Poëta, 254 & ſeqq. Belluarum Motus ex eâdem cauſâ naſci poſſe, ac Motus noſtros ſpontaneos, vel non ſpontaneos, contendit, 259 & ſeqq. Per ſolas Motûs leges, animalium generatio explicari non poteſt, 299 & ſeqq.

Mulorum infecunditatis cauſa, 327 & ſeqq.

Mundi totius machinam, quâ formâ conſtet, & quomodo regatur, dicendum proponit Poëta, 349 & ſeqq. Quintium hortatur ad inquirendam Mundi cauſam, 350. Exponit breviter tria de Mundo ſyſtemata, 352 & ſeqq. Tria hæc parem vim habere dicit ad aſſerendum ſupremum Artificem, 354 & ſeq. ſe tamen amore veritatis Copernici opinionem defenſurum, 355. Copernicanum ſyſtema adversùs Ptolemaicum propugnat, *ibid.* & ſeqq. Affert Kepleri regulam, cui adverſari ſyſtema Ptolemaïcum, Copernicanum verò conſentire demonſtrat, 366 & ſeqq. Cauſam diverſitatis motuum cœleſtium, Solis in centro vertiginem, variorum Vorticum inter ſe libramen explicat, 368 & ſeqq. Proponit eas conjecturas quas fert ſyſtema Carteſianum, de periheliis & apheliis Planetarum, eorumque variâ à Sole diſtantiâ, 372 & ſeqq. Terræ circa proprium centrum rotationem, tum tertium ejus motum, quo Stellæ magnum 26000 annorum orbem conficere videntur explanat, 375 & ſeqq. Varias de Cometis profert conjecturas, 378 & ſeqq. Cur Planetæ diversâ velocitate diurnum orbem conficiant, cur Terræ axis inclinetur, item æquinoctiorum, ſolſtitiorum, quatuor anni tempeſtatum rationem ſigillatim exponit, 380 & ſeqq. Terræ proprium vorticem, Lunæ curſum, Solis & Lunæ eclipſes, explicat, 389 ſeqq. Hæc omnia inveſtigaſſe ſi magnæ ſit artis, feciſſe quanto ſit majoris concludit, 392 & ſeq. De iis quæ Terrâ Marique continentur, differere ſibi proponit, 397 & ſeqq. Mundum à Mente ſupremâ factum eſſe oſtendit, 399 & ſeqq. Mundi auctorem ex ipſo aſpectu Natura fatetur, 401 & ſeq. Mundi auctor probatur ex ipſius Lunæ conſtanti motu & mirâ proportione, 402 & ſeqq. ex imbrium fluviorumque fecunditate, 404 & ſeqq. ex certis anni tempeſtatum vicibus, 406. Exinde oſtendit Poëta, non à caſu, ſed à Deo petendam eſſe mirabilem tam multiplicis fabricæ induſtriam, *ib.* & ſeq. Mundi cauſa, non fatum, ſed Dei voluntas, 412 & ſeqq. Proponit ea quæ ab Atheis objici ſolent: Mundum debere eſſe æternum; multa eſſe in Mundi opere vitia, 414 & ſeq. Reſpondet Mundum per ſe non eſſe, ſed à Deo creatum, cùm voluit, ac ſe propter, 417 & ſeqq. ea quæ in Mundo mendoſa videntur, haud ſine cauſâ ita conſtituta eſſe, 423 & ſeqq. Temeritatis eſſe carpere ſingula, dum univerſa ſe bellè habent, 424 & ſeqq.

N.

NATURA. Per Naturam ad Naturæ principium ſurgendum eſt, 87 & ſeq. Natura, niſi hoc nomine, Deus intelligatur, rerum artifex eſſe non poteſt, 399 & ſeqq.

Mundi auctorem ex ipſo aſpectu Natura fatetur, 401 & ſeq.

Neutoni laus, 75. Vacuum ejus refellitur, 74 & ſeqq. Refellitur gravitas Neutoniana in attractu poſita, 161 & ſeqq. Carteſiana ſententia de Motu cum ſententiâ Neutonianâ comparatur, 165 & ſeqq.

Numerus. Spatium cum Numero & Tempore comparatur, 56 & ſeqq. Tria hæc mera nomina ſunt, & aſpectus rerum, non res, *ibid.* Quidquid à Numero incipit, in Numerum deſinit, 96.

O.

OCEANI æſtus reciprocus, 405.

P.

PHILOLAI neglecta doctrina Copernici ſtudio rediviva, 351.

Piſcium mira ſtructura, 282 & ſeq.

Planetæ. Proponit Vates eas conjecturas quas fert ſyſtema Carteſianum de periheliis & apheliis Planetarum, eorumque variâ à Sole diſtantiâ, 372 & ſeqq. Cur diversâ velocitate diurnum orbem conficiant, 380 & ſeqq.

Plantæ. Probat ab abſurdo Poëta, non magis belluis animam concedendam eſſe, quàm plantis plurimis, 247 & ſeqq. Exponit cur plantæ quædam ex ramo aut radice repullulent, 341 & ſeq. cur inſitione fecundentur, 342 & ſeq. Ex ſeminibus oriri eas ipſas, quæ ſponte ſuâ ac temerè oriri videntur, 343.

Platonis laus, 88.

Pœnæ fontibus ſemper ſunt, ſed interdum ſeræ, 422 & ſeqq.

Ptolemæus, Aſtronomiæ ſtudio celebris. Hujus de Mundo ſyſtema breviter exponitur, 352 & ſeq. Copernicanum ſyſtema adversùs Ptolemaicum propugnat Poëta, 355 & ſeqq. Ptolemaicum ſyſtema inſtantiùs impugnat, 360 & ſeqq. Kepleri regulam affert, cui adverſari ſyſtema Ptolemaicum, Copernicanum verò conſentire demonſtrat, 366 & ſeqq.

Pythagoræ laus, 88.

Q.

QUADRUPEDUM mira ſtructura, 283 & ſeqq.

R.

RATIONIS frenum Voluptati ſe injeciſſe fruſtra jactat Epicureus, quod inane vanumque putari ipſe jubet, 16 & ſeq. Si Ratio moribus præſit, ſit Voluptatis domitrix; ſi Voluptas, ſit Rationis domina, 18 & ſeq. Rationis lege peremptâ, nil juſti, nil veri permanet uſquam, 22 & ſeq. Impietas ſolâ vi Rationis devicta cadit, 168. Ratio ſenſûs judex eſt, non ſerva, 246. Ratione prior ſtat Rationis regula, 408 & ſeqq. Rationis magiſtram eſſe, non Voluptatem, ſed Naturam, hoc eſt, Dei ipſius Mentem, oſtendit Poëta, 411 & ſeqq.

Religio. Epicuri inſtitutum de ſubvertendâ Religione, & unicè colendâ Voluptate, libidini quidem eſt amicum ac ſceleribus; at moribus, humanæ ſocietati, virtuti & rationi infeſtum, 7 & ſeqq. Gaudenti vitiis aſperrima eſt Religio, non virtutis amanti, 21. Eversa Religione, evertitur ſimul regula, non ſolùm Virtutis, ſed etiam Veritatis, 22 & ſeqq. Quanta in mortale genus conferat bona Religionis amor, 28. Cùm nil Religionis amore ſit utilius, nil commentis Epicuri pejus, vincere debet Religio, 29 & ſeqq. Iphigeniæ,

mortem, non ſuaſit Religio vera, ſed cæca ſuperſtitio, 31 & ſeq. Religionis amantem, dulcia non emolliunt, aſpera non frangunt, 35. Qui ſincerè Religionem colunt, puram habent fruſtraque aliis quæſitam, voluptatem, 36 & ſeq. in hac etiam vitâ, Epicureo beatiores ſunt, 37 & ſeq. poſt hanc vitam, etiamſi fallerentur, nullas erroris darent pœnas, 39. Nil Epicureo ſuadet dimittendum Religio, niſi quæ ipſe potitus plerumque faſtidit, 38. Quantum præſtet Religionis amor, Voluptatis ſervitio, 39 & ſeq. Religionem non ex arte politicâ natam probat Poëta, 427 & ſeq. Deum eſſe, animam verò eſſe immortalem, hæc duo eſſe veræ Religionis fundamenta, 436.

Revelatio. Ad revelatæ veritatis indagationem adhortatio, 436.

S.

SARDANAPALI miſer exitus, 35.

Semina. Ad demonſtrandam divini Artificis manum, ab animalibus ad ſemina progreditur Poëta, 289 & ſeq. Probat ſemina, caſu nec fieri, nec fecundari poſſe, 297 & ſeqq. Animantium primum ſemen, nec à ſeipſo, nec caſu factum eſſe demonſtrat, 318 & ſeq. ergò à mente aliquâ ſummè peritâ, & æternâ, procreatum eſſe, 319 & ſeq. Ex conſtanti generationum ſimilitudine, earumque arte eximiâ, probat, ſemina niſi à causâ providâ, communi, validâ & æternâ, formari non potuiſſe, 320 & ſeqq. Semina omnia animalium cujuſque generis in primo animali concluſa fuiſſe probat, 323 & ſeqq. Innatum animalibus ſemen, 330 & ſeqq. in eoque tuendo Providentiæ diligentiam oſtendit, 333 & ſeqq. Supra fidem non eſſe tantum ſeminum numerum tantulo ſpatio contineri, demonſtrat exemplo florum ac plantarum, 335 & ſeq. In cunctis vegetabilibus generis ſui ſemina inſunt, 336 & ſeq. Suos eſſe in ſeminibus fœtus, ſua in fœtibus ſemina probat Poëta, 339 & ſeqq. Exponit cur ſine ſolito ſemine plantæ quædam ex ramo aut radice repullulent, vel inſitione fecundentur, 341 & ſeqq. Ex ſeminibus oriri eas ipſas quæ ſponte ſua, ac temerè oriri videntur, 343.

Senſus. An brutis concedi poſſit ſenſus à mente ſejunctus, 265 & ſeqq. Epicureus, dum ſenſum concedit brutis, plus quàm putaverat, concedit, 267 & ſeq. Solvit Poëta id quod objicitur, inutilia fore brutis ſenſuum organa, ſi ſenſu bruta careant, 277 & ſeq.

Sinæ. Quòd apud Sinas fama quoſdam refert nullo mercedis amore virtutem colere, non tamen eſt aliquâ ſine Religione, ſpecioſa hæc morum regula, 17.

Solem inter Planetas ponit Ptolemæus, Terram in Mundi centro, 352. In centro Solem, Terram inter Planetas ponit Copernicus, 353. Solem, non Terram, moveri exiſtimavit Ticho; at Soli Terræque comites diſtribuit Planetas, 354. Rurſus de Sole, ex mente Copernici, tractat Poëta, 357 & ſeqq. Solis in centro vertiginem explicat, 371. Explicat Solis & Lunæ eclipſes, 392.

Spatium cum Numero & Tempore comparatur, 56. & ſeqq. Tria hæc mera nomina ſunt, & aſpectus rerum, non res, *ibid.* Spatium nihil eſt, niſi corporis ipſa menſura, 62. Nil refert Spatium immobile poni, 63 & ſeq. Si deſtruantur res, Spatium ſimul deſtruetur, 66. & ſeq. Vide *Inane.*

Spinoſa

Spinoſa, omnigeni Dei fabricator. Abſurdam eſſe ejus unitatem oſtendit Poëta, 114 *& ſeqq.* Sententia ejus de Motu æterno, & in ipsâ Materiæ naturâ inhærente, evertitur, 173 *& ſeqq.* Sententia ejus de Mente refellitur, 218 *& ſeqq.*

Sterilitatis & fecunditatis terræ cauſa, 337 *& ſeqq.*

Superſtitio & impietas per inanes fabulas ſeſe pariter protegunt, 292.

T.

TEMPUS. Spatium cum Numero & Tempore comparantur, 56 *& ſeqq.* Tria hæc mera nomina ſunt, & aſpectus rerum, non res, *ibid.*

Terram in Mundi centro ponit Ptolemæus, Solem inter Planetas, 352. Terram inter Planetas, in centro Solem, ponit Copernicus, 353. Solem, non Terram, moveri exiſtimavit Ticho; at Soli Terræque comites diſtribuit Planetas, 354. Terræ circa proprium centrum rotationem, tertiumque ejus motum, quo Stellæ magnum 26000 annorum orbem conficere videntur, explanat Poëta, 375 *& ſeq.* Cur Terræ axis inclinetur, 382 *& ſeq.* Terræ proprium Vorticem explicat, 389 *& ſeq.* De iis quæ Terrâ Marique continentur, diſſerere ſibi proponit, 357 *& ſeq.*

Ticho, Aſtronomiæ ſtudio celebris Hujus de Mundo ſyſtema breviter exponitur, 354.

V.

VACUUM. Vide *Inane.*

Vegetabilia. In cunctis vegetabilibus generis ſui ſemina inſunt, 336. *& ſeq.*

Veritas. Rationis lege pereptâ, nihil amplius verum eſſe neceſſe eſt, 22 *& ſeq.* Veri & Juſti certam eſſe regulam oſtendit Poëta, 407 *& ſeq.* Veri & Juſti regulam Mente noſtrâ priorem eſſe, 408 *& ſeqq.* Veri & Juſti magiſtram eſſe naturam, hoc eſt, Dei ipſius mentem, 412. Ad revelatæ veritatis indagationem adhortatio, 436.

Virtus. Epicurus non in Virtute Voluptatem, ſed in Voluptate Virtutem ponit, 19 *& ſeq.* Quæ ſit Virtus, 20. Fruſtra Epicurus voce tenus Virtutem laudat, quam re ipsâ evertit, *ibid. & ſeq.* Gaudenti vitiis aſperrima eſt Religio, non Virtutis amanti, 21. Everſâ Religione, evertitur ſimul Veritatis regula, 22. Everſâ Virtutis regulâ, evertitur ſimul regula Veritatis, *ib. & ſeq.* Ad Virtutem adhortatio, 434.

Unitas Spinoſæ abſurda eſſe oſtenditur, 114 *& ſeq.*

Voluptas. Epicuri inſtitutum de ſubvertendâ Religione, & unicè colendâ Voluptate, libidini quidem eſt amicum ac ſceleribus; at moribus, humanæ ſocietati, virtuti & rationi infeſtum, 7 *& ſeqq.* Demto Numine, nil ſupereſt quod contineat hominem Voluptati deditum, 8 *& ſeq.* Nullus pudor continet hominem Voluptati deditum, qui nil umquam ſe peccaſſe putat, 9. Voluptatem ſequitur germana Tyrannis, 10. Voluptate victâ, torquetur Voluptati deditus, delectatur Religionis amans: vincente autem Voluptate, porta datur flagitio, 11. Si cui mactanda Voluptas, eſt mactanda Deo, 12. Plurima non ulli obnoxia legum patrantur crimina, in quæ omnia, ſi aberit Deus ultor, proruet homo Voluptati deditus, 13. Quemque trahit ſua Voluptas, quam ſi quiſque ſequi debeat, fas eſt quodcumque lubebit, 15 *&*

Digitized by Google

ſeq. Fruſtra Rationis frenum Voluptati ſe injeciſſe jactat Epicureus, quod inane vanumque putari ipſe jubet, 16 *& ſeq.* Si Ratio moribus præſit, fit Voluptatis domitrix; ſi Voluptas, fit Rationis domina, 18 *& ſeq.* Epicurus non in Virtute Voluptatem, ſed in Voluptate Virtutem ponit, 19 *& ſeq.* Si jus faſque Voluptati frenandæ neceſſarium fuit, hinc patet quàm per ſe exitioſa ſit Voluptas, 25. Homo Voluptati deditus toti fit inutilis orbi, 27. Summum quidem bonorum eſt Voluptas, modò ſcilicet inde petatur, unde petenda eſt, 36. Ad ſinceros divinæ mercedis amantes pura fruſtraque aliis quæſita venit Voluptas, *ibid & ſeq.* Quantum præſtet Religionis amor, Voluptatis ſervitio, 39 *& ſeq.* Rationis magiſtram eſſe, non Voluptatem, ſed naturam, hoc eſt, Dei ipſius mentem oſtendit Poëta, 412.

Vorticum variorum quibus conſtat Mundi compago, inter ſe libramen, explicat Poëta, 371 & *ſeq.*

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

00268364B

Digitized by Google

